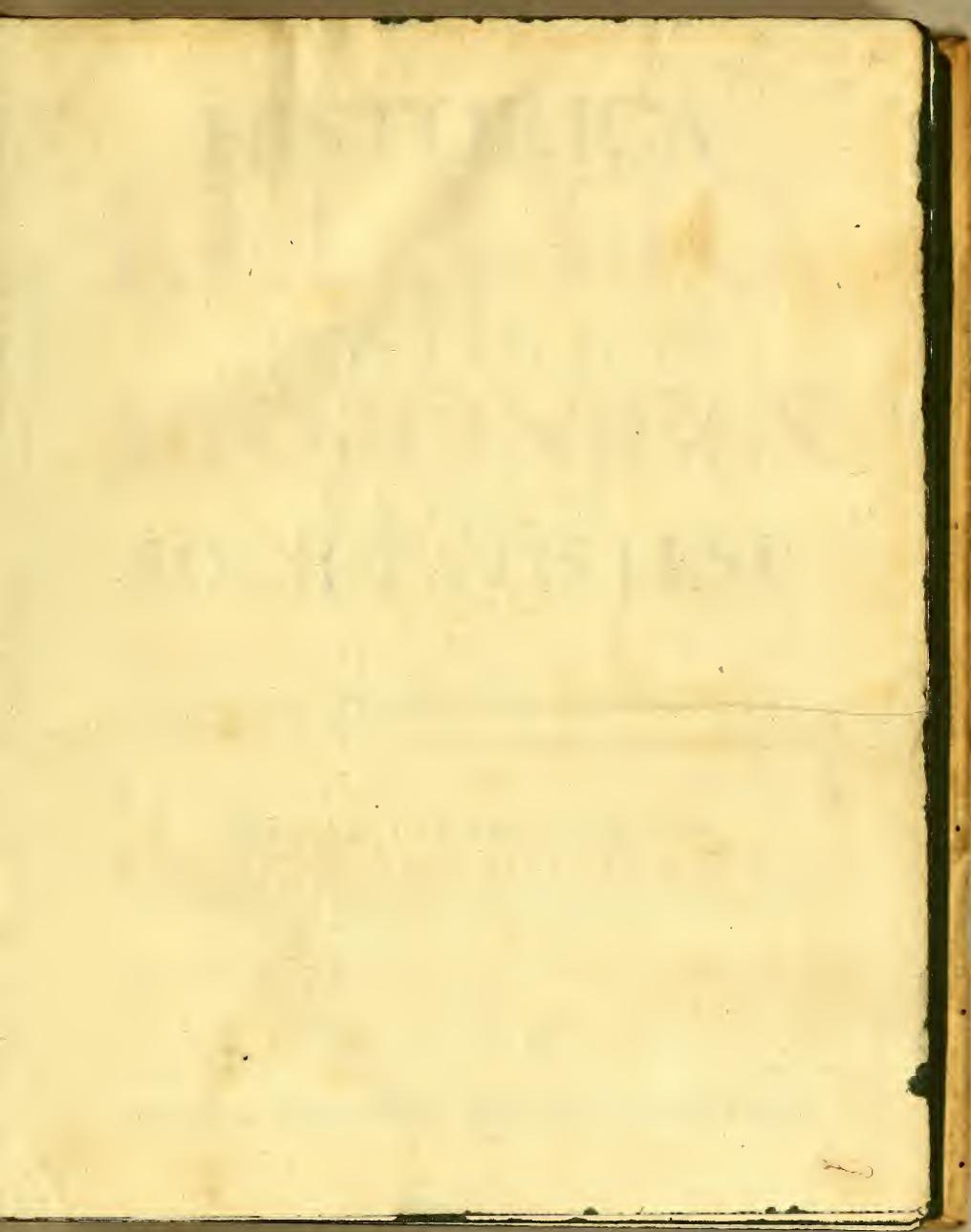

John Carter Brown.

c

Get a chick

cat. p. 100

HISTORICA
RELATIO,
DE APOSTOLICIS
MISSIONIBUS
PATRUM
SOCIETATIS JESU
A PUD

CHIQUITOS, PARAQUARIÆ POPULOS,
PRIMO

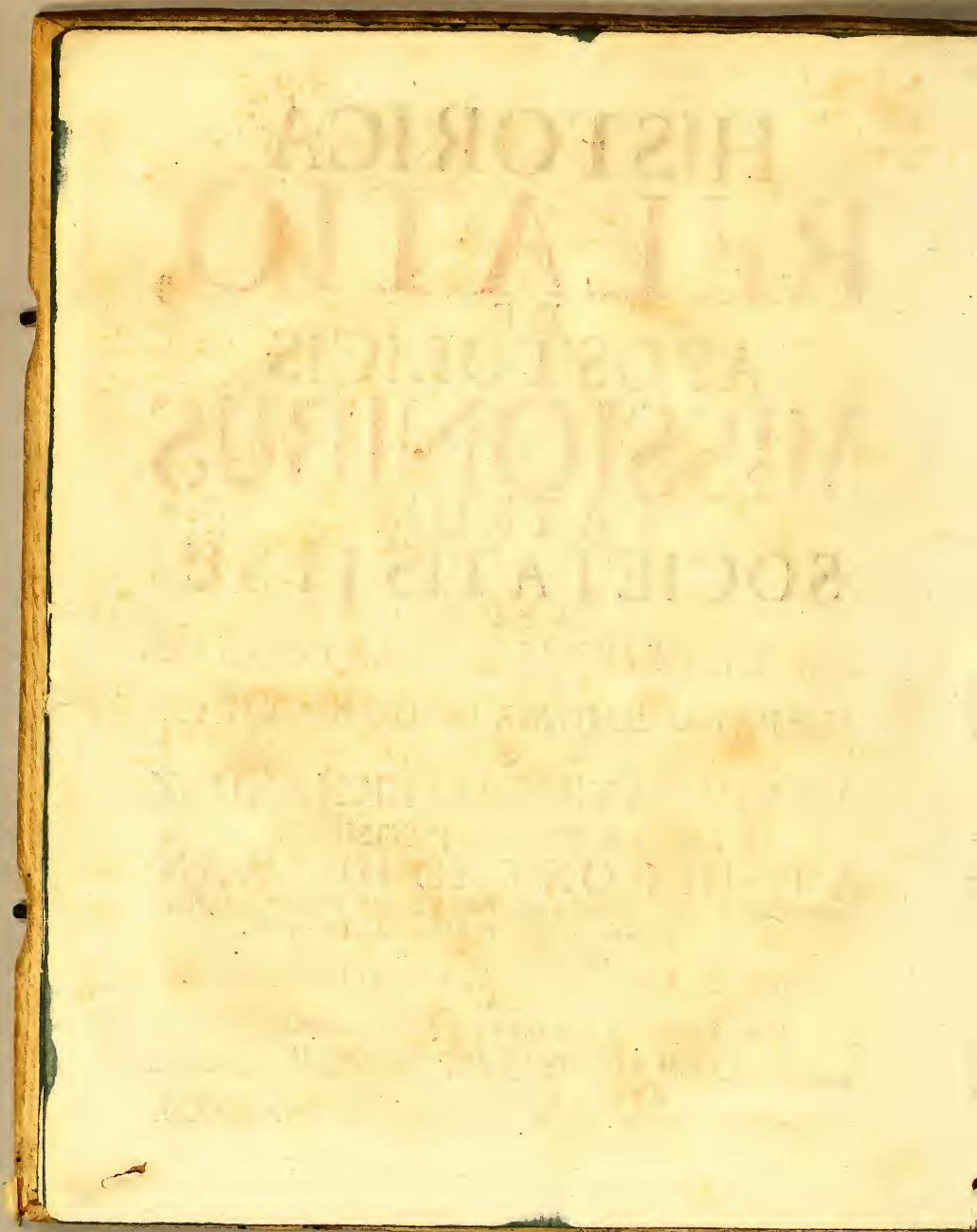
HISPANO IDIOMATE CONSCRIPTA
à

P. JOAN: PATRICIO FERNANDEZ,
DEIN AD TYPUM PROMOTA
A P. HIERONYMO HERRAN,
PROCURATORE GENERALI PROVINCIAE PARAQUARIÆ,
UTROQUE SOCIETATIS JESU SACERDOTE,
ANNO M. DCCXXVI.

HODIE IN LINGUAM LATINAM TRANSLATA

ALIO EJUSDEM SOCIETATIS JESU SACERDOTE.
CUM LICENTIA SUPERIORUM.

AUGUSTÆ VINDelicorum,
Sumptibus Mathiae Wolff, Bibliopolæ, M. DCCXXXIII.

DEDICATIO
H U J U S H I S T O R I A E.
Serenissimo Domino, Domino
FERDINANDO,
ASTURIÆ PRINCIPI
primitus inscripta.

JOHN CARTER BROWN.

Domine Clementissime!

Quamquam tenuitas muneras
solicitum, quin & pavidum offerentis
animum reddere soleat: nihilo tamen
minus, qui tantæ Celsitudini offerre
quid præsumunt, eujus respectu etiam maxima
fiant minima (ut in præsentiarum mihi quoque
contingit) tantum abest, ut in tales clientes vel me-
tus vel solicitude cadat, ut potius anxietas in confi-
dentiam, solatio plenam, timiditas verò transeat
in amabilem reverentiam.

)C 2.

Sunt

D E D I C A T I O.

Sunt inter cœli sidera nonnulla, quæ nobis oppidò magna, alia autem, quæ primo aspectu exilia valdè, & minuta existimantur: quod idem perinde ac cum stellis sit etiam cum montibus, quorum aliqui ex stupenda altitudine sua, jure merito prægrandes, & ut ita dicam, Gigantes montium nuncupantur. At ubi Sol astrorum princeps in spectabile hoc cœli theatrum progreditur, & immensa insuper ætheris amplitudo & distantia in considerationem venit, mox cœlestes illæ faces, ut ut oculorum judicio magnæ, evanescunt in parvas veluti scintillas, quin propè in nihilum: Gigantei autem montes, quantumvis Maximi, gracilescunt in pumilliones, puta, in exiguos colliculos. Ea de causa sacræ Paginæ Solem duntaxat Magnum nominant, *Luminare majus*, ut adeò tantummodo ab illic cœlum dici possit magnum, qui nōrunt, totam terrauei globi molem, cœlo comparatam, minutulum punctum non excedere.

In confessò est citra omne dubium, quod natura parens, & multa, & grandia inæstimabilis pretii Cimelia, quòd ars admirandorum operum specimina, quòd scientiæ rara profundissimi ingenii inventa, quòd poëeos ac eloquentiæ facultas præclara prorsus artificia in se complectantur, & non se mel

D E D I C A T I O.

mel in lucem publicam proferant: quæ quidem omnia, secundùm se spectata, possunt Magna æstimari. Ut primùm verò ad pedes Serenissimorum Principum fuerint deposita, illicò patefit, illa non tantùm non esse grandia, sed exilitatis suæ causa, ne digna quidem esse, quæ regiis oculis respiciantur. Nempe omnis horum dignitas valorem perdet: Sapientiæ partus insipiens: poëtica commenta non nisi hallucinationes, facundia ipsa indiferta, quin elinguis videbuntur. Usque adeò tenuantur in se vel maxima, si in comparationem veniant cum adhuc majoribus, & summis.

Non absterrente tamen hac evidenti veritate præsumo Magnum vocare præsens hoc donum, quod tibi, Serenissime Princeps! ad pedes humiliè depono. Et illud quidem munus aliud non est, quam compendiaria descriptio Apostolicorum laborum, & insignium operum, quæ Missionarii Societatis Jesu patrârunt, hodiéque patrant in convertenda & ciciranda, antehac admodum efferata, & incognita Chiquitorum Regione, quæ Paraquariæ est pars. Hoc donum est, quod non reformido dicere Magnum, etiam dum in præsens ante pedes tuos prostratum confuncio. Ejus enim sententia omnino sum, plus opus non esse, ad magnitudinem

D E D I C A T I O.

dinem non vulgarem alicujus rei adstruendam, quām ut Regiæ Tuæ Serenitati ea grata accidat, & benignum oculum mereatur, quæ ipsa gratia huic historiæ modò obvenit. Non dubito proin nomine omnium cæterorum Missionariorum Soc. Jesu pronuntiare, quòd post divinum honorem (quem pro Scopo primo & ultimo Societas nunquam non habere debet) non dubito, inquam, nomine omnium horum afferere; quòd secundūm Dñi gloriam inter universos eósque incredibiles labores, inter tot præsentissima vitæ pericula illos Apostolos nihil magis animet, quām quòd præter Deum, Tuæ Serenitati serviant, cum ea proinde spe, suos labores gratioso oculo esse dignandos. Profectò, Serenissime Princeps ! hi Apostolici Viri operantur juxta ac patiuntur facilè majora, quām quæ calamo expri- mi possunt, id quod ipsum lectione præsentis histo- riæ aliquatenus patebit. Fruuntur interim solatio- inexplicabili, dum considerant, miserrima priùs principis tenebrarum mancipia, hodie Tuæ Regiæ Serenitatis ter fortunatos subditos vivere: dum animo reputant, eos, qui olim in miserabili, & prorsus ferina libertate sine lege, sine Dño, sine Rege, brutōrum animantium ritu passim vagabantur, modò sub regiæ tuæ clementiæ tutela con- quie-

D E D I C A T I O.

quiescere. Nunc tandem vastissimæ illæ, & vix non inaccessæ solitudines, & deserta Paraquariae tesqua in amœnos prorsus coelestis Regis hortos transmigrârunt: nunc hæc ipsa viridaria Evangelica regiis vestris oculis, & teneræ adhucdum vestræ juventuti per bellissimos virtutum Christianarum flores delicias facere possunt, ubi non ita pridem vel confirmatæ ætatis viri sola tantæ tamque horrendæ vastitatis, & barbariei mentione potuissent metu ac tremore concuti.

Nemo unus interea mihi inficias ibit, cuicunque vel semel beata fors te videndi obtigit, quod omnis amaritudo in dulcorem, mœstitia in solarium, labor in refrigerium non transeat, simul ac Tu, Serenissime Princeps! clementi aliquem oculo dignaris. Etsi enim amaritatem inter & dulcedinem, mœrorem inter & gaudium, laborem inter & quietem nunquam convenire videatur, certum tamen est, tantas dari excellentias, & magnificencias, quæ pugnantes has & tam oppositas sibi res conciliare invicem possint. Quam ex vero sit hoc assertum, datur experiri de praesenti Patribus Missionariis Soc. Jesu in Paraquaria. Quippe praesens relatio licet nihil magis memoret, quam amaros sudores, duros labores, & vix tolerabiles ærumnas,

D E D I C A T I O.

nas, regius tamen favor tuus facit, ut omnes hæ molestiæ illis faciles, & optabiles accident. Quin ab eadem felicitate non excluduntur ipsi nostri Indi, & Neophyti, utpote quibus Superi id fortis indulserunt, veniendi scilicet per veræ fidei januam in beatum numerum subditorum potentissimi, & clementissimi Regis, qualem orbis unquam viderit.

Repeto proinde, quod superiùs asseverare non dubitavi, haud exiguum, sed magnum hoc meum esse donum, sed simul protestor, nullam magnitudinem illi inesse, nisi quæ accrebit à Regio tuo favore. Quòd si tamen tua modestia faceret, quò minus allata hactenus causa apud te magnificaret meum demississimum oblatum, cùm tamen hæc ipsa & una ratio illud apud omnes eximium, & præclarum sit facturum, tamen hoc dabis, parvum esse non posse omne id, quod in utroque orbis hemisphærio potentissimus Rex, Parens tuus æstimare, & approbare est dignatus. Quant autem faciat Apostolicos Soc Jesu labores in Paraquaria, hoc enuntiat universo orbi Ipsius plùs quam regia liberalitas, qualem hodie dum tam Societati, quam recensibi fundatæ Christianorum Communitati deferre non desinit. Quæ certè munificentia tam grandis & tam præter modum est, ut in quocunque

D E D I C A T I O.

que alio Rege, quanticunque tandem zeli sit, (nisi fuerit ipsissimus Philippus V. redundans liberalitas possit videri.

Atque hæc ipsa hujus Apostolicæ expeditionis æstimatio, quam Magnus hic Monarcha quotidie ipso opere prodit, me animosum reddidit, ut pavida reverentiam, aliquamdiu cogitationi meæ obstrepenrem, prorsus à me amandarem, ac tandem non vererer, cum hoc historico munere ante regiam tuam Celsitudinem comparere. Mecum enim ita concluseram, illud, quod Magnus Rex Hispaniæ Philippus, magni æstimare non est deditus, profectò non tam exile, parùmque æstimabile debere videri, ut metus esset, Principem Asturiæ, Magnum Filium tam magni, & Regii D. Parentis parvi facturum, & à se repulsurum.

Pedibus itaque suis plenus solatio, & fiducia ad volvor, Serenissime Princeps ac Domine! demississimo animo supplicans, uti hanc eximiam benevolentiam Magni Regis D. Tui Parentis continuare velis, ad quod ipsum satis supérque erit, si modò relationem isthanc gratiose acceptare animo dignaberis. Certè ea unica gratia nobis universis Missionariis Soc. Jesu, id omne quidquid in votis est, secum afferet, nobis reddet omnia facilia, omnia dulcia,

))

& sua-

D E D I C A T I O.

& suavia, quia eò valebit per integrum orbem, ut invidia ipsa suas hucúsque magno numero impactas calumnias, & injurias reprimat, ac deinceps in perrennes seſe laudes effundat. Societas Jesu interea ſui ſecura, & ſolatio delibuta nihil instantiùs post Dei gloriam affectabat, quām ut nomen tuum, atque potentia in orbe terrarum magis magisque inclarescat, nec optabit quid ardentius, quām ut ſupremum Numen, cuius honor tibi magis cordi eſt, quām propria vita, tuos vitæ dies eò usque prolonget, téque tamdiu victoriis, & felici rerum tenore beet & cumulet, donec Regnum Hispaniæ cum magna hac orbis terrarum parte nempe America per te apicem felicitatis attigerit, atque adeò omnis cæterus orbis tam grandis Principis & Regis cauſâ, poſſit invidere.

Tuæ Regiæ Celfitudinis

Submisſimus
HIERONYMUS HERRAN,
Soc. JESU.

APPROBATIO

Rev. P. Alberti Pueyo , Soc. JESU
Qualificatoris Supremæ Generalis Inquisitionis
in Hispania.

XMandato suæ Regiæ Majestatis Summo cum
solatio perlegi historiam de Conversione Indica-
rum Gentium , quas Chiquitos vocant. Et
ejus certè sum opinionis , eam vel à frigidissimi Spiritū re-
ligioso homine legi non posse , ut non majorem concipiatur
zelum Christi Fidem disseminandi , suique teporis causâ
rubore suffundatur , si quidem torpore suum cum fervo-
re verè Apostolico horum incomparabilium Virorum , ac
Christi heroum , de quibus hæc historia passim meminit ,
comparaverit. Ego profectò mihi penitus persuadeo , ta-
lem , sin minus flagrantissimo inde desiderio inflammetur ,
suammet operam in laboriosa hac Christi vinea locandi , sal-
tem eò motum iri , ut cum omni fervore suum animi fri-
gus sit defleturus , & à DEO Altissimo ob annos haec tenus
in supino forsan otio , aut certè in negotiis magnam par-
tem inutilibus transactos veniam sit rogaturus. Ego sancè
præ solatio vix jam me capio , quoties considero , quod
per coelestem illum ignem , quem Apostolicus ampliandi
per omnem terram Divini Honoris Zelus , in cordibus
meorum Charissimorum in Christo Fratrum , nempe
Missionariorum è Soc. JESU in Paraquaria accendit , quod ,
inquam , per dictum ignem Divina Bonitas hodie dum ea

ipsa gratiæ miracula patret, qualia olim in primitiva Ecclesia est operatus. Profectò Apostolici hi Viri ad literam, imò & ultimum apicem explent ea omnia, quæ Christus Dominus iis singulis, qui Apostolicam vitam profiteri volunt, in mandatis dedit. Non desinunt nimirum suos speciosos Evangelizantium pedes circumferre percurfando immensa illa regionum spatia, aut potius vastas Paraquearia solitudines, quæ magna profectò pars est Americæ. Non sistunt eorum cursum tot sœculorum lapsu sylvestria, & ad horrorem densè increcentia nemorum tesqua, nec deserti, & solis feris immanibus infessi recessus, nec aspectu, aditûque horrendi, & forte nulli mortalium antehac superati montes, nec incogniti aquarum rapacium torrentes, nec denique fames vel sitis, nec omnis annonæ penuria, quin nec mors ipsa zelum illorum potest retardare. Vix momentum est, quo se non exponant lubentes manifestis mortis periculis, ut si vel mille vitas possiderent, vix unius conservandæ spem certam possint sibi polliceri. Atque hæc non alia de causa fiunt, quam ut vitam æternam impetriri possint illis misellis, & omni commissatione dignis populis, qui in hodiernum usque diem in densissimis tenebris suæ superstitionis, & in cæcis sylvarum anfractibus non in morem hominum, sed ferarum instar ratione expertum, absque fidei, Deinde cognitione, nudissimo corpore circumferebantur, & hodie dum longè plures eorum circumferuntur.

Clarè item deprehendi ex lectione hujus operis, quodæcetera veritas suis his tam fidis servis, & operariis partam apud S. Marcum mercedem abundè reddi faciat, quando illis mirandam prorsus & naturæ vires transcendentem gravitatem confert discendi scilicet ignota, & barbara admodum idiomata, quorum species diversæ tot sunt, quot sunt separata-

paratæ harum gentium communitates, quæ quidem sunt
innumeræ. Ingens profectò gratiæ miraculum est, usque
ad eò efferatos hos semi-homines, illico ad unum & alterum
verbum Missionarii, vel ad aspectum erectæ S. Crucis, vel
B. V. MARIE commoveri solere ita, ut non tantum semet-
ipso perardenter cupiant esse Christianos, sed mox incipi-
ant esse ipsi Apostoli, quin vitâ suâ insuper habitâ vel san-
guinem profundere non reformident. Et eâ quidem so-
lummodo de causa, ut & suis finitimiis opem ferentes, in
viam salutis cæcos reducere possint. Hæc tam viva, & he-
roa fides non solum in Missionariis operatur tanta, sed &
in recens conversis Indis, ut secundum Dei promissum in
Evangelio sub omnium oculis dæmones proscribant ex
suis viculis, & inquiline, quibus hi mali genii ad id usque
temporis per tot sœcula citra impedimentum liberè domi-
nabantur. Ad abigendam verò luem contagiosam, aliá-
que varia morborum genera depellenda sæpe pluribus opus
non est, quam ut quis Apostolicorum Virorum Evange-
lium legat super ægrotos, vel ut suas imponat manus. Eo
quippe pacto derepente lues abscedit, ægri convalescunt,
& mille alia mira contingunt. Id quoque satis admirari
non possum, si mecum reproto, quod, licet totis fre-
quenter mensibus alias viæ non sit his laboriosis Viris
præter crudas radices cum aqua sæpe turbida, quod, in-
quam, nec venena, nec pestilentes auræ, nec corrupti &
rancidi cibi, nec ingens aliquando penuria alimoniae ali-
quid nocimenti illis afferant, vel saltem valetudinem labefac-
tent. Finis quidem, & præcipiuus scopus tam ferventium
Virorum est, ut in primis regnum Christi, & numerum filiorum Dei amplifcent, dein verò etiam ut magno
Monarchæ nostro & Regi Hispano pro viribus gratificen-
tur: ob eam nempe rationem, ut tanto Regi ac Benefa-

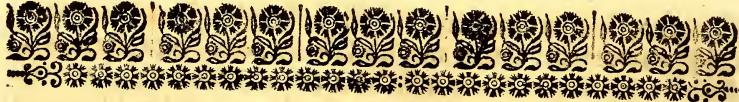
Etori aliquatenus gratos sese exhibeant; quippe qui præter
alios milenos favores, quibus indefinenter & clementissi-
mè beat minimam Jesu Societatem, etiam ad has novas
Neophytorum Chiquitorum Colonias sustentandas, &
augmentandas totos quantos thesauros expendit. Cæte-
rū et si numerus Missionariorum è Societate nostra, hic
loci laborantium, non parvus videatur, secundùm se
consideratus, si tamen tantam, & vix credibilem Regio-
num illarum vastitatem quis respiciat, non sine animi do-
lore exclamare cogetur: *Messis quidem multa, operarii
autem pauci.* Utinam! Summæ Bonitatis Deus, tanquam
Dominus hujus messis Evangelicæ, multorum corda eò
permoveat, ut & ipsi falcem missuri in messem apprope-
rent, & juncto plurium Messorum labore adhuc copiosi-
res fructus in divina horrea inferantur. Mihi profectò vi-
detur, quòd nullo æquè ac hoc nostro tempore verius po-
tuerit ab omnibus pronuntiari illud, sed non sine lacry-
mis: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret
eis.* In regione enim Chiquitorum (quæ vox Hispana de-
notat *parvulos vel paucos*) sunt innumeræ animæ, quæ in-
stantissimè, & indefinenter opem implorant, & clamant,
ut earum miseratio nos tangat, & illis Patres (quo nomi-
ne Missionarios vocant) submittamus, à quibus instruan-
tur. Sed ô ingens luctus & dolor! Dum Europa abundat
sacratis Deo hominibus, fortasse otiosis, carent hi miser-
rimi populi in eo orbis tractu operariorum subsidio, qui ipsis
Evangelicum panem frangant: id quod tam inflammato
desiderio postulant: *Et non erat, qui frangeret eis.* Jam
verò in consideratione omnium, quæ adhuc attulimus,
potestne vel unus ex filiis S. Patriarchæ nostri Ignatii inve-
niri, cui lamentabilis tot miserabilium clamor cor non di-
scindat, & copiosas ex oculis lacrymas non exprimat?

Cujus

Cujus tandem pectus usque adeò obduruit, ut nulla commiseratione moveatur, nec his Christi sanguine redemptis, & extrema derelictione afflictis animabus omni, quo potest, modo succurrere, & opem ferre desideret? Essent quidem, si velificari affectui meo vellem, multo plura dicenda de gloriosis horum ferventium Viatorum laboribus: sed cum id rerum circumstantiae non admittant, finem dicendi facio, non item demirandi. Id unum assevero, quandoquidem in hac relatione nihil admodum adversus fidei nostrae sanctitatem, nihil adversus observantiam erga Regem nostrum & Dominum, nihil contra probatos mores ego legerim, censeo & assevero, posse ac debere liberam omnino concedi licentiam, ut utile hoc opusculum typis vulgetur; Neque enim mihi est ullum dubium, evulgata hac historiam Spiritum Divinum in multorum Lectorum cordibus tantam charitatis flamمام & zelum animarum excitatrum, ut vel ipsimet in viam sedent, & laboratur in hac vinea novum adire orbem non horreant, vel certe ut omnia alia adjumenta, quoad poterunt eò conferant, ut nimis desertissimae hæ animæ, defectu Apostolicarum operarum periturae, juventur, coelique janua illis patefiat. Atque haec est mea minima, sed sincera Sententia. Datum in Collegio Imperiali Madriti 24. Aug. Anno 1726.

ALBERTUS PUEYO,
Soc. Jesu.

APPRO-

APPROBATIO

Rev. P. Josephi de Silva Concionatoris
Regii in Collegio Imperiali Soc. JESU.

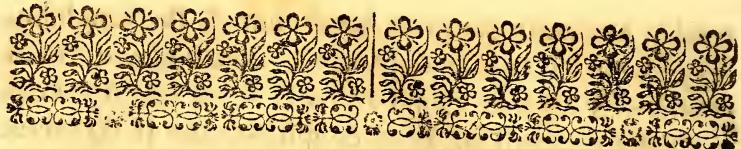
EX mandato suæ Regiæ Majestatis non sine delestatione, & solatio perlegi Relationem Missiōnum, quibus Patres Societatis JESU in Paraquariensi Chiquitorum Regione initium fecerunt, quod hodiéque prosequuntur. In harum enim lustratione deprehendi, facta horum Virorum, qui laborārunt, & pergunt laborare cum Magni Indianum Apostoli S. Xaverii operibus posse meritò comparari: Sivè spectemus ingentem multitudinem, sivè ferinam immanitatem gentium, ad Christi Ovile reductarum. Mihi quidem videtur, DEUM eadem gratiæ miracula, quæ, ut Marci 16. legere est, in primæva Ecclesia operabatur, nostris temporibus in hac Paraquariæ de novo fundata rectè credentium Ecclesia instaurasse, atque hac ratione sancta Fidei veritatem robore voluisse. Quam ipsam veritatem non pauci ex Apostolicis his Viris obsignarunt suo sanguine, quem inter Indos, similiores feris, quam hominibus ex violenta morte profuderunt. Est proin, mea opinione causæ satis asseren-

rendi, Magnum gentium Apostolum S. Paulum labores, sibi à DEO commislos (*utpote nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Israël*) inter hos Apostolicos Viros dispergiisse. Nam & ipsi Nomen JESU Sacro-sanctum cum Fide Christi in hanc novam, & magnam orbis partem translulerunt, & miris quoque modis gloriosum reddiderunt, ut adeò debeatur illis ea merces, quam DEUS Opt. Max. per Prophetam Jeremiam, & per S. Apostolum Paulum pollicitus est iis omnibus, quicunque Divinæ Majestatis Nomen usque ad extre-
mum terræ prædicaverint. Ut verò Apostolicos hos Viros, aliorum calamis laudandos transmittam, qui-
bus & major id præstandi facultas est, & in quos minùs suspicionis cadit, & assentationis, abstineo ab omni cæcra laude, & tantummodo cum S. Greg. Homil. 13. in Marcum ingemo : *Ad messem multam, Operarii sunt pauci, quod non sine mærore, & lacrymis loqui possumus.* Ea tamen spe me folor, fore, ut ex le-
ctione præsentis historiæ multoram corda inflammen-
tur, ne otiosi deinceps operarii stent, sed in vinea Do-
mini strenue laborare intendant. Censeo proinde,
hoc opus, ex quonihil magis emerget, quàm major
DEI gloria, publicæ luci esse exponendum. Datum
in Collegio Imperiali Soc. JESU, Madriti 21. Augusti,
Anno 1726.

JOS: de SILVA.

X X X .

MI-

MICHAËL ANGELUS TAMBURINUS,
Præpositus Generalis Societatis JESU.

Cum Relationem Missionum à Patribus nostræ
Societatis apud Chiquitos, in Paraquariæ Pro-
vincia, à P. Joanne Patricio Fernandez no-
stræ Societatis conscriptam, aliquot ejusdem Societa-
tis Theologi recognoverint, & in lucem edi posse pro-
baverint, facultatem facimus, ut typis mandetur, si
iis, ad quos pertinet, ita videbitur. Cujus rei gra-
tia, has literas manu nostra subscriptas, & sigillo no-
stro munitas dedimus. Romæ 16. Aprilis, Anno 1726.

MICHAËL ANGELUS
TAMBURINUS.

LICEN-

LICENTIA ORDINARII.

Nos Doctor Don Christophorus Damasio, Canonicus Insignis Ecclesiæ Collegiatæ Sacri Montis Ylipulitani Valparagso, extra muros civitatis Granodensis, Inquisitor Ordinarius, & Vicarius hujus Urbis Madritensis, &c. pro præsenti, & quantum ad nos attinet, damus licentiam imprimendi Relationem historialem Missionum Chiquitorum, quæ Curæ Patrum Societatis JESU, in Provincia Paraquariæ subsunt, conscriptam à P. Joanne Patricio Fernandez, ejusdem Societatis Sacerdote, cùm in ea nihil occurrat, quod Sacrae Romanæ Fidei, aut bonis moribus opponatur. Datum Madriti 13. Aug. 1726.

Doctor DAMASIO.

LICENTIA REGII CONSILII.

Don Balthasar de San Pedro Acevedo Secretarius Cameræ Regiæ, & Consilii notum facio, quod à dicti Consilii Senatoribus data fuerit Licentia P. Joanni Patricio Fernandez, Societatis IESU, una vice imprimendi Librum, quem composuit sub titulo: *Relacion Historial de Las Misiones de Los Indos, quellaman Chiquitos, en La Provincia de Paraguay.* Cum hac conditione, ut dicta impressio sit secundum Originale, ad finem Sigillo meo, & manu firmatum, & ut antequam vendatur, deferaatur ad Consilium, ut pateat, an secundum Originale sit impressum. In quorum fidem dedi præsentes litteras. Madridi 12. Aug. 1727.

Don BALTHASAR
de San PEDRO.

FACUL-

FACULTAS
Rev. Patris PROVINCIALIS
Cum Privilegio Cæfareo.

Cum D. Mathias Wolff, Bibliopola Augustanus, typis mandare desideret Librum cui Titulus: *Historica Relatio de Apostolicis Missionibus Patrum Societatis JESU, apud Chiquitos,* primùm ab uno è Nostris Hispanico Idiomate conscriptum, nunc ab alio ejusdem Societatis Sacerdote, in Linguam Latinam translatum; Ego JOSEPHUS MAYR, Societatis Jesu, per Germaniam Superiorum Præpositus Provincialis, potestate mihi ab Adm. Rev. P. N. FRANCISCO RETZ, ejusdem Societatis Præposito Generali, concessa, eidem ad hanc primam editionem facultatem impertio, simûlque communico Privilegium Cæfareum, quô ïaliis Bibliopolis & Typographis interdicitur, ne dictum Librum citra consensum Superiorum vel recudere, vel intra fines Imperii, & Hæreditarias Sac. Cæs. Majestatis Provincias inferre præsumant. In cuius confirmationem has literas, chirographo meo & consueto officii mei Sigillo munitas dedi. Monachii 3. Septembris, 1732.

JOSEPHUS MAYR.

Protestatio Auctoris.

Cum necesse sit in decursu præsentis Relationis dicere aliqua de compluribus Apostolicis Viris, qui à Barbaris pro sancta fide, quam eis evangelizabant, occisi fuerunt, ut etiam eventus aliquos mirabiles, quos Deus supra naturæ vires in bonum fidei, & solatium Missionariorum patræsse videri possit, omnibus notum facio, me nihil ultræ fidem humanam h̄ic affirmare velle, atque ideo tantum abest, me positos à S. Romana Ecclesia limites transgredi, aut contra Pontificum statuta quoconque modo agere velle, ut potius me atque præsens hoc opus judicio ac Censuræ ejusdem Sanctissimæ Ecclesiæ totum quantum subjiciam.

Monitum Translatoris.

Nihil ferē mutavi in præsenti historia, nisi idioma. Capita tamen longissima in paragraphos secunda putavi, ut facilitati legentium consulerem, ex quo nihil decedet historiæ, imo clarior evadet ob additas singulis paragraphis synopses.

HISTO.

HISTORICA RELATIO DE APOSTOLICIS MISSIONIBUS PATRUM SOCIETATIS JESU.

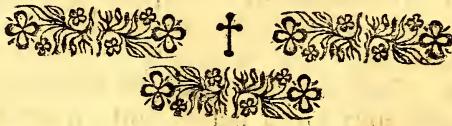
Apud Chiquitos, Paraquariæ Populos.

P R A E F A T I O.

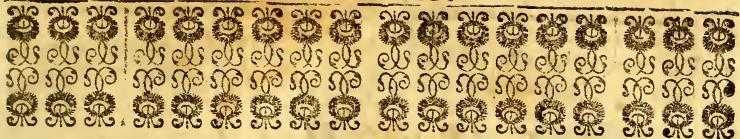
Ræsentem hanc de Apostolicis Missionibus Patrum Soc. Jesu in Paraquaria historiam non venditamus, velut ad omnes Artis regulas exactam. Est peritior alterius stylus, qui Patrem Nicolaum del Techo prosequuturus, accuratiorem, & legibus historicis conformiorem relationem elaborabit, & in lucem publicam dabit, de rebus nostræ Paraquariensis Provinciæ, præsertim de gentium conversione, & progressu nostræ S. Religionis. In hac brevihistoria solum intendimus pauca aliqua, quoad nimirum finent adjuncta rerum, conscribere de reductione barbararum nationum de duris & æruginosis laboribus eorum, qui his populis Christo lucrandis sudorem, valetudinem, quin ipsam vitam consecrant, de indeole & moribus quæ ipsorum incolarum, quæ Regionum, quas inhabitant, de superstitionis ritibus, quibus sunt addicti. Multi equidem insignes Viri verique heroes in hac Chiquitorum vinea desudarunt, quorum laus omnino hic poni merebatur. Quoniam verò una ex parte eorum aliqua multi adhuc in vita superstites, hodie dum in

Praefatio.

in agro Domini laborant: ex altera autem parte præfixi descriptionis limites id non concedant, encomia eorundem virtuti debita commodiori occasione, & fusori relationi, de quin supræ dictum est, reservantur. Animadvertendum igitur hoc loco est, hanc lucubrationem nullatenus loqui de tota Missione, & Provincia Paraquariæ (hoc enim majoris molis opus desideraret) sed duntaxat de modica ejusdē parte, videlicet de regione Chiquitorum hic fit mentio, idque properanter & breviter. Sciendum quoque est, dum fortè de itinerum longitudine, de amplitudine Regionum, atque adeò de milliaribus sermo incidit, quòd ibi non intelligantur milliaria Germanica, Gallica vel Italica, sed Hispanica, quorum unum nonnihil superat dimidium Germanici milliaris, sive horam. De cætero nihil aliud hoc opere queritur, quam ut in cordibus eorum, qui vel invocationis suæ, vel ex stimulo virtutis, & Christianæ charitatis se zelo accendi sentiunt, hæc divini Spiritus flamma conservetur, & amplius dilatetur. Nihil proindè curandum est, quidquid fortassis torpentes & frigidæ animæ, vel invidia quorundam adversus Societatem nostram, vel denique impietas aliorum, de sancta Fide malefici sentientium contrà vel cogitare, vel loqui præsumperint. Quandoquidem hic nihil aliud affectatur, quam major Dei gloria, quæ unicus harum Missionum, & universæ Societatis Scopus nunquam non fuit, & est, & erit.

CAPUT

INDEX

CAPITUM, ET PARAGRAPHORUM.

C A P U T I.

D E Ortu , & Progressu Missionum. fol. 1

Cap. I. §. 1.

1. Longitudo Paraquariæ. Ejus Gubernatores facti , & profani. 2. Nomena & numerus Reductionum , & Conversorum ibi Indorum haecenus. *ibid.*

Cap. I. §. 2.

1. Limites Chiquitanæ terræ, & flumina. 2. Prisci ejusdem incolæ, dein transmigrantes. 3. Mors truculenta Alexii Garciae Lusitani. 4. Chiriquani anthropophagi indomabiles. *fol. 2*

Cap. I. §. 3.

1. Chiriquanorum Legatio pro dono Fidei. 2. Mirè his mittitur Pates de Arce , qui ope S.Xaverii sanatur. *fol. 4*

Cap. I. §. 4.

1. Remoræ Missionis. 2. Pars Chiriquanorum Patrem de Arce invitant: 3. Pars altera nostros repellunt. *fol. 6*

Cap. I. §. 5.

1. Indoles Chiriquanæ Gentis ad flumen Pilcomayum. 2. Vis mali exempli ab Europæis contra Catholicci Regis decreta. *fol. 7*

Cap. I. §. 6.

1. P.Arce ad Guairanos abit. 2. Refractarii nuper Fidem ultrò sollicitant 3. Tricæ Indorum componenda. *fol. 8*

Cap. I. §. 7.

1. Pax conciliata. 2. Baptismus infantium, & morientium. 3. Pas- sim peruntur Fidei Doctores. *fol. 10*

Cap. I.

X X X X X

Index

Cap. I. §. 8.

1. Excitatæ turbæ per Apostatas. 2. Ceremoniæ consultantium Indorum. 3. Fundatur Colonia S. P. N. Ignatii. fol. 13

C A P U T II. §. 1.

1. De Regione Chiquitorum. 2. Ejus flumina. 3. Mellis copia, & animalia. 4. Piscatio. 5. Fruges. 6. Temperies plague. 7. Morbi, & modus ineptus medendi & crudelis. fol. 16

Cap. II. §. 2.

1. Indoles, mores, forma. 2. Vestitus. 3. Arma Chiquitorum. 4. Regimen. 5. Potus Chicha. Ritus nubentium. 6. Habitatio. 7. Hospitalitas. Convivia. Ebrieras sublata. fol. 20

Cap. II. §. 3.

1. Partitio diei, & annui Labores. Vixus. Lusus. 2. Religio Chiquitorum. Sepultura. Luna eclipsata telis defenditur. Fulgoris, & fulminis interpretatio. 3. Supersticio. fol. 24

Cap. II. §. 4.

1. De perdifficili lingua Chiquitorum. 3. Ejus linguæ specimen. fol. 27

C A P U T III.

Gens Chiquitorum derecta.

fol. 31

Cap. III. §. 1.

1. Origo fluminis Paraquarii queritur. 2. Hispani sedem figunt apud Chiquitos. 3. Trucidantur novi Domini ob avaritiam. 4. Residui Hispani profugi condunt Urbem S. Laurentii. 5. Vicus S. Xaverii sit Christianorum Reductio. 6. Barbari Hispanorum prædia ex-spoliant, denique ipsosmet necant. 7. Talionem experiuntur ab Hispanis. fol. 31

Cap. III. §. 2.

1. Chiquiti pacem petunt. 2. Valde minuuntur per Hispanos & Mamalucos. fol. 33

Cap. III. §. 3.

1. De Mamalucorum origine, & maleficiis, postquam Lusitani Brasiliæ positi. 2. Urbs Piratinha nidus Mamalucorum. 3. à Deo, & Rege deficiunt. 4. Situs Piratinhae. Soli fertilitas. 5. Plagiarii Mamaluci cum ruina Urbium, & Millionum. fol. 34

Cap. III.

Capitum & Paragraphorum.

Cap. III. §. 4.

1. Inaudita Mamalucorum impietas. 2. Puniuntur à Deo, & Indis
victoribus. fol. 36

C A P U T I V.

P. Arce dat initium novæ Reductioni Chiquitorum post superatas mul-
tas difficultatas. fol. 38

Cap. IV. §. 1.

1. Paraquarii origo in vestiganda Patri Arce demandatur. 2. Supple-
mentum novum Missionariorum. 3. Obstacula Patri Arce facta.
4. Obstacula à plagiariis Hispanis, & institoribus inquis. fol. 38

Cap. IV. §. 2.

1. Causa plagiatorum diu non decisa pendet. 2. Graves pœnæ in eos
statutæ tandem. fol. 41

Cap. IV. §. 3.

1. P. Arce præclusam sibi Missionem constantiâ evincit. 2. Iter ejus
ad Chiquitos. 3. Lues inter illos. 4. Nova sedes eligitur. Tem-
plum struitur novæ Reductioni. fol. 42

Cap. IV. §. 4.

1. Indi, dicti Penoquis adjunguntur novæ Reductioni. 2. Morbus P. Ar-
ce. Avocatur à Superiore. Locus Coloniæ mutatur. fol. 45

C A P U T V.

De pernicioſis, sed irritis Mamalucorum technis adversus memoratos
populos. De strage Mamalucorum. fol. 47

Cap. V. §. 1.

1. Iruptio Mamalucorum. 2. His cladem inferunt Pinoquisii. 3. Al-
tera incurſio Mamalucorum cum clade Neophytorum per dolum.
ibid.

Cap. V. §. 2.

1. P. Arce contra Mamalucos colligit suppetias. 2. Militare subſidium
Hispanorum. 3. Felix pugna contra Mamalucos, nostris cum S. Cruce
præeuntibus. fol. 49

Cap. V. §. 3.

1. Discordia Hispanorum viciat plenam victoriā. 2. Iterata clades
Mamaluctum. 3. Guarani pridem capti à Mamalucis post cladem
eorum deficiunt, & fūnt Christiani. fol. 52

X X X X X 2

CA-

Index.

C A P U T V I .

De varia Reductionum novarum mutatione, & de morte P. Antonij Fidelis.

Cap. VI. s. 1.

fol. 54

1. Turbatio, & iactura Missionum. 2. Nostris ad necem queruntur, fugantur. 3. Colonia S. Xaverii bis transfertur. 4. Reductio S. Raphaëlis etiam mutatur.

Cap. VI. s. 2.

fol. 54

1. Reductio S. Josephi inter maximè florentes. 2. P. Antonii Fideli labores strenui. 3. Ejus matura, sed pia mors.

fol. 56

Cap. VI. s. 3.

fol. 56

1. P. Antonii Fideli vita, virtus, navigatio morosa in Indiam. 2. Charitas PP. Franciscanorum in ejectos vi tempestatis. 3. Iterata ejactio in Brasiliam. 4. Millio S. Joannis Baptistæ.

fol. 58

C A P U T V I I .

De Missionum ærumnis per eas terras.

fol. 61

Cap. VII. s. 1.

1. Modus venandi animas. 2. Difficultas, & pericula hujus venationis. 3. Alia & crebra mortis discrimina, & sexcentæ ærumnæ. 4. Nec tamen sine sacro solatio.

fol. 61

Cap. VII. s. 2.

fol. 63

1. Stabiliuntur priores ærumnæ. 2. Soliditas virtutum ad has requiritur. 3. Longævitatis Patrum inter tot ærumnas.

fol. 63

C A P U T V I I I .

De fervore, & pietate novorum Christianorum, quam Deus miris eveniens est remuneratus.

fol. 66

Cap. VIII. s. 1.

1. Accurata legis divinæ observantia in conversis Indis: cruenta pœnitentia. 2. Conscientiae expiandæ candor. 3. India, ut innocentiam baptismi non perderet, mori optavit, & est mortua.

fol. 66

Cap. VIII. s. 2.

1. Corrector Neophytorum, & castigatio, quæ coacta, quæ spontanea. 2. Chiquitæ fatales ponunt inimicitias: mansuetudinem ipsi vitae præhabent. 3. Neophytorum exercitia pietatis planè admiranda.

fol. 68

Cap. VIII.

Capitum & Paragraphorum.

Cap. VIII. §. 3.

1. Musica sacra Neophytorum sub noctem. Devotio munifica erga Deiparam. Processiones religiosæ. 2. Hos Indos judicauit olim Hitpani non esse homines, sed bestias in humana specie, & ut tales tractabant. 3. Papa declarat, Indos esse veros homines.

fol. 71

Cap. VIII. §. 4.

1. Neophytorum pœnitentium agmen. 2. Supplicatio Festo Theophoriæ. 3. Imperata pluvia: Læs averfa: annonæ defectus per prodigium tollitur.

fol. 73

Cap. VIII. §. 5.

1. Neophyti summè æstimant Rosaria tanquam Scutum in adversis. 2. Inclamatum nomen JESUS, MARIA, à tigridis unguibus liberat. 3. MARIA invocata ægrum Indum sanat. 4. Lucidus è cœlo globus circumdat Christianos. 5. Adulter cæcitate punitur. 6. Sed pœnitens mirè visum recipit.

fol. 75

Cap. VIII. §. 6.

1. Mira conversio benefici. 2. Et Apostatae per serpentem. 3. Item impudici per fulmen.

fol. 78

Cap. VIII. §. 7.

1. Impudicus juvenis miserè perit. 2. Exitium præstigioris. 3. Horrenda mors, & sepultura adulteri.

fol. 82

Cap. VIII. §. 8.

1. Mira ostenta Neophyti ægrotantis, & ecstati. 2. Via perditionis ostenditur. 3. Magia exprobratur. 4. Damnatus ex Orco rapatur. 5. Diabolus cogit salutaria dicere. 6. Lamenta damnati. 7. Plures alii damnati in illa visione.

fol. 85

Cap. VIII. §. 9.

1. Beata mors aliquorum Neophytorum. 2. Monita S. Angeli. 3. Osten ta cœlestia. 4. Peccata etiam ignorata, & non expiata obicem cœlo ponunt.

fol. 88

Cap. VIII. §. 10.

1. B. V. MARIA spectabilis. 2. Oblatum Rosarium arguitur à Deipara, & restitui jussum. 3. Neophytus ex raptu sibi redditur. 4. Fructus ex narratis his eventis. 5. Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alios.

fol. 90

) ( ) ( ) ( ) ( )

Cap. VIII.

Index

Cap. VIII. §. 11.

1. Zelus animarum in novellis Christianis. 2. Prodigium in Lacu per veneficium cruento. 3. Item in periculo luculentí incendií auctore diaboló.

fol. 93

C A P U T I X.

Quæritur per flumen Paraquarium communicatio Missionum cum Guaraniis populis.

fol. 95

Cap. IX. §. 1.

1. Via brevior ad Chiquitos quæritur. 2. Indus Catechumenus suos gentiles ad fidem perinovet. 3. Pericula in itinere. Error in flumine, quod Paraquarium esse, male credebatur.

fol. 95

Cap. IX. §. 2.

1. Itinerarium per rerras & aquas. 2. Pacem respuunt barbari. 3. Legatus pro pace cum sociis occiditur. 4. Navigantes infestantur à Barbaris. 5. Locus herbæ Paraquariensis. 6. Cruces à Barbaris ipsis erectoræ contra incursum tigridum. 7. Duo Patres à Mamanucis ad mortem usque cæduntur. Orizæ nativæ, non sativæ ingens copia.

fol. 98

Cap. IX. §. 3.

1. Nex duorum Fratrum nostrorum. 2. Ignis accensi fumus nuntius adventantium hospitum vel hostium. 3. Mors aliquorum è nostris. 4. Diversissimi iterum populi circa Paraquarium.

fol. 101

Cap. IX. §. 4.

1. Indi insignis benevolentia, & liberalitas. 2. Lacus, ex quo originem trahit Paraquarius. Fertilis ejusdem Insula à Mamanucis destrutta. 3. Indi se jungunt navigantibus cum ipse convertendæ suæ gentis, datis interim pueris, quasi oblidium loco post nostra munuscula.

fol. 104

Cap. IX. §. 5.

1. Payaguani nostrorum interfectores ad Christi fidem invitantur. 2. Muta à nobis & illis munera. 3. Eorum hostilitates, & perpetua locorum mutatio sunt impedimento, quod minùs convertantur. 4. Duplex navigantium periculum, ope Mariana depulsum.

fol. 107

Cap. IX. §. 6.

1. Mors unius è Sociis itineris, & honor illi habitus. 2. Finis itineris, in quo prætor mortuos sedecim Indos cæteri morbis tentati.

fol. 109

Cap. IX.

Capitum & Paragraphorum.

Cap. IX. §. 7.

1. Novum iter per undas, & terras explorandi causa, sed sinistro exitu.
2. Morbi nostrorum Patrum, & mors Fratris cum vitæ compendio.
fol. 110

Cap. IX. §. 8.

1. Guarayi Indi à Christianis ad fidem adducti. 2. Lacus Mamore detestus, ubi portus Mamalucorum fuerat. 3. Periculum Parrum.
4. Payaquani læsi pacem frangunt.
fol. 112

C A P U T X.

Reductiones aliquæ mutantur. Neophyti in fortunum involvit. fol. 114

Cap. X. §. 1.

1. Quatuor Coloniae sedem mutant cum augmentatione accedentium Barbarorum. 2. Brevior via ad Chiquitos iterum, sed frustra desideratur.
3. Chiriquani nostri conspectis, veluti Mamalucis aufugint. 4. Periculum à fraudulentis Barbaris declinatur.
fol. 114

Cap. X. §. 2.

1. Christiani sunt plagiarii non ad Barbarorum servitutem, sed ad libertatem filiorum Dei. 2. Inermes enim hi plagiarii se finunt potius trucidari. 3. Saucius Indus cœlitus post ultima Sacra menta salvatur.
4. Autores cœdis cœduntur à Christianis.
fol. 118

Cap. X. §. 3.

1. Christiani multas Barbarorum familias addunt ad Fidem, 2. Cœsorum pro Christo corpora requiruntur. 3. Duæ recentes Coloniae locatae.
fol. 120

is A P U T X I.

Nativitas, ingressus in Societatem Jesu, & primus fervor, dein labores
Venerabilis Patris Lucæ Cavallero, tandem Martyris. fol. 122

Cap. XI. §. 1.

1. Patria Patris Cavallero: conditio parentum: pia educatio: pudor virgineus. 2. Literarum studia. Recipitur in Societatem Jesu. Indias affectat & obtinet.
fol. 122

Cap. XI. §. 2.

1. Vela facit: exscendit in portu boni aëris: altiora ejus studia. Superbitæ spiritus ipsum vexat, & impedit: Fit Saerdos. 2. Initia facit Missionis apud obstinatos Pampas. 3. Chiriquanis biennium frustra impedire, pulsis tandem Patribus cum P. Cavallero, 4. De ertur ad Chiquitos. Ejus zelus & fructus. Item morbi.
fol. 123

Cap. XI.

Index.

Cap. XI. f. 3.

1. Detritæ ejus vires cum veste miserrima referunt mancipium: jocantes ideo in se Barbaros ad fidem permovet. 2. Plagiatis Europæis, fortiter resistit. 3. Puraxes docet, illisque pluviam à Cœlo impetrat.
fol. 125

Cap. XI. f. 4.

1. Calumnia, Patri Cavallero impasta ab Europæo, non invenit Fidem apud Puraxes. 2. Expostulatio, & minæ scelerati Europæi spernuntur à Patre.
fol. 126

C A P U T X I I L

- P. Cavallero proficiscitur ad Manacicos. Indi, necem Patris meditantes puniuntur.
fol. 128

Cap. XII. f. 1.

1. Tres populi ad fidem proni: infantes baptizantur. P. Cavallero morbo sternitur: voto factō convalescit. 2. Frustrè terretur, ne Manacicos adiret. 3. Patris magnanimitas animat Puraxes.
fol. 128

Cap. XII. f. 2.

1. Inimicitia gentis cum gente impedit petitam pluviam. 2. Renovata pax eandem feliciter impetrat. 3. Metus Comitum redire volentum. 4. Confirmantur in itinere proorsus periculoso.
fol. 130

Cap. XII. f. 3.

1. Territi iterum Comites, exemplo Patris Crucem præferentis, propinquant Barbari. 2. Hi ad hospitium conspectum in armis ruunt. 3. Pater Cavallero stat cum Cruce in manibus imperterritus. 4. Izu interpres suos Manacicospacat, & ad fidei gratiam permovet in medio im- petu necandi omnes.
fol. 132

Cap. XII. f. 4.

1. Pax firmatur cum Manacicis jam Catechumenis. 2. Accedunt pacis foederi plures populi. 3. Redire cogitur P. Cavallero invitis Neophytis. 4. Diaboli strophæ ad perdendum Patrem Cavallero, sed per abitum Patris elusa, cuius laudes enuntiant vel ipsi Barbari, pugnaturi contra Orci irritatos satellites. 5. Lue pereunt machinato- res necandi Patris Cavallero rabidorum canum instar: nigra eorum ca- davera, alba baptizatorum ex peste morientium. 6. Alii Crucem evertentes miserè mortui.
fol. 134

C A-

Capitum Es' Paragraphorum.

C A P U T X I I I .

Descriptio Regionis, superstitionum, rituum, & aliarum proprietatum,
apud populos Manacicos. fol. 137

Cap. XIII. §. 1.

1. Varii fructus & feræ Regionis. Famacoso sic dictum animal mirabile,
& nocens. Fructus Bainilla, & Tutumas. Pisces & mellis copiosa.
2. Species incolarum, & indoles. 3. Architectura eorum. 4. La-
bor fœminarum. Ritus conviviorum. fol. 137

Cap. XIII. §. 2.

1. Auctoritas & potestas Caciquiorum, quibus obeditur in summo rigore.
2. Polygamia. Hæreditarium dominium. 3. Frequentia hujus po-
puli. Regionis descriptio cum populis variis. 4. Peregrinæ aves
pairæ, sed mortiferæ. fol. 139

Cap. XIII. §. 3.

1. Superstitiones Manacicorum, mixtae quasi umbrâ Christianâ, ex S. Apo-
stolo Thoma residuâ, de Christi nativitate ex Virgine, ejus miraculis,
& ascensione. 2. Interim dæmones visibiles colunt. fol. 142

Cap. XIII. §. 4.

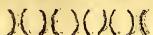
1. Emulatur diabolus veram Ecclesiam, fingens tres DEI Personas, &
hujus genitricem misero gentis istius ludibrio. 2. Ritus adorationis, &
salutationis in adventu dæmonum terribili. 3. Responso Satanae, & ad-
horratio, dum se rerū creatorē fert cum stygia aula pedissequa. 4. Com-
potationes, choreæ, ad quas horruntur diabolus. Cædes ebriorum.
5. Etiā dæmones simulant se fitire Chicham potionis gentis. fol. 143

Cap. XIII. §. 5.

1. Post compotationem à Satana fit musica ad Sancta Sanctorum, quæ pa-
tent soli sacrificulo. 2. Nullus pagus sine tali præstigiatore. Oracu-
la Orci semper prospera cum reciproco scismaticæ Barbarorum: inte-
rim ab Orco ad bella irritantur. 3. Dona diabolis oblata & gustata.
Abitus eorum cum ingenti tumultu. Mapano sacrificulus magus abit in
cœlum, & reddit mitis modis. fol. 145.

Cap. XIII. §. 6.

1. Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbæ, & oblata parte piscium.
2. Honor, & tributum sacrificulo Mapanoni præstitum: ejus arcana
hausta ex Orco. 3. Popæ domus. Ejus aliquando solitudo. Candidati
Poparum instruuntur rigidè: Jejunium, dein convivium. fol. 148

Cap. XIII.

Index

Cap. XIII. §. 7.

1. Manacici credunt immortalem animam, ad cœlos recipiendam. Exequæ eorum. 2. Iter fabulosum animæ defunctæ. 3. Diabolus in specie Charontis animas transvehere creditur. 4. Aliæ ineptiæ de mortuis. 5. Quale cœlum defunctis suis in eorum opinione. fol. 150

C A P U T X I V . §. 1.

- P. Lucas Cavallero pergit in Missione modò descriptorum Manacicorum. fol. 152

Cap. XIV. §. 2.

1. Pacem persequatur. Periculum in montibus. 2. Inopia viætūs. Herba, quâ Dii vescuntur, insulsa. 3. Diabolus affligit Patrem variè. 4. Zibice populi Patrem habent hostis, quin magi loco. Causa hujus opinionis. 5. Conversio Caciquii, & popæ junioris convertit totum populum. fol. 154

Cap. XIV. §. 3.

1. Ringitur Orcus ob correptionem populi. 2. Exagitat popam consum: querelæ ejusdem diaboli, & minæ, 3. Quas popa constans in fide ridet: idè cæditur à dæmonibus usque ad sanguinem, & /vitæ discrimen. Tantæ constantiæ præmium est subita sanitas à ecclœ data Mapanoni popæ juniori. fol. 157

Cap. XIV. §. 4.

1. P. Cavallero adit Quiriquicas ad pacem sanciendam cum inermibus Sociis Indis. 2. Charitas horum erga Patrem famis tempore. 3. Adventum Parris dæmon antè prodit inter querelas contra eundem, siam ad arma vocat. 4. Mapano popa ex ipsis querelis diaboli, Patrem timentis, convertitur. fol. 158

Cap. XIV. §. 5.

1. Visiſ nostris fugiunt Barbari: P. Cavallero insequitur profugos. 2. MARIZ effigies offensa barbaros arcus enervat. 3. Delubri aras, & alia Pater evertit, aut comburit. 4. Comites Patrem deferrunt paucis exceptis. 5. Breviarium putatur liber magicus. Mors Patris designatur, sed metu avertitur. fol. 160

Cap. XIV. §. 6.

1. Patris necem meditantes peste pereunt. Hoc ipsum mover ad conversiōnem, quam juvat Indus Sonena nomine. 2. Se dedunt arbitrio Patris. 3. Mapano popa non tantum conversus, sed & Apostolus. fol. 162

Cap. XIV.

Capitum & Paragraphorum.

Cap. XIV. §. 7.

1. Barbaris mirè conversis Crux solenniter erigitur. Litaniae cantantur attonitis Barbaris. Infantes primò baptizantur ingenti numero.
2. Abitus Patris barbaris Catechumenis prorsus illætabilis. fol. 164

C A P U T X V.

- P. Lucas Cavallero revertitur ad Manacicos. Visitat singulos eorum pagos, & alià viâ redit ad S. Xaverii Reductionem. fol. 166

Cap. XV. §. 1.

1. Forma Regionis. Anhelat P. Cavallero ad Chiquitos: excipitur amicè à Zibacis. 2. Pacem sancire satagit feliciter. 3. Tum verò prædicat Evangelium jambenè paratis. Fidei articuli cantantur. 4. Dei para invocata ægros sanat plures ad fidei incrementum. ibid.

Cap. XV. §. 2.

1. Jurucarès idololatras adit: dæmon ejus adventum inter querelas prædict: fugiunt Barbaři. 2. Persuadentur ad redditum, imò ad idem. 3. Crux erigitur, adoratur: idololatria dedocetur. Popa primarius prætit suos populares. 4. Proteruntur, comburuntur ad idololatriam spectantia. fol. 170

Cap. XV. §. 3.

1. Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam. 2. Jurucarès ad pacem faciendam permovenuntur. 3. Quiriquicæ putant Patrem esse pestis suæ causam. Refutatur stulta opinio. Inimici in Patrem injurii, morte puniti. fol. 173

Cap. XV. §. 4.

1. Caciquius phrenaticus miraculo ad se redit, instruitur, baptizatur, piè moritur post preces Patris Cavallero. 2. Idem precibus suis pellit pestem. 3. Cosacas adiens Patrem telorum nimbo salutatur. 4. Tela prodigiosè retorta salvo Patre, qui scuti loco Deiparæ effigiem extulit adversus tela. fol. 175

Cap. XV. §. 5.

1. Barbari furorem ponunt. 2. Ad verba Patris popa primus omnium fidei lumen accipit. 3. Barbarus in ipso Deorum fano baptizatur. 4. P. Cavallero iterum ad necem quæsusitus per Angelum servatur. 5. Sauciorum Neophytorum patientia: sanantur divinitùs. fol. 177

Cap. XV. §. 6.

1. Certatim volunt fieri Christiani Cozacæ: uti & Zubarecæ populi. 2. P. Cavallero adit illos. Honor crucibus habitus. 3. Ægros omnes

) ( ) ( ) ( ) (z

nes

Index.

nes sanat Pater recitato S. Evangelio. Idololatræ subito adoratores S. Crucis. 4. Aegris Comitibus Pater sanitatem à cœlo impetrat suis precibus. 5. Angelus apparet uni ex ægris, qui omnes sanantur, iterum alacres ad itinerum molestias.

fol. 179

Cap. XV. §. 7.

1. Incommoda viarum. Victus inopia. Pagani Comites Patrem deserunt.
2. Uni è Christianis apparet Deipara hortatur, ne deferat Patrem cum aliis viæ sociis.
3. Venit Pater ad Aruporecas, cum quibus tendit ad Tapacuras. Parùm gratus ejus adventus.
4. Causa hujus aversionis, nempe crux eversa à Barbaris, & ideo lue sublati. Errorem dedocti morem gerunt Patri.
5. Dæmon prænuntians adventum Patris vacuar incolis pagos.

Cap. XV. §. 8.

1. Summa difficultas itineris. Amicè accipitur Pater.
2. Sed suauis diabolus infantes subducuntur.
3. Pater in vindictam erigit crucem ad ipsum fanum. Calcat pedibus idola.
4. Bohozas adit, benevolè exceptus.
5. Ethnici Christianos æmulati, crucem ipsi erigunt: se flagris cædunt, qua ratione pestem extinguunt. Confirmantur ab Angelo viso: Coloniam novam conficiunt.

fol. 184

C A P U T X V I .

Nova Reductio Conceptionis B. V. à P. Luca Cavallero fundata. Ejus gloriofa mors per manus Ethniconum, quos Puyzocas vocant. fol. 188

Cap. XVI. §. 1.

1. Area novæ Reductionis eligitar.
2. Populi nudissimi, & idololatræ Patrem Cavallero proni audiunt.
3. Potum Chichæ sibi interdici nolunt. Modus confiendæ Chichæ.
4. Ritus sepeliendi mortuos, præfente dæmone.
5. Fugit hic adveniente Patre, & popam secum ad Tartara rapit inter ejulatus.

fol. 188

Cap. XVI. §. 2.

1. Nova Colonia augeretur aliis Indis. P. Cavallero abit ad novam gentem mitiorem.
2. Salutatur ab hac emissis telis. Tamen adit intrepidus, & munera accipit. Explorat exequias Barbaras.
3. Cogitur invitatus redire. Plagiarii Europæi crudelitate sua pessundant omnia, exacerbatis inde contra fidem Barbaris.
4. Reductionem transfert aliò.

fol. 190

Cap. XVI. §. 3.

1. Cosiricæ populi Christianis volunt annumerari.
2. Terribilis pugna animi in P. Cavallero, an Puyzocas adat, nec ne. Vincit, & ad illos ire statuit.

Capitum & Paragraphorum.

statuit. 3. Ficta benevolentia excipitur. Comites Patrii trucidantur: fol. 193
denuo & ipse Pater.

Cap. XVI. §. 4.

1. Puyzocæ post Patri, & aliorum cædem terrore suo dispergunt cæteros Christianos. 2. Praesidium militare contra homicidas emititur. Flama conspicitur supra cadaver Patri, quod incorruptum adhuc deprehendunt. 3. Jumenta militum ultrò, & prodigiosè adveniunt ad corpus Martyris deportandum. 4. Auctores necis miserè pereunt. fol. 195

Cap. XVI. §. 5.

1. P. Lucae Cavallero virtutes. Insolitus zelus animarum. Castitas, eximia obedientia. 2. Animi demissio post tot præclarè acta ad animarum salutem. Desiderium Martyrii: abstinentia, paupertas. fol. 197

C A P U T X V I I .

De conversione populi Morotocos & Quies. Item de nova per flumen Paraguayum detecta via ad has Missiones. fol. 200

Cap. XVII. §. 1.

1. Boxi Neophyti mittuntur ad Morotocos. Casus lepidus Indi senis. Amicè suscipiuntur. 2. Arma Morotocorum. Proles necant, ex quibus paucas reservant. Uxor & domina domus, & virti, servi vilissimi. 3. Nullum certum illis regimen, nec religio. Infelix eorum regio. Postus ex palma. Nudi non frigent. Aetas longæva. ibid.

Cap. XVII. §. 2.

1. Morotoci benè afficiuntur Christiano modo vivendi. Eorum pagi quinque ad Coloniam S. Josephi transferuntur. 2. Alii Indorum pagi sunt in spe conversionis: sed memoria injuriarum cogit Neophytes retrocedere, oblatis duobus pueris, qui dein occasio sunt convertendæ sue gentis. f. 202

Cap. XVII. §. 3.

1. Variarū nationū notitia accipitur, revera Regionis Chacoensis (del Chaco) 2. Liberalitas in Zamucos parit odiū inter Cucarates. 3. P. Zea nec proximus: eripitur à robusto Neophyto. Fructus tamē Missionis hujus. f. 204

Cap. XXII. §. 4.

1. Iter difficillimum duorum Patrum inter continuas Barbarorum infidias. Via tamen ad Chiquitos non reperitur. 2. Munusculis deliniti Barbari cessant infestare. fol. 205

Cap. XVII. §. 5.

1. P. Jos. de Arce terrestri itinere pergit quætere quæsitam viam cum Comitibus Indis. 2. Fame premuntur. Sylvæ superandæ difficultas.

( ) ( ) ( ) ( ) 3

3. Zea

Index

3. Zelus Patris Arce infatigabilis inter perpetuas ærumnas. 4. Morbo corripitur, nec à suis deseritur. fol. 207

Cap. XVII. §. 6.

1. Viam ad Chiquitos inveniunt cum gaudio: ad Reductionem S. Raphaëlis deferuntur, ubi P. Zea. 2. P. Arce iter continuare nititur, sed mora facta disponente Deo per pluvias, ne periret cum aliis. fol. 210

CAPUT XVIII.

P. Josephus de Arce, & P. Bartholomæus Blende à barbaris Payaqueis trucidantur. Mensio brevis de utriusque Apostoli virtutibus. fol. 212

Cap. XVIII. §. 1.

1. Apostata cum beneficiis evertit spem Missionis. 2. Necatur ab his ipsis P. Blende cum Sociis. fol. 212

Cap. XVIII. §. 2.

1. P. Arce reperit caesa Patris Blende, & Sociorum corpora. 2. Animat suos ad simile Martyrium. 3. P. Arce cum tredecim Christianis & ipse occiditur. 4. Cœleste omen necis hujus futuræ. 5. Interfectores à Caciquio Carechumeno puniuntur. fol. 214

Cap. XVIII. §. 3.

1. Vita & virtutes Patris de Arce. 2. Donum Orationis. 3. Humilitas. 4. Paupertas & abstinentia. 5. Palmatis virtus in fanienda pace. 6. Mors Patris truculenta ex odio fidei. fol. 218

Cap. XVIII. §. 4.

1. Vita ac virtutes Patris Blende. 2. Ab Hollandis intercipitur cum sociis. Hæreticorum insolentia, & impudentia. 3. In Hollandiam cum capro Archi-Episcopo abducitur. Catholicos ibi juvat. 4. Liberatus cum sociis repetit navigationem in Indianam: ab Anglis invaduntur. fol. 222

CAPUT XIX.

Erectio novæ Coloniae. Initium Missionis apud Zamucos per P. Joan. Bapt. de Zea; cum brevi vita ejusdem Patris descriptione. fol. 226

Cap. XIX. §. 1.

1. Reductio S. Joán. Bapt. cum alia perit. 2. Reductio S. Josephi in duos dividitur. 3. Nova Reductio S. Joannis Bapt. sub P. Joan. Bapt. Xandria. 4. Iter Patris Zea perdifficile. ibid.

Cap. XIX. §. 2.

1. P. Zea post exectam in Silva Purgatorii viam iter continuat. 2. A Neophytis aliquibus fraude diabolus in via deseritur. 3. Cum solis duodenis per novam Sylvam aperire semitam molitur, sed frustra. fol. 228

Cap. XIX.

Capitum & Paragraphorum.

Cap. XIX. §. 3.

1. Careras populi anthropophagi. 2. Eorum bella cum Morotocis. 3. Pacem recusat, & fidem: velitatio cruenta cum Christianis Indis. 4. P. Zea tentram nuper in saltu viam pervincit ascis. 5. A Zamucis amicissime excipitur. 6. Reductioni S. Ignatii sit initium.

fol. 232

Cap. XIX. §. 4.

- Vita, & Virtutes Patris Zea, Apostoli.

fol. 234. 235. 136. 237. &c.

Cap. XIX. §. 5.

1. Paupertas Patris Zea. 2. Sui abnegandi Studium. 3. Abstinencia. 4. Obedientia. 5. Charitas, zelus animarum, patientia. 6. Ejus obitus.

C A P U T X X .

De continuata Missione ad Zamucos per P. Michaëlem de Yegros, & Fratrem Albertum Romero, quorum posterior à Barbaris maestatur. fol. 241

Cap. XX. §. 1.

1. Iter Patris Yegros ad Zamucos. 2. Cupide excipitur ab iisdem. 3. Difficultas novae Coloniae ex aqua & victus penuria.

ibid.

Cap. XX. §. 2.

1. Fundanda Reductio S. Ignatii præter omnē spē subirò intercidit. 2. Violenta à Barbaris mors Fratris Romero Soc. Jesu, & duodecim Christianorū. f. 245

Cap. XX. §. 3.

Vita, & Virtutes Fratris Alberti Romero, Soc. Jesu.

1. Natus est à copiosis parentibus. Indias petit mercimonii causa. Post opes ad inopiam redigitur, sed ad salutem ejusdem. Fit nostris à familiaribus obsequiis, atque etiam Catechista, & Operarius Manualis, ægrorum insuper curator. 2. Sanctitati interim studet, orationi, & mortificationi dedicatus. A Satana visibili infestatur per triennium. 3. Societati Jesu admittitur, pro fide dein occisus, ut dictum.

fol. 246. 247. 248

C A P U T X X I .

De variis casibus aliarum Reductionum ad Annum 1717. & 1718. fol. 249

Cap. XXI. §. 1.

1. Chiquiti Christiani sunt alii Indis Apostoli. 2. Reducunt multos ad Fidem, à qua vel solum nomen Mamalucorum absterret alios.

ibid.

Cap. XXI. §. 2.

1. Infelix mors Indæ Christianæ, sed impudicæ. 2. Apparet terribilis post mortem, fassa causam damnationis.

fol. 252

Cap. XXI. §. 3.

1. Vita & mors P. Josephi Tolu. Mirabilis visio ejusdem. 2. Mors item

Sur-

Index Capitum & Paragraphorum.

Surdastrorum duorum statim post factam Patri Confessionem. 3. Ejusdem Patris fortitudo sub intentata nece. 4. Animabus purgatorii omnia sua merita transcribit, & posthuma suffragia. fol. 254. 255. 256

C A P U T X X I I . §. 1.

1. Brevis descriptio Regionis Chaco. 2. Ritus & indeoles incolarum, diu refertissimū Evangelijo, cælis etiam aliquorū Apostolis. 3. Causa tantæ contumacie sunt ipsi Hispani. 4. Cæsi duo ē nostris comparent post mortem. f. 257

Cap. XXII. §. 2.

1. P. Antonius Machomii fundat Reductionem S. Stephani. 2. Indoles & mores horum populorum; item religio, & Barbaries citrā ullam Legis naturalis cognitionem. 3. P. Machomii crebrò ad necem queritur. 4. Baptismus dat etiam corporis sanitatem. fol. 261

Cap. XXII. §. 3.

1. Gens Europæi coloris deditur. 2. Patres explorant incogniti fluvii accolas: innumerabilis gressus equorum & ovium. 3. Comitū aliquorū nex. f. 265

Cap. XXII. §. 4.

1. Pestis fugat incolas Reductionis S. Stephani. 2. Redeunt tandem. 3. Periculum ab aliis Barbaris. 4. S. Francisci Solani prophesia de Indis convertendis. fol. 267

C A P U T X X I I I .

Ultima Relatio de Missionibus apud Chiriquanos, & Chiquitos. fol. 268

Cap. XXIII. §. 1.

1. Chiriquani post tot annorum tergiversationem ultrò perunt Missionarios. 2. Petitionis causa est Apostata post infeliciem mortem apparens. 3. Fundatur Reductio. 4. Diabolus terribili forma reductis insultat. 5. Ope substanæ B. V. MARIE sanatur persona moriens: itē pluvia impetratur. f. 268

Cap. XXIII. §. 2.

1. De Chiquitis & Zamucis. 2. Guarayi profugi. 3. Incendium pagi separationem populi à populo suader. 4. Via brevior ad Chiquitos denique inventa per P. Franciscum Hervás. 5. Felix Neophytorum zelus in reducendis ad Fidem Indis. fol. 270

Cap. XXIII. §. 3.

1. Nomina & distantia Missionū seu Reductionū. 2. Cucutades populi respuunt Evangelium pauculis exceptis. 3. Sed per irruptionem hostiū Ugarianorū impulsi, ad S. Fidem confugunt. 4. Mors P. Francisci Hervás. fol. 272
Annua enumeratio conversorum in Missionibus variis, quæ nominatim exprimuntur, fol. 275. 276.

C A P U T

C A P U T I.

De Ortu, Fundatione, & Progressu Missionum.

§. I.

1. *Longitudo Paraquarie. Gubernatores Sacri & profani.* 2. *Nomina & numerus Reductionum, & conversorum ibi Indorum hactenus.*

On est mei propositi, integrum moliri historiam de universa Paraquaria Provincia Soc. Jesu. Illi qui de vastissimis his terris pleniorem capiunt instructionem, consulant historiam P. Nicolai del Techo, unde sat eruditio[n]is haurire est partim de ipsa regione, quæ ad sexcenta milliaria in longitudinem porrigitur, & à quinque Ecclesiasticis, & à totidem politicis gubernatoribus hodie regitur: partim etiam de gloriolis æquè ac laboriosis expeditionibus, quibus Patres Societatis Jesu conversionem harum gentium promoverunt. Id unum hic breviter notandum duxi, iis temporibus, ad quæ memorata historia excurrit, Reductiones (hoc nomine vocant recens conflatas populorum communitates) non plures numero, quam viginti quatuor fuisse. Sitæ sunt omnes hæ reductiones secundum utraque litora ingentium fluviorum Parannæ, & Uraquay, qui, ubi se in flumen Paraquarium exonerarunt, vastissimum & celebratissimum flumen Rio la Plata, sive Argenteum conficiunt,

A

Excre.

2. Excrevit modò numerus Christianarum Reductionum ad unam & triginta. Cum his proin etiam multitudo Neophytorum Indorum (qui in toto eo tractu Guarani dicuntur) ita aucta est, ut Anno 1717. in solis his novis communitatibus centena, viginti, & unum millia personarum præter centum, & octoginta octo numerarentur. Hæ omnes animæ sacri baptismi lavacro per manus Patrum nostrorum sunt expiatæ. Nomen dederunt his novis Coloniis Sancti Tutelares, puta, Sancti Apostoli, interemata Conceptio Virginis Matris, Beati tres Martyres Japonenses, S. MARIA Major, S. Franciscus Xaverius, S. Nicelaus, S. Aloysius Gonzaga, S. Laurentius, S. Joannes Baptista, S. Michaël Archangelus, SS. Angeli Custodes, S. Apostolus Thomas, S. Franciscus Borgia, Nomen Sacrosanctum Jesu & MARIE, S. Crux, Sancti tres Reges. Atque hic sacris nominibus veniunt istæ communitates, quæ sunt ad ripas fluminis Uraquariensis. Reliquæ assident magno fluminí Parannæ, noménque sibi vendicant à S. P. Nostro Ignatio, cognominato Majore, à B. Virgine de Fide, à S. Jacobo Apostolo, à S. Rosa Limana, ab Annuntiatione B. V. MARIE, à Purificatione ejusdem Virginis, à SS. Cosma & Damiano, à S. Josepho, à S. Anna, à Lauretana Virgine, à S. Ignatio dictæ Minore, à Theophoria Christi, à S. Nomine JESU, à S. Carolo, à Sanctissima Trinitate. In singulis his, modò enumeratis communitatibus sive vicis non sine admiratione observare est quotidianum Neophytorum augmentum, uti & priui in baptismo concepti fervoris constantiam. His ad notitiam præmissis propositum meum prosequar, quod quidem est, dare congruam Relationem de novis Missionibus apud Indos Chiquitos, inter quos Apostolica Parauariae Provincia in hodiernum usque diem infatigabili ardore desudat.

CAP. I. §. 2.

1. *Limites Chiquitanæ terra, & flumina.* 2. *Prisci ejusdem incole, dein transmigrantes.* 3. *Mors truculenta Alexii Garcia Lusitani.* 4. *Chiriquani anthropophagi indomabiles.*

IN ea plaga, ubi Provincia Tucumanæ occidentem versus Regno Peruvia est contermina, ingens se se aperit terræ tractus, qui definens in loco S. Crucis Serratae sive à serra dictæ Santa Cruz de la

la Sierra) ad urbem verò Tarixam initium dicens, trecenta milliaria secundum solam longitudinem in se complectitur. Ad Solis ortum aspicit illa Regionis Chacoanæ juga (del Chaco) quæ in terras Tucumaniae se inlinuant, ad occasum autem solis limites ponit pars Magagnoniae , aut potius ille tractus de S. Cruce Serrata, ad Peruviam spectans, cui proximè obvertitur. Parti Meridionali limes est Provincia Charcalana (de las Charcas) Boreali verò longius aliquanto dista Provincia Itatinensis populi (Itatinæ vocant) universa Regio ab Arcto ad Australm in duas quasi partes scinditur per continua montium juga , quæ assurgere incipiunt à famosissimo Monte Potosino (Potosi) sèque ad latissimas Regiones Guayranae extendunt. In hac eadem regione originem suam nanciscuntur tres magi fluvii Vermejus, Pilcomayus, & Guapayus, qui postquam rupibus subjectos utrinque campos, & subsequentem in immensum protensam Provinciam irrigant, tandem Paraquario fluvio absorbentur.

Hic locorum populi , Chiriquani dicti, ante ducentos circiter annos confederunt, deserit Patriæ suâ Guayrà. Qui verò se habuerit hæc transmigratio, videtur operæ pretium, paucis perfstringere.

Cùm utraque corona , Hispana & Lusitana suas Americanas ditiones paribus studiis ampliare contenderent, præ cæteris Alexius Garcia Lusitanus suas curas èd deflexit, ut terris à suo Rege Joanne II. occupatis, novas Provincias adjungeret. In eum finem assumptis in Societatem ex Brasilia tribus alijs comitibus , animi robore non inferioribus, peragravit terras trecentorum milliarium , usqne dum ad Paraquarium flumen evaderet. Ibi militum loco corrasit duo millia Indorum , in quorum comitatu alia quingenta millaria confecit, inque ipsum famigerati Regis Ingæ imperium vi penetravit.

Ibi collectâ ingenti copiâ argenti & auri, tandem Brasiliam respiebat. At barbari viæ compendium illi fecerunt, dum proditorum more eundem vitâ exturbârunt. Admisso hoc scelere metus & cura hos Barbaros, ne talio à vindicibus Lusitanis ipsos insequeretur. Hic metus ; & fortassis spes alterius commodi èd permovit, ut relictis patriis suis terris partem modò descriptæ regionis occuparent. In prima migratione numerus eorum non admodum frequens erat, cum plûs quatuor millia noa fuerint. Postea verò multitudo increvit ad viginti millia, cum maximo vicinarum gentium damno. Quippe recentes

3.

hi transfugæ, nullo loco consistere soliti, sed turmatim vagantes obvia quæque expilârunt, homines verò captivos secum raptârunt.

4. Hos dein pecorum altium more aliquamdiu saginatos, denique immani gulæ sive sacrificabant, tam crudeli quidem & insatiabili ingluvie, ut plus centum quinquaginta Indorum millia sic absumpta fuisse ferantur. Hos ferinos Anthropophagos ut humanis & Christianis moribus initianter, priori jam sæculo totis viribus institerunt Apostolici Viri P. Emmanuel de Ortega, P. Martinus del Campo, P. Didacus Martinez, & subin plures alii. Nullà tamen impensâ opera obstinati, & efferati horum animi potuerunt emolliri, ut adeò ea regio penitus derelicta fuerit, utpote in quam Evangelicum semen citra fructum spargeretur, cum alibi tamen feraciores non deessent agri, laborem fructu centesimo soluturi. Duravit hæc desertio usque ad annum 1686. quo duo nostrorum Missionariorum ex Urbe Tarixa de novo hos Barbaros adierunt, ductu Evangelici zeli alteram inter illos aleam tentaturi.

CAP. I. §. 3.

1. *Chiriquanorum Legatio pro dono fidei.* 2. *Mirè his mittitur Pater de Arce, qui ope S. Xaverii sanatur.*

1. **C**œlo hunc iteratum zelum arrisisse, documento erant varia prodigia, quorū vi corrigerentur tam perversæ nationis mos in his desertis locis. Post hæc enim evenit, ut aliqui Caciquorum (sic vocantur certarum communitatum, & Indicorum viculorum Superiores) captato ante consilio, & unanimi consensu, aliquor è suo gremio subditos ad Patres ablegarent, supplicaturos, sui ut misererentur, & in viam salutis dirigerent. Sed justæ huic petitioni alia tunc responsio non poruit dari, nisi quod gratificari Patres antè non possent, quām P. Provincialis ea super re consultus annueret. Hic autem erat ea tempestate P. Gregorius Orofco, natus Almagri, Vir magni zeli, qui, ut maximè veller, cito hanc rem expedire non potuit, quām post apertum in urbe Tarixa justi numeri Collegium. Accessit præterea eidem P. Præfidi difficultas in delectu faciendo inter tot, qui arduam hanc Missionem precibus & lacrymis sibi deposcebant.

Re

Re demum satis deliberata onus hujus operis oblatum est Ven. P. Josepho de Arce, nato Canariensi, cuius magnanimum zelum D^s sus glorioſo Martyrio coronavit, ut deinceps narrabitur. Exultabat hic praeclaræ virtutis vir toto pectore post hanc gratiam sibi factam, quam tamen magis debebat S. Francisc^o Xaverio, quam Superioribus. Hi enim cùm singulare concionandi donum in eo suspicerent, quo certè parerat quibuscumque cathedralis eloquentia suâ ornandis, huic ipsi officio Virum antea destinarant, non sine maximo ejusdem dolore. Si quidem ejus demissioni nihil magis repugnabat, quam honoratum adē munus. Ad hoc declinandum nullis parcebat precibus & lacrymis, quibus continuò fatigebat suos Superiores emollire. At verò cùm animadverteret, sibi hac parte permodicum spei esse, vota sua transculit in alteram & meliorem partem, scilicet ad S. Indiarum Apostolum Xaverium. Unde brevi experrus est, suas preces multo felicius esse locatas. Non diu enim fuit, cùm morbo correptus est, ex quo licet nullum primò periculum esset, tamen paulò pòst in lethalem infirmitatem degeneravit incuriā illius, qui ægro serviebat. Alteri enim præparatum medicamentum huic ægro imprudens porrexit. In summo igitur periculo versabatur ægri salus, cùm apud P. Thomam de Baeza, Provinciae Præsidem, ardenter institit, sibi ut liceret cum bona ejus venia vorum facere ad suum magnum Patronum S. Francisc. Xaverium: eo nimis paſto, ut reparata valetudine omnes vitæ dies in reducendis Indis deinceps exigeret. Hoc petitum eò faciliorem annutum invenit, quo certius spes sanitatis consequenda apud omnes perierat. At enim simul ac se voto obstrinxerat æger, momento eodem malum ita minui sensit, ut paucorum intervallo dierum integra valetudo sit infœcta. Ea ipsa tempestate laborabatur ingenti zelo, ut adjacentes Magellanico freto populi ad Christi fidem traducerentur. Dabant ad hoc ansam percommodam ipsimet Indi, quibus paucis ante diebus fervidus, & pòst martyrio coronatus P. Nicolaus Mascardi, Italus, veram religionem prædicaverat. Post beatam ergo hujus mortem iidem Indi alios desiderabant instructores. Et verò in eam expeditionem præparata jam erant omnia, ipsòque piissimo Rege nostro Carolo II. ordinante in procinctu stabant inflammati Missionarii, ut primo quoque tempore in illam Provinciam, Patagonum alias dictam, proficerentur. In horum Apostolorum numero erat etiam noster Rev. Pater Arce, epe Xaverianā sanatus.

CAP. I. §. 4.

1. *Remora Missionis.* 2. *Pars Chiriquanorum Patrem de Arce invitant.* 3. *Pars altera nostros repellunt.*

Hunc sed enim Sancto proposito orcus obicem posuit, & funditus interverrit operâ regiorum aliquot servorum. Hi insuper habito DEI, & sui Regis honore, solo lucri terreni studio ducti, petierant à Rege, ut sibi licet has regiones armata manu subigere. Intentio eorum interim alia non erat, quâm ut cum tempore pauperculis his indigenis tanquam mancipiis possent abuti. Et verò consensum in sua postulata extorserunt, quo autem dolore Apostolicorum Virorum, & bonorum omnium, divinæ glorie studiosorum, pius lector suomet animi sensu capiet. Obstructâ igitur Evangelio hac via Rev. P. noster Josephus de Arce aliò destinatus est ad ferendum fidei lumen memoratis nempe Chiriquanis. Quia ipsa profectio aperturnus credebat viam in alias vastas regiones. Nimirum ut aliquando sequerentur ejusdem instituti Patres, imili zelo animati ad spargendum Legis Divinæ semen, idque non impendio tantum sudoris, sed & sanguinis, rigatur agrum, & majorem fecunditatem allaturi. Antè tamen, quâm opus tantum aggredereretur, cura erat, ut sibi provideret de necessariis tam gravi negotio virtutibus. Facile enim animo divinabat, quanta vi Tartarus esset obstitus, ne sua tamdiu pacifica possessione dejiceretur.

2. Interea dum ita hoc negotium cum Deo transgit, contrâque orcum se obarmat, improvisus ecce! adest à flumine Pilcomayo Caciquis in comitatu sex suorum subditorum. Is instaurato desiderio urgebat, ne diuinus Dei misericordiâ se suosque exclusos vellet. Quâm ferio autem animo id pterent, ipso facto demonstrabant, cum non sine summo gaudio & mentis attentione christianæ disciplinæ explicationem in vestigio auscultarent. Hoc ipsum P. Josepho de Arce novos indidit stimulos. rem citra moram in opus deducendi. Videbatur illi scilicet indubitatum hoc prognosticum, fructuosam locatum iri operam prædicationis in populo tam benè affecto. Et profectò haud vanam sibi spern facere poterat apud Chiriquanos, sed tantum illos, qui ad flumen Pilcomayum resident, non verò apud illos, ad litora fluvii Vermeyi habitantes.

Hi quippe altera jam vice Missionarios suis è terris exturbârunt, falsa persuasione seducti, ceu nostri aliud nihil agerent, quàm ut incolas liberos Hispanorum servituri transmitterent. Quare hi Barbari cum iteratis minis edixerunt, fore, ut, si rursus inferrent Missionarii pedem suas in terras, aut ipsi desererent suam regionem, aut advenas viros vivos comburerent, ne molestâ porrò eorum præsentia torquerentur.

30

C A P. I. §. 5.

1. Indoles Chiriquane gentis ad flumen Pilcomayum.
2. Vis mali exempli ab Europæis contra Catholici Regis decreta.

Antequam hic pergam in historia, necesse est, ut naturam & indeolem hujus gentis aliquanto exactius disquiram; secus enim ob constantem animi inconstantiam vix, & ne vix dognoscetur. Hi igitur barbari sunt ingenii levissimi, & instabilis, omni vento mutabiliores. Nullis, quæ fecere, conventionis stant. Hodie se ferunt ut homines, & quidem Christianos: cras perfidos barbaros se probant. Quousque proprii commodi spem odorantur, cum quo-cunque, etiam cum Hispanis, suis juratis hostibus, amicitiam simulant. Sed huic simul & semel solvendæ satis est vel levissima causa. Hoc tamen non est potissimum impedimentum, quo minus rerum divinarum cognitio ipsis possit instillari.

11

Longè plus obicis & damni afferunt pessima exempla veterum Christianorum. Quippe haec obstipi capitibus gens, cujusmodi Indi sunt, nulla re citius eruditur, quàm obversantibus exemplis. Ex christiana vita tenore arguunt nostræ fidei rationem. Hinc ausi sunt non semel in faciem Missionariis exprobrare, cur usque adeo severa polygamiam Lege interdicerent, qua tamen ad voluptates tantopere, & tam liberè uterentur Europei? Has similèque objectiones ut refutari, & si bì eximi finant, nulla orationis vi evinces. Quapropter primi nostri in hac Provincia Evangelici operarii optimo consilio concluserunt, ut ab urbibus procul remoti, Evangelium iis maximè locis prædicarent, ubi commercium aut saltem convictus Indorum cum alienigenis per prava exempla non corrumperet postliminio, quidquid fructus longo

21

Mis.

Missionariorum labore collectum est. Huic salutari consilio hodie dum cautissime insistitur, ad quam ipsam rem potissimum confert piissimus Catholicorum Regem nostrorum zelus. Hi enim omnibus & singulis Europaeis, immo & ipsis Hispanis in America interdictum voluerunt omnem aditum, ut ne pedem ad Christianas Guairaniae colonias inferre liceat, nisi forent Gubernatores sacri & profani, quibus ex officio incumbit, incolas tanquam suos subditos invisere. Hoc decretum cum apud Chiriquanos necdum obseretur, ute pote qui cum vicinis urbibus assidua tractant commercia, maxima inde nascitur difficultas in pertrahendis ad fidem Indis. Ita enim cum humana fragilitate comparatum est, ut multo citius & prouis boni à malis inficiantur, quam è diverso mali bonorum confortio ad meliorem frugem perducantur. Iraque dici vix potest, quantum damni his Indis accrescat, cum obseruant, quam inquis modis alii christiani oppressione indigenarum ditescere fatagant, quam intemperanter se carnis vitiis simergant, quam frigidè alii, et si pauciores, fidei Christianæ Sanctitatem profligateant. Atque inde odium, & aversio animi ipsis ingeneratur non modo adversus eos, qui christiano nomine veniunt, sed & adversus ipsam christianam legem. Et quamvis innata Hispanis pietas hic locorum non mihius ac in aliis provinciis eluceat, paucorum tamen perversitas longè plus evincit, quam omnium ceterorum probitas & virtus. Unde patet, quod, tametsi tradita Christi doctrina, & evidentes veritates corda eorum subeant, bonisque illis cogitationes affracent, hoc totum tamen dicto citius evanescat, vel ex ingenita animi mutabilitate, vel ex contrariis exterorum moribus, id quod satis supérque, pro dolor! nos docuit experientia. Sed revertamur ad historiam nostram.

CAP. I. §. 6.

1. P. Arce ad Guairanos abit.
2. Refractarii nuper fidem ultrò sollicitant.
3. Tricæ Indorum componenda.

Poste aquam P. Arce fervorem prædicti Caciqui & Sociorum per dies aliquot sat explorasse sibi visus est, statuit in ejusdem regione novam Christianorum communitatem fundare, cum bona spe,

spe, tem ad felicem exitum deducendi. His ita conclusis domum dimicavit Caciquium cum quatuor Guayranis Indis, quos comites addidit expiscaturos gentis ceterae indolem, & simul vicos reliquos circa fluvium Pilcomayum exploraturos. Ipse fidem suam astrinxit, se propediem secuturum comitante D. Didaco Porul. Erat hic Dominus exquisitæ probitatis, gratus omnibus ob amabilem, & commem conversandi gratiam, ideoque vel necdum Christianis dilectus. Causa, cur Patrem Arce comitaretur, erat, ut suâ præsentia secundaret Patris conatus, sua potestate & autoritate ceteros ad flumen Vermeyum grassantes Caciqios in officio contineret. At vero Deus optima Viri hujus voluntate contentus, cuius vires sat adulta ætate jam erant infractæ, subita illum infirmitate coëgit viam relegere post emensa aliquot itineris milliaria. Ne tamen ipsius propositum ex toto intercederet, sui loco unum filiorum subornavit. Hoc proin comite Pater Arce mense Mayo Anno 1690. iter ingressus est. Vixdum aliquor dies itineris confecerant, cum ad quosdam vicos devenerunt (Rancher Hispanis dictos) prope fluvium Pilcomayum, ubi ab incolis summo cum gudio excepti sunt. Sed eodem temporis articulo lamentabantur hi afflitti Indi mortem suorum aliquot affinium, qui vitam amiserunt ex simulrate cum duobus potentioribus Caciuiis, Cambaripa, & Tataberig dictis. Dissensiones haec inter utramque partem tollendæ omnino erant, donec novæ reductioni fieret initium. In eum finem Apostolicus Vir ipse se componendæ discordiæ sequestrum obtulit. Jam in eo erat, urea de causa infestis invicem his partibus se immitteret, spreto omni vita periculo, certè adeundo. Quippe Caciuius Tataberigus inter federatos sibi populos Tobias vocatos numerabat, qui ex conventione infesta tenebant passim itinera. Interea Cambaripa alter Caciuius festinatò nuntium ablegat ad Patrem, supplicans, ut sibi & suis subditis properatas ferret supprias ad præfentissimum exitium avertendum: quandoquidem par non esset tot hostibus, nec fugæ locus, nec tempus, aliisque spes restaret. Motus vehementer eo nuntio Pater, unaque commiseratione incitatus, redditum acceleravit, præsidium armatum ab Hispanis impetraturus. Sed in ipso reditu ingens solatium imperit illi Deus, quod adversitatem priorem non nihil mitigaret.

Ecce enim Vermayenses Chiriquani, qui nuperim usque adeò obstinatum pectus divinæ gratiæ occluserant, simul & semel emolliti,

in occursum Patris ultrò venerunt cum omni significatione honoris & amoris. Quin & ipse Cambichuri, potentissimus id loci Caciquius singularia benevolentiae signa præferens, unà Patrem invitavit, ut suos subditos suæ Religionis, Christianæ scilicet faceret, facta affirmatione, ad nutum Patris omnia fore.

CAP. I. §. 7.

1. *Pax conciliata.* 2. *Baptismus infantium & morientium.* 3. *Passim petuntur fidei Doctores.*

Ubi primum Tatixæ appulit, imperato à Loci Præfecto militum manipulo, maturav' sedictum cum Joan. Bapt. de Zea. Et quamvis arduum per se, & periculosum iter, spreto insuper omni corporis commodo, nihil tanen gravitatis sentiebant ex abundantia internæ dulcedinis, à cælo instillatae.

1. Occasio enim fuit in medio itineris ingentem numerum infantum, facio lavacro lotum, ab interitu vindicandi : quæ ipsa fors beata etiam adultris, morti jam proximis Indis obtigit. Tandem vigesimo sexto Septembri ad vicos Caciquii Tataberigi perventum, ubi Patres pacem fancirent. Hic quadraginta suorum stipatus exceptit illos omni, qua potuit humanitate, addita habitatione optima, quantum fert illa barbaries.

2. Vix pacis negotium tractare cooperat P. Arce, cùm sua dexteritate rem eò deduxit, ut ambo Caciquii mutuam integrarent concordiam, restauratâ pristinâ amicitiâ. Pax item restituta inter affines illorum, qui imperfecti fuerant : quod quidem opus perficere, videbatur fore non modicæ difficultatis. Pacem ita conclusam exceptit festiva celebritas cum communî totius populi exultatione, in qua nulli plenior gustus fuit & satisfactio præterquam Caciquio Cambaripæ. Altera conciliatorum pars nempe Tataberigus incredibili amore exarbit in Patres, & unà desiderio Christianæ Legis.

3. Instituit proin, ut secum manerent Patres, & Christi fidem populam docerent, sponsione adjecta, se quoque proximè numero credentium accessurum. Ne verò dubium de fui propositi constantia esset, filium suum unicum, baptismi undis lustrandum, in antecessum velut pignoris loco offerebat. At Patres, priusquam alicubi sedem

fige-

figerent, explorandam totam regionem censuerunt. Spe itaque reditū factā, mox iter sunt ingressi, in quo suprà dicti Nobilis Hispani filius nunquam à Patribus recessit. Ubi devenēre ad litora fluvii Parapity, à frequentibus ibidem accolis summo cum gaudio recepti, pro modulo pauperis regionis hospitium & victum repererunt. Inde digressi versus juga Charaquayensis, ad quorum radices potior pars populi Chanesii (Chanès) præter multos Chiriquanos confederant. Ibi locorum sat negoti faciebant incolæ, conciliandi scilicet cum subditis. Taquimbori. Tricis compositis profecti sunt iter, sub quo nihil offendebant præter vastatos desertosque pagos. Indigenæ enim ad declinandas belli calamitates alio fecerant. Exantlaris demum nec paucis nec levibus periculis flumen Guapayum attigerunt, cuius accolæ incredibili amore eos suscepérunt. Quid Mangura, & Fayo duo Caciuii valde instabant, ut suis in terris persistenter, salutis semitam monstraturi. At Pater Arce, aliis modò dissentus, solùm pollicitus est, hoc sanctum desiderium alia occasione completumiri. Quatuor dein Indis moribundis aquâ baptismi expiatis, itineri continuando se accinxerunt. Sub ipsum discessum stitit se calamitosa Inda, Patrum pedibus advoluta. Erat hæc soror Tambacuræ Caciuii, quem falsò accusatum ab hostibus vincula exspectabant, & gratia supplicia ex mandato Gubernatoris ad S. Crucem Serratam (de la Sierra) istam calamitatem Missionario tam potenter Soror questa est, ut animo commotus Pater patrocinium pro viribus sponderet, idque eò facilitius, ut illæ gentes manifestè discerent, nihil à Patribus præter eorum commoda, & tutelam quæri. Ea quidem mente P. Arce in se receperat patrui officium, sed Deus id longè altiori ex consilio fieri permisit, cui saepius propria hominum commoda serviant ad reconditum providentia sua ordinem evolvendum. Atque hoc referebat Deus istud iter Missionariorum versus S. Crucem, quo nihil intendebant, quam charitatis opus, nempe vitæ gratiam uni homini impecrandam. At verò Divina Bonitas per hoc ipsum, nihil cogitantibus nostris, destinaverat ingentem populum ex Erebi fauibus vindicare. Ut primùm igitur Missionarii cum Tambacuræ, innocentere, ad S. Crucem eluctati sunt, summâ animi lætitia à Gubernatore Loci D. Augustino de Arce excepti sunt. Nec difficilis fuit piissimus hic & recti tenax Dominus, post cognitam innocentiam in facienda vitæ gratia Caciuius illi, certo certius perituro. Hæc

tanta honoris, amoris, & æquitatis significatio induxit Patres, ut confidentius cum Gubernatore agerent, illique suum propositum pluribus aperirent convertendi nimirum Chiriquanos, additis una precibus, suum ut præsidium non negaret, si quis obicem ponere tanto operi præsumeret. At verò expertissimus Dominus reposuit, fore, ut in hoc proposito tempus & laborem perderent apud obstinatas illas gentes, quas nossent, nihil aliud tandem relaturi præter probra, contumelias, & omne genus malorum. Recolarent animo, quid factum P. Martino de Campo, strenuo Operario ex Provincia Peruana. Quippe qui transactis inter illos Barbaros aliquor mensibus citra omnem tamen fructum, satis expertus esset duritiam eorum, & contumaciam, coactus tandem alio zelum suum transferre spe melioris sementis. Sequentur proin potius exemplum P. Martini, & perinde ac ille sancta sua consilia flecterent ad aliam Regionem, ubi minus periculi, & plus spei adducendi Christo animas alias, multo numerosiores. Atque hoc quidem erat consilium optimi Gubernatoris, quod persuadere est conatus. Opportunè interim subiit cogitatio, Chiquitos Indos, ab Urbe S. Crucis non admodum remotos, nuperim pacem fanxisse cum Hispanis, unâque Legis Christianæ Doctores expetiisse. Verum horum desideriis velificari cum non permittebat paucitas Patrum Peruanae Provinciæ, in qua Urbs S. Crucis sita est. Illis enim sat laboris & negotii erat apud Moxos. Itaque Gubernator hos latissimos, messi jam maturos offerebat agros, ubi zelo Patrum defutura non esset occasio strenuè, & multifaria laborandi: ubi magnitudini laboris multo major fructus respondaret, sudore optimè locato sementis loco, unde pullularer plurimum salus animarum. Ut igitur èd pronijs in suam sententiam traheret animos Patrum, his ea super regeminas literas ferendas dedit, unas quidem ad P. Præsidem Provinciæ, alteras ad Admodum Rev. P. Præpositum Generalem Thysum Gonzalez, cum quo jam olim in Hispania intima Gubernatori erat amicitia. Narabant his intellectis Viri Apostolici præ gaudio, cùm adverterent, alium sibi à Deo agrum esse apertum ad dilatandam ejusdem gloriam. Itaque illi, si per istos starer, omnem offerre operam vel cum dispendio vitæ. Prius tamen necessarium esse insinuabant, ut concii ejus rei fierent Superiores, suo natu id confirmaturi. Hoc obtento se certò &

pro-

propediem cum gaudio reduces fore ad iniciandos Dei cognitione hos populos. His dictis subinde à Gubernatore sunt dimissi.

Insistentes viam porrè Tarixam versus, dum fluvium Guapayum trajiciebant, circumfessi sunt ab ingenti numero Indorum, qui formari sibi communitatē exoptabant, & suscipi curam suarum animalium; paratos enim omnes se dicebant ad Christi fidem amplectendam. Nostri ne sine omni solatio hos populos præterirent, habitationis locum circumscripterunt, erētā dein arā portatoriā in conspectu omnium Sacris Christiano more operati sunt. Et quoniam dies erat Purificatæ Virginis MARIAE, in ejus potenti tutela novam coloniam esse voluerunt. Atque hæc usque adeò probata sunt præsentibus Barbaris, ut famâ ejus rei in aliis barbarorum vicos delatâ, illico multi alii Caciquii sese obtulerint, ibidem cum suis subditis habitatores. Exinde Patres perreverunt Tarixam, paraturi ibi necessaria tantæ expeditioni. Interea cœlum ærumnas itineris remunerari voluit, oblatō infante, jam agente animam, quem facio proin lavato regeneratum felici æternitati transcripterunt cum maxima solatio.

CAP. I. §. 8.

1. Excitatatur baper Apostatas.
2. Ceremonia consulantium Indorum.
3. Fundatur Colonia S. P. N. Ignatii.

CONTRÀ major longè fait invidia & ira furentis hostis stygii, qui ex lœtis his initiis conjectabat sua cum tempore damna, progressu nempe fidei proscribendus è ditione sua. Toris adeò viribus obnitezatur, evulsurus mature radices primas, antequam latius sese diffunderent. Per opportuni huic executioni erant quidam Apostatae, validum diaboli instrumentum. Ut enim in fidei deserto-ribus perversitas vita multo deterior est, quam eorum, qui necdum S. Fides sunt imbuti: ita hi Apostatae morum pravitate ceteros omnes facile solent superare. Præcipui inter hos maximè erant duo Caciquii, Urbanus Garnita, & Petrus de S. M A R I A. Hi ægerimè ferebant, ibi locorum Christianum nomen crebrescere, quo pacto vel cogerentur loco cedere, vel sua flagitia deserere. Quapropter

quā Orci instigatione, quā impuri amoris cōstro erga suas concubinas
 dementati, multifaria probra adversū Missionarios, corūmque
 Neophytes effutiebant. Objectabant scilicet, Missionarios non ali-
 ter censendos, quām hostium exploratores, eo animo, ut Indos His-
 spanis subjectos facerent, specie religionis omni libertate eos priva-
 turi: nec longam fore moram, cūm suspiraturi essent priorem genia-
 lem vitam, postquam emaciata sua corpora, exulceratos vibicibus hu-
 meros ab heris suis senserint, cum quo jugo ipsum Christi jugum im-
 ponerent. In hujus rei testimonium ostentabant corporis sui cicatric-
 es, verberum enormium testes, quibus ipsi, olim Christiani, mul-
 tati fuissent post nocturnam & diurnam operam, & sudores tyran-
 nici suis Dominis sudatos. Hæc & id genus plures calumnae non omni-
 carebant effectu. Etsi enim tunc temporis desiderium Christianæ Legis
 inter Barbaros in primo vigore perseveraret, tractu tamen temporis
 & remittente tantisper fervore hi Apostatae Caciquii id obtinuerunt, ut
 perturbata regione incolas ad Patres, à se abigendos, pepulerint.
 Initio Anni 1691. Patres Joan. Bapt. de Zea, & Jacobus Centeno
 trajecerant fluvium Guapayum, novam Purificatæ Virginis commu-
 nitatem ordinatui. Sed Pater Arce descendit in vallem Salinariam,
 (de las Salinas) quā ingens Indorum accusus erat. Horum multi sat
 benevolos se præbebant; contrā alii vel ipso vultu prodebat deterio-
 ra consilia, mortescil. tollendi Patrem. Et verò opere complexisserint,
 nisi Indi Tanqueani meditarum facinus disuassissent. Interim dum
 Apostolicus Viz industriae suam intendit, ut novam coloniam formæ
 pristinæ restituere, Satan minimè otiosus eò rem per Apostatas de-
 duxit, ut fructum aliquot hebdomadum paucis horis pessimum daret.
 Huic malo accessū longè gravius, dum Tobensis populus crudelis,
 Deo & Hispano nomini infestissimus, in armis ruit, intellectaque
 Patris proposito irruptionem fecit in eas terras, omnia populaturus.
 Itaque Pater Arce truculentiam hostium in horas exspectans, magna-
 nimus fato ultimo se præparabat, secteturus suos Neophytes, in fan-
 ñam fidem receptos. Fama enim ferebat, hos ab hostibus circum-
 ventos, & esse mactatos. Sed ab æterna sapientia tantum permisus.
 terror ille videtur, ad capiendum specimen, quā se in Apostolica vi-
 ta Servus ipsius haberet. Paulò enim post panicus hic merus desit, ac-
 cepto nuntio, quād Pater Zea cum P. Centeno ad reductionem Purifi-
 catæ Virginis prospero itinere pervenerit: Tobenses verò suam in re-

gionem retrocesserint. Hæc edictus, Tariqueam excurrit, excitat^r turus instantiūs vicinos populos ad amplexandam fidem. Neque verò male acceptus, loci primoribus adventūs sui rationem significavit. Coactum ergo Caciquorum Concilium, in quo negotium conversio-
nis transfigeretur.

Cœterū miris de ceremoniis, quas ad id genus consultationes
hæc gentes adhibent, non ingratum, credo, accidet, paucis intelli-
gere. Initium interlocutioni fuit intempesta nocte per incunditum
cantum, diversis fistulis misfum, sub quo saltatione peracta, ride-
bant per vices ad colloquium. Singulas choreas, quæ erant admo-
dum breves, cladebant factō hauitu. Illucescente aurora, quan-
tumvis perfrigidus ureret ventus utpote hyemale sub tempus, omnes
tamen ad flumen lavandi causā se contulerunt. Ut verò diem adhuc
lætiorem redderent, capita sua ornarunt versicoloribus plumis, fa-
cies autem suas collutabant turpissimis coloribus, persuasi penitus,
hoc pulchriores fese fore, quod similiores ipsis deterrimis Diabolis.
Profectiore jam die jentaculum admittebant ad colligendas scil. vires
ulteriori consultationi, quam proinde eodem ritu sunt prosecuti. Et
quis speraret extali deliberationis modo bonam conclusionem protara
sancto opere? Nihilo tamen minus unanimi consensu decreverunt,
Christum ejusque sanctam Legem amplecti. Porrò factum à se decre-
tum è vestigio detulerunt ad Patrem, qui interea sub tugurio grave
hoc negotium bono Deo commendaverat. Tres tamen conditiones
apposuerunt, quas acceperati cupiebant. Prima erat, ut communi-
tas in eodem ipso tractu institueretur: secunda, ne illi, qui avitam
superstitutionem essent retenturi, aut plures concubinas admissui, co-
gerentur solum vertere: tertia demum, ne filii corum ad Ecclesiæ
fervitia adhiberentur. Neque verò his petitis contrarium se præbuit
Pater, spe fore, ut cum tempore ejus gentis corda precioso Christi
Sanguine emollientur. Spes certè Patris non carebat fundamento,
quandoquidem Tariquu præcipiuu inter omnes nomine totius populi
gratias egit, quod curam animalium suarum in se suscipere non dubi-
taret. Quin & Deo ipsi gratiarum actionem demissè solvit, quod de
tanto viro illis providere sit dignatus, qui citra proprium commodum
studeret duntaxat bono alieno.

Et quoniam omnia hæc contigere ipso festo S. P. N. Ignatii, sub
kujus ipsius Patrocinio & nomine reductioni huic datum est ini-
tium.

tium. Sed hanc tamen novam Christi coloniam in suo primo flore relinquimus, quin de ea mentio à nobis sit deinceps futura. Expeditor enim hoc pacto procedet relatio de altera adhuc feliciore colonia, recens fundata in terris Chiquitorum, id quod pro principiè operis hujus scopo staruimus.

C A P U T II.

§. I.

1. *De Regione Chiquitorum.* 2. *Ejus flumina.* 3. *Mel-lis copia. Animalia.* 4. *Piscatio.* 5. *Fruges.* 6. *Tem-peries plaga.* 7. *Morbi & modus ineptus medendi & crudelis.*

1. **R**egio Chiquitorum, si aliquanto exactius ejus peripheriam dimeritamur, excurrit in longitudinem ducentorum milliarium (quorum unum Horam Hispanicam circiter conficit) in latitudinem verò centum milliarium. Occiduum solem versus adjacet Urbi S. Crucis Serratae (de la Sierra) à qua nonnihil remotiores sunt novae Missiones apud Moxos, qui tamen nostræ Paraguariensi Provinciæ accensentur. Versus ortum porrigitur ad celebrem Lacum Xarayensem (de Los Xarayes) quem ob vastitatem suam primi expugnatores harum terrarum merito dulce mare vocarunt. Quà spectat Boream, clauditur perpetuis jugis, quæ ab occasu solis continuantur usque ad dictum lacum. Ad Austrum obvertitur Regio Chacoënsis (del Chaco) & spatiösus lacus, vel portus oblongus sinus, quem generat eluvione sua fluvius Paraguayus. Inde anfa data est, ut sinus ille nomen portus Itatinenšum obtineret. Utrinque litora obumbrantur amœna arborum evirescentium serie.

2. Irrigant hanc regionem, secantque duo fluvii. Alter horum Guapayus nomine fontes suos accipit ex montibus Ceuquisacanis. Procurrans dein per plana præterit Chiriquanorum pagum alapò nuncupatum. Inde declinans in Orientem specie Semi-Lunæ ambit Urbem S. Crucis Serratae. Porro se diffundit per spatiósos, austrum in-

ter

ter & Boream jacentes Campos in Lacum Mamorensem (Mamoë) ad cujus ripas pars Christianorum, quos **Moxos** dicimus, consedit. Alter fluviis nominatur Capere, vel alio nomine fluvius S. Michaëlis. Hic originem suam trahit e jugis Peruanis, & obliquatur per Chiriquanorum terras, ubi perditò primum nomine in Spissa denique sylva semetipsum perdit. Ex illa tamen iterum eluctatus, post varios retrogrades flexus evadit sub nomine Parapitus ad locum, à vetere S. Cruce dictum, ubi annis prioribus reductio S. Josephi fuerat fundata. Hic denuo se sinuat in Septentrionem, & nonnihil in occasum, communitatibus S. Xaverii, & Virginæ Conceptionis peropportunus. Inde autem in Meridiem se reflectens, multisque aliis auctus fluentis irrigatione frugiferas reddit Baurensum Colonias, Moxorum Missionibus annumeratas, dum denique cursus sui finem faciat in Lacu Mamorense, qui ipse porrò in Maragnonem, vastum Amazonum fluo men sese exonerat.

Cæterum regio hæc est admodum montosa, & densis nemoribus obsita, ex quibus Indi ingentem mellis & Ceræ copiam colligunt ex abundantia apum diversi generis. Una earum species, incolis **Opemus** dicta, Europæis apibus haud absimilis est, quæ mella stipant admodum potentis & suavis odoris: Cera autem candore cum nive certat, mollior cæterâ cerâ. Abundat præterea regio hæc simiis, cervis, capris, apri, gallinis, anferibus, testudine, nec non serpentibus & viperis, quarum virus oppidò fatale. Ipsi enim ab his mirum in modum mox intumescent, ita quidem ut sanguis ex oculis, auribus, ore & naribus, quin ex unguibus digitorum protrudatur. Expulso tamen sic noxi humor nulli fit dispendium vitæ. At altera vipersæ species pestilentior est, cuius venenum, si vel calx pedis extremus fuerit perstrictus, momento caput petit, & fauciatum viribus, ratione, & omni sensu privat. Postea pervadens omnes venas toxicum certæ mortis est prodromus, quod adversùs hujusmodi malunt nulla haec tenus industria repererit antidotum.

Sed redeamus ad hujus terræ descriptionem. Est quidem sicca ejus constitutio, pluviarum tamen tempore, quæ ibi locorum à mente Decembri in Majum usque continuant, multi enascuntur rivi, & lacus, ex quibus copiosa incolis est piscatio, projectâ in eisdem massâ farinariâ, eaque amarâ. Hujus enim esu stupefacti pisces, aquæ supernant, & faciliter capiuntur. Durante hac imbrum tempe-

state regio quasi clausa, & inaccessa omnem communicationem unius loci cum altero suspendere cogitur.

5. Verum elapsis his mensibus regio non lentè exsiccatur, ut tamen cultura omnino indigeat. Exstendendæ sunt sylvæ, montes & colles farriendi, quam industriam sequitur ingens fertilitas, gignens triticum Indicū, Orizam, Goscypium, Saccarū, etiam herbā Tabacā sive Tabacā, & alias fruges, ceteris terris incognitas, soli huic regioni proprias.
6. Cæteroqui Regionis Clima est plerūmque calidum, & vix aliquando temperatum. Unde fit, ut indigenæ valde sint obnoxii apoplexiæ, & lepræ, quæ duo mala magnam inter illos stragem edere solent, idque eò magis, quia non plura, quām duo remedia usurpare sciunt.
7. Primum est, ut Caciquis loci quem in his eventibus Iriabōs vocant, corpus ægrotantis fugendo pervadat; hoc enim officium Solis Caciquis competit, illisque conciliat auctoritatem, nec absque alio insuper commodo. Quippe Gallinas, bene paratas, & alia lectio- ra edulia non solent præbere decumbenti, sed iis semet saginant, dum interim desertus æger male coctæ tritici pulmento velci cogitur, interdicto omni alio obsonio, et si vel non possit, vel non velit sumere. Ex his conjicio, plures ægrotorum fame magis, quām ipso morbo perire. Jam verò morbum suis his medicis explicant, dum vel ægrotantem ipsum, vel hujus male affectam partem monstrant, & una significant, quas vias priori die iverit. His præmissis explorat medicus, an non infirmus aliquid de potionē, quam Chicham dicunt, cerevisiæ similem, incautè effudisset? Item an non fortè objecisset canibus bolum carnis testudineæ, cervinæ, vel alterius animalis? Quodlibet ejus erroris reum se fateatur, infert Medicus, animam illius animalis sumendæ vindictæ causa in corpus patientis immigrâisse, & nunc cruciare pro' modulo illatæ injuriæ. Tum verò Caciquis in afflita parte sugere, vel baculo circa ægrum terram percute-re, ut peregrina anima terrefacta fugetur. His omnibus tamen perfectis, nihilo valentiorem se sentit infirmus, nisi fortè aliis ex causis naturalibus malum sponte sua desinat. Observatum est in his medicis, quod suscepito sacro baptismo etiam post omnem conatum nihil amplius purulentæ materiæ ex ore suo potuerint reddere, ut antea poterant, quoties ægrum suetu illo curare attentârunt. Pronum est adeò, nec ex vano suspicari, vi S. Baptismatis tacitum cum inferis pactum sol-

solvi; explicitum enim pactum initisse nemo horum Indorum ex vero
 dici potest. Alterum medendi genus est proflus crudele, & non nisi
 hujusmodi barbaris consentaneum. Consistit autem in eo haec medi-
 cina, quod infirmorum uxores necent, dum certò sibi persuadent,
 uxores unam unicam omnis mali caulfam esse. Haec opinio fortasse
 ingenerata est illis inde, quod suboluerit, mortem per mulierem
 mundo supervenisse. Igitur cum in alterum mundum illas violenta
 morte ablegant, credunt, mortem adversus ipsos agros vires perdi-
 disse. Ut primum ergo quis decumbit, statim consulunt Caciquios &
 alios medentes, quænam ex uxoribus videatur suæ infirmitatis causa?
 quamcumque dein medicans nominaverit, ad mortem usque cæditur,
 non attentâ intima & proxima consanguinitate. Hunc tam noxiun,
 fallacemque morem nulla ratione diffluaderi sibi sinebant, utur con-
 stanti & manifestâ experientiâ convincerentur de inanitate & crudeli-
 tate remedij. Origo tam inepit medendi primariò nascitur ex stu-
 pida persuasione, omnes nimirum morbos accidere ex causis externis,
 non verò ex interna humorum intemperie. Quidquid enim sub ex-
 teros corporis sensus non cadit, debili intellectu suo non capiunt:
 quæ tenuitas ingenii omnibus occiduis Indis innata est, quamquam
 de cætero ad aperta manuum opera vel maximè apti deprendantur.
 Hac tempestate, posteaquam viderunt à Patribus antidota felicius ad-
 habita, ob minimam quamque infirmitatem sine mora venam sibi ape-
 riri pertuntr. Eo tamen casu si brachium exporrigere jubentur, majo-
 rem in modum reluctantur, causantes, in capite vel alio membro
 dolente, non in brachio venæ sectionem requiri. Tandem cum
 quotidiana experientia doceret, quantæ virtutis esset hic morbi pel-
 lendi modus, suum avitum curandi morem damnarunt, non
 sine tacito pudore, quod tam atrocibus & inconditis
 medicinis sibi imposuerint.

CAP. II. §. 2.

1. *Indoles, mores, forma.* 2. *Vestitus.* 3. *Arma Chiquitorum.* 4. *Regimen.* 5. *Potus Chicha.* 6. *Ritus nubentium.* 7. *Habitatio.* 7. *Hospitalitas.* *Convivia, ebrietas sublata.*

1. **N**ativa hujus nationis indoles est vivax & excitata, & in comparatione aliorum Indorum habili quoque juncta est ingenio. Pronior insuper ad bonum, quam ad malum cernitur natio contra notam hebetioris capitum. Sinunt se facile regi. naturalibus rationis regulis ducti. Luxuria, americanis aliis populis tam fœde & perditè afflueta, locum inter Chiquitos vix invenit. Statura corporis superat mediocritatem: Vultus proportio ferme assimilatur nostro Europæo, ut tamen facilè discernantur ab Europæis ex colore, qualis est Olivæ. Cum viginti ætatis annos attigerunt, comam nutrunt, eò deinceps sua opinione venustiores, quò magis promissos alunt crines. Barba ipsis serò crescit; & rara admodum. Vestibus viri omnino non utuntur: sed fœminæ tegumenti quid adhibent ex Gessypio, vocantque *Tipoy*.
2. Hoc vestimentum manicas habet usque ad cubitos, reliquum brachii nudum præferunt. Similiter vestiuntur tunica, sed succinatore Caciquii, & alii nobiliores. Collum & suras multimodis ornant collis, certos globulos, in filo collectos, præsentantibus. Globuli autem hi quà splendore, quà venustate nihil cedant Pyropis & Smaragdis. Præter hunc ornatum diebus celebrioribus induunt alios insuper funiculos, ex quibus minutæ notæ pendentes tinniunt. Aures & labium inferius perforant, ut multicolores plumas, & stanni frustulum possint appendere. Zonæ loco ad lumbos gestant fasciam elegantem, quæ ex varietate certantium colorum plane visu est dignissima.
3. Cæterum magnanimi sunt pectoris, ad bella prouissimi, ad arma verò tractanda, maximè ad arcum cum sagittis dextertimi. Hanc suam dexteritatem omnibus demonstrandi gratiâ circumferunt secum numerosas ferarum diversarum caudas, & plumas avicularum, quas nempe suo arcu confixerunt. Præter arcum usurpant etiam clavam ex duris-

durissimo & ponderoso ligno, in forma Europæi fustis, quo pilæ in alcum animi causâ propelluntur, eo tamen discrimine, quod Indorum clava nonnihil productior, ancipi gladio similis acuatur: atque hac clava utuntur comminus, cum res poscir.

4.
Politicam communitatibus formam si requiras, nihil certi regimini habent, nec ordinatam lege aliqua vivendi rationem, sed stant sententiâ seniorum. Dignitas Caciquorum non est hereditaria, ut transeat in filios: sed haec illi defertur, quem dignissimum existimant, in bello versatissimum, & captorum hostium copia memorandum. Ut verò hostes infestent, ratio alia opus non est, quam fortè spes frustum ferri prædandi, vel nomen fortis, & bellicosi viri comparandi. Contrà alterius prorsus indolis sunt contermini populi, qui in vicinia pacem colunt, metu scilicet incurriendæ servitutis apud Chiquitos. Quamquam non sit, cur eam servitutem magnopere metuant, cum à Chiquitis perinde habeantur, ac proximè affines, quin etiam parentum loco. Unde suasmet filias saepe numero illis in matrimonium elocant: Si tamen haec traditio nomen conjugii meretur, cum id sit dissolubile, & non perenne. Quippe tametsi plebeis non liceat nisi cum una tantum feminâ ligari, tamen pro libitu possunt primam Conjugem repudiare, aliisque ducere. Unis Caciquis fas est duas vel tres sibi in consortem adoptare, si vel sorores eorum fuerint.

5.
Harum uxorum sola ferè occupatio est præparatio potionis, quam vocant Chicham, ex tritico Indico, aliisque frugibus conficiendam. Ejus potus color est similis potui Chocolatæ, virtute verò & effectu vino hic liquor æquiparatur. Jam verò Maritorum officium est, hospites invitare, testo recipere, & memorato embammate reficere. Cæterum ritus sumendi in matrimonium sunt eiusmodi. Pater filiam suam maritat nulli, nisi qui egredio inter suos facinore se commendabit. Itaque nupturiens venatum antea it, & tot, quot potest, feras sternit. Cum his domum repetit, ex omnibus centum lepores selligit, quos ad domesticas concupitæ Sponsæ fores deponit; atque hoc pacto citra ullum præterea verbum filia in maritale consoritum est postulata. Tum verò parentes lustrant prostatas venatione feras, fertuntque judicium, an tanta sint proci venantis merita, ut illi filia connubio jungatur. Sed enim liberorum educatio tam est neglecta, ut id nominis non mereatur. Sinuntur vivere velut liberi onagri citra omnem metum vel reverentiam erga parentes. Fas proin ipsis est

consciscere, quidquid effrenis libertas & imprudentia teneræ æratis suopte impetu suader.

6. Ad habitationem eorum quod attinet, pauci unà degunt, umbra quasi communitatis, quoniam sine capite, cùm nemo ibi superiorem agnoscat, præterquam quisque semetipsum. Inde sit, ut ex obvia levique causa dissidentur, & sedem alibi figant. Illorum autem domus non sunt aliæ, quæ stramineæ tuguria, quæ juncta quidem in Sylvis alia post alia promiscuè stant, sed absque ordine & discrimine. Ostium pro introitu est admodum humile, ut subire quis non possit nisi rependo. Unde data est Hispanis ansa vocandi Chiquitos, hoc est, Parvos, quandoquidem suas casas ineundo & exeundo corpus valde contrahi, & quasi gracilescere necessum est. Causa tam angusti aditus est multitudo culicum, & vesparum, que pluvia tempestate totum aërem agminatum infestant. Sed cùm terrâ nonnihil altiores volent, in obvia grassantes, non tanta copia sese penetrant per depresso ad eo introitum tugurii. Alteram hujus fabricæ causam faciunt hostes, qui per laxiores aperturas sub nocturnum tempus sagittis oppidò nocere possent. Infantes atque impuberes usque ad annum decimum quartum ætatis simul commorantur in uno eodemque mapali, quod ex ramis arborum contextum est tam perfunditorio opere, ut ventis liberè sit pervium. In hujusmodi mapalibus excipiuntur quoque adventitii hospites, quibus consuetâ patriæ Ambrofia, scilicet Chicha, & meliore frugum, quas terra sua fert, obsonio deserviunt.

7. Sed ad ejusmodi symposia aditus quoque est indigenis ultrò currentibus, qui haud sècus, ac hospites alienigenæ eodem hospitatis beneficio fruuntur. Nequid verò maleficij hæc sua gaudia turbet, adjurant ante, & pellere nituntur malum genium. Hoc autem sit, dum eorum aliqui ex casis profiliunt, & inter clamores inconditos suis impactis clavis terram circum, nec perfunditorie pulsant. Id genus convivia producuntur plerumque in tres continuos dies, ac noctes, ubi maximus consistit luxus in copia, & virtute sue potionis. Sed haustus hic ut primùm petierit vel modicè caput; alias debile, rationis sensu privat, eo effectu, ut hi læticiae dies plerumque inimicistricis, & cædibus finiantur; nam resides diu iras, & odia pridem sepulta ea heluatio resuscitat. Quod si è diverso hospitalitate hanc pax & concordia rexerit, & clauerit, viçissim prior Pro-

mus Condus a suo peregrino hospite invitatur ad reciprocum ejus generis epulum, in suo viculo pari quadra struendum. Et ex hac vi-
sendi & revisandi ratione stant, atque absolvuntur omnia ipsorum di-
verticula. Præter has extororum gratiâ factas compotationes, seipso
quoque mutuò & crebrò invitant ad chichæ haustum, quod ipsum
maximo est obstaculo, quod minus ad fidei sanctæ agnitionem, &
vitæ humanae formam reduci possit. Nimis enim quam verum est,
quod de his aliisque Indiæ populis Reverendissimus D. Episcopus Al-
phonsus de la Penna Montenegro scripto reliquit, dum dixit: *Fru-
strâ docentur in fide, nisi ab eis removeatur ebrietas.* Itaque Missionariis
nostris ipso statim principio unica cura conatusque fuit, ut hoc intem-
perantia genus cum omni conviviorum ritu tolleretur. Eo fine varia,
modo mitia, modò amara sunt remedia adhibita. Fuit enim,
cum vasa, temulentæ instrumenta, potulentis confringenter, aut
ipsum potum effunderent. Quin fuit aliis vicibus, cum ipsa compotantium conventicula disturbarent, & omni verborum energia interdicserent. Ergo barbari tandem præ indignatione non semel sto-
machari, & ringi, immo clavas suas & tela jamjam expedire, ut libe-
rarentur à tam acerba sibi disciplina. At observatum est denique, nec
absque admiratione, tam altâ radice roborum ebrietatis vitium vix
non simul & semel remisisse. Quam quidem mutationem nemo hu-
manæ tantum industria Patrum nostrorum adscriptis, sed dexteræ
Excelsi in primis supra omnes naturæ vires. Voluit, credo, Altissi-
mus mirabilis hujus vitii extirpatione remunerari, & in terris etiam
coronare ingentes labores P. Antonii Fideli, Itali. Hic nullum non
lapidem movit, ut excogitatissemus remediis huic morbo nationis tem-
ulentæ medereretur. Nec zelus ejus Apostolicus fructu caruit, cui
tandem immortuus est Anno 1702. Quippe ab obitu ejus animad-
versum est, quod citra singularem deinceps nostrorum operariorum
conatum hi Indi inverteratum perpetandi morem penitus posuerint,
quoniam oblivioni dederint, perinde ac si nunquam illi tam
perditè inhæsissent.

CAP. II. §. 3.

1. *Partitio diei, & annui labores. Victus. Lusus.* 2. *Religio Chiquitorum. Sepultura. Luna eclipsata et alis defenditur. Fulgoris & fulminis interpretatio.*
3. *Supersticio.*

Venio nunc ad ordinem diurnum, & distributionem temporis, quæ est sequens. Sub auroram sumunt jentaculum, musicis dein se recreant instrumentis, quæ à nostris fistulis Europæis non multum differunt. Perstant ita collecti; donec calore Solis ros matutinus absumatur. Cavent enim sibi ab omni roris madore, tanquam à re, valedudini summè noxia. His finitis magnum labori in colendis agris admovent, nec alio utuntur in eam rem instrumento, quam durissimo ligni genere, quod aratri, & cæteri ferramenti necessarii vices facile supplet. Hic labor producitur usque in meridiem: postea domum reduces capiunt prandium. Reliquum diei insumunt ambulando, se mutuo invisendo, ubi in signum benevolentiae, & amicitiae vasculum, Chichâ plenum, circum ambulat, ex quo singulos modicum quid libare oportet. Præter hunc temporis fallendi modum sunt illis variæ generis lusus. Hos inter unus assimilatur Iusui Europeo, quo pilam inflatam per auras ultro citroque propellimus. Igitur in lata planicie aliqua multi ordinatè dispositi, pilam Iusoriam in altum protrudunt. Hanc residentem non pugno, sed capite impacto illico repellunt, quod quidem summa dexteritate consequuntur, et si frequenter ad terram usque sese inclinare debeant, ut nimis supposito capite cadentem pilam ferire possint. Atque hic virorum est quæ labor, quæ exercitatio, ut tedium morosi temporis levant. Sed & sceminiis consuetæ sunt, & modò frequentiores visitationes ad suas paris conditionis vicinas, quoniam plus otii illis sufficit defectu laboris, Indas haud sati occupantis. Hunc enim faciliter opera absolverint, si modò domui bene providerint aqua & ligno, si modicum quid obsonii ex hordeo suo in aqua decocto parant, vel ex herbis, ex cucurbita, ex sylvestribus fructibus lixum aliquid apposuerint; nenti enim lusum majorem non habent, quam quantum brevis & modica ipsarum vestis poscit. Siquæ tamen velint esse labo-

riosiores, pertexunt rete penile, somno duendo serviturum. Quæ quidem textura magno labore stat, deficientibus nempe idoneis instrumentis. Quare cùm pauci pares sint sumptibus, ad hoc rete necessariis, non sine incommodo coguntur indormire vel nudo solo, vel lignis junctim positis, non dedolatis, nec æquatis. Cenam admittunt post solis occasum, qua sumpta adultiores se dant quieti nocturnæ: Cœlibes Juniores ad initium noctis sese conglobant, & viâ publicâ choreas instituant in modum sequentem. Ordinant se in spatiolum circum, in cuius centro chorale duo inflatis fistulis pubem animant. Exorto fistulatorum sonitu, conclamat sub saltatione unâ omnes, voce tamen non variata, sed uniformi. Post juvenes in alia area saltitant eodem ritu puellæ, duratque hæc gemina saltatio plerumque duas vel tres horas, donec lassati cubitum concedant. Præter hunc diei ordinem etiam dispertitas anni partes observant; nam finitæ tritici & orizæ messi succedit venatio, & piscatio. Venatum ituri in multos sese dividunt manipulos, & per duos, trésque ipsos menses excutunt ferarum latibula. Sternuntur apri, simii, ursi, cervi, rupicapræ. Ne autem præda ferina putescens pereat, exsiccant illam tamdiu, donec in morem ligni indurescat. Et ille quidem, qui venatu plus præda collegit, fortunatus, fortisque celebratur, ut nemo non eidem gratulatum veniat. Mensis enim Augusto revertuntur ad sua mapalia, avocante illos agricolatione, quæ circum id temporis initium sumit. Hæc de Chiquitorum externis moribus.

In rebus fidei similiores sunt brutis, quam cæteris Barbaris. Vix enim repertire est populum, quantumcunque hebetem & tardum, qui non agnoscat aliquam uitæ falsi Numinis Divinitatem. Chiquici contra nihil Numinis omnino colunt, seu quod sub sensu cadit, seu quod sensu excedit, nequidem ipsum Diabolum, quamvis hunc magnopere expavescant. Credunt tamen animæ immortalitatē. Quare cùm mortuos suos terræ mandant, tumulis apponunt escas cum arcu & sagitta, ut in altera vita suomet labore sibi alimenta provideant. Hoc nempe pacto sibi persuadent fore, ut non cogantur defuncti redire in has terras urgente fame. Et in hac quidem opinione fistunt citra longius, exactiusque examen, qui tandem ille artifex sit, cui tam nobiles creaturæ suum ortum debeant. Neque verò, si hoc ab ipsis roges, ad quæstionem sciunt respondere. Lunæ, quam solam aliquatenus respiciunt, tribuunt nomen *Matri* absque alia tamen veneratione. Si

contingat, ut terræ objectu illa eclipsim patiatur, tum verò ex tugu-
ris suis prorumpunt, & inter terribiles ejularus, & tremores effundunt
in æra densum telorum veluti nimbum, ad Lunæ scilicet laborantis
defensionem, à canum incursu, ut ajunt, super astra infestatae, &
usque adè laceratae, ut corpus ejusdem totum quantum crux dis-
fluat. Hæc tam ridicula ipsis est persuasio de Luna deliquis. Un-
de jaculari sagittas non cessant in cœlum, donec Planeta hic ad prior-
rem se nitorem reduxerit. Quando cœlum fulgorat, aut tonat, per-
hibent, aliquem defunctorum certare cum stellis, inter quas versari
illum credunt. Id genus tempestates inter fulgura, & tonitrua, eti-
mè sunt ipsis valde frequentes, non tamen meminère, ullum suorum
fuisse vel ictum fulmine, vel morte prostratum. Itaque horum Indo-
rum unus unicus Deus est venter, nec alteri rei magis student, quam
ut per omnia genio suo litent inter voluptates. Sicut autem nullum
venerantur Numen, ita nihil tolerant, quod in stigii hostis honorem
apertè cederet. Hinc extremè execrantur veneficos, & omne genus
commercii cum malignis Orci spiritibus. Propterea magos, ceu
peccatum humanæ gentis pestem persequuntur. Certè paucis abhinc
annis quam plurimos ejus maleficæ facis præfigiatores morte mulctâ-
runt. Nemini uni proinde fas est, ut vel minimam suspicionem
moveat de magicis artibus, nisi in arena velit fatalem mox clavam ex-
periri. Nihilo tamen minus sunt impensè dediti superstitionibus in
divinando futuras res.

3. In ea enim fixi hærent sententia, omnia seu bona seu mala, ca-
su evenientia accidere ex astrorum influxu. Ut explorata ergo ha-
beant, quæ sibi sint eventura, non quidem cursum celi, vel situm
planetarum (id enim transcendit ipsorum intellectum) observant, sed
varia animalia, arbores, volucres, & harum maximè cantum atten-
dunt. Quodsi prognostica ipsis signa denorent infaustum quid, pura,
morbum, lepram, vel incursionem Mamalucorum, tum verò toris
artibus contremiscunt, sideratique ita impallescunt, ceu impenderet
celi ruina, aut terræ dehiscens hiatus ipsos exspectaret. Quin pa-
nicus hic terror èd valet, ut desertis suis casis aliò profugiant, & in
spissos nemorum recessus, & rupium cavernas sese abdant, ita qui-
dem, ut genitor suás proles, maritus uxorem, affinis affinem, ami-
cus amicum ultro penitusque derelinquant, perinde ac si nunquam se
mutuò nōsset, aut sibi consuissent. Hæc ipsa divortia & diffugia
nostris

nostris Apostolicis viris ingentem injecere curam, qua neophytes collectos uno eodemque loco continerent. Fatendum tamen est, hoc ipsum, quod nullam divinitatem coluerint, malisque genios numquam in estimatione ac pretio habuerint, unam ex optimis præparationibus extitisse, ad unius verique Dei agnitionem illos perducendi. Nec modicum huc etiam contrulit aversatio omnis rei magicæ, quæ alioqui apud Barbaros maximo est impedimento, quod minus veritas fidei illis persuadeatur. Laudanda proin eâ de causâ singulatis providi Dei bonitas, quæ non permisit, ut in harum animarum possessione falsum aliquod Numen sibi locum præoccuparet, cum tamen contermini Indi alii in his miseric idolomaniaæ tenebris versarentur, & magnam hodie dum partem versentur.

CAP. II. §. 4.

1. *De perdifficili lingua Chiquitorum.* 2. *Ejus linguae specimen.*

UT postremum memorem quid de eorum lingua, profectò hæc est captu difficillima; quippe cui addiscendæ ne multi quidem anni sunt satis. Sileam ego hac super re, & id tantum afferam, quod prioribus annis unus Missionariorum hos inter populos prescripsiterat amico suo. Queritur ille, se adhibitâ quantumvis omnî industriâ illam linguam capere non potuisse. Quælibet communitas, inquit, utitur singulari, ab aliis distinetâ idiomate, eoque difficultissimo. Quæ certè res ex omnibus, quæ Apostolico apud Chiquitos viro occurrere possunt, longè est gravissima. *Ingentem proinde laborem, & unâ mœrorum (scribit ille) mihi hoc afferit, cum facile persuaderet, me ex ignorantia lingue non posse porrò sudorem meum impendere ad incrementum hujus novæ Colonia Christianorum.* Lexicon hujus linguae hodie dum non est absolutum, sed primodium ad initium literæ C. est deductum, & tamen hic liber jam confitit viginti quinque quaterniones chartæ. Dein & Grammatica non caret maximis difficultatibus, potissimum in variatione verborum, ut vocant Latini. Hæc enim innumeris mutationibus obnoxia sunt, modo prorsus diverso ab aliis linguis. Hem specimen. Possum duabus his vocibus: Ego amo: in diversis uti circumstantiis. Ita licet mihi dicere: Ego amo: ego amo Petrum, amo me, amo illum, illos,

amo hoc, amo ideo, & id genu plura, ita ut dua voces: Ego amo: in cunctis his circumstantiis circa variationem fixae manere possint. At vero contrarium accidit in Chiquitorum idiomate, cum in allato exemplo tam vox ego, quam verbum aro mutari debeat. Quia diversitas facit, ut, etiam si inflexionem seu conjugationem talis verbi ordine calleam, mihi tamen parum proficit ad verbi alterius conjugationem addiscendum. Ego quidem spatio quinque mensium, quo hic versor, vix quaternas ejus generis conjugationes dидici, licet dies ac noctes summam industria in id impenderim. Censo proin oportere illos, qui hoc mittuntur, esse junioris aetas, & una Sanctitatis Viros invitata maximè patientia, & felici insuper memoria instructos, sine quibus adminiculis nunquam hanc linguam exhaustirent. Et Barbari quidem ex aliis communitatibus omnino non sunt apti ad eam perdiscentiam, nisi à prima pueritia usque in usum ejusdem idiomatici educentur. Certè P. Paulus Restivo, qui anteà Guaranicam linguam mensis unius impendio comprehendit, ut solitas nobis functiones omnes perageret, pura concionandi, catecheses tradendi, &c. Hic tamen nunquam totò, quo hic est, tempore præsumpsit dicere ad populum. P. Joannes Baptr. Xandra, quod sat adulta aetate huc missus sit, permodicum hujatis linguae intelligit. Ex Senioribus Patribus, quorum aliqui viginti quinque omnino annos his in terris jam exegerunt, nemo unus hanc linguam funditus perfecteque possidet. Quin fertur, quod sepius ipsum Indi se invicem non intelligent. Quid jam dicam de pronunciatione? Quandoque quatuor simul verba sic in ore confundunt, ac si nullum ex his pronuntiarent, & ita quidem; ut à nemine possint intelligi. Apponam hic brevē idiomatici exemplum de laudando SS. Sacramento, & formando signo S. Crucis, prout quot diebus decantant, non vero, prout pronuntiant. Tametsi enim hanc formulam scriptam pra manib[us] quis habeat, tamen nec verbum intelliget, ut adeò mibi imaginari non possim, quomodo ipsi semet in mutuo sermone capiant. Hem specimen linguae.

2. Latine. *Laudetur Sanctissimum Sacramentum,*
 Hispane. *Alabado sea el Santissimo Sacramento,*
 Chiquite. *Anauscia Santissime Sacramento.*
Quod est in altari, atque etiam,
Que est à enel altar, y tambien,
Naqui ane ycu altar, inta yto.

Vir-

*Virgo S. Maria, que in sua Conceptione,
La Virgen S. Maria, desde su Origen,
Virgen S. Maria, ninnemooco.*

*Fuit libera, & pura, quando principium,
Est à libre, y pura, quando tuvo principio,
Oximanane, quichetenna, onumo, ayboyi.*

*Habuit effentia primi peccati antiqui,
Al ser del primer pecado antiquo,
Ty tnicocinitanna ninahiti ticannti.*

FORMULA

Ad Signum S. Crucis est sequens.

Latinè. *Per Signum S. Crucis,*
Hispanicè. *Por la sennal de la santa Cruz,*
Chiquiticè. *Oj naucipi Santa Crucis.*

*Defendat nos - Deus noster,
Desiende à nosotros Dios nuestro,
Oquimai zoychacu Zoichupa.*

*Ab illis, qui oderunt nos,
D aquellos, que aborrecen à nosotros,
Mo unama, po chineneo Zumanenæ.*

*In nomine Patris, & Filii,
En el mombre del Padre, y del Hyo,
Au niri naqui yayotik, ta naqui aytotik.*

*Et Spiritus Sancti,
Y del Espíritu Santo,
La naqui Espíritu Santo.*

Quid jam sentit R.a V.a ? Profectò ardua res. Nec alio fine
hæc perscribenda duxi, nisi ut condoleret, Dsóque supplicans, mihi
aliquid de dono linguarum impetraret. Ante tamen, quām fi-
niām, fatendum nihilominus est, apud hos Indos, id commodi ad-
huc esse, quod nos, utur corrupta dialecto loquamur, vel perperam
pronuntiemus, tamen illi nōs facile intelligant.

Hæc est epistola illius Missionarii, ex qua patet, quām difficile
cadat id ipsum, quod ad prædicationem Evangelii summè necessa-
rium est. Præter hujus linguae difficultatem ingens etiam aliarum
varietas fervorem Apostolici Viri admodum retardat, dum modò hic,
modò illic recentes Indorum vici, à centum & amplius familiis con-
flati, occurrunt, in quorum singulis etiam singularis, & prorsus di-
versa lingua usurpat. Si cui hujus rei experientia non est, vix fidem
afruet. Cū Patres Christoph. de Acunna, & Andreas de Attreda
volente Rege Philippo IV. populos ad litora fluminis Amazonum
confidentes visitarent, deprehenderunt, illos centum quinquaginta lin-
guis loqui, quarum quælibet ab altera plus differt, quām Hispana à
Galica. In Missionibus apud Moxos (si bene memini) quindecim
distincta idiomata sunt in usu, quamquam incolarum millia plura non
sint, quām triginta. In his nostris Chiquitorum novis Coloniis tri-
plex vel quadruplex vigeret idioma. Ad hanc tantam difficultatem tol-
lendam, ea cura impendi cepta est, ut omnes hujus tractus Indi
cocidiscerent unam Chiquitis maximè propriam linguam, id quod
tam facili opera non fieri. Quippe si alii Barbari, in quibus ad fidem
reducendis hodieum laboratur, ad numerum trium vel quatuor mil-
lium ascenderint, nova Colonia erit plantanda, & nobis proinde
erit necesse, accommodare linguam ipsorum linguae. Igitur præter
Guaranicam, qua in Guaranía utimur, opus est, ut etiam devoret
Missionarius idioma Chiquitorum cum Morotoccico, quo lo-
quuntur populi Zamucos dicti.

CA-

C A P U T III.

Gens Chiquitorum detecta.

§. I.

1. *Origo fluminis Paraquarii queritur.* 2. *Hispani sedem figunt apud Chiquitos.* 3. *Trucidantur novi Domini ob avaritiam.* 4. *Residui Hispani profugi condunt Urbem S. Laurentii.* 5. *Vicus S. Xaverii fit Christianorum reductio.* 6. *Barbari Hispanorum prædia exsoliant, denique ipsosmet necant.* 7. *Talionem ab Hispanis experiuntur.*

GUbernabat Anno 1557. Paraquariam universam Dominicus Martinez. Hic amandaverat hominem (Nullo de Chabes dicebatur) ad originem usque Paraquarii fluminis, à quo ipso fluit nomen toti Paraquariæ. Jussus iste fuerat specie aperiendi majorem vicinitatem cum Peruviæ Regno, exstruere modicum propugnaculum in Insula Lacùs Xarayensis (Xarayes) in quem finem illi comites attributi sunt trecenti milites. Cùm præfixum sibi hunc terminum artigissent, in ulteriora regionis nonnil penetrarunt usque ad Chiquitos.

Igitur emensis ad occidentem septuaginta circiter leucis ad radicem cuiusdam montis coloniam fundarunt, cui nomen dedere à S. Cruce in montanis (Santa Cruz de la Sierra). At ubi progressu temporis pax & concordia inter Nulonem de Chabes, & suosmet Commilitones intercidit, multi eorum terga verterunt, & terrestri itinere procul recesserunt. Illi autem, qui ad Crucem restiterunt, sua tandem familiaritate & comitate conciliârunt sibi amorem & benevolentiam circumiacentis populi. Hunc ergo in quasdam velut toparchias distribuere: eadēque operā persuaserunt, ut sibi ceu Dominis annum penderent tributum, partem scil. Gossypii & annonæ in Signum Jurisdictionis.

At

3. At enim, cùm lucri cupidio nec modum, nec legem patiatur, eorum aliquos insatiabilis ditescendi fames eò abripiuit, ut novos subditos intolerabili jugo premerent. Præcipue miseros torquebat Indos, dum videbant, suos sibi liberos ab Hispanis vi abstrahi in mancipiorum sortem. Ergo huic tam iniquæ servituti finem facturi, non dubitârunt suos usque adeo immisericordes Dominos trucidare. Horum exemplo mox cæteri quoque animati Indi paria suis dominis fecerunt, ut proinde Prorex Peruviae id temporis Franciscus de Toledo necessarium duxerit mandare Hispanis, ut eam regionem penitus defererent.
4. Hi igitur quinquaginta leuis in regionis interiora occasum versus profecti, Urbem S. Laurentii, caput totius Provinciæ de S. Cruce considerunt. Atque eo pacto Penoquisi, hujus ab Hispanis deseræ terræ incolæ recuperârunt suam cum libertate patriam, & unâ conterranei. Sed & eâdem occasione in avitæ superstitionis tenebras redire. Ex reliquis Hispanis aliqui secesserunt contra Proregis edictum in terras Moxorum, ducentis milliaribus remotas ab Urbe S. Laurentii. Ibi ope exigui navigi superato fluvio Mamorè, per vastum flumen Maragnonem in Oceanum delati, tandem in Europa appulerunt. Reliquæ autem Hispanorum remanserunt in Chiquitorum Provincia.
5. Ibi ad pedem montis viculum construxerunt sub nomine S. Francisci, penes quem locum hodie videre est novam Christianorum Reductionem S. Francisci Xaverii. Quamdiu quidem Hispani hic confederunt, aliquid dominii sibi vindicârunt, quod constabat ex populis Quicmes, Tanipuycas, & Saberecas. Sed propediem coacti sunt, parta relinquere, & ad Urbem S. Laurentii se recipere. Hujus demigrationis comites fuerant pauci Quicmes, & Paranes, qui non procul dista Urbe locum habitandi in Cotocà captarunt, ubi in hunc usque diem sub religiosa Provinciæ nostræ Peruanae cura ætatem degunt.
6. Post hanc rerum mutationem Barbaros ardens incessit cupiditas prædandi quidpiam ferrei instrumenti. Ea intentione trajecerunt fluviū Guapayum, occasionem à nocte captantes in occulto recessu, ex quo improvisi circumjecta Hispanorum prædia adorti, quidquid cultrorum, asciarum, ferrarum, & id genus ferramenti repererunt, secum abstulerunt citra aliud tamen damnum, Sed enim, ut avaritia male

malè partis plūs inflammatur, ita crescebat sitis plura acquirendi, & cum ista sit etiam audacia. Quippe iterata prædiorum expilatione inquilinos non tantum rebus, sed & vitâ spolijarunt. Senserunt tandem Hispani, hanc stragem à Chiquitis fuisse.

Talionem ergo reddituri, ultum ibant injuriam. Sed una altera-
que vice expeditio ipsorum tam malè cessit, ut post cruentam sibi pu-
gnam ex acie discederent. Hoc enim verò erat, cor Hispanorum pe-
tiisse, ubi sensus est acerbissimus, in puncto scil. laesi honoris. Nec
tam supellec̄tis ablare jacturam, quām id maximè dolebant, nulla
ratione ferendam, glorioso nimis nomini suo, & bellicae tanto
sudore, quin & cruento partæ gloriæ apud omnes gentes à vilissimis
Barbaris tam turpem aspersam esse maculam. Hoc ergo famæ pro-
brum abstersuri, justo hostes suos prælio aggrediantur, in quo, dum
Chiquiti nullo ordine dimicant, explosis utique fistulis pyriis inex-
perti, acie vj̄cti sunt. Exinde Chiquiti ab innata animositate remise-
runt in omnem dispersi partem, ac in densissima sylvatum abditâ pro-
fugi, ut in futurum adversus armatam victorum iram tuti laterent. At
nec hic securis esse licuit, ubi ab Hispanis velut indagine clausi cre-
brò protractabantur, continuato vindictæ studio ad eluendum dedecus,
quod in eorum pectus tam altè descenderat. Et verò ad satietatem id
sunt consecuti, quando hostes suos manipulati in servitutem abstra-
xerunt.

CAP. III. §. 2.

1. *Chiquiti pacem petunt.* 2. *Valde minuuntur per His-
panos & Mamalucos.*

PEr has adeò frequentes, noxiásque incursiones tandem Chiquiti
ita subacti, suppressisque sunt, ut Anno 1690. cœperint solici-
tare pacem, & amicitiam. Nam aliqui eorum, dicti Pacaràs,
Zumiques, Cozos, & Pinnocas subornarunt Legatos ad Urbem S.
Laurentii, nomine suorum Caciquorum veniam & pacem rogatu-
ros. Utrumque sunt consecuti à Gubernatore ad S. Crucem D. Au-
gustino de Arce. Itaque hostilitates illos inter arque Hispanos fi-
nem acceperunt, non ita ramen, quin variæ, & admodum damno-
sæ persecutioñes supervenirent, per quas tam populosâ alioqui gens
valde accisa & diminuta est.

2. Sed de his plura non afferam, nec toti Hispanæ Nationi imputetur, quod aliquorum improbitati, qui nec divini nec regii honoris rationem habuere, est adscribendum. Præter hos ad diminutionem ejus gentis platum contulerunt perpetuae grassationes Mamaluco-rum ex Brasilia. Hi trajepto Paraquario flumine in miserum hunc populum tam crudelibus modis sunt debacchati, ut vix non exciderent, penitusque delerent. De impia Mamalucorum fœce nonnullam notitiam hic subministrabo, quoniam crebriorem de eorum maleficiis mentionem facere me oportebit.

CAP. III. §. 3.

1. *De Mamalucorum origine & maleficiis, postquam Lusitani Brasiliâ potiti.*
2. *Urbs Piratininga nidus Mamalucorum.*
3. à DEO & Rege deficiunt.
4. *Situs Piratininga, soli fertilitas.*
5. *Plagiarri Mamaluci cum ruina Urbium & Missionum.*

1. **P**ostquam Lusitani armata manu potiti sunt Brasiliæ Regno, longius progressi in interiora terræ, nova habitandi spatia designarunt. Horum alia pagi tantum nomine veniunt, alia sunt oppidis & urbibus accensenda.
2. Inter has urbes una dicitur Piratininga, alias à S. Paulo dicta. Incolæ hujus loci ob penuriam Mulierum Europæarum nobilem suum sanguinem cum Barbaro sexu commiscuerunt, aut potius infecerunt. Quippe horum filii, qui plerumque plus matrum quam patrum indoli consuecebant, usque adeò à nobili stirpe degenerarunt, ut ipsorum causa vicinas Lusitanorum civitates puderet, omnique cum illis amicitiae renuntiarent. Quin ne tanta morum dissimilitudo in suis Gentilibus toti Lusitanæ Nationi in oculis mundi indeleibilem labem affricaret, ablato illis Lusitanorum nomine tanquam desertores nonnisi Mamalucos cognominarunt. Hos tamen ipsos ut in Christianæ saltē vitæ orbita retineret, nihil non operæ impedit Thavmaturgus Pater Josephus Anchietæ Soc. Iesu. Cum Sociis enim ejus Collegii totis viribus connexus est, ut Deo & suo Regi fidem constanter servarent.

At progressu temporis perdita omni legum reverentiâ Patres nostros procul à se abegerunt , & unâ jugum excusserunt utriusque potestatis Divinæ & Humanæ , ita quidem , ut nec Regi , nisi commodum eorum interesset , nec Deo , nisi extrema necessitas posceret , obedientiam præstarent . His Apostatis magno numero dein accessit varia fortis colluvies hominum ex Italîs , Hispanis , Hollandis , & aliarum nationum , qui vel meritas debitâsque criminibus pœnas declinatur , vel vitæ licentiori vela daturi , vel hæresin suam impuniūs professuri illuc convolârunt . Quo proin transfugio non tantum numerus , sed & indomita insolentia oppidanorum mirum quantum sumpsi incrementum . Isti tam sceleratæ ac brutaliter occasionem multam præbebat loci ipsius tutissimus à natura situs .

Urbs siquidem tredecim circiter milliaribus à mari remota admodum præruptæ incumbit petrá , quæ rotâ suâ peripheriâ omnem in urbem aditum ita præcludit , ut nonnisi unâ eâque per angustâ viâ introitus pateat . Quare vel à paucis contra multos facile potest defendi . In inferna planicie per circuitum petrosi jugi extant aliquot vici , qui partim sunt sub iurisdictione Gubernatoris , partim serviunt diverfori loco peregrinis , & mercatoribus . Nam urbem accedere nulli ex his consultum est . Cæterum aura tempestes ex suopre naturali situ , & miti climate loci est saluberrima , amœna , & perjucunda . Commodè enim distat ab æquatore in Meridiem 24. Gradibus , & quod consectorium est , summa ibi terræ fertilitas , quæ spontanea naturæ liberalitate , quæ cultura . Fert proin magnâ abundantia non dubitat ea , quæ necessitati , sed & quæ hominum deliciis deserviunt , ut in vicinorum quoque locorum usum ex hoc tractu magna frumenti , peccoris , Saccari & aromatum copia avehatur . Quin nec desunt huic loco aurifodinae , & aliorum metallorum feraces glebæ . At enim ipsi incolæ , à natura tam liberaliter provisi , usque adeò non referunt eidem pares gratias , ut etiam ejusdem naturæ leges contemnant .

Præter omnem enim rationis legem illorum potissima sunt studia , ut omnes adjacentes regiones hostili grassatione infestent , miserisque Indos maximo numero in servitutem abstrahant post omnium scilicet rerum expilationem . Id nefas principiò ausi sunt non sine timore , posteà tamen cum nihil pœnae , sed inanes tantum minas experientur ad terrorem , impunitas in extremam audaciam degeneravit . Certè intervallo centum & triginta annorum quadragies centena homi-

3.

4.

5.

num millia (pura duos milliones , si tantum computemus , quæ certa sunt) triculenta morte sustulerunt , aut secum in Brasiliam rap- târunt ad duram servitutem . Hæc Mamalucorum immanitas grassaba- tur latè ultra mille millaria , ut ne quidem populi ad Matagnonem fluvium confidentes , suas inter solitudines securi persisterent . Primi omnium tamen , quos hæc inhumana involvit procella , erant proximè adstrati nostri Indi ex Provincia Paraquariensi . Nam ut raseam aliquot Urbes , quas Inquiline Hispanis penitus nudarunt , quatuororde- cim insuper Christianorum Communitates funditus pessum dederunt , quas nostrorum Parrum indefessa industria in Provincia Guaranica constituerant . Numerabantur autem ibidem quingenta animarum millia , quæ Dei cognitione jam erant feliciter imbuta . Crudelitas horum plagiæriorum eo major censenda est , quo certius ipsis consta- bat , ex centum vix unum in Brasiliam usque deferri , cum potior pars iniquitate viarum antè pereat . Cæteri , qui vivi illuc perve- niunt , præproperam æquè mortem obeunt , quoniā in effodiendis metallis &c faciendo agresti opere inter horribiles plagas & viæ mis- ferti mihi tenuitatem durissimè habentur . Legi ipsiusmet Catalogum , Regi submissum , cuius summa est , quod ex ter centum millibus Indorum , spatio quinquennii à Mámaluçis abstractorum , non amplius , quam viginti millia in Brasiliam sint translata .

CAP. III. §. 4.

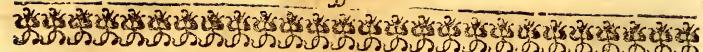
1. *Inaudita Mamalucorum impietas.* 2. *Puniuntur à DEO & Indis , Victoribus.*

I. **V**erum post hæc omnia impierati necdum fuit ultimus terminus , quamquam ne quidem potuisse illam crescere existimares . Quippe iisdem viis & modis usi sunt ad finem suum pessimum consequendum , quos usurpabant nostri Missionarii ad persuadendam barbaris Christianam veritatem . Quo quidem inaudito scelere Patres maximo omnium Indorum odio exposuerunt . Nequissimi enim Nebulones sese ferebant publicè tanquam veros Missionarios è Societate Jesu . Sibi proin ipsi attribuebant nomen Patri , apud omnes , etiam barbaros populos usque adeò venerabile . Unus quidem se fingebat

sub-

subditum, alter superiorem, quin tertius etiam ipsum Provincialis titulum sibi arrogabat. Et fuit hujus farinæ aliquis specioso Provincialis nomine insignitus, qui viginti abhinc annis ab Hispanis captus est. Quin imò (quid tandem vel ipsa dæmonis malitia pejus excogiter) erigebant in patenti campo signum S. Crucis: ostentabant Indis pia simulacra nostri Servatoris & Virginæ Matri. Erant alii, qui adibant viculos, & more Missionariorum donabant incolas munusculis variis, genti huic pergratis. Hoc bolo quasi inescaris suadebant, suis ut relictis tuguriis secum transmigrarent ad alterum populum, vixi quietius & sanctius. Ubi prium hac fraude similes Indos sua potestatis fecerant, Caciquios primò ferreis compediis constringebant, cæteros dein ex plebe secum rapabant. Hic dolus ipsam diaboli nequitiam propè superans, nos Patres (ut primum est judicare) plerisque omnibus populis non tantum maleficii tantis suspectos reddidit, sed etiam in præsentissima vitæ pericula non semel conjectit. Indi enim sub alienus Missionarii adventum planè incerti hærebant, an non sub Ovina pelle Christiani Prædicatoris lupus rapax ex Brasilia veniens delitesceret. Itaque vel fugam procul precipitabant vel ad arma conclamabant, maximo ipsorum danno, & nostro incredibili dolore.

Neque verò Deus ultionum Dominus hoc tantum nefas dissimulare visus est, cùm manifesta doceat experientia, id genus plagiarios sceleratissimos misera plerumque morte perire citra ullius pœnitentiae signum, quin cum summa desperatione. Certè unus è nostris Patribus narrat, id quod suismer oculis vidit, nullum scilicet ex omnibus Mamalucis, qui Anno 1696. vel prælio vieti occubueré, vel in profundum aquarum ex acie profugi fese præcipitárint, cum signo pœnitentis cordis animam efflasse. Cæterum eti Mamaluci quā nefandis his belli dolis, quā execranda armorum vi & insolentia his imbecillibus Indis, adversus tales hostes non perinde armatis, tot decumanas strages intulerint: tamen & Indi vicissim nec una occasione bello superiores, arque adeò viatores evaserunt cum clade hostium, qua eorum impieratem, suásque injurias strenue vindicárint, fracta non perfusoriè insolentia. Cum enim adverterent, sibi vel moriendum, vel vincendum, aliquoties tanta animositate pugnárint, ut tam in sylvarum anfractibus, quam in aperto campo penes ipsos staret victoria, captivis ductis iis ipsis, qui exierant libertatem Indis ablaturi.

C A P U T I V.

Pater Josephus Arce dat initium novæ
reductioni Chiquitorum post superatas
multas difficultates.

§. I.

1. Paraquarii origo investiganda Patri Arce demandatur.
2. Supplementum novum Missionariorum.
3. Obstacula Patri Arce facta.
4. Obstacula à plagiariis Hispanis & insitioribus inquis.

Sub initium Anni 1691. Taixam advenierat P. Gregorius de Oroscó, id temporis Praeses Provinciae, visitatorus Collegium, & inde perrecturus in terras Chiriquanorum. Nempe ut corā & ibi inspiceret tantisper quā difficultates, quā ingentia suorum subditorum discrimina, inter quā illos necessariō versari sciebat. Dum in hujus itineris proposito est, accipit literas à D. Praefecto Urbis S. Crucis cum supplice epistola Patris Arce. Hanc suam epistolam hic ipse Pater dein secutus, Tariquā supervenit, ut praesens rem suam urgeret ad Dei gloriam, & animarum salutem cum spe Martyrii olim consequendi. Inexspectatae hae literæ P. Provinciali non modicam injecerunt curam. Suómet quidem zelo admonebatur, ut omnem, licet uno eodemque tempore se offerentem salutis alienæ occasionem prensaret, & quoad posset, novos Missionarios ablegaret, ubi ubi spes se dabit Christianam fundandi Coloniam: ex altera tamen parte ab hoc proposito deterrebatur paucitas Missionariorum, qui eo tempore vix pares erant conservandis priscis Missionibus. Re diu maturéque deliberata visum est, salutem tot recipientium animarum præferri opertere, quoniam bono Deo facile esset, penuriam operariorum supplere. Nec secus factum est eodem adhucdum anno, Quippe quadraginta [quatuor] Patrium supplementum

tum in portu Boni aëris feliciter exscendit. Miserat hos ex Hispania Procurator hujus Provinciæ P. Didacus Franciscus de Altamirano sub cura P. Antonii Parra, cæterorum Superioris. Cessit hoc ad tantum Provinciæ hic nostræ emolumentum, ut magnam historiæ partem hi viri suis factis sint expleturi. Hujus ergo divini subsidi spe fretus P. Provincialis Patrem Arce dimisit ad flumen Paraquarium cum manda-to, ut originem ejusdem fluvii exploraret, & unâ indolem Chiqui-torum, & vicinarum gentium, an nempe, & quam spem facerent recipiendi olim baptismi, donec in partem laboris supervenirent alii, ex Guayraniae reductionibus evocati.

Eorum autem nomina erant P. Constantinus Diaz Ruinenfis ex Sardinia, P. Joannes Maria Pompejus, Beneventanus ex Regno Neapolis, P. Jacobus Claret Namurcensis ex Belgio, P. Joannes Baptista Neuman Viennâ Austriæ, P. Henricus Cordule Pragâ Bohemiae, P. Philippus Suarez-Almagro Castellanæ Provinciæ, denique P. Petrus Lascamburu, Iruno ex Biscaya, qui cæteris Superior datus est. Atque hi quidem omnes sua hac Apostolica Missione mirum quantum lætabantur, alacritate tamen animi facile anteibat universos ardentissimus P. Arce, qui præsolatii abundantia vix se capiebat. Itaque ne quid temporis deperderet, cum Socio Fratre Antonio Ribas circa moram Tarixâ discedens, ad Urbem S. Crucis Serratae (de la Sierra) devenit. Jâmque in procinctu erat ad iter suum porrò prosequendum, cum non sine summo dolore intelligit, quod Orcus suum propositum intervertere tentaret.

Et verò incursus hic tantæ fuit vehementiæ, ut certò certius succubuisse, nisi extraordinarius Viri zelus, verè Apostolicus animâsses ad eò fortius obviandum adversitati. Fons mali fluxit ex improviso adventu novi Gubernatoris in Urbem S. Crucis, sub quo rei facies profluis immurata est. Non tantum enim in eo laborabatur, ut gravia expeditioni huic interponerentur impedimenta, sed aperte etiam conabantur inanibus ex causis Patri persuadere, suis à consiliis ut penitus desisteret. Objectabat enim, hunc conatum bono exitu caritatum propter nimias, & humanis viribus non superabiles ærumnas, quæ evitari non possent. Chiquitos nimiope barbaros & brutos esse, ut proin jugo Christi in hominum æstimatione tam duro, nunquam se subdituri sint, maximè quod in comperto sit, nunquam illos ad aliorum Barbarorum superstitiones à suis vicinis perduci potuisse,

30

licet

licet effreni illorum genio vivendi multo largius velificarentur: fieri dein non posse, ut Dei & proximi amor instilletur cordibus eorum, qui ne quidem volunt, quod natura parens docet vel bruta animantia: non tam esse magnanimitatem, quam sub zeli schemate latenter temeritatem, dum quis tam cæco modo se exponit vel violentre mortis, vel saltem certæ captivitatis periculo; dehiderio enim horum Barbarorum, quo fidei Christianæ gratiam affectare videntur, nullatenus fidendum, cum tacito id duntaxat dolo fiat, nequid maleficii porro Hispani ab ipsis timeant, ipsi interim suas consuetas infestations & rapinas eò fidentius continuent. Ad ultimum si hæc tot & tanta momenta animum non avesterent, considerarer ramen Pater Arce, quam non salubre, quin valde noxium ejus Regionis Clima sit, maximè alienigenis, cum vel ipsos inquilinos ferè quot annis periculosa lues infester, quæ ipsa Patrem procul dubio contagione esset perditura: mutato proinde consilio pinguiorem messem in alio agro sibi quereret.

4 His & similibus, pridem antiquatis rationibus contendebant multi ex Nobilibus (verius ipsis Tartarei animarum hostes) extinguere P. Josephi Arce inflammatum zelum. Sed enim experiti dedit eventus Tartaro, omnes has suas technas in nihilum recidisse. Ergo tam at dentis zeli flammæ domanda aliam suscitavit flaminam. Aucti sacra fames nimirum foemæ fuit inflammans nonnullis Europæis institutibus, ut ad majores gravarentur opes, sed illicitis nempe viis. Ex condicto enim inierunt Societatem, & mutuis convertis hominum venalium commercium instituerunt, impii futuri plagiarii. Quod quidem mercimonii genus humanum nihil humani, sed avara sericitatis plurimùm ferebat. Quippe eorum hominum, quos emebant, pretium erat tam exiguum, ut matrem cum filio non majore impendio sibi compararent, quam unam aliás ovem cum agnello. Verum & hæc emprio justo carior ipsis denique visa est. Igitur ipsi met in proximiores Indorum terras penetrârunt, ex quibus brevi ingentem mancipiorum numerum corralerunt, nec id sine immani crudelitate. Specie enim injuria, & damni ab Indis illati ad meritas quasi poenas exigendas irruerant in eorum vicos, & improvisò opprimebant incolas, trucidatis iis, quos sibi restituros timebant. Quin etiam vivos horum aliquos igne perdebant cum suis tuguriis, abstracta secum cætera indigenaram colluvie. Ex his dein in Peruvia venditis tantum lucti anni colligebant, ut ad multa scutorum millia ex crescet.

CAP.

CAP. IV. §. 2.

1. *Causa plagiatorum diu non decisa pendet. 2. Graves poenae in eos statuta tandem.*

AT enim impia isthac mercandi ratio cæteris conscientiæ melioris Hispanis probari nullatenus poterat, cum palam esset, hoc plagi genere regionem incolis, & subditis nudari cum indelebili Hispani nominis dedecore præter adscitum capitale Indorum odium, & lecuturam totius Christiani orbis detestationem. Id quidem plerique omnes clam dolebant, sed nemo unus erat, qui aperè auderet quidquam contrà movere, cum ipsi Hispanarum sedium Magistratus non conferent consultum, deferri ejus farinæ mercatores ad supremum regiæ justitiæ tribunal, metu scilicet ingentium turbarum in iis terris. Dum vero ex hac impunitate malum eò intollerabilius fiebat, coacti sunt prioribus annis nostri apud Moxos & Chiquitos Missionarii appellare altius Regis tribunal, Chuquisacæ eratum, ibique suas justas querelas insinuare. Sed & hic causa decisione caruit, quoniam in illo justitiæ foro dives admodum, & potens causæ Patronus se extulit, qui iniquam hanc mercaturam tota est tutatus opum vi. Itaque tam sapiens alioqui senatus, metuendas turbas prævertendi gratiâ, à dicenda sententia abstinuit. Nihilo tamen minus ex hoc foro res tam gravis est translata ad Principem de Santo Bono. Præterat hic Peruviæ tunc temporis vicaria Regis potestate, fuitque simul Generalis militiae Præfetus, cuius summo proinde arbitrio res tanta decidera relicta est. Iste Magnanimus æquè ac Christianus Princeps primo causæ intuitu illico deprehendit gravem mercimoniij hujus iniquitatem.

Itaque idonea malo remedia, eaque severa duxit adhibenda, ne in posterum ejus generis nefas supremo regio foro negotium faceret. Certè jaçturan omnium facultatum, & poenam exilii interminatus est iis, qui deinceps atteharent Indos vel emere vel vendere. Illi quidem Gubernatori, qui in commercio tam iniquo connivebat, suum abrogatum est officium cum multa duodecim millium Philippeorum. Atque hunc in modum tandem sublatum est infandum plagium cum iuexplicabili solatio eorum, qui animas Christi Sanguine redemptas sanctiore mercandi genere quærebant. Huc dedita operâ ponendam

censui causæ præsentis seriem, & exitum, non quod temporis ordo id posceret, sed ut pateret, enorme id genus nefas habere meritam pœnam sibi in vestigio pedis sequam. Redeamus modò ad cæteram nostram historiam.

CAP. IV. §. 3.

1. P. Arce præclusam sibi Missionem constantiam evincit.
2. Iter ejus ad Chiquitos.
3. Lues inter illos.
4. Nova sedes eligitur. Templum struitur novæ rediotioni.

I. **U**t primum P. Jos. Arce Urbem S. Crucis attigit, impiam venialium hominum mercaturam reperit ita introductam, simùlque autoritate, & potentia multorum altiore ex ordine adeò subnixam, ut vix credibile videretur, posse illi velut torrenti sufficiens ponni obstaculum. Nempe præfigebant iniqui ejus furfuriis nundinatores, nostros Missionarios, ubi semel in iis terris fixissent pedem, non destitutos, donec tale commercium everteretur. Pronum deinde erat cogitare, nostros id ipsum facili negotio consecuturos, si modò (ut experientia paulò post docuit) ipsum Principem, Regis Vicarium eò promoverent, ut hos populos tanquam sibi proprios, atque adeò coronæ regie, nec alteri iubectos esse declararet. Cum igitur hoc revera nihil aliud secum traheret, quam ruinam omnis eorum lucri, simul & semel ferendam, nulli parcitum est labori, quo omnes aditus ad eas regiones Nostris præcluderentur. Et verò Apostolicus Vit id satis supérque est expertus. Ille tamen omnino persuasus, Dei voluntatem hoc negotio versari, ut daretur executioni, nullo hominum consilio, nec meru ullius periculi, nec respectu cuiuslibet auctoritatis absterrei se finebat. Fructus tantæ constantiae fuit, ut suum feliciter scopum consequerentur. Cum enim cerneret, se vi non posse pervincere, adortus est denique ipsos hos plagiarios zelo suo quād ardenti, tam prudenti: miscuit demissas quidem, sed potentes etiam preces, donec tam optatam Missionis veniam ab avaris obtineret. Evidem movebat aliquos ipsa nominis sui fama, ne scil. nimium sclerati, & crudeles haberentur: alii connivere visi, quod cederent,

Patrem

Patrem Arce vel violentis Barbarorum manibus, vel ex immenso laborum cumulo brevi mortem occubiturum. Post extortam dicto modo licentiam novum impedimentum emerit ab inferis. Viæ enim duætor, diu quæsus, nemo unus ad manum erat, sine quo tamen aditus ad Chiquitos reperi vix poterat. Denique duo Indi astrinxerunt fidem, se deducturos Patrem usque ad primas Stationes Pinnocarum, qui Chiquitis annumerantur.

Nono igitur Decembbris die P. Josephus Arce iter suum ingressus est, in quo momentum quolibet ipsi annus videbatur: maxime cum intellexisset, eo ipso tempore plurimos ibidem Barbaros sæva lue correptos decedere, quorum si minus corporibus, certè animabus opem ferre festinabat. Ea de causa nullam viæ asperitatem animo reputabat, cum per fruteta, & lenticera inter sylvas penetrare, cum ad ardua montium rependo eluctari, cum superare rapidos fluvios, palustres lacus transvadare, aliisque vitæ pericula adire necesse haberet. Quin imò inter hæc aspera sentiebat potius in inexplicabile animi solacium, ea cogitatione constanter desfixus, quod desertissimi essent miselli illi populi, qui suopte motu, tantoque desiderio gratiam baptismi solicitabant, nunc perituri scil. defectu illius necessarii remedii. Tandem ad confinia Pinnocarum exequunt Decembri est delatus, ex viarum molestis mortuo similius, quam viventi. Quantum autem animi solacium capiebat ex termino tandem consecuto, tantum doloris accidebat, dum miserias suorum Chiquitorum coram arbitrabatur.

Nec enim poterat sibi temperare à lacrymis, cum videbat desertissimos hos nudo passim solo decumbere, alios quidem sub dio, alios sub male teato ex ramusculis rugurio: aliquos jam cum morte luctari, quin aliquos ante lustratam baptismio animam in vestigio exspirare. Scindebatur paternum Viri cor ad verba lamentantium, quod scil. eorum parentes, & affines jam obiissent citra gratiam sacri lavacri. Sed hoc saltem interea gaudebant miseri, quod fidei Pœconem tantopere exoptatum sua in regione denique nati fuissent. Studabant hunc omni obsequio demereri: offerebant agrestes nemorum fructus, qui misellis illis cupidiarum loco in eo rerum statu erant: rogabant, ne ipsos in ea calamitate defereretur, sanctè spondentes, se structuros Patri templum, & domicilium additis omnibus, qua ad ejusdem sustentationem forent necessaria. Inter hæc vota valentiores deducebant

Patrem ad terræ tractum, haud procul distinum, ut ibidem aptam habitationi aream circumscriberet ad novam junctâ operâ fundandam coloniam. Hac tam bona populi voluntate considerata Patri Arce visum est, esse ipsi obsequendum, ne sua tergiversatio desperationem afflictis pareret.

4. Statuit proinde subsistere, facturus novæ reductioni initium: præfertim quod absque hoc pluvia annuo more tempestas, in longum protrahi solita, jam ingrueret, viam præclusura Patri, quod minus obviâm ire possit venturis Sociis ad litora fluminis Parauarii. Exstimat enim in illis circumstantiis, nihil fore contra vel præter imperium R. P. Provincialis, si interea temporis adventuris Patribus hunc populum præpararet. Intellecto hoc mansuri Patris proposito insolita incessit Indos letitia, quam testabantur quâ lacrymis præ gaudio fluentibus, quâ alii gestientis animi signis, & cæremoniis. Quin cum lues quidem jam remitteret, ipsi verò à tolerato morbo debites ita essent, ut ægrè pedibus confisterent, promissæ tamen templi ædificationi ante finem Decembris initium fecerunt. Eum in finem Crux alta circa designatum locum fuit erecta, coram qua in genua provoluti Patre præeunte Litanias de B. Virgine Matre recitârunt, & unâ sese cum tota regione DEI, Deiparæque tutelæ omnium primò devoverunt. Tum eodem adhuc die lignatum simul omnes exivere in sylvam, ut necessariam fabricæ materiam conveherent: cætero labori ita incubuerunt universi, ut duarum hebdomadum intervallo non integro templum staret absolutum, pretio quidem, & ornatu non magnificum, sed operarum ædificantium fervore, & pietate commendandum. Dedicatum autem est tanquam Patrono tutelari glorioſo Indiarum Apostolo S. Francisco Xaverio, uti beneficis suis oculis de cœlo respiceret hunc necdum excultum ejus gentis agrum, ac superna benedictione in Paradisi speciem transformaret. Et verò patrocinio tanti Sancti reipsa id etiam obtentum est, confluente manè & vesperi populo in templum ad excipiendam fidei Christianæ doctrinam. Imò major eorum pars hoc tantillo tempore, quale ipsi videbatur, non satiata, nihil instantiùs urgebat, quam ut proximo quoque tempore in numerum filiorum DEI admitterentur. Hoc intempestivum sanè desiderium fecit, ut Patri Arce vix temporis pars restaret, ad dicendas horas Canonicas. Modò enim aliquis, quod non satis ceperat, modò aliud aliud, quod memoriam exciderat, requiri-

requirebat à Patre, clariùs explicandum. Nempe ideò, ne propter h̄rum terum inscitiam aliis postponerentur in recipiendo S. Baptismo. Iste equidem fervor summopere placebat Patri, adultiores tamen differendos putavit, ut fidei suscipienda desiderium ex ipsa mora cresceret, & innata vitia Barbari citius dediscerent, & oblivioni darent mores avitos. Quare salutis fonte abluit solos infantes, facile certenos, quorum aliquot secuta propediem morte in prima sua innocencia, tanquam primitiæ hujus recentis vineæ, in cœlestem Paradisum sunt translati.

CAP. IV. §. 4.

1. Indi dicti Pinoquis adjunguntur novæ reductioni.
2. Morbus P. Arce. Avocatur à Superiore. Locus Coloniae mutatur.

Quis jam satis explicet immensum solatium, quo Viri Apostolici pectus perfundebatur, considerando, hos Neophytes cooperante divino Spiritu non tantum probitate, sed & numero augescere? Vix enim fama percrebuit de Adventu Doctoris Christiani, mox Indi Pinoquis dicti, qui remotiores versus Urbem S. Crucis habitant, Legationem adornarunt ad Patrem, supplices, ut simili gratia eos dignaretur, ipsosque inviseret, quandoquidem pari legis Christianæ desiderio tenerentur. Quodsi suam præsentiam sibi negandam putaret, se ultrò Patre annuente illuc venturos. Annuit Pater Arce, & omnino ut venirent, dici jussit, cum ita vellent. Ad nutum ergo venientibus illis numerus Neophytorum ita auctus est, ut capax alioqui templum eos jam non capereret. Multò minus' paz erat crescenti labori Missionarius. Quamvis enim incredibilis charitas vires subministrabat ad ferendos faciliùs labores, tamen quod integris diebus, ac noctibus quiete careret, toto corpore ita tenuatus est, ut planè non sufficeret pro rei necessitate tot functionibus.

Imò verò tanta debilitatio tandem in calidam degeneravit febrem, ut in vili tugurio se pro quiete componere cogeretur. Ibi pauculum dierum spatio ita viribus est exhaustus defectu omnis humanae opis, ut hora ultima in propinquuo esse videretur. Sed enim op-

mus Deus tali articulo erga suos sinceros servos, liberalissimus, cœlesti dulcedine ita recreavit aegrum, ut brevi morbo levatus, ad priores rediret labores. Verum & hoc solatium non diu tenuit, cum brevi post iussus est P. Arce redire Tarixam, intellecturus ibidem voluntatem novi P. Provincialis Laurentii Nunnez. Muruus Patrem inter & Neophytes amor hanc avocationem ut acerbè sensit, ita non sine reciprocis lacrymis illam admisit. Paulò post oculæ hæc, à suo Pastore de relista, commigrarunt in aliura agrum, quem ante abitum Pater Arce illis suaserat. Totam ergo reductionem translulerunt in commodiorem, ac ampliorem tractum, quem receperunt ad fluvium S. Michaëlis. Ipse verò Pater Arce in itinere dum fines Chiriquanorum pertransit, communitatem à Visitacione B. MARIE dictam cura P. Joannis Bapt. de Zea commisit: alteram verò sub nomine S. Ignatii demandavit P. Josepho Tolly, & Patri Philippo Suarez. His ita constitutis cum Tarixam pervenit, ex P. Præside Provinciæ intelligit, in Superioris officio illi successurum P. Joannem Bapt. de Zea. Ipse vicissim P. Arce jubetur adire Reductionem Præsentatae Virginis MARIE. Ad Chiquitos proficiunt sunt iussi P. Didacus Centeno, & P. Franciscus Hervas. Jam verò quid hi Apostolici Viri laborarint in erigendis, conservandis, & augendis his novis Coloniis, fusior alibi erit dicendi locus.

CA-

C A P U T V.

De perniciosis , sed irritis Mamaluco-
rum technis adversus memoratos populos.

De strage Mamalucorum.

§. I.

1. *Irruptio Mamalucorum.* 2. *His cladem inferunt Pi-*
noquisii. 3. *Altera incursio Mamalucorum cum*
clade Neophytorum per dolum.

Cum igitur nova Christianorum Colonia in sat prospero sta-
tu , & quotidiano incremento effloresceret , juratus om-
nis boni hostis nimis indoluit , sua haec tenus machina-
menta nullius momenti , & efficacitatis fuisse . Ad novas
proinde molitiones , & astus animum intendens , totis viribus egit , ut
Achillem ultimum quam fortissime admoveret . Huic strophae evol-
vendae aplos judicavit Mamaluos ex Brasilia , quos identidem stimu-
lavit , ut Neophytorum nostrorum terras flamma , ferrisque vastarent ,
nullumque damnum incolarum nipiū putarent . Et verò damnata
orci consilia effectu suo neutiquam caruissent , nisi providus Deus illa
evertisset , clade postremū in ipsos autores redundantē . Res ita
accidit . Dum sceleratis Mamalucis in memoriam redit , quam for-
tunatæ prioribus annis excusiones eorum , & rapinæ fuissent in terris
Chiquitorum , ad eandem sibi aleam tentandam exarserunt , & qui-
dem in tractu recens conversorum Pinoquisiorum (Pinoquiū) apud
quos spem sibi faciebant facilioris & pinguioris prædæ . Suboluit ,
nescio unde , hoc hostium propositum Pinoquisiis . Quare cùm se
tantarum virium non esse cernerent , quibus vim vi in patenti campo
reprimerent , statuerunt de industria retrocedere , & sylvæ calleū
per angustum infidere , quā hosti transeundum . Ibi in insidiis laten-
tes , clanculura substiterunt , donec hostes penitus subiissent .

Ita .

Itaque simul ac Mamaluci illuc penetrarunt, Indi in abscondito stantes, venenata sua tela ex sylvæ laebris impunè intorserunt, tanta dexteritate, ut vulnus accipere, & mortem appetere vix interstitium faceret. Mamaluci interim nullam sibi defendendi rationem invenientes, cum nescirent, adversus quos sibi pugnandum, inulti cadebant ab hoste ne quidem viso, donec pauci, qui fatales evaserant sagittas, diu explorando locatas insidias deprehenderunt. At his ipsis ea vice sat esse debuit, quod via ad redditum ipsis pateret, quin necesse fuorum commilitonum vindicare possent. Solabantur se tamen illo diverbio: *Talionem differri, non auferri.*

3. Quippe sequentis mox anni initio integra eorum cohors flumini Paraquario se commisit, atque inde usque ad lacum Mamorensem, (Mamorè) progressa, in portu Itatinensi (Itatines) exscendit, in continentem Indos, nuperos hostes suos, investigatura. Sub hoc itinere illis sanè multa, & spissa nemora erant penetranda, ardui & asperi montes superandi, quin imò (quid non agit & tolerat execrabilis avaritia?) sexcenta iis incommoda fuerunt exhaurienda, donec ad viculos gentis, Taus dictæ, tandem pervenirent. Collecta ex his sat magna mancipiorum copiā, iter prosecuti sunt versus Pinoquisios, nempe cladem priori anno acceptam ulturi. Et ea quidem vice auspiciator illis fuit expeditio, quam priori anno, sed cui ipsa Pinoquisorum incuria, & oscitantia anfiam facilitorēm præbuit. Tametsi enim irruptio hostium à certis exploratoribus de vico in vicum usque ad Reductionem S. Francisci Xaverii prænuntiaretur, nihil tamen minus isti se accingere ad vim repellendam, aut saltu se ad dictam reductionem subducere, & cum cæteris conjungere intermse- runt. Quapropter eò ventrum est, ut diffugio jam non esset locus, nec tempus. At Mamaluci semel isti, jam cauiores venenata jacula oculissimi vitare, & accessum loci ita formare institerunt, ut incolas improvisò simul & semel obruerent. Sub ista intempestiva aggressione non equidem omnes Pinaquisi tam fracto erant animo, ut non aliqua multi ad primum assultum arma corriperent, & eo quidem ferore, quo si minus hostibus superiores evadere, certè ferociam eorum reprimere, & succidere potuissent. At dolo circumventi sunt per suam simplicitatem. Mamaluci enim, perinde ac si vim tantisper subierfugerent, simulabari se aciem cum cura instruere, nempe ut tempus traherent, donec subsidiarii ejusdem farinæ plagiarii aliunde irruerent.

irruerent, & relietas domi iubelles Matres cum prolibus in mancipatum compingenterent. Hac suorum jacturam intellectam Indi animo conciderunt, ex acie pendente in sylvarum latebras profugi. Neque hostis intercepit hos ex novo stratagemate; Non enim dubitabant, Barbarorum amorem erga suos captivos retracturum fugitivos in spontaneam servitatem, id quod revera factum est. Cum captivis tamen admodum clementer egit hostis, cum non in modum captatæ prædae, sed gratorum hospitium locò se illos habere præferret. Imò Caci qui non indecōis donabat vestimentis: cæteris autem munuscula diversi generis, Barbarorum genio facta, liberaliter dispertiebat, cum sponsione omnis felicitatis, qua ad Urbem S. Pauli essent beandi. Hæc benevolentia eo tantum dolo fiebat, ut muneribus de limitis captivos haberent eosdem duces ad alias communitates, præcipue ad Reductionem S. Xaverii, sed quæ ea tempestate jam translata erat ad flumen S. Michaëlis.

CAP. V. §. 2.

1. Pater Arce contra Mamalucos colligit suppétias.
2. Militare subsídium Hispanorum.
3. Felix pugna contra Mamalucos, nostris cum S. Cruce præeuntibus.

Nuntius de tam infelici rerum fato delatus denique est etiam ad Chiriquanos, sollicito ibidem potissimum Patre Arce, ne iste turbo ad suam quoque recentem Christianorum plantationem pertineret. Decrevit ergo nec circa præsens vitæ discrimen totam percussare regionem, & motus hostium propius observare. Hac profectione cum delatus esset ad ethnicos Moxos, Tabiquas, & Taus, ab his exceptus est velut Angelus pacis. Et quoniam ad hos quoque fama de infesto hostium incursu penetraverat, facile metu periculi adducti sunt, ut sejuncti sese colligerent ad novam communitem in loco idoneo, ubi junctis viribus repellendo hosti essent pares futuri. Huic confilio peropportunum præbebat locum amœna ad fluvium Jacopò planities, ubi nuperiū Coloniæ S. Raphaëlis tenue datum erat initium. Ad hujus loci defensionem nata videbatur proxima sylva, in cujus opaca densitate incole quām maximè confundebant.

debant. Sub hoc igitur spissò recessu quietam prensarunt stationem, donec tempestas defaviret. Usus est quoque Vir Apostolicus eodem meticuloso quasi asylo, moraturus ibi, ut hostium molitiones certius exploraret. Ea occasione salutis fonte rinxit infantes, adultis autem mysteria sanctae Fidei explicit. Et verò ipse metus acerbæ servitutis oculos cæcis aperuit, ut ad declinandam inferorum servitutem sacrum baptisma deposcerent. Eam tamen gratiam illa quidem vice non sunt consecuti, quod Pater Arce ad constantiam, & patientiam illos hortatus, alteriusque commodiori occasioni reservans, necessarium festinaret iter ad Urbem S. Crucis. Causa urgens fuit, ut ejus loci Gubernatori tempestivum ferret nuntium de hostili excursione, & una milites animaret ad arma contra hostium pericula, tempestivè propulsanda.

2. Nec magno molimine opus fuit ad id obtainendum, quandoquidem armata Hispanorum pietas facile persuasa est, ut Chiquitorum olim ipsis illata damna, & probra jam defensione eorundem, & vel fuso sanguine prorsus Christianè rependerent. Addidit proposito huic non leve momentum prudens metus, ne effrenis Mamalucorum Licentia majora sumeret incrementa, atque adeò in ipsas Hispanorum urbes procellam belli effundere auderet, nisi malum timendum temporis præverterent. Itaque paucis horis conflata cohors est centum & triginta militum, bello exercita, animo & armis instruta. Et quoniam moræ periculum urgebat, magnis itineribus ad Reductionem S. Xaverii properarunt. Ibi supperetas trecentorum Indorum sibi adsciverunt, quos omnium fortissimos, bellique expertiores censebant. Cum his ergo profecti sunt, indagaturi hostem in terris Pinquisitorum, quoniam ibi offensuros se credebat. Interim intelligunt, Mamaluces in desertam primulùm S. Xaverii communitatem fecisse irruptionem, at nullà ibi inventâ prædâ statuisse, quin jam in via esse, ut Urbem S. Crucis repentino assultu obruerent. Hoc nuntio accepto incellit Hispanos insolita alacritas, eo quod in sua animositate, robore, & bonitate causæ prorsus considerent, fore ut his latronibus meritum pridem exitium denique afferrent. At verò hostes, dum circa vacuam S. Xaverii reductionem vestigia quasi equorum, solo impressa, observarunt, nihil bona spei sibi promittebant. Præcipue ipsorum Ducem ea res sollicitum habuit, quod existimarez, Hispanos ante occupâsse sortem, ut adeò reditus ante tempestas.

pestatem sibi maturandus videretur. Ne tamen rediret cum suis, perfusas acceptus munitius, quod paulo ante, nec procul eo loco armentorum grex & non equitum, ex memorata reductione abactus, hac transierit. Dum haec fuit, nostri milites iter suum præcipitârunt, ut eodem adhuc die hostem assequerentur. Incidit postridie festum S. Laurentii, primarii totius illius Provinciæ Patroni, sub cuius ipsius præsidio unanimi consilio hostem summo manè aggredi decreverunt. Et quoniam credibile erat, cum hoste tam exercitato non incruentam fore utrinque pugnam, potior pars militum noctis quietem animarum suarum curæ posthabuit, intenta nempe conciliando Deo per expiationem conscientiar. Et huic quidem sancto labori sex Patrum nostrorum potissimum noctis partem impenderunt.

Sub primam igitur auroram nostri ad conflictum expediti, in hostem moverunt. Et verò sub ipsum prælii exordium ultor Deus ipsos hostium primipilos ad meritas traxit poenam, post tot maleficia, & damna, Paraquariensi potissimum Provinciæ illata. Omnia enim primi hi malorum coryphæ condignam mortis poenam luerunt. Laus facti hujus est aliquot Hispanorum militum, qui Socios antegressi, imminebant occasioni, qua vel inobservati duobus hostium ductoribus interitum ferrent. Sed prodito per Indum horum consilio, unus è gregariis Mamalucis ad arma conclamavit, & unà aliquem è nostris emissariis glande intorta stravit. Hac commilitonis cæde Hispani magis irritati sunt ad vindictam, præ primis D. Andreas Florian, quām Nobilis, tam magnanimus Hispanus. Hic Heros primo fistulæ igniferæ globo primarium hostium Ducem Antonium Ferraez de Aurora prostravit, qui stricto deinde gladio alterum quoque hostium caput Emmanuel de Fries percussum solo exporrexerit. Mamaluci Ducibus amissis ubi desertum suam aciem viderunt, confuso primùm ordine, projectis subin armis ad flumen profugerunt. Sed contrà, ac speraverant, non salutem, sed exitium repererunt. Quippe Hispani cum Sociis Neophytis, conspecto Dei manifestè assistentis auxilio majoribus jam animis pugnam prosecuti, quæ explosis glandibus quæ jactis sagittis tantam stragem, ut ex hostibus non nisi sex superstites mortem evaserint, ex quibusipsis tres capti sunt. Inter nostrós autem pauci vulnerati, octo tantum in conflitu desiderati. Hujus pugnæ & victoriæ pars etiam aliqua fuit nostris Missionariis, ut qui effigiem Christi Crucifixi nostris pugnantibus in

3.

fronte aciei præferre non horruerunt, vincentibus animum facturi, & fiduciam in Deum crederi, viatis autem accipiendæ pœnitentiae ansam oblaturi. Hæc insignis victoria eò majorem lætitiam & solarium omnibus attulit, quò certius erat, Deum pro vindicando suo honore, & pro sua nova Ecclesia nobiscum depugnasse. Itaque junctâ omnium operâ Evcharisticum festum est celebratum inter varia triumphantis gaudii paradigmata.

CAP. V. §. 3.

1. *Discordia Hispanorum vitiat plenam victoriam.*
2. *Iterata clades Mamalucorum.*
3. *Guaranii pridem capti post cladem à Mamalucis deficiunt, & fiunt Christiani.*

Sedenim his omnibus absolutis nec lætitia, nec victoria erat numeris omnibus absoluta. Fortissimi enim Victores, à prostratis hostibus memorandi, instigante nimisrūm inferiorum hoste vinci se non erubuerunt per turpem discordiam. Eo ipso igitur temporis articulo, quo cogitaverant alteram hostium turmam bello persequi, subsistentem scil. apud Pinequios cum mille quingentis captiuis, paucorum Nobiliorum simulata factum est, ut omnilio hoste potius ad S. Crucem regredierentur. Excepti sunt cum ingenti plausu, ubi & Gubernator, & Regii Ministri cæteri victoribus obviām processeré, compulsatis dein campanis, solutisque bellicis tormentis festivè salutârunt. Successit salutationi communis populi universi solennitas, per dies aliquot continuata.

2. Interea temporis tres illi Mamaluci, ex acie residui, ad socios suos, quos cum captiuis Indis remansisse diximus, provolârunt, acceptæ cladi suæ restes. Hoc nuntio usque adeò consernati sunt commilitones, ut perinde ac si Hilpani jamjam tergo instarent proximi, tumultuose retrocederent, & cum abstractis tot, quor poterant, mancipiis Paraquario fluminī se committerent, ad S. Paulum (ad suum nempe spoliarium) quām celerrimè reddituri. At verò illic nondum perigerant, cùm alia Mamalucorum cæterā sit obviām, cādem venandi homines intentione. Hi licet audita sociorum strage non nihil commoverentur, tamen in suo rapinæ proposito persistebant,

runt, exprobrantes tam acerbè profugis timiditatem, ut hi resumptis animis sese conjungerent, sed fato sanè funesto. Nam quibus fortunæ alea nuper sartam testam curiculam cum vita reliquam inducerat, illos modò accepta clade retrocedere aut ipsa morte luere coegerit. Invaderant quidem junctis viribùs aliquot Indorum vicos, sed tanta fortitudine repulsi sunt, ut propemodum citra omnem prædam ad S. Pauli fixationem reverterentur.

Eadem occasione, dum hæc circa lacum Mamorensem (Mamore) accidunt, illis Guaraniis, qui multo tempore apud Mamalucos stipendia meruerant, melior mens indita est, considerantibus, quād modicum boni, mali verò plurimum in miserrima hac servitute experientur. Statuerunt ergo deserere suos adeò tyrronicos Domines, et utimque in locum secedere, ubi citra metum miseræ, & infelicitis mortis quietam degere vitam possent. Hoc suum propositum concubia nocte dederunt executioni, dum ad bidui intervallum profugi à Lacu Mamorense occasum versus in amena planicie consederunt. Ibidem cùm uxores ipsis decesserent, cùm occiduis sibi proximioribus Curacauibus affinitatem contraxerunt. Hi ipsi postmodùm desiderio Christianæ fidei in Reductionem S. Joannis Baptr. transmigrarunt. Funesti hi casus Mamalucos ita terruere, ut ab illo tempore nunquam amplius præsumerent, pedem inferre nostris Coloniis. Quapropter esti Anno 1718. ad litora Paraquarii propugnaculum, octoginta leucis à reductione S. Raphaëlis exstruxerint, ea tamen spe nos solamur, fore, ut etiam excursionses hæc in flumine isto præpediantur, maximè, si rectè credentium numerus ibidem ad 50. vel 60. millia ascenderit, id quod per divinam gratiam brevi futurum confidimus. Frenum etiam majus grassantibus Mamalucis injiciet licentia, à Catholico Rege obtenta, qua deinceps & Indis licebit uti ballistis manuariis ad sui defensionem. Eo pacto res deduci poterit, quod deducta est à Guaraniæ communitatibus, quæ igniferorum tuborum subdio ab irruentibus Mamalucis se immunes præstiterunt, postea quam fatale toti suæ Regioni agmen quinque millium auspiciatò præliò fuderunt.

C A P U T VI.

De varia Reductionum novarum mutatione, & de morte P. Antonii Fideli.

§. I.

1. Turbatio & jactura Missionum.
2. Noſtri ad necem queruntur, fugantur.
3. Colonia S. Xaverii bis transfertur.
4. Reductio S. Raphaëlis etiam mutatur.

I. **Q**uamvis circa hæc tempora plantaræ diversis in locis Christianorum Coloniæ per varios gravésque casus non penitus conciderint, tamen non mediocriter concussæ sunt. Persuasum equidem erat, Reductionem S. Xaverii magna sumpturam incrementa, imò novas fundari posse communitates, præsertim apud Indos Pinoquis, Xamaròs, & Quicmes, qui in fide Christiana instrui perierant, sed omnis ea spes intercidit. Quidam duæ novæ præterea Chiriquanorum Reductiones, et si nihil periculi illis imminentere videretur, penitus dissolue sunt. Ex quo observatum est, quām vera assertione sapiens juxta ac Nobilis D. Augustinus de Arce Missionariis prædixerit, apud illos nempe populos omnem perdi operam, id quod ipsa experientia comprobavit. Omnis enim benevolentia gentis erga Patres, qua eos sibi acceptos præferebant, inde fluxit, quod ex sua supina pauperie protracti, per nostrorum industriadmodum jam viverent. Interim nullus Patrum conatus evincere potuit, ut hæc gens Christianis sacrifici interesset, aut explicandæ Catechesi. Imò nec parvulum aliquem, aliasque operas imperabant Patres, qui sibi vel ad aras, vel in re domestica servirent. Perstiterunt nihilominus nostri inter has, & alias inexplicabiles ærumnas, donec Barbari tot monitorum, &

cor-

correctionum pertæsi statuerent, Patres tota regione sua exturbare. Hoc ut facilius auderent exequi, antiquatas calumnias; & probra recoxerunt, Patres nimurum ex solo Mamalucorum instinctu huc sibi submissos esse, ut & ipsi (asserebant) velut Chiquiti in servitatem tradeterentur.

Ea quamquam multis eorum constabat falsitas accusationis, quippe qui Hispanorum Socii fuerant in bello contra Mamalucos, Itygius tamen hostis ope Apostatarum perfecit, ut populus Patres Lucam Cavallerum, & Philippum Suarez pessimè tractaret, incenso denique ipso templo. Coacti proin sunt Patres suam habitationem deferrere, & in remotiore sese tugurio abscondere, donec furor concitati populi deservesceret. Sed incassum hæc cautio. Quippe armatis manibus ubique locorum investigabantur nostri, ex plebis decreto jamjam ad necem trahendi. Et verò crudelè facinus opere complēsent in primò iræ impetu, nisi brugi barbari fuissent persuasi, ut hoc maleficium differrent usque ad redditum suorum Caciquiorum, qui in dies exspectabantur. Eo rerum statu visum est Patribus consultissimum, si se subducerent ad S. Crucem de Sierra, & inde ad communiam S. Xaverii recederent, id quod eadem nocte factum, reliktâ illa Barbarorum statione. Fama seditionis hujus cùm pervenisset ad P. Josephum Paulum de Castaneda, id temporis Superiorum, subvereri merito poruit, ne similes forrassis turbæ alterara quoque Chiriquanorum communiam S. Ignatii involvissent. Itaque Patres ibi degentes moneri jussit, ut inde discederent in Chiquitorum terras.

Propter sinistras has vicissitudines, quas partim jam accidisse narravimus, partim in futurum timere poteramus, Communias S. Xaverii à flumine S. Michaëlis translata est in priorem tractum, in alia tamen ejusdem planicie, Pari distam. Distat hæc octo duntas leuis à S. Cruce de Sierra. Ibi cùm aliquam multi, qui Mamalucorum effugerant manus, Pinocas nempe & Xamaros, sese associasset, sat numeroſa Colonia est ercta. Verū ex hac iterata transmigratione brevi patuit, summè necessariam esse novam migrationem. In causa erat nimia vicinitas urbis, ubi non deerant frigi, quin impii Christiani, qui pessimis vitæ exemplis progressum sanctæ Fidei inter Barbaros sufflaminabant, præfertim dum scelerati aliqui ausi sunt, modò hic, modò illic Neophytes rapere captivos ad mancipatum. Igitur à P. Luca Cavallero longinquior habitandi locus est electus, quem

quem totus recens credentium globus occupavit, numerò tamen eorum non modicè diminutò, quà ob mutationem aëris, & inde enatos morbos, quà ob multiplices tot itinerum difficultates. Providus tamen Deus hanc jaeturam brevi supplevit accessione recentium Indorum, qui huic Reductiōni se adjunxerunt, ut adeò flori pristino restitueretur.

4. Altera in iis terris Collectio Christianorum stabat sub Patrocinio S. Raphaēlis, quam P. Joannes Baptista de Zea, & P. Franciscus Hervás sub finem Anni 1696. fundarunt. Distar hæc à priore octodecim dierum itinere, versus ortum magis porrecta. Mox sub ipsum initium numerabat in ille circiter animas, potissimum complexa Tabicas, Taus, aliósque populos, qui dudum Patri Arce sele obtulerant ad recipiendam vitæ Christianæ instructionem. Hic tamen numerus multum decrevit ex irrepente brevi lue. Itaque incolæ supplices institerunt, uti Reductio sua in primam stationem rursùm transferretur, nempe ad fluvium Guabys. Quod quidem nostri facillimè concesserunt ea de causa, quod locus iste suo proposito longè aptior, scil. ut hanc communitatē cum Guaranicis Coloniis sociarent. Beneficio enim fluvii Guabys, qui in Parauarium effluere creditur, facilis communicatio est cum Guaraniis.

CAP. VI. §. 2.

1. *Reductio S. Josephi inter maximè florentes.*
 2. *P. Antonii Fidelis labores strenui.* 3. *Ejus matura, sed pia mors.*

1. **T**ertia Indorum Colonia sub nomine, & tunc S. Josephi locata est super montem, ad cuius pedem amnis præterlabitur. Urserat hanc reductiouem piissimus, & de his Christianis optimè meritus Illustrissimus D. Comes de Toxo, Joannes Josephus Campero. Incolæ hujus habitationis majorem partem sunt populi vario nomine, nam Boxos, Tātos, Penotos, & aliquot familias Génitis Xamaròs, & Pinocas complectitur. Est hæc Missio inter maximè florentes, cùm proper Missionarios, quibus probè instruēta est, tum quod ostium veluti sit ad reducendas cum tempore multas alias

alias nationes. Primi duo hujus agri Coloni, P. Philippus Suarez, & P. Dionysius de Avila sat ærumnarum id loci sunt passi, cum vix aliquid necessarii victus, laborum affatim fuerit. Neque etiam Deus indulxit diu solatium à Socio P. Antonio Fideli, quem Superioris in laboris partem illis subiniferant. Iste enim Apostolicis functionibus brevi succubuit.

Recens venerat ex Europa P. Antonius, nec labore affectabat minorem zelo suo, quo nullam operandi occasionem à se negligendam rebaratur. Itaque dies jungebat noctibus in animarum cura. Sociis in sylvas dilapsis, ut sparlags venarentur animas, ipse domi indefinenter occupabatur in dedocendis residuis Barbarorum moribus, nulla dissimilata maculâ ex inolita vitae prioris consuetudine. In eum finem tribuebat diem instructioni pàrvulorum, vesperum vero, & primas diei horas adultioribus excolendis dabat. Præter hæc nullo non tempore omnibus præstò erat pro necessitate emergente, non modò animatum; sed & corporum curâ in se suscepit, quin totas etiam noctes apud ægros excubare erat solitus. Inde factum, ut virtibus penitus exhauriretur, maximè cum perexigua insuper alimonia, & maligna accederet. Præter enim frustulum insulsæ & siccatae carnis pro se victu non erat nisi aliquid exotici panis, confecti ex durata, & contusa radice, Mandiocâ dictâ. Mensa perquam lauta videbatur, si modicum quid ex sylvestribus accederet fructibus. Nihilo tamen minus continuabat semel assumptos sibi labores tantâ constantiâ, & alacritate animi, ac si corpus etiam ab interno animi vigore tanquam alimento sustentaretur. Atque in his perseverabat tamdiu, donec profligatae valetudini jam non superesset remedium.

Igitur i. Martii Anno 1702. suum laboris Apostolici propè biennium præcoce, sed beata morte clausit, meritum in celo denarium recepturus. Id tamen, quod per brevitatem vitae obtinere non potuit, postmodum suo in cœlis patrocinio pro bono suæ derelictæ Missionis feliciter evicit. Quippe ejus Neophytî inveteratae vitium ebrietatis, cui perditè inhærebat, unâ cum cæteris flagitiis agnatis, simul & semel damnârunt, prorsusque abdicârunt, ad quod ipsum nullis anteâ machinis perPELLi poterant. Præmaturum ejus obitum vel ipsi dolebant Indi singulari certè luctu, postequam in viuis P. Antonium non alio, quam amantissimi Patris nomine compellare erant soliti.

CAP. VI. §. 3.

1. P. Antonii Fideli vita, virtus, navigatio morosa.
2. Charitas Patrum Franciscanorum, in ejectos vi tempestatis.
3. Iterata ejectio in Brasiliam.
4. Missio S. Joannis Baptistae fundata.

Natus erat P. Antonius Fideli Regii Julii in Calabria à Nobilissimis Parentibus, quorum tamen splendorem sanctæ demissio-nis studio altum subtituit. Primos adolescentiae annos transgit Neapoli in Seminario S. Francisci Xav. quod studiorum causa transmissus est. Ibi vocantem Deum sequens, Societati Jesu est adde-tus. In hac non minorem virtutis, quam scientiæ progressum fecit, ut suis æquè superioribus ac æqualibus sumnopere se probaverit. Conciliārat illi omnium amorem suavis, & admodum amabilis agendi ratio. Quippe quoçunque tandem tenore res fluebant prospero vel fi-nistro, ille sibi constabat, amceni semper vultūs, hilarisque animi, erga omnes comis, & benevolus, cùmque se occasio dabant, suis quo-que sociis, et si in rebus arduis, ad gratificandum paratus. At enim Neapolitana Provincia ejus zelo angustior visa est, ut ampliorem in-ter Indos ambiret, cujus voti etiam damnatus est, obtentâ licentiâ cum P. Ignatio de Frias, id temporis Generali Procuratore in Para-quariam proficisciendi. Hoc longinquum iter ingressus est Anno 1696. sed ante solidum propè quadriennium vix absolvit. Delatus enim ad Urbem Gaditanam, intellexit, ulteriore navigandi occasionem procul abesse. Ergo Hispanum profectus biennium ibidem in Domo Professa exegit, non sine ingenti incolarum copiose confluentium fructu. Quippe per septem & amplius horas excipiendis eorum con-fessionibus indefessus aderat, aliisque Societati consueta præstabat ob-sequia tam feliciter, ut apud ortines præfertim apud Nobiles sancti vi-ri nomen fibi, longè aliud agens, comparârit. Denique data navi-gandi occasione Gades repetens, cum quadraginta quinque Patribus è Societate nostra, in tres naves partitis, Anno 1698. iter maritimum est prosecutus. Lentus enimverò nec sine magnis infortuniis cursus fuit, quando post viginti duos primū menses portum Boni Aëris te-nuerunt. Causa tam tardæ, & vagæ profectionis fuit, quod primis statim

statim diebus, Gadibusque vix à conspectu subductis navigia, variè dispersa semetipsa invicem amiserint. Huc faciebant decumani fluctus, & maris turbines, vi quorum ad litora Guineæ ejecta sunt. Primaria verò navis, qua vehebatur P. Antonius Fideli, coacta est salutem querere in Lusitana Insula S. Jacobi.

Est hæc una Hesperidum, vel ut hodie loquuntur, Insula Promontorii viridis. Ibi cum insigni benevolentia excepti sunt, maximè à Patribus Franciscanis, quorum charitas non permisit Nostros aliò divertere, nisi intra sua septa, ne scilicet loci illius indeoles, peregrinis nocentissima, etiam nostris exitio foret. Et verò exquisita ea charitate effectum est, ut nemo nostrorum periret, cùm cæteri ramen plenique omnes, qui unà exscenderant, decumberent, & plus centum mortem oppetterint. Sed hoc ipsum Patribus nostris, dum morantur, non levem facessebat laborem, quo ægris, & moribundis extremo solatio adstiterunt. Cùm igitur tempus continuandi itineris advenisset, mirum dictu est, quanta amoris significacione Patres Franciscani, præsertim eorum Superior nostros dimiserint, usque ad dulces præ gaudio lacrymas, eo etiam ex capite, quod viderent singulos nostros salvos, & incolumes, nullo eorum desiderato, quin cum auctario discedere ab hoc tam periculo exterris loco. Nam P. Superior nostrorum ibidem magnæ spei, & fervoris juvenem in Societatem adlegerat. In comperto interim est cerrà experientiâ, paucos peregrinos, quibus in eas devenire terras contigerit, has easdem non aliter quam morte deferere: id quod adagio locum fecit, ut ea terra Sepulchrum Europæorum diceretur.

At enim hunc tam fortunatum abitum iidem, qui nuper, matini turbines iterum exceperunt, ut post aliquod temporis intervallum de-nud cogerentur, ad oram scil. Brasiliæ, appellere, & naves reparare. Inde post omnem charitatis operam à Luhitanis Patribus præstitam, ter-tia tandem vice se mari commiserunt, venisque faventibus ad portum boni aëris delati, optatas atigerunt terras, vitam servatam illorum populorum saluti consecraturi. Quamquam si vel in mari defuncti essent, mors illis in gloria non fuisset, cùm ob ærumnas maris fortiter toleratas, tum ob alias socios itineris omni Religioso servitio usque ad obitum procuratos. Cùm igitur beneficio boni aëris vires tantisper recollegissent, P. Fideli Cordubam fuit transmissus, ubi emissis 4. solennibus votis Deo arctius in Societate se obstrinxit. Ita

obarmatus circa morem ad Chiquitorum Colonias properavit, ubi vi-
sam suam præmaturò posuisse diximus. Atque hæc de Apostolici
Viri Virtutibus, & morte dicta sunt ex occasione Reductionis S. Jo-
sephi.

4. Quarta reductio nomen sortita est à S. Joanne Bapt. & complecti-
tur potissimum populos Xamaròs. Fundata hæc est mense Junio An-
no 1699. à P. Joanne Bapt. de Zea, & P. Patricio Fernandez. Prior
horum Indos Tanipuicas, Curicas, & Pequiquas suā eloquentiā eò
jam permoverat, ut vellet conjungi erectæ Communilitati, & Chri-
stianam amplecti legem, cùm improviso Superiorum imperio avoca-
tus, præfesse iussus est Reductionibus ad flumen Uraquayum. Itaque
totius novæ Coloniæ onus soli incubuit Patri Joanni Patricio. Hic
tamen propter constantem in valetudinem, tum etiam propter summam
egestatem, aliósque multiplices labores non poterat per tres primos an-
nos venari plures barbaros, quorum tamen multi erant bono Neophyto-
rum exemplo allecti ad augendum credentium numerum. Improbō ni-
hilominus labore pervicit tandem populos Suberecas, & Petas, uti & ali-
quos Pinnocas, qui non alia de causa ad communitatē advoláreunt, quām
ut sacro baptismi fonte lustrati, vitam suam Deo consecrarent, quam
grassante in suis terris lue porrò conservare desperaverant. Hoc baptismi
desiderium in Barbaris miro solatio affectit Virum Apostolicum, ut labor
ipse dulcesceret, atque ad venandas animas magis incitaretur, nec un-
quam absque fructu, minore tamen, quām optaret Patris Zelus. Impedi-
mentum ponebat situs communilitatis non admodum salubris, ac pesti-
crebrò obnoxius, ut adeò Indi metu contagionis absterrentur,
donec ea Colonia in tractum magis sanum transferretur.

CA-

C A P U T VII.

De Missionum ærumnis per eas terras.

§. I.

1. *Modus venandi animas.*
2. *Difficultas & pericula hujus venationis.*
3. *Alia & crebra mortis pericula & sexcentæ ærumnæ.*
4. *Nec tamen sine sacro solatio.*

Postquam aliqua jam de laboribus nostrorum in novella hac Christianorum regione sparsim enarravimus, nunc arduam fane vivendi rationem fusiūs, & ordinariūs docebimus. Initium faciat modus instituendi Missionem, quæ tamen venationis sacræ nomen magis meretur, eò quod barbari in densissimis sylvis, & tenebris montium cavernis sint investigandi. In eum adeò finem Missionarius sumptu precum Canonarum libro sub axillam, & in manum Christo crucifixo citra aliam rerum provisionem, sola Dei providentiâ confusus iter ingreditur. In socios sibi adsciscit viginti quinque, aut triginta Neophytes Christianos, partim futuros interpres, partim viarum duces, quas expeditri multoties opus est. Itaque manus eorum comitum ascis, & securibus constanter instructæ sunt, ut præcisissimis arborum obstantium ramis viam aperiant per nemorum tesqua. Qui quidem labor aliquando necessarius est ad 30. aut 40. Milliaria.

Accidit non semel, cum in trajiciendis crebris paludibus, & lacubus minoribus collo tenus mersi Nostri urgerent iter. Ad incitamentum enim Neophytorum Comitantium ipsi Patres semper primi erant ad tentanda fluviorum vada, ad superandas ascensu, vel descensu lubricas, & periculolas montium declivitates, ad explorandas abditas cavernas: nec absque periculo vel à latentibus ibi feris, vel à ferinis barbaris pereundi. Interim post omnes hos labores nihil supperebat

quo sub noctem levarent famem, præter sylvestres radices. Quin saepe per dies aliquot nec siti mitigandæ quidquam aderat, nisi roscidæ in arborum frondibus pendentes gutæ: noctu lectuli vicem supplebat dura sub diò tellus sine omni adversùs nocturna frigora adminiculò; tugurium enim, si quod tumultuariò opere struebatur, erat ventis pervium, & miserum ex arborum, & fruticum ramalibus, ad depletos quadrifariam palos implexis.

3. His accessit præsentissimum quovis momento vitæ periculum, cùm Barbari sub larva Missionariorum nonini personatos Mamaluco suscipientur, atque adeò suas clavas in vestigio expedirent, & arcus intentos ad istum sustinerent. Necui tamen suspicio veniat, me rem ejusque periculum nimiope exagerasse, scriptum Missionarii testimonium in medium afferam. Hic proximis retro annis in Missione apud Zamucos constitutus, scripsit P. Joanni Patricio Fernandez, Rectori Collegii ad S. Jacobum de Estero, qui ipse aliquoties cum R. P. Provinciali eas Missiones exploratas habebat. *Ne me diutius detineam (inquit præter alia) nihil dicam, qua ratione ad hos populos Zamucos sim delatus. Illud non silebo, me præter consilium eorum, qui vias norant, iter tamen continuasse. Unde accidit, ut multa milliaria conficerem, medio corpore tenuis aqua mersus. Quod tamen tot ac tantas, vix superabiles difficultates exhaufierim, non alteri in acceptis fero, quam uni unico DEO. Intuitu nimirum meritorum Primi hujus Colonia Apostoli P. Joan. Bapt. de Zea mihi vires sufficit Bonitas Divina, tanto conatus necessarias.*

4. Hæc ille Pater. Addendum tamen his est, bonum Deum in iis circumstantiis servos suos non deseruisse, nec fraudasse suo solatio, & auxilio, quando etiam præter communem naturæ ordinem vel vitæ necessariis providit; vel faucibus ferarum, hostiūque telis eripuit. Experimento proprio id didicit P. Lucas Cavallero non semel, & ex eo etiam patet, quod P. Michaël de Yegros ad suum R. P. Provinciali p̄scripsit, quando Anno 1702. cum P. Francisco Hervàs è regione Chiquitorum flumen Paráquarium exploratum ibat. Monse Majo scribit ille, cùm 40. Neophytorum profaci sumus, cùm paulo ante Communitatem S. Archangeli Raphaëlie constituissemus. Omnis comiteatus noster erat spes in DEUM. Simul ac iter ingressi sumus, nostri Comites in tutelam, & viæ ducem sibi adoptarunt Sanctissimam Virginem, cuius & opem præsentaneam sumus experti. Quippe nobis modo de carnibus ferinis, modo de pisibus maternè prospexit, eo ipso articulo, dum extrema necessitas

pre-

præmebat. Idem Marianum præsidium nobis adfuit in variis periculis, qua exantlandia partim per ardua montium, partim per planitiam, aquis superfusis stagnantem, quibus superandi duos emniād menses insumpsimus, donec ad quæstum flumen evaderemus, non sine perpetuo periculo incidendi in barbari hostium manus. Hic igitur modus est, quo nostri Patres in Missionibus utiuntur. Et quamquam ærumnæ, & difficultates oppidò graves intercurrant, majoris tamen sine comparatione solatii res est, si modò animas quadringentas, aut quingentas, sacra venatione captas, secum reduxerint domum. Nam quanvis numerus reductorum quandoque non admodum copiosus sit, spe tamen se solantur, fore, ut in proximum annum plus prædæ nanciscantur. Id verò ea de causa frequenter fit, quod Barbari securos se præstare antea satagant, ne forte personatis se Mamalucis credant. Itaque in antecessum aliquos ex suis viculis claram subornant ad Coloniam, qui locum, incolas, & Patres nostros per omnia exploreant.

CAP. VII. §. 2.

1. *Stabiliuntur priores ærumnae.*
2. *Soliditas virtutum requiritur ad has.*
3. *Longævitas Patrum inter tot ærumnas.*

Postquam igitur commemoratum est, quanto labore stet, dictis id genus excursionibus ferinos populos ad cultiorem Societatem colligere, scripto illud ipsum testimonio confirmabo, ex quo patebit, quanti moliminiis sit, Neophytes Christianæ fidei præceptis imbuere, in iisque conservare. Epistola scripta est à Joanne de Avila, Fratre Societatis nostræ, viro fide digno, qui R. P. Provincialis individuus Comes omnia ea loca peragendo lustravit. Tenor epistolæ est ejusmodi. *Quemadmodum in prima fundatione Paraguariensis Reductionum à primis Apostolicis operarii plurimum crucis exhauiendum fuit, donec incultos Indos, è sylvis protractos, ad Christianæ vita humanitatem, & ordinem permoverent, ita ut in triginta hodie communitates rite sint distributi: pari ratione non minus sudoris, & molestia fuit primis Chiquitorum Missionarii ad formandam novam eorundem Coloniam. Dici vix potest, quantum Patribus tolerandum fuerit, non tantum ab apertis hostibus, sed à clanculariis quoque, quos in numero amicorum censebant.*

Patis.

Patibantur penuriam omnium, quæ ad hominis vitam pernecessaria requiriuntur. Itaque famæ, & situs, extrema paupertas, & summa derelictio, discrimina sexcenta per profundas paludes, per aspera, & invia montium, per impenetrabiles sylvas, & solitudines erant horum Apostolorum perpetui comites. Accedit his frementum bestiarum ingluies, constans mutatio aeris, & locorum parum salubrium, denique conjurata adversus DEI Servos Inferorum hostilitas, & jugis infestatio. Possem afferre singulares eventus, quos vel bisce meis oculis usurpavi, vel certa narratione accepi ab oculatis testibus, quarum tamen rerum meminisse non possum, quin ruborem mihi excutiant. Vidisses enim perspè inambulantes hos servidos operarios male testos vilissimam lacernam, assutis passim centonibus suffultam, quin pelle ferina quandoque vestis vicem supplebant. Calcei evangelizantium erant ex frusto crudi corii, quod superne alio item frusto plantas tegebat. Verticem adversus intolerabiles eorum locorum calores, & solis vehementiam altero corii fragmento pilei vice defendebant. Stratum illis citra omne communum: cibū Oriza Indica in tantilla quantitate, ut reficiendis viribus non esset satis. Carebant longosanctum tempore sociorum solatio, quorum ne unum quidem in ea vasilitate videre erat. Affligebant illos & graves & diuturni morbi, quin esset remedium, vel certò levamen, aut fomentum à quoquam, agris assistente. Hæc memoratus Frater. Ad majorem tamen similiūm confirmationem addam unum & alterum. Non diu est, cùm ex Patre, his Reductionibus Præfecto intellexi, quod aliquot ibi menses transegerit, quin aliud obsonii suppeteret præter herbas agrestes, & radices. Imò his ipsis non semel carendum fuit, ut cogereatur altius penetrare sylvas, ad fructus quales quales colligendos. Cùm P.Gregorius Cabral nomine & loco R.P.Provincialis Simonis de Leon illas Missiones in viseret, coastus est ingruente hyeme (quam solæ pluviae ibi locorum constituerint) per non modicum temporis intervalum cum septem Sociis Missionariis intra tugurium, ramis arborum contextum, subsistere. Ibi ad manū obsonii nihil admodum fuit præter poma sylvestria, Motaqui dicta, & modicum lactis. Quia imò ipsam festiviorē alias Paschatis mensam absolverunt aliquot triticeæ spicæ, quas Neophyti famelicis attulerant. P. Joannes Bapt. de Zea læro illo Anastasis Dominica die ne quidem dicto fruebatur vixi, solis pisciculis illi oblatis, stomacho nullatenus factis, utpote omni felle amarioribus.

2.

Has quasi minutias huc apponere vilum est mihi non fore superfluum, ut illi, qui Apostolicorum virorum labores duntaxat metuntur ex numero conversarum animarum, una pensi haberent, quantis laboribus & sudoribus is fructus staret, sed & prouius est cuilibet ex his colligere, utrum ea heroica charitate, tam necessaria, sit instrutus, si memorata ratione affectet promotionem divinæ gloriae, & salutem Indorum. Nam profectò inter tot pericula imperterritum versari, in tam arduis laboribus constanter perseverare, eam vivendi normam eligere, in qua ad singulos passus mors obvia stat, in qua famis & sitiis dura hinc necessitas, illinc intenti arcus & sagittæ observantur: hac parte vastissima & horribilia nemora, illa parte ferocissimi Barbari, quibus omnibus & undique Missionarius cingitur. Atque inter haec universa, inquam, tamen citra formidinem perstare, argumentum sanè est non vulgaris virtutis, qua omnibus & singulis, per remotissimas has terras, Christum prædicaturis, summè sempèrque est necessaria. Eam ob causam solent hujates Indicæ Provinciæ Superiores Admodum R. P. Præpositum Generalem scripto monere, non cui liber promiscuè hujus nationis Missionem convenire, sed illis solum, qui sunt radicatae & roboratae virtutis. Et verò memetipsum propria experientia convicit, quām falsa opinione mea Iesus fuerim, dum in Europa adhuc existens, & Missionis Indicæ appetens, mihi imaginabam, satis provisum esse Missionario harum regionum, si modè arderet ingenti animarum zelo. At verò illi, qui in notitiam hujus relationis venerint, facile intelligent, potius requiri abnegata omnia sui ipsius commoda, invictam patientiam, profundam admodum sui demissionem, corporis & animi afflictionem.

3.

Nihilo tamen minus his ita constitutis, negari interim non potest tanquam veritas vix non manu palpanda, quām liberaliter bonus Deus sua conferat. Quippe nulli non mirum videbitur, inter tot laboriosas functiones ex tanto Missionariorum numero tantum tres aut quatuor mortem oppetiisse: licet aliqui eorum 25. quin 30. annos in Apostolico hoc opere insumperint. Plus admirationis haber, quod plerisque his viris constans viguerit sanitas, quin firmior fuerit, quām si ordinati Collegii commodis frugalibus frui potuissent. Ut cæteros taceam, unus mihi Pater Zea Testis esto. Hic jam proiectæ ætatis vir 65. annorum, corporis habitudine & virium tenus, referebat hominem non adultiorem quām 30. annorum. Præterea notandum

I

restat,

restat, quod hodieum externe difficultates sunt magnam partem mitigatae, cum populus post suscepit fidem sensim Ordinationem quoque & cultiorem vivendi formam præferre coepit. Ex quo ipso sequitur, operariis multas ex supra allatis molestias fuisse sublatae. Præterea nimius alimoniae defectus, ex eoque natæ difficultates non-nihil levatae sunt liberali benevolentia Hispanæ Nobilitatis.

C A P U T VIII.

De fervore & pietate novorum Christianorum, quam Deus miris eventis est remuneratus.

§. I.

1. *Accurata legis divina observantia in conversis Indis : cruenta poenitentia.*
2. *Conscientiae expianda candor.*
3. *Inda, ut innocentiam baptismi non perderet, mori optavit, & est mortua.*

Equidem labor, à Patribus nostris impensus ad abolendas Idolatriæ superstitiones, & implantandam vicissim veram Religionem apud has barbaras gentes, magno sancte stetit, ut haec tenus narratum est: Sed enim multo major fuit laboris fructus, in consideratione, quām bonam in terram semen veræ fidei apud cæcos hos Indos cediderit, & quām præmaturos rulebit fructus, Paradiso dignos. Neque verò possum sat sibi describere ferventem pietatem novellorum Christianorum. Afferam proinde ipsorum verba operariorum, qui tam fragiferum semen sparserunt, & sequentes fructus suismet oculis cum solatio usurparunt, & admiracione. *In veri DEI cognitione (scribit unus es his) & in accurata Legum Divinarum observantia ausim dicere circa omnem rei exaggerationem, quod regio ista, nuper speluncum frementium bestiarum, & omnium scelerum vorago, per DEI gratiam modò sit riva representatio primitiva Ecclesia.*

Alius

Alius in hac verba prorumpit, infinitæ sint superis laudes, & gratia! Nam si horum populorum vitam, quandiu idololatra adiuc dum erant, comparo cum illa, quam modò vivunt, fatendum sanè mibi est, ipsos sacro fusto renatos, in reparata prima innocentia constanter conversari. P. Sebastianus de S. Martino, qui harum communitatuum Superior fuerat, dictio superaddit sequentia. Est sancte opera pretium, exbauriri omnes molestias amore istorum populorum propter ingentem inclinationem erga saeculam fidem, veram devotionem universè erga DEUM, & omnes res Divinas. Fuis eundem explicat fervorem ejus genitis Missionarius ex Redu^ctione S. Josephi hisce verbis: Haud facile dictu est, inquit, quam intensius ardor fuerit per hos sacros dies, nempe verni Jejunii Anno 1705. quem in templi praeserebant Neophyti. Concionibus divinis assiebant sumnia animi attentione, nec minore fructu, atque adeo inter tanta cordis pie contriti signa, ut mibi viderer, me versari in medio piissimorum Hispanorum. Actum sacra contritionis, quo allocutio cludebatur, tam contento, ac serio animo eliciebant, ut plerisque uberes fluenter lacryma. Tum verò arreptu flagris in sua terga immodice savire, ut dehortationis freno opus fuerit. At illi monitis his insuper habitis pergebant sancte velut furere, & elatiore voce Divinam Misericordiam implorare, subuncto intensissimo de peccatis dolore, ac firmo proposito non offendendi de cetero Divinam Majestatem maxime per innatum vitium ebrietatis, cuius vel memoriam abolitam cupiebant. Luculentius tamen se prodebat devotio & dolor animi, quando ad sacram peccatorum confessionem se conferebant. Nam inter tam copiosas lacrymas, & dolentis animi singultus noxas suas aperiebant, ut & mihi praesolatio oculi fletu natarent, gratiasque agerem Divina Bonitati, quae tam prodigiosa operatur in illo populo, ex ipsa natura tam barbaro, in fide suscepta adhuc dum novitio, & sati rudi. Hæc verba sunt dicti P. Missionarii, cuius epistola sexcenta alia eventa memorat ad demonstrandam insignem Neophytorum Religionem, usque ad ruborem eorum, qui in gremio verae Ecclesiæ nati & educati torpescunt.

Porro quantus conscientiae candor his recentibus Christianis sit, 2.
testantur alii Patrum nostrorum. Certe mirum quantum solliciti, & anxii hi Indi laborant, ut animæ suæ maculas, etiam minimas in sacro tribunali detegant: quin sunt eorum aliqui, qui tam innocentem ducunt vitam, ut sœpè ne materiam quidem absolutioni sufficientem afferant, etiam post excusos omnes conscientiae angulos. Ubi pri-
mum vel levem remordentis animi stimulum sentiunt, aut noxae alia
cuius

cujus reminiscuntur, quin si vel umbram peccati suspicantur, mox inter fluentes lacrymas offensam Numinis deprecati, recta properant incitato cursu ad Patrem, vel remedium anime vel expiationem rogaturi. Et accusus hic quidem sit, etiamque suis laboribus ruri dillinentur, aut domi nocturna quiete fruuntur; abrupto enim labore, aut quiete negotium hoc animæ præ omnibus urgent, & ad conscientiae arbitrum currunt, Dat Vicarium.

- 3: Dignum memoratu est, quod uni ad modum piæ feminæ ex dicta Reductione accidit. Hæc cùm sibi persuaderet, non posse se inter tot peccandi pericula conscientiam suam in innocentia, sacro baptismo comparata, satis tueri & conservare, Deum enixè precata est, ut in eo statu eam constitueret, qui securitatem animæ suæ præstaret, non contrahendi ullam deinceps maculam. Et hem! precibus cœlum annuit. Quippe ipso festo Ascendentis in Cœlum Domini gravi morbo repente prostrata est. Mox ergo morientium Viatico cœlesti instructa, sacróque oleo inuncta intra paucas horas lenissima morte æternitatem adiit, obtentâ adeò gratiâ non amplius peccandi.

CAP. VIII. §. 2.

1. *Corrector Neophytorum, & castigatio, quæ coacta, quæ spontanea.* 2. *Chiquiti fatales ponunt inimici-
tias: mansuetudinem ipsi vita præhabent.* 3. *Neo-
phytorum exercitia pietatis planè admiranda.*

1. **N**eque verò hæc animi mundities penes aliquos tantum est, quos fortè singulari gratia Deus dignatur, sed eadem innocentiae laus cadit in omnes illas Indorum communitates, si ab extero quidem morum habitu judicium formamus. Ad promovendus vita tam inculpatæ tenorem faciunt certi à qualibet Colonia electi, Praefecti, quorum officium est, ut in cæterorum omnium mores, & vitam intentos habeant oculos. Quodsi compertum fuerit, aliquem impegiisse graviter in præceptum divinum, maximè sextum Decalogi, hunc ad se citarum facco pœnitentie induunt, qui exinde in medio templi suam culpam confessus, Deo supplex pro venia esse jubetur. Quo facto pœnitentem deducunt in apertum forum, & iuclenter flagris

flagris cædunt in præsentia omnium incolarum. Sed hæc culpam luentium patientia tantum admirationis non meretur, dum ex aliena inspectione ad poenam trahuntur, quantum laudis habet aliorum spontanea & sincera sui ipsorum accusatio. Sed hæc nimio potius fervori Neophytorum tribuenda, & nonnemini forte reprehendenda. Neque enim à nostris ea suggeritur, multò minus probatur. Ponitur tamen in hac histotia, ut, quid simplex recentium Christianorum fervor ex optima mente factitari, constet. Exemplum esto Indus & India. Ille quidem nuperimè aquis salutaribus tintus, cum spectaret id genus supplicii reo Christiano inflictum ob similem priori culpam ita corde commotus est ex justo hoc supplicio, ut palam profiteretur se paris criminis reum, parem adeò poenam esse promeritum, quam sibi proin infligi ultrò exposcebat. India verò illa, quod nemine quidem conscio fragilitate magis, quām meditata malitia deliquerisse, ultroneè abiit, Reductionis Syndico se stitit cum fletu crimén fassa, supplex institit, ut flagitii, licet occulti, publica poena in se statueretur, qua dignissimam se censebat, quod summum Bonum (ut ajebat) Deum nempe offendisset, quod exempla aliorum, strenue carnis assultui resistentium, non fuerit secuta, quod præsentiam Divini Numinis, ubique circumfusam non cogitárit, nec statutas sceleri in Orco peccas cordi habuerit, aliisque salutis adminicula, à Patribus tradita, neglexerit. Profectò res hæc non patvi aestimanda, dum sit à barbaris nuper personis, libertati assuetis, sine freno, siue metu ullius corripiens, dum modò rigore tanto cupiunt animadvertisse in sua etiam occulta flagitia.

Stupendum magis viderur, quod Chiquiri fatales inimicitias, 2. quas adversus conterminos sibi populos perpetuò fovebant, penitus aboleverint. Hæc aversio, & fatale odium erat Chiquitis cum materno quasi lacte ingeneratum, quod auxit innata crudelitas, & continua cruoris effusio propè insanabile malum reddidit. Et tamen hi modò populi, sibi nuper infensissimi, ut ne mutuum quidem conspectum ferrent, hodie unà habitant in eadem communitate, sub eodem testo, in eadem mensa juncti visitant, hostili odio in amorem transmigrante, ut Consanguineos, atque domesticos illos esse crederes. Potuisse fanè hæc mutatione videri apex virtutis in his Neophyris Christianis, nisi adhuc altius ea virtus ascendisset. Nam ab hostibus ethniciis si obreuebantur, illi nihil admodum resistere, ut potius in frusta

concili, aut clavis mastari occumberent, quam resistendo manuets-
dinem, divina lege præceptam, læderent suo quidem ex judicio.
Audierant aliquando, mandasse Deum, ne malum malo redderemus,
nec acceptas injurias vindicaremus, quandoquidem ipse servator,
dum viveret, semper mitem, & benignum suis hostibus se præbuisset.
Cum ergo accidisset, ut paulò post aliqui Neophytorum ex-
currerent, Indos ethnicos indagaturi, & ad agnitionem veri Dei in-
ducturi, brevi obviam habuerunt barbarorum turmam. Et isti qui-
dem mox expeditis telis & clavis in Christianos irruerunt. Hi vero,
licet animosi sat & magis in armis experti, facile tutari se possent,
nec tamen quid maleficii suis hostibus inferrent, maluerunt vitam
perdere, quam vim vi repellere. Fuerunt alii, qui in eundem finem
excurserunt, quin aliquid armorum secum deferre vellent. Cum
igitur ad paganos delati erant, arbori affixerunt imaginem B. V. MA-
RIÆ, addito simul monito, ut hanc Divinæ Matris figuram venera-
rentur. Sed dati responsi loco densum telorum imbre, in se emis-
forum receperunt, ex quo multi prostrati cederunt. Hoc intelle-
cto Patres lacrymas non continuere, miraculum divinæ gratiæ inter-
pretati in hoc populo, qui naturæ ductu tam tumidus, tam vindictæ
cupidus & sanguinarius fuerat.

3. At enim hæc tam tenera devotio & pronitas ad res divinas, tan-
tum è diverso vitiōrum odium, & horror vel ad umbram peccati, &
quod consequitur, tam religiosa morum probitas, & pietatis studium
adscribendum omnino est sanctis vitæ Christianæ exercitiis, quibus
alitur & crescit Neophytorum virtus. His se exercent omnes & singu-
li cuiuscunque conditionis, ætatis & sexus. Ter in die, manè
scil. in meridię, & veperi universa sexus utriusque juventus congre-
gatur, duosque veluti in choros dividitur ad decantandas alta voce
preces bene multas, quæ clauduntur ibidem cantu rerum, in Cate-
chesi à Patribus traditarum. Quot diebus Dominicis & Festis Sancto-
rum convocatur totus populus ad audiendam articulorum fidei explica-
tionem. Interest subin solemni officio divino, ad aram cantari solito.
Omnes cum manè cubitu surgunt, aut sub noctem cubitum con-
cedunt, divinæ tutelæ se diligenter committunt, invocato etiam
inter prolixas preces cœlestis Reginæ & Custodum Angelorum præ-
dio. Alterius generis Orationibus utuntur in templo, quas tempore
sacrificii præsentim sub elevatione divinæ Hostiæ & Calicis ad Deum
arden-

ardenter jaculantur. Antequam mensæ assident, magna attentione præmittunt preces pro cibi benedictione, neque gustant quidquam, nisi ante signatum formâ S. Crucis. Cùm verò ad sumptionem Sanctissimi Sacramenti admittuntur explicari non potest, quanta animi devotione, inter quatuor virtutum actus ad dignè suscipiendum, sub panis specie velatum, Numen accedant, quanta dein solicitudine caveant, ne conscientiae nitorem ulla peccati labe offuscent. In confirmationem hujus possent aliquam multa afferri specimina, sed brevitas & tollendi fastidii studiò unum sufficiat exemplum. Erant aliqui, qui ad sacram Synaxin admitti cupiebant. At Pater illis resposuit, nunquam hanc gratiam concessum iri, nisi liberiore vivendi genere abstinerent, morésque suos penitus corrigerent, quippe qui ritus idolatriæ adhucdum redolerent. Responso hoc vix accepto, omni contentione incubuerunt, in morum emendationem, id quod brevi, licet magno labore sterterit, à se obtinuerunt, votis proinde suis damnati. Post temporis intervallum sciscitabatur Pater, an non ad vomitum rediissent in pristina vitæ libertate? Cui responderunt non sine admiratione: qui fieri possit, amantissime Pater, ut offendamus nostrum Deum, postequam ipsum in sui ipsius substantia sub corde nostro recepimus?

CAP. VIII. §. 3.

1. *Musica sacra Neophytorum sub noctem. Devotio musica erga Deiparam. Processiones Religiose.*
2. *Hos Indos judicarunt olim Hispani non esse homines, sed bestias in humana specie, & ut tales tradabant.*
3. *Papa declarat, Indos esse veros homines.*

NOsturno tempore (scribit aliquis, qui rem coram est arbitratuſ) horum populorum communitates Paradiso assimilari vindentur, dum omnia à profusa religiosa, utrū simplice, Musicā resonant, & Christianæ fidei dogmata, metris illigata, decantantur. Puelli quidem & puellulæ id peragunt ad erectam in compitiis S. Crucis statuam. Adulti verò in suis testis, ita tamen, ut fœmine

mina à viris sint separatae. Porro texunt corollam Marianam confueris precibus clauduntque variis cantilenis hanc pietatem, in honorem Divini Filii, & Divinæ Matris, ut tamen suam etiam Matrem amabili titulo appellare soleant Neophyti Clientes. Singula Sabbathæ & per vigilia Beatissimæ Virginis celebrant festivæ inter musica sua instrumenta. Idem diebus hisce omni labore domi forsique in agro abstinent. Neque verò labore alias suscipiunt, nisi prius se stiterint in templo, & ante B. Virginis simulacrum preces fuderint. Facultates suas, quas exiguae sanè possident, consecrant obsequiis hujus Divinæ Matris, maluntique egere ipsi, quam ab Ejusdem cultu vel minimum recedere. Suadebat aliquid noster Pater, ut candam ceræ Virginis massam ex apibus collectam, venderent. At illi responderunt, Dei voluntatem non esse, ut nostræ necessitatì reser-vemus, quod Sanctissimæ Ejus Matris dono dedimus. Nam si ejusdem amore hanc ceram dimittamus, maternè satager, ut nostra ege-stati nihil admodum sit defuturum. Denique tanquam evidens testi-monium solidæ veræ que pieraris in his novellis Christianis asserti potest, nempe sumptum ex publicis eorum supplicationibus, præeunte cruce, & sequente Neophytorum spectabilis ordine, quæ res aliquorū judicio exigua, quidem videri potest, attamen magni astutari debet, consideratis iis, apud quos & à quibus hæc fiant populis.

2. Tales certè olim videbantur, ut necessarium fuerit Romani Pon-tificis judicium & sententia, donec crederentur haec gentes rationis atque adeo Divinæ Legis esse capaces. Adduco hic, quod legere est apud Solorzatum tom. 1. de Jure Indiarum lib. 2. c. 8. & lib. 3. c. 7. Memorat nempe hic scriptor, primos, qui Americanos populos detexerunt, temerario judicio conclusisse, atque etiam evulgâsse, quod hi Indi omni ratione essent destituti, sola externa specie hominibus assimilati, rē ipsa bruta, stupidæque ferae. Quo errore etiam lapsi sunt Hispani in Insula S. Dominici, qui hujus incolas perinde ac bestias habuerunt. Unde illos non aliter ac jumenta ad ferenda onera adegerunt, & per multa millaria præ se ingredi faciebant. Pari modō conigit in nova Hispania, ubi Hispani indigenas seu feras ratione carentes sub forma humana respexerunt, similique modo illos tractarunt. Persuasio igitur Hispanorum erat, hos Indos secundum exti-mam tantum figuram {ut prohibebant} homines esse, nec capaces SS. Sacramentorum, & æternæ olim felicitatis.

Atque

Atque hæc quidem sinistra opinio ita inoleverat, ut Joannes Garzes, primus Haxcatæ Episcopus, Anno 1536. literas, zelo plenas, ad id temporis Vicarium Christi Paulum III. daret, cum accurata super hac re instructione. Sua proinde Sanctitas permota est, ut Pontificis suis literis declararet, Indos esse veros homines ratione preditores, & Catholicæ Fidei capaces, ut cæteri in Europa homines. Quòdsi autem Mexicanæ inter bruta animantia aliquando censi sunt, quid tandem sentiendum de nostris Chiquiris? qui (teste P. Josepho Acosta lib. de Politica Indianorum c. 9. Teste item Alphonso de la Penna Montenegro, Quiti Episcopi lib. 2. Itinerarii) dictos Mexicanos crudelitate & barbarie longè superærunt. Atque ista unicè hue apponenda duxi, ut pateret, haec externæ Religionis exercitia non ita vili pendenda, cum hæc se modò tam mirè prodant in populo tam in culto priùs ac barbaro, utne quidem hominibus annumeretur. Sed hem specimina plura, ut videoas, quid fructus ferat ager de se horridus, si cultura accedat Apostolica.

CAP. VIII. §. 4.

1. Neophytorum' pœnitentium agmen. 2. Supplicatio festo Theophoria. 3. Impetrata pluvia: lues averfa: annona defectus per prodigium tollitur.

Hipſi igitur Neophyti feriā V. sanctæ hebdomadæ post explana- 1. natam sibi Iesu Christi patientis historiam facio pœnitentium fæse induunt, utque cruentato Servatori aliquotusque fiant similes, ponderosis aliqui onerantur crucibus, aliquorum capita corona- nantur spinis, propriis manibus violenter adactis, alii item incedunt, aut humi repunt expansis brachiis. Alii autem inclemensius adhuc in se fævunt flagris. Hi quidem in supplicantium ordinem se redigunt, prævia juventute tenera cum armis patientis Christi, quam ipsam subsequitur grandior S. Crucis effigies. Simili ordine se fiant ad Christi demortui Cenoraphium, ubi non sine lacrymis va- rios terræ fructus, & semina offerre confuerunt. Intuitu horum operum (verba sunt unius è Missionariis) non possumus non diffluere in dulces lacrymas, dum nempe illæmet animæ Divino Agno, qui

K fan-

sanguine suo ipsas redemit, proni ad sternuntur, quæ paulò ante feris simillimæ in sylvis errantes vagabantur.

2. Aliam solennem deductionem instituunt Festo Theophoriarum, ad quam conterminos quoque barbaros invitant. Eo igitur die exornant compita tam preciosè quidem, & eleganter, quam fert ipsorum paupertas. Domos suas non equidem inauratis aulæis, aut pensilibus ex terra Damascena textis tapetibus illustrant, id quod transcendit ipsorum facultates, decorè tamen investiunt exteriores parietes implexis miro modo palmarum frondibus, erigunt festivos, & triumphales arcus, qui tam venuti, & floriduli in oculos incurront, ac pulcherrimus hortus. Plerique habitationes suas condecorant tegminibus, quæ ex multicoloribus plumis non minus artificiosè, quam bellè sunt contexta. Quin & brutes creaturæ partem hujus solennitatis explent, ut eo die communii rerum omnium Domino debirum honorem deferant. Itaque volucres in caveis ante fenestras exponunt, & cuncta jumenta, immo & feræ, pura, tigrides, & leones in publicas plateas producuntur, ubi nimisimum augustissimum defertur Sacramentum. Porro terram conspergunt granis tritici Turcici, & aliis Seminibus, quæ ipsis crescunt, ut Deus nempe præteriens dignetur illis benedicere, & pro sua misericordia necessarias victui suo fruges terræ multiplicare. Hic sanè explicari non potest devotione, fervore, & solicitudine, qua hos labores ad gloriam Creatoris sui in se suscipiunt.

3. Equidem mihi persuadeo, non fore, ut bonus Deus (quemadmodum dicitur) se vinci patiatur per tam Religiosam Novorum Christianorum liberalitatem, credi tamen posset, mutuum certamen urreisque intercedere, Dei quidem in largiendo, Indorum in offerendo liberaliter, & unà mendicando à divina bonitate. Nam quanto ardentius hi Neophyti servitio Divino sese impendunt, tanto majori beneficentia solet Deus illos beare, & pluribus gratiis cumulare. Experientia docet, Deum illis, quos elegit tanquam pro fundamento novæ Ecclesie inter populos ethnicos, singularem benedictionem impetrare, non tantum in animæ necessitatibus, sed etiam in iis, quibus corpus indigeret. Forte fementis spes in agris vix non perierat, necessarii humoris inopiam, vix autem Neophyti preces fuderunt in celum, cum ex sereno prius æthere copiosa descendit pluvia. Reductionem S. Raphaëlis pestilens lues infestare coepit, cum incolæ illico ad templum concurrerunt, misericordiam implorantes, ut Dei bo-

bonitas hanc plagam averteret: & hem! in vestigio malum desit. Ecce jam prostrati resurgunt valentes, quin de cætero aliquis moreretur, aut sanorum quispiam contagione inficeretur. Fuit aliás, cùm au-nonae caritas premeret, & alimonia deficeret, quam calamitatem piæ aliquot Inde Deo supplices his verbis insinuárint: *Benignissime DEUS, Domine JESU Christe, da nobis viatum, aut certè nobis ex fame moriendum est;* alia Inde clamabat: *Domine ergóne me mori vis? ecce præ fame in terram ruo.* Et verò eodem etiamnum anno tam copiosa fecuta est mælis, quanta unquam aliás. Tempus erat, quo Indis ex Colonia S. Joannis Bapt. venandum erat in montibus, ut penui prospicerent carnibus ex stratis feris. At quoniam ædificando templo distinebantur, nec structuram omnino absolverant, reliktos se voluerunt divinæ providentiæ, quæ ipsorum necessitates curaret. Itaque abjecta omni aliâ curâ perrexerunt in ædificio, donec perficeretur totum. Hic enimverò Deus paternam suam curam erga eos, qui se toti crediderunt illius providentiæ, manifestè experiri dedit. Quippe integræ aprorum greges ex sylva ultro procurrerunt, & velut cicures se capi, & mactari, permiserunt, quin resistarent. Cæsis ergo tot feris, quorū sufficiebant explendæ penuariae cellæ, residui apri, perinde ac si altiori imperio satisfecissent, citra omnem noxam ad tesqua sua retrò dilapsi sunt.

CAP. VIII. §. 5.

1. *Neophyti summè aestimant rosaria tanquam scutum in adversis.*
2. *Inclamatum nomen JESUS, Maria à tigridis unguibus liberat.*
3. *Maria invocata agrum Indum sanat.*
4. *Lucidus à cœlo globus circumdat Christianos.*
5. *Adulteri cæcitate punitur.*
6. *Sed paenitens mirè visum recipit.*

AT finis narrationi non foret, si omnis modus, & circumstantiarum genus afferretur, quo variè Deus est usus ad demonstrandam his Neophytis suam infinitam benignitatem. Argumentum ejus rei esto, quod hi recentes Christiani Marianum Rosarium (ut vocamus) plurisæstiment, quām res cæteras universas, quanticūnque

que tandem sint aut splendoris, aut pretii. Neque id sit absque causa. Sacra enim illa corolla servit ipsis tanquam tutissimus itinerum comes, & tutela in periculis. Quemadmodum etiam per invocata duo sacrosancta nomina JESUS, & MARIA sæpenumero à præsentibus periculis, ne à feris dilacerarentur, sunt liberati.

2. Exemplum hujus unicum affero, præ aliis memoriam dignum. Domum redibat ex itinere Christianus, nomine Jacobus, quod sanè nomen ob vitæ probitatem meretur. In hoc reditu via necessariò ducebat per spissum nemus, cùm improvisò effera tigris, suo spelæo imminens, viatorem hunc totis aggreditur viribus. Exhorrescens Indus aliud in arena consilium, & præsidium nesciebat quām à sanctissimo Nomine JESU, & MARIA, quod utrūque altum inclamavit. Et hem prodigiosum eventum! Vix ubi pronuntiārat ea sancta Nomina, cùm tigris luisas ungues, quibus jam tenebat hominem, retraxit, in sylvarum tesqua recedens. Damni nihil attulit, nisi quòd stracturas leves ab unguibus in vultu reliquerit, velut ad memoriam prodigii, & beneficii.

3. Hic ipse pius Christianus alia vice interventu B. V. MARIE vitam suam confirmavit. Nam paulò antè detinebatur gravi morbo, adhibitis incassum remediis. Sed quod maximè dolebat, erat, èd quod nihil operæ posset præstare in templi structura. Conversus igitur ad misericordiæ Marianæ opem effictim orabat, ut illa tanquam Salus infirmorum sanitatem imperraret à Divino Filiolo. Et preces quidem ram fuere efficaces, ut valens altera die surgeret, manum strenuam templo struendo admoveret, verbis, & gestibus prædicaret, quām salutifera esset confidentia erga cœlestem Reginam. Hoc quidem beneficium pertinebat ad unum duntaxat Christianum, aliud verò ad integrę communitatē,

4. Factum est, ut hi Christiani novelli sub vesperum è Templo Domum recederent, ubi collecti preces ex Rosario Mariano persolverant. Sed vix pedem ex sacra æde extulerant, quando è cœlo ingens & lucentissimus descendit globus, qui una consistentes præ Templi foribus Christianos ambiit luis radiis, & eorum simul corda Cœlesti dulcedine, & interno solatio perfudit. Rem autem hanc supra natura ordinem evenisse, colligere est ex mitis effectibus, inter hos Christianos subsecuris. Quamquam autem istæ Indorum Communates à probitate, & religionis fervore merito commendari, & aestimari pos-

possint, negandum tamen non est, aliquos præterea inveniri sceleratos, curam corporis magis, quam animæ professi inter tot bonos. Et sicut bonus alioqui Deus adversus tales brachium suæ vindicis potentia extendere, & in malitia obfirmatos peccatores singulari modo emollire, aut inflictis eriam poenit ad officium revocare, quando exempla meliorum in scelestos, & impudentes jam nihil valent, nec dehortantes à vitiis operari post inculcata DEI præcepta quidquam evincunt. Adducam pro testimonio unum vel alterum eventum.

Erat Indus, Jacobus Quiria dictus, qui, licet post suscepsum baptismata concubinam dimiserit, tamen hanc postlimino in suam domum de novo repererat. At vindictus Deus immisso statim morbo, oculorum lumine reum privavit, ut sua adulteræ animæ tenebras videret. Prognatis enim in utraque pupilla pelliculis visum omnem perdidit. Evidem Patres nostri nihil levamenti omisserunt, sed nihil profecerunt. Hoc rerum articulo misellus homo animum colligens secum ipse disputabat tristis, & anxius, quis tandem mali fons esset. Neque verò reperiebat alium, quam sua flagitia, velut fontem suæ cæcitatis. Quare conversus ad divinum corporis, & animæ Archiatrum deprecabatur suam calamitatem, non tam intuitu suæ personæ, hac gratiâ indignæ, quam suorum respectu domesticorum, lacrymis ipsius sortem prosequentium, & famelicorum, cum interim illi non essent pani lucrando, cum aliquanto post tempore noctu sua peccata excuteret, & miserias bene multas suæ vitæ pensaret, in hac ardentina verba ad Christum, & ejus Matrem virginem prorupit: O mi JESU! miserere mei (sic enarravit ipse omni populo post mirè recuperatam valitudinem) mi JESU, quamvis ego non sim meritus, tamen ex infinita misericordia tua meas noxae mihi condona, & oculorum usum mihi redde. Agnoso, O Domine, & ultrò fateor, hanc cæcitatem mihi irrogaram esse in panem meorum scelerum. Sed ex corde doleo commissa, cum firmo proposito non iterandi. Sanctissima Virgo, & Mater DEI MARIA divinum tuum filium mihi reconcilia, & mea misera anima impetra veniam peccatorum, meo autem corpori perditum oculorum lumen. O mi DEUS, & misericordissime Pater, moveat te bonitas tua, & sicut faciliter potes, hanc mihi fac gratiam, quam adeò instanter rogo. Spondeo vicissim tibi, te ab hoc momento non amplius offendum iri, sed me pro viribus sanctam legem tuam observaturum. Hæc elocutus pergebat inter largas lacrymas tacite coram DEO suam miseriam deplorare,

6. Subin audit vocem, ad se directam: *proper adulteria, & peractus
sine sincero proposito confessiones hoc malum tibi obvenit.* Dum verba
hæc percipit, simul anima inexplicabili dolore obiuitur: è strato
suo se proripit, & simul clarissimam lucem in circuitu admiratur, so-
le ipso splendidiorem, sentique unà miti & suavissimi odoris fragran-
tiam, nullo terreno aromati comparandam. Arguebat ergo facile,
has delicias oculorum, & narium non aliunde, quā ex cœlo defluxisse.
Insuper advertebat, membris suis singulares vires accrescere, & mi-
ram agilitatem. Ita constitutus cœlesti solatio juxta ac dolore animi
plenus cum fletu respondet auditæ voci: *Fateor, Clementissime Pater,
ac Domine meum flagitium, dum dimissa legitima uxore illiciti amoribus in-
hæsi, de quo tamen delicto summè doleo.* Ita est (reponit occulta vox)
aperi peccatum hoc in sacro tribunali, & pénitentiam age. His peractis
ostentum disparuit, pœnitens verò Jacobus oculorum visum recepit.
Considerans postea humanam fragilitatem, & inanitatem volupta-
tum, serioque repetens cœlestis visionis ac ambrosiae suavitatem,
multis suspiriis desiderabat celerem mortem, fruiturus citò aeternis de-
liciis. Usq; verò perceperas coeli dulcedines phantasias magis ingereret,
oculos suos, quibus cœlestem claritatem aspicerat, propriis mani-
bus obnupsit, ne caducæ vitæ miseras porrò videret. Quin ubi hu-
jus ostenti recordabatur, nunquam à fletu, & singultibus poterat absti-
nere. Hic eventus simul ac innovuit, multum fructus peperit. Vix
enim unus & alter repertus est, qui non collecto animo conscientiam
purgaret. Maximus tamen fructus pertinet ad pagos SS. Iosephi, &
Francisci Xav. quorum indigenæ cœcum Jacobum multoties visitâ-
gunt, & obsequia charitatis detulerunt.

CAP. VIII. §. 6.

1. *Mirac conversio benefici. 2. Et apostata per serpen-
tem. 3. Item impudici per fulmen.*

1. **N**on minus admirationis alio tamen modo creavit conversio've-
nefici, diu orco authorati. Hunc è sua caverna montana, ubi bru-
ti animalis instar vitam degebat, indefessus Patris Luce Caval-
lero zelus protraxerat. At vix pedem iste magus intulerat in pagum
S. Josephi, cùm gravi correptas est morbo, in quo sumiter sibi per-
fua-

suadebat , dolores , quos sentiebat , nihil aliud esse , quam amaras querelas , & supplices preces animæ suæ , nuperas , & nunc amillas voluptates dolentis , & insanè requirentis . Quare propositæ conversionis pœnitens ad pristina desideria cor retraxit , ad brutum vivendi morem redditurus . Fortè concubia nocte , dum impium hoc propositum vigili mente versat , & hinc febris , illinc libidinis calore torqueatur , animadvertisit , sibi inter terribilem tumultum appropinquare integrum populi turbam . Sed revera erant maligni ex Erebo Spiritus , à templi foribus cedere coacti . Ibi enim dum Neophyti inter lacrymas flagris se piè cædunt , dæmones hoc scil . indignati , inter execrationes sacri loci ad benefici domum sese proripuerunt . Ergo hominem allocuti : ecce ! ecce ! inquiunt , quam inconsultè Indi se flagellis cruentent . Tu verò laudem tulisti non vulgarem , quod passus non sist te circumveniri fraudibus & mendacius istorum nebulonum (Patres Missionarios hoc nomine notabant) Restitue te ex templo pristina libertati , & vetus spelæum repepe : secu si feceris , acerba hac flagra tu quoque senties . Audiit hæc attonito , trepidoque corde , nihil tamen oculis spectabat præter spissam , terribilemque umbram , ex qua vox infonabat . Equidem orci consilium fuit denuo irretiendi hominem , sed spe sua cecidit . Sensit enim æger in tanto horrore , & trepidatione , ipsissimi diaboli scenam hanc esse , sed quomodo liberari ab ejusdem infestatione posset , haud dum sciebat . Audierat quidem , vim maximam adversus inferos esse in sacrofanetis nominibus JESU , & MARIA , sed eodem angustiae articulo non occurrit hoc protinus memorie . Vix autem recordatus , cum sincera fiducia pronuntiavit sacra Nomina , quibus fulminata spestra tanto cum tumultu , ceu tota domus corrueret , in fugam se conjecterunt . Æger contrà continuato de noxis suis dolore planè statuit insistere salutis viam , id quod re ipsa præsticit . Simul enim ac convaluit , Patri Cavallero se stitit , humique prostratus lacrymis magis , quam verbis gratiam baptismi expetiit .

Hæc duo primum narrata exempla sunt partim solatii , partim 2. terroris plena , at majoris fuit moliminis res in duobus sequentibus Indis . Hi in malitia sua obfirmati flocci habebant salutis monita , à Patribus nostris exaggerata . Primus horum erat Christianus recens , quem pedentium pigebat vivere vitam rationi congruam , pertæsus jam legis Divinæ . Ergo ex Colonia S. Raphaëlis profugus revolavit ad paganos . Ibi intermissio omni Religionis sanctæ exercitiō , facile fuit

fuit animarum hosti, præcipitate illum in veterum vitiorum devia, maximè libidinis, in qua cum impia pridem persona consueverat. Cognita hujus fugâ Missionarius hujus ipsius Communis, à quo reductus erat ad fidei veritatem, sine mora Christianos mitit, qui insequerentur fugientem. Et verò depreenderunt eundem in globo barbarorum. Exprobabant fractam Deo fidem, in baptismo datam, & unà perfidiā contra promissum, Patribus factum, perleverandi scil. in dicti pagi habitatione. Transfuga dissimulato exprobrationis tam acerbæ fastidio, alegatos amico, lœtōque vultu, & verbis optimis excipit, speos quoque pervertendi, & ad defectionem à Fide trahendi. Verbis igitur laetat tamdiu, donec statum tempus instruendi more suo convivii ingrueret. Quapropter ut laetus pararet obsonium, apostata venatum abit, nec operose feram sternit. Prædâ laetus redditum maturat, totus in ea cogitatione fixus, quâ dolosum suum propositum daret executioni. Interea percipit à tergo insolitum strepitum, ut præ metu exhorresceret usque ad frigidum sudorem. Nec hoc in merito; nam serpens horrendæ magnitudinis ipsi imminebat. Hoc conspecto corporis, & animi vires colligic, impaque clavâ suâ bestiam non perfunctoriè salutat. At illa ex istu effectori omni nisu gutturi Antagonistæ inhiat. Retrocedit ille, saltu cautiore ictum geminaturus pro liberate, sed sinistro omne. Nam clava ipsi ex manibus excidit, & simul animositas è pectore, quo solum pessimum sustentaverat. Desertas ergo omni alio subfido arcum corripit, & sagittam, inclamans interim unde unde opem, à nullo ferendam, utpote à nemine auditus. Desperata proin salute, viribus labentibus, vix non sui ditionem faciebat. Id salutis denique fuit, quod serpens gutturi iterum involans semet graviter fauciârit ex telo, ad cingulum pendente, ut fusio non parcè cruento langueaseret. Apostata interim occasionem, & tempus fugæ nactus, ulteriori periculo se citâ fugâ subduxit. Ad suos redux, adhucdum consernatus animo, periculum suum enarravit, quod pagani quidem ad fortuitum casum retulerunt, Christiani autem ad Divinam monitionem de periculo hominis apostatae. Quæ posterior interpretatio apud transfigam eum fructum tulit, ut, præterquam quod aliâs conscientiæ stimulis valde urgeretur, cum toro illo paganorum globo ad Coroniam S. Raphaëlis se reduceret: illi quidem ibant, ut in Fide instruendi baptismi gratiam, hic verò ut perfidiæ veniam impetraret,

se-

seriam, & rigidam acturus pœnitentiam. Et verò id exactè præstitit, dum in singulari Dei timore laudabilem deinceps vitam duxit, & clausit.

Mirus præterea eventus fuit, quo aliis doctus est majus animæ sua pretium ponere. In Communitate S. Josephi nonnemo ad Christianam legem acceperat, amandata ante suscepsum baptismata concubinā, qua abusus erat. Sed proposito constantia defuit. Quippe viduitatis hujus pertæsus, gustatas perpetim delicias revolvebat. Forte in platea vetus illa lupa obviām venerat, cuius primo aspectu captus, in pristinos amores exarsit. Sed quoniam domi, in pago scitum non erat flagitium, cum tribus scortis clam fugiens, in densam procul sylvam se abdit, ubi omni Patrum industria per submissos Indos indagari non poterat. Unum è Patribus hæc fuga acerbius affligebat. Itaque probè gnarus, hanc profugam oviculam non nisi singulari divinae Misericordia auxilio ad caulam reduci posse, ardentiter fit supplex Dœ, & Deiparæ, ut miserescerent cæci homini, cuius salutem purgantium etiam animarum intercessioni commendat. Nec frustra. Nam dum infelix transfuga brutorum libidini vacat, suds profusus cælo horrendum tonitru insonat, sequiturque fulmen, ad pedes Indi in terra absorptum, quod circa aliam læsionem reum solo afflxit. Longiore post intervallo ad se reversus, facile agnovit, hanc tonantem vocem fuisse Dei, impellentis ad pœnitentiam. Quare in lacrymas effusus, prensat Marianum Rosarium, adhuc è collo pendens, se prosternit in genua, divinam misericordiam efficit postulat cum detestatione vitorum, & adamantino emendationis proposito. Nec fortius proposuit, quam rœ ipsa fecit. Adiit enim Communatem S. Xavieri, quoniam animum obstinat, numquam in vicum S. Josephi redire, ne intuitu novo Veneris desideria maligna denuo accenderentur. Sed hanc transfugam amicam Deus morbo brevi inflicto ad se avocavit, quæ proin acta serio pœnitentiā, spe beatitudinis plena, æternitatem adivit. Morte amicæ intellecta Amasius in suum se pagum retulit, in arrepta semel vitæ sanctioris semita tam constans, ut solatio cœlesti plenus, ne quidem cogitationem insanè nuper libidinis admitteret.

CAP. VIII. §. 7.

1. *Impudicus juvenis miserè perit.* 2. *Exitium præfigationis.* 3. *Horrenda mors, & sepultura adulteri.*

1. **A**fferemus modò alia quædam eventa, quæ Deus permisit ab eo, ut aliqui impii moram temporis nanciserentur ad agendum pœnitentiam: quò scilicet cæteri scelerati absterrerentur à terrenis voluptatibus, & ad cœlestia potius anhelarent. Factum hoc funestum primò pertinet ad juvenem in Reductione S. Joannis Bapt. qui vitam sordibus plenam profiteri non erubuit. Arguebant primò Patres hominem blandioribus verbis, propriùs dein tangentes animæ vulnera ad sanitatem revocabant. Sed monita in ventum erant, nihilque proficiebant, ut miser etiam magis obsurdescens, in malo obstinaretur. Denique dum tota communitas in templo divinis officiis vacat, hic clanculariam approperat fugam. At vindicta Divina fugitivi pressit pedem, ut in latebris divinos subterfugere oculos quæreret. Alterum enim genu quām feedē tam citò intumuit, defluens in putredinem tantam, ut bulliret vern ibus intolerabili cum fætore, & dolore, quo tandem miser in rabiem actus, more bestiæ infelicem animam efflavit. Nemo non ex incolis hoc miserum fatum imputabat obstinationi juvenis transfugæ. Excurserant quidem Neophyti ad requiriendum profugum, sed primodum, quando cum morte jam luctabatur, offendiderunt. Hic infortunatus obitus eò valuit, ut deinceps nullus præsumeret pedem ex pago efferre, quin priùs renovato de peccatis dolore Deum sibi propitiaret, & Divinæ Mattis benedictionem exposceret.

2. Deterior fors fuit cuiusdam præstigiatoris, qui Christianis aliquot ex vico S. Xaverii clavâ mactatis, non desinebat suas inanias & mendaces artes simplici populo importunè vendere, quin obtrudere. Omnibus interim modis satagebat Patrum auctoritatem apud populum elevate, aut funditus pessimum dare. Non intermittebat proin inculpatos Patrum mores carpere, & maledictis incessere immemor beneficiorum, à Patribus collatorum, quippe qui altera vice illum morti cripuerunt, ab irritato populo certo certius inferendæ. Fortè occu-

patus

patus iterum erat in exponentis suis præstigiis, tanquam magnus mysteriis, & unà omnem bilis vomicam inter scommata & maledicta sexcenta adversus Patres effundebat. Videbatur hæc insolens maledicentia veterano Caciquio non diutius toleranda. Igitur ille impio baltronii ac fraudulento Sycophantæ fortiter primò obsistere, mendaciis refragari, denique sublatâ clavâ fauces cum dentibus elide-re, & scelestum cerebrum in arena dispergere. Ab hac scelerati, pridem mortem meriti, cædē diu hæsit novis Christianis, & memo-ria, & metus salutaris.

30

Terribilis est, quod subditur. Philippus Motorè carnis illecebri immersus, expulerat justam è domo conjugem, admisso in vicem scorto, cum qua citra ruborem ceu maritus cum uxore vivebat. Hæc impudentia toti communitati non leve ferebat scandalum, id quod præcipue afficiebat Patres, ne pessimum exemplum serperet ad alios, paria ausuros. Dolebant nimium, tantos labores, & sudores in vanum abire, quibus conjugalis fidei scandala tollere, & inviolabile matrimonii vinculum solidare contenderant. Evidem volebant, sed non poterant jam huic malo mederi. Re igitur Dæo commissa, à celo solo remedium exspectabant. Neque verò longa fuit Dæi vindicis mora in auferendo tanto scandolo, quod ex omnium cordibus per utriusque complicis interitum fustulit, manifesto Divinæ Justitiae exemplo. Intererat Philippus cum suo scorto choreæ, & latus levisque cum pliorum offendiculo saltitabat, cum derepente febri tam accensa corripitur, ut intra paucos dies de ipsius vita conclamaretur. Accurrentes confessim nostri Patres in eo desudârunt, ut in se descendens, hanc in valetudinem tanquam suorum scandalorum penam pœnitens respiceret, nec procrastinaret veniam rogare ab offenso Numinе. Inter hæc salutis verba accessit misero nova debilitas, ex qua cum argueret, viræ suæ finem in proprio esse, advocavit affines & familiares. Ad hos jam præfentes subinde sequentia protulit verba: *Profectò, amici, omnium mortalium infelissimus ego sum, qui propter turpissima vitia ad aeternum damnatorum regum jam damnatus sum. Hem ut diaboli propinquant, me hinc abstracturi, quò comes eam mea dilatæ lupa in flamas eviternas, cum qua mihi Societas erat in luxuriis. Causa adeò damnationis meæ est, quod posthabitis Patrum moniti concubinam illam novam domi admisserim. Obteſor vos, ut obedientiorem aurem feram Patrum præceptis adhibeatis, ne & vestras animas olim perdatis, ignibus*

eternis mecum cruciandum. Hæc effatus sermonem, & vitam finit, vere, ut predixerat, infelicissimus. Circumstantes hac allocutione summè consternati sunt, maximè illi, quos parium propè scelerum reos conscientia arguebat, adeò, quod postea fassi sunt, ut lethali bus obruerentur angustiis. Erant tamen alii in ea persuasione, quod vehementia dolorum moribundo usum rationis abstulisset, sermonem proin ultimum erroræ mentis partum fuisse. Post igitur funus in templo deponitur, Christianæ exequæ peraguntur. At enim Deus palam fecit, ultima defuncti verba nullo modo ex animi aberratione fluxisse, sed fuisse verum divinæ vindictæ testimonium. Fluxerant dies aliquot, quando ex templo nigricans, densisque fumis ascenderet conspicitur, quasi sacra ædes ex incendio arderet. Fit concursus populi ad extinguedendas, quas credebant, flamas. At ubi observabant fumi originem, ex ipsa terra eructari deprehenderunt, sub qua conditum jacebat miserrimi Philippi cadaver. Quare copiosas tumulo affundunt aquas, latentem ignem extinguiti, sed frustrè. Nam terra undis immixta ebullire, & intumescere, perinde ac sub illa ardens cibanus delitefceret, totum templum in flamas conjecturus. Aperto igitur sepulchro corpus incorruptum inventur, quasi dedignata fuerit consecrata terra cum cineribus illius commisceri, cuius anima jam ardebat in igneo orci ergastulo, atque ideo impatiens exhalarit horrendum & fetentem vaporem. Res hæc supra naturam visa cadaver tumulo eruendum suavit, & in remota palude mergendum. Sed & ibi aquâ subitaneo calore ebullire cœpit non aliter, quam si igniti torres fuissent injecti. Hæc tragœdia terrorem mirum quantum disperminavit in universo populo, & dein sermo non erat, nisi de hac tristissima catastrophe. Nec jam opus erat, ut Patres conjugalis fidei integritatem incularent, cum funestus hic casus omni adhortatione potentiùs in corda populi descenderit. Aliquanto post tempore quosdam Indorum curiositas traxit, explorandi scil. qui se potò haberet cadaver. Perlustrata sedulò omni paludis aquâ, nullum ejus vestigium amplius deprehenderunt. Sententia proin eorum fuit, corpus ab immundis spiritibus in Erebi abyssò fuisse sepulatum, ut complex voluptatis olim, nunc esset & pœnæ.

CAP. VIII. §. 8.

1. Mira ostenta Neophyti agrotantis, & ecstatici
2. Via perditionis ostenditur. 3. Magia exprobra-
4. tur. 4. Damnatus ex orco raptatur. 5. Diabo-
6. lus cogitum salutaria dicere. 6. Lamenta damnati.
7. Plures alii damnati in illa visione.

Sed missis jam tragicis narrationibus, laetiora, & mira ostenta de Neophyto in medium proferemus, quæ ipsa ad augmentum, & profectum recentium Christianorum miris modis contulerunt. Tradam rem iisdem verbis, quibus duo Patrum Lucas Cavallero, & Philippus Suarez ad R. P. Provincialē prescripserunt. Relatio ita se habet. Nonnemo Christianorum, Lucas Xarupà dictus, ex febre calida decubuerat, ut post pauculos dies, ad extrema deveniret. Eo tempori articulo nova vechemēnsque debilitas agro accessit, qua omnibus destitutus est sensibūs, aut fortassis (ut ipse postea affirmavit) anima illius ecstatiō modo ē corpore tantisper lecessit. Cū ergo anima sic corpus deseruisse, duo obviām venerunt, formam hominum præferentes. Invitabant hi, ut secum in aliam regionem migrare ne gravaretur. Lucas primo congressu valde perterritus, verebatur, ne res sibi esset cum geminis Orci spiritibus. Sed observatione cautiore facta deprehendit vultus mirae venustatis, vestes basiliacas, manus autem crucibus ornatas, loquaciam amabilitate conditam. Ergo ostentum cœleste interpretatus, omnem seponit formidinem, & hos duces sequitur in ardua. Ubi fastigium attigit, se se obtulit angusta, difficilis, & decussatim implexis carduis, spinisque impedita via, qua necessariò tamen erat transeundum. Itaque cautus admodum gressum movebat, ne pedes lacereret. Accidit tamen, ut non semel offendiceret in spinam, tanto quidem cum dolore, ut huic succubuisse, nisi duces amoenitate sui vultus, & nitore singulari emicante roborassent, & animassent.

Denique aperuit se ad sinistram via plana, lata, & amœna, & ut ipse videbatur, lectissimis omnis generis floribus constrata. Hanc proinde viam inire avebat. Sed comites monuere, ut cautè observaret, quò duceret ista ad speciem perjuncta semita. Et verò mox

puit, illam horrendo præcipio & altæ voragini abysso terminari, ex qua inconditi ejulatus percipiebantur. Eodem tempore in conspectum venit integra dæmonum caterva horribilis formæ, quorum aliqui tigrides, alii crocodilos, alii dracones, & id genus monstra plura referebant, ex fauibus caliginosum ignem ructantia. Subsilebant gesticulatorum more, & inter tremendos ejulatus assimilabant Indorum Saltationes. Imò præferebant, ceu vellent perterritum ad se rapere Neophytum, qui meu propè exterritus, omnem hanc scenam credebat suo exitio parari.

3. Simul in clamant trepidum hominem: *Hic est Xarupà, noster amicus, qui à nostris pridem officiis fuit, eudem veterotorias artes professus, quas majores ipsius nobis magistris didicerunt.* Dum hæc attonitus audit, non dubitabat, se à stygiis larvis momento abruptum iri ad inferos. At Angeli securum esse jusserunt, asseverantes, illum nihil maleficij passurum.

4. Ica confirmatus videbat postea è medio damnatae cohortis crudelem animarum carnificem profilire, qui coadmnatum hominem, tanquam clitelarium jumentum post se raptabat. Erant hujus miserrimi manus & pedes carentibus igne catenis colligati: collum ambiebat latior annulus ex ferro, qui progredivetabat, simùlque caput eiugere cogebat ad maiorem confusionem, & pœnam. Ad singulos passus lictor ille truculentus in terram miserum magno imperu affligebat: Tum verò tota dæmonum caterva irruens vinclum acerbis flagris multare, & inter horribilia convitia ad gressum cogere. Castigatus interim horrendis ejulatis excratabatur suam infelicitatem, despueens præ desperatione sexcenta maledicta. Tortor verò ad Lucam Xarupà conversus rabida voce exprobrat:

5. *Et tu vie quondam perbenè noveras, nec segnis eras in meo servitio; nisi ab hoc desistisses, enimverò & tu mecum jam fores. Patres ad tuam regionem delati, dum Christi legem prædicabant, hoc te infortunio exortem præstiterunt. Atque hoc ipsum est, nullo pasto tolerandum, quod scilicet illi Viri institutis meis tot convitia faciant. Scito tamen, non omnes ex tuis gentilibus, et si Christiana fide fini imbuti, calo potiri, quia multi eorum perversam vitam prosequi non cessant. Dales mihi impensè, quod altiore vi cogar coram te comparere, atque adeò quod tu aspicias miserrimam nostram conditionem, & qua mercede solvamus nostros scelatores. Vade ergo, & isthac enuntia. Erit enim, cum nos autoritate nostra excidemus, & rui*

popu-

populares missa superstitione, & impia vivendi libertate Christo jurabant. Nisi hoc ipsum tu fecisses, socius modò essem hujus, quem hic cernis esse jam mea potestatis. Aspice hunc non personariè: an non nōsti? Facies autem damnatai adeò transformata erat, ut dignosci facilè non posset. Intentiore dein obtutu explorans deprehendit, quis esset. Iste verò (subdebat Angelii) est Antonius Tapochi, qui in extrema infirmitate penitentia remedium respuit, spretis omnibus monitis, & procul faceisse jussu Patre, quis salutaria suadebat per expiationem scelerum.

Finierat Angelus, cùm infelix Antonius sermonem verit ad Lucam cum gemitu: *O me miserrimum (lamentabatur) qui Patribus fidem non habui! O quam horrenda & inexplicabilia tormenta patior post Deum offensum, post contemptam doctrinam Patrum! Hac supplicia mea nunquam finem facient, sed aeterna erunt sine spe levaminis: O vos millies fortunatos! quibus spes superest perpetuis salutis! quivos met immunes amarissime hoc suppliciorum mari praefare potestis, & eximere de manibus talium tortorum, qui ipsis inferorum flammis sunt intolerabiliores.*

His subjunxerunt Angelus admonitionem ad Lucam, ut lamentabilem hujus miserrimi statum suis popularibus notum faceret. *Dic in super illius (inculcabant) quod & Caciquiu Michaël Motaqui in perpetuo Orci crucietur ergastulo.* Erat autem hic Michaël genere, & Origine Pinnocanus, & unus inter primos, qui sanctam suscepserant Fidem. Sed concepto dein Christianæ Legis fastidio cum uxore & prolibus se fugè subduxit, ethnici convicturus. *At sperata non usqueaque ibi fors homini arrisit.* Ergo in pagum S. Xaverii quidem redux, perseverabat tamen corde tenus inhærere avitæ superstitioni, quamvis exteriori habitu Christianum se fingeret. Extremo morbo equidem divina admisit Sacraenta, sed tantum, ut posthumæ caveret famæ. Nam vel ultimæ morientis angustiæ palam dederunt illum, ut vitam bestiarum vixerat, ita mortem simillimam obiisse. Pergebant Angeli Lucæ dicere: *Etiam Pöd homo veneficus ardet in inferno, & eternoque rogo. Profundius tamen luit à duobus damonibus horrendum in modum cruciatus, quos ipsos prius in vivis eeu fidios amicos, & socios respexerat. His item ipsis fuerunt, à quibus infligabatur ad convellendam Patrum famam, ad DEI Legem, ad persuadendam Neophytis decisionem, & omnia sclera.*

CAP. VIII. §. 9.

1. *Beata mors aliquorum Neophytorum.* 2. *Monita S. Angeli.* 3. *Ostenta cœlestia.* 4. *Peccata etiam ignorata & non expiata obicem cœlo ponunt.*

Praterea dic tuis ad solarium, quod ex defunctis suis vicissim aliqui perpetua fruantur beatitate. His fruatur Andreas Zurubi, qui post tridui moram in piacularibus flammis ad cœlum transit. Duxerat hic Neophytus vitam admodum piam, præsertim in frequenti usu SS. Mysteriorum. Quando statim per annum diebus publica instituebatur verberatio, primus aderat poenitentium cum flagro, quod quidem domi quoque singulis sexiis feriis rigide usurpabat. In Templo adsternebatur pedibus crucifixi Domini, ubi noxas suas cum lacrymis tam serio dolebat, ut vel aspectus Patrum lacrymas mutuas iisdem elicaret. In postremo morbo vivum veræ patientiae præbebat exemplum. Prodidit tamen ingens etiam desiderium, ut dissolveretur, & esset cum Christo. Cum ad extrema ventum erat, submisit illi unus Patrum imaginem S. Francisci Xaverii, ut patrocinio hujus vitam protraheret. At vero æger deprecabarot potius à Sancto citum transiit ex terrena in æviternam vitam. Auditus est; precibus enim vix absolutis ad S. Apostolum pietè, & suaviter obdormivit in Domino. Quando postmodum puerulus, qui iconem Sancti regulerat, fuit requisitus, qui se haberet ægrotus, respondit non sine innocentia stomacho: Mortuus est, inquit: & cur non moreretur, dum tam ardentem desideravit frui beato aspectu JESU, & MARIE. Versatur quoque in cœlesti jam Ierosolyma (verba porrè erant Comitum Angelorum) Augustinus Zurubi, & pia ejusdem uxor, quos è promovit vehementer desiderium intuendi divinam faciem. Hic vero Augustinus fuerat insignis pietate Christianus, præcipue animi demissione, obsequendi studio, & mundæ conscientiæ teneritate conservanda. Mortis propinquæ interstitia impendebat evolvendo Mariano Rosario, & piis ad DEUM & Dei Matrem suspiriis. Sub Agonem vero obvios sibi habuit aliquos Sanctorum, deducturos in cœlestem paradisum: prout suis ipse amicis afferaverat. Et vero etiam inter repetita dulcissima JESU, & MARIE nomina placide spiritum emisit. Uxor hujus post receptum baptismum tam

tam probam, & innocentem agebat vitam, ut Pater audiens confitentem tantum noxæ non colligeret, quantum impertienda absolutio requirebat.

*Admone insuper tuos gentiles (subiungebant Angeli) ut magni astiment,
& honorent suos Patres Missionarios, tanquam DEI Legatoſ: se verò inui-
cēt velut veros Christianos amarent, deletis oblivione injuris quibuscunq;,
& seposito omni odio, & similitate. Expone illis terribiles damnatorum
penas, quandoquidem non pauci ex popularibus tuis sunt, qui in sua impie-
tate obstinati pergunt, spretis aquæ Patrum cohortationibus, ac DEI inspi-
rantis admonitis. Dic insuper, suam ut Coloniam transferant, & domi-
ciliū propius locent ad ethnicorum terræ. Propter refractariam enim tuo-
rum populorum duxit, migrare atq; nolentium, peste in pœnam immissa
est, non destitura citius furere, quād obedientes se divina voluntati probave-
rint. Ut quid Evangelici Prædicatores tempus, & operam vix non perdant
in cura paucarum animarum, dum interim tot earum millia alibi pereant,
defectu docentium viam salutis? Catechisti verò, qui suam operam locans
prædicant Evangelio apud barbaros, disertè significa, laborem ipsorum
DEO gratum accidere, & functionis sua molestias olim coronandas esse ineffa-
bili gloria. Ne igitur timeant hostilitates ethnicorum, nec ipsam mortem,
majori remuneratione compensandam. Ut autem fidem tibi adstruant, re-
ni, & vide, quid sit aeterni gaudijs perfaci.*

His dictis momento desit prior horrore plena visio. At Angeli bonum hominem ad portas usque cœlestis Jerusalem levârunt, quæ tantæ majestatis, ac elegantiæ erant, quamvis describit S. Joannes in Apocalypsi. Quando propius dein se insinuabat, obvios habuit duos bellissimos juvenes, manibus præferentes lucentissimas cruces. Hi deducebant hospitem in hortum peramoenum, cuius fragantiæ, & mira pulchritudine vix non sibi ingle crepus est. Cum autem fructus, malo granato non absimilis, illi offerretur, & hospes tantum ori ad-
moveret, cor ejus tanta oblectatio, & dulcedine delibutum est, ut crederet, majores non dari posse delicias. Sed enim mox reponeretur illi, gaudia beatorum multo esse excellentiora, & haec, quibus modò figueretur, stare solùm pro figura illorum gaudiorum, quibus cœlites sensuum tenus beantur, quoniā corporis humani capacita-
tem longè excedit summa illarum deliciarum felicitas, quæ ex clara
Dei visione, & comprehensione divinæ substantiæ enascitur.

4. Lucas necdum omnia satis lustrarāt, cūm nova Scena venutatis & lætitiae visenda se obtulit, ut ibi immorari veller, & unā pellicetur ad pergendū. Verū obvius aliunde spirituum cœlestium globus illum ad se quodammodo divertit. Praestantissimus eorum, qui cum Majestate incedens, videbatur esse Princeps totius agminis cœlestis, allocutus est Lucam, gravibus his verbis: *Unde, & quomodo tibi præsens es? An rite es confessus de peccati?* Interrogatus reponit: *Omnino sum confessus.* Perrexit Angelus Princeps porro querere: *Etiām hac triā peccata aperiuisti?* (hæc Genius illi clare exp̄s̄it) ad hanc vocem obmutuit penitus Lucas, quia revera per ignorantiā non derulerat ad forum pœnitentiæ illa delicta. Postea superaddidit Angelus hæc verba: *Scito animam tuam h̄is tuis peccatis fæde conspurcari, tēque impediri, quod minūs ad DEI visionem evadas.* Dic tuis popularibus, non alia ratione cœlum intrari, quām præmissa finiera noxarum confessione, ut Patres vestri vos docent. Hæc ultima verba Angeli erant instar tonitruī. Desiderabat quidem Lucas Neophytus post priora amplius quid videre, præcipue circumspiciebat id, quod dici audierat de Deo, ejusque immensa gloria: & quomodo Beati se non minūs in Deo videant, quām Deum in seipso. Sed dictus cœli Princeps mox docuit, neminem vel minima peccati labē infectum, se posse in Deo tanquam in speculo videre, nisi semet ipse purissimum efficerit speculum, in quo Deus se proin videat. Iret itaque, & priusquam eō evadar, in que hunc locum revertatur, verā pœnitentiā & confessione à peccatis se penitus mundaret.

CAP. VIII. §. 10.

1. *B. V. MARIA spectabilis.* 2. *Ablatum Rosarium arguitur, à Deipara restitui jussum.* 3. *Neophytus ex raptu sibi redditur.* 4. *Fructus ex narratis his eventis.* 5. *Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alios.*

1. **D**ejectus ergo spe sua Lucas è beato hoc loco cessit. Dum proximam viam ingreditur, conspicit Beatissimam Cœli Regnam in multorum Sanctorum comitatu obviā procedere,

tan.

tanto radiorum splendore circumfusam , ut Lucas præ elegantia , & gloriæ Virginei vultus mirè attonitus subsistat . Salutat dein Divina Mater Lucam in patria sua lingua , præterenque simul aliquid displacentiae , ex eo quærit , quidnam collo pendulum gestaret ? Rosarium , responderet ille .

Subdit Beatissima Virgo : Atqui hoc Rosarium non est tuum , sed pertinet ad meum filium (nominavit simul illud mancipium , cui Lucas collam illam violenta scilicet pietate , quasi bona fide rapuerat) Ille hoc fertum sibi arcis & sagittæ dexteritate vendicari , & pro aliis rebus amore mei sibi delegit . Fac , statim eidem reddas ; nam tua violentia ipsum maxime afflxit . Haec eloqua disparuit : Comites vero in terras has clientem reduxerunt , sed ad singulos ferè passus occurrerunt maligni spiritus more canum venaticorum , latera infestantium , ut horrore locius corriperetur .

Ventum est denique ad paulò ante desertum corpus Lucæ , quod referebat informem terræ massam . Exhorruit Lucas , ad ejus conspectum , & vix credidit suum illud esse , in quo prius habitaverat . Querebatur igitur de ea re , cum Socii subridenti similes innuerunt : Nunc ipse , ajunt , experiris , qui tandem sis , nempe vita , & erubescenda terra portio . Dixerant haec , simul ex oculis abiérunt . Lucas autem Xarupà , aut verius ejus anima corpori postliminio erat restituta . Nec aliter illi res visa : quād si exalto somno evigilaret . Hujusmodi visiones quidem quod veræ , & non tantum apparentes fuerint , patet ex effectu bono . Certè subsecuta conversio multorum ostendit manifestè fuisse illustrationes Dei , vel boni Angeli , qui se se accommodarunt truditati , & genio Barbarorum .

Cæterum prima post cura Lucæ fuit , ut accito ad se homini ablatum Rosarium redderet non sine deprecatione illatae injuriæ . Et hem sub idem temporis momentum , eò usque cruciante febri liberatum se deprehendit . Stupebant circumstantes vehementer , illum tam levi remedio potuisse ex morbo tam gravi drepente convalescere . Crevit admiratio , quando ex ordine , quid ei contigisset , & quid Deus significare illis ore suo jussisset , recensuit . Capi non potest , quantos animorum motus , quantas lacrymas cum summo fructu haec narratio exciverit , etiam in aliis Indorum reductionibus . Itaque innocentis antea vitæ Christiani eò ardentius virtuti studuerunt ; pejoris autem conversationis rei ad frugem redierunt . Lucas Xarupà au-

tēm, cui hæc ostenta exhibita sunt, ad suum usque finem revera
Sanctam vitam continuavit.

5. Restat, ut mentionem faciamus de insigni zelo, quo ex ardescunt
novi Christiani ad prædicandum Ethnicis, & ampliandum ubique
Christi Evangelium. Neque enim satis est ipsis dignam Christiano
vitam profiteri, sed omni quoque industria fatigant, ut ejus felicis
fortis participes, quam plurimos alios faciant. Hæc laus ab ipsis
nostris Patribus confirmatur. Relata modò visionem, & ecclasiū
unus ex duobus suprà memoratis Patribus ita claudit: *Ex his igitur,
aliisque miris eventi in populo ingens exortum est incendium amoris, Zoli, &
Religionis, ad annuntiandum barbaris DEI-veri nomen. Errumnas adeo
quacunque nil pensabant, ut nec ipsam mortem horrent, cuius peri-
ciuum ad singulos propè passus est obvium.* Alius nostrum ita scribit: *Fia-
dei propagatio (DEO sint infinita gratia) quot diebus incrementa sumit, &
multi adinodum sunt, qui spreti presentissimis vita periculis desiderant ex-
currere ad paganos, & illis prædicare Veri DEI Religionem. Mei Neo-
phyti (verba sunt Patris Cavallero) qui praterito primū Anno Salutis
fonte incliti sunt, offerant se pra Commissione erga suos populares, ro-
gantque, ut illos visitare licet, ad cognitionem veri DEI perducendos, ne-
seit, expertes essent fortis tam beata, qua ipsi jam Neophyti fruerentur. Spe-
cialiter de aliquo Indo, cui Ignatius nomen, prædicitur, quod om-
ne vita tempus insumpserit in caprandis, & convertendis Ethnicis. Hic
postea à P. Joanne Bapt. de Zea Zamucorum genti præfectus est, &
cum laude prudentia, & doctrina in peragendis negotiis Superioris
officium complevit. De alio Indo (Antonius vocabatur) in Pago S.
Raphaeli testatur P. Augustinus Castannares, cum totis viribus insu-
dasse, ut quam plurimos ex captivitate Mamaluorum liberaret, in
fide Christi dein instrueret, & in suum transferret vicum. Vix ubi
post longas pluvias serenatur cœlum, Indi in procinctu sunt ad excu-
rendum. Aestimant se eò feliores, quo plus adversitatum occurrit,
modò plures ad DEI cognitionem perducant. Sæpè menes quatuor
exigunt indefessi, donec animarum fructum colligant. Sub eorum
vero redditum in populo insolita exultatio, & gratulatio increbescit,
qui omni amoris, & benevolentiae significacione recentes excipit hospi-
tes, tametsi capitales antea hostes fuissent. Hæc certè Indorum suo-
rum charitas, Patribus nostris dulces non semel exprimit lacrymas:
maxime cum observant, quanta facilitate hos advenas indigenæ in*

suis domos recipient; & tantillum, quod possident, impetrant; & velut cum ipso corde dividantur. Quæ quidem benevolentia apud barbaros id efficit, ut facile oblitus suæ patriæ, Legi Divinæ se subiectant: præcipuè eo in casu, quo talem experiuntur beneficentiam erga se, qualem nec in extrema necessitate suis meritis proximis Consanguineis alijs praestare solent id genus barbari.

CAP. VIII. §. II.

1. *Zelus animarum in Christianis.* 2. *Prodigia in lacu per veneficium cruento.* 3. *Et in periculo luculentis incendii Auctore Diabolo.*

Fatendum est, hanc novam Christianam Rempublicam potissimum sibi ipsi incrementum Fidei debere. Zelus enim Neophytorum pro animarum Salute eò usque invalescit, ut contemptis vitaे periculis propè singuli, & soli in sylvas, & solitudines penetrare non horreant: aut certè Patribus nostris Sociati, montium cavernas, & nemorum spelæa excutiant, aliquos ad DEI agnitionem protracturi: in qua quidem animarum ethnicarum indagine plus centrum eorum Sanguinem, & vitam læti profuderunt. Placuit etiam Divine Bonitati, labores horum Neophytorum sè penumero manifestis prodigiis promovere, quæ cùm spectarent barbari, catervatim baptissimi gratiam solicitarunt. Ex multis duo exempla afferam. Christianorum aliqui, recens sacro fonte abluti, ut agnitam Fidei veritatem porro propagarent, conulerunt se ad Ethnicum populum Pinaciforum. Adhortabantur magno ardore, ut suum habitationis locum defererent, superstitionem abdicarent, & ad Christi gregem accederent.

Dum in eo religioso labore toti sunt nostri Neophyti, hem perterritæ superveniunt fœminæ, altum clamantes: *O malam rem! unde proximi lacus, usibus populi necessaria, specie mutata in sanguinem transmisgravit.* Horum verborum causa pagani omen illico captrarunt ex cafu, tanquam prodromo ingentis infortunii, & in varias opiniones divisí rem interpretabantur. Christianis autem asseverantibus, nihil subesse præter meras Orci præstigias; intellexerunt, his doleis arti-

bus non aliud quæri, quæm ut ab ineunda salutis via averterentur. Ut autem ipso facto id monstrarent Neophyti Apostoli, abierunt cum his paganis ad Lacum: videre quidem ibi erat repentinam aquæ metamorphosin, sed illi fide firmati expediunt sacramum Rosarium, quo eodem Lacui benedicunt, & denique illud immergunt. Res mira! eodem momento cruentus aquæ color evanuit, & cum priori specie sapore in consuetum unda recuperavit.

3. Plus admirationis habet sequens eventus, qui his Christianis accedit. Diviserant se inter plures ethnicorum turmas, uno ferè millari à se invicem remotas, ut nimis tūmul omnes hos Deo lucrarentur, & in unam Communitatē congregarent. Obseryabant aliquando hi ipsi ethnici circa tuguria sua ex terra densum, multisque flammis mixtum vaporem ascendere, omnibus ignaris, unde id esset. Conjiciebant tamen latens grassari incendium (at postea compertum est, ab inferorum genio eas flamas ortum traxisse) & quoniam vehementior ventus ingruit, imminebat flamma barbaris tam celeriter, ut vix citarā fugâ periculo sese eriperent. Cū verò ignis primam barbarorum domunculam corripuissest, circa moram Christianos recessentes Barbari curriculō prosequuntur, effictim rogantes, ut, si vera quidem forent, quæ de Christo, ejusque Matre prædicassent, quæm cito in præsenti calamitate utriusque opem implorarent. Procedentes igitur singuli in genua instabante Deo supplices, ut parceret his Indis, qui spondebant, se sanctam Christi Legem admisuros: Et hem luculentum miraculum! Flamma illico circa damnum deseruit, aut potius præterit illam domum, quam Deus ut indemnum vellet, erat rogatus. Auger prodigium, quod servata habitatio in medio pagi confiteritur, cæteris omnibus circùm in cineres redactis. At mihi eventus necdum est finis. Stygia enim hæc flamma etiam alteri proximiori viculo instare visa est, conternatis loci incolis. At Christiani subsidium in promptu tulerunt. Eorum enim antelignanus, sublatam in altum Divinæ Matris effigiem deferri, & furenti igni opponi præcepit. Quo facto flamma, velut in medio dissecta, sine læsione ullius Domus Christianum pagum præterlapsa est. Accedit, & illud mirum, notasse aliquos, quod flamma supra unam domum in sublime se sustulerit, & in forma arcus absque maleficio discesserit. Certè portentum hoc mirè confirmavit Christianos in sancta Fide, & religione erga beatissimam Dei Genitricem; Ethnicos autem cōpermovit, ut ad fulsiciendam S. Fidei Legem condicerent. CA-

C A P U T I X.

Quæritur per flumen Paraquarium
Communicatio Missionum cum Guarani-
cis populis.

§. I.

1. *Via brevior ad Chiquitos quæritur.* 2. *Indus Cat-
chumenus suos gentiles ad Fidem permovet.* 3. *Pe-
ricula in itinere.* 4. *Error in flumine, quod Para-
quarium male creditum est.*

Simul ac initium factum est conversionis Chiriquanorum, & 1.
Chiquitorum, animo scil. ulterius in Regionem Chaco mo-
vendi, juxta ac docendi de rebus fidei illas gentes, quæ va-
stissimum terræ tractum inter Urbem Taryan, & flumen Pa-
raquarium incolunt, cùm primis mox annis tam utile, quām necel-
lūrum visum est, ut ad dictum Paraquarium nova via aperiretur, cu-
jus beneficio Paraquaricis, vel Guaranicis Missionariis propior aditus
ad Chiquitos complanaretur. Nam eo pacto longè facilitius Chiqui-
torum pagis provideri, nostris autem commodior occasio offerri vi-
debat, communicandi negotia cum Capite Provinciæ, & emer-
gente easu præsentiorē ab illo opem experiundi. Solatio dein plen-
num censemebatur, si corām ipse Provincialis arbitraretur Apostolicos
labores, & copiosos fructus missis in reducēs ad fidem barbaris. Id
quod ed expeditius foret, quò brevius iter alveus fluminis Paraquarii
faceret. Futurum enim erat Compendium viæ, ad mille, & quin-
gentā tantum milliaria protensæ, quæ alibi ad duo millia, & quingen-
ta excurrebar. Re serio confultarā Parres nostri ad consequendum
hunc finem nihil non egerunt, sed ea vice incassum. Occultā enim
Dei Providentiā posteris primū temporibus, & aliis proksus modis
sco-

scopum suum sunt consecuti. Tamen tacendus interim non est iag-
gens nostrorum conatus in tentando hoc viarum compendio, nec
frustrandus laude debita vel in terris, ubi toti quanti sunt in promo-
venda divina gloria. Potissima causa erat, cur Colonia S. Raphaëlis
propè fluvium Guabys plantaretur (uti superius dictum est) ut pro-
pinguior esset Paráquario flumini. Ab illo igitur fluvio quærebat
Guaranici Missionarii novam, & breviorem viam ad Chiquitos sternere.
Hi autem fuerunt P. Franciscus Hervás, & P. Michaël de Yegros,
qui Mense Mayo Anno 1702. comitantibus 40. Indis, via ductori-
bus iter aggressi sunt sine omni commeatu, sustentandi solâ Dei Pro-
videntiâ, subfido Mariano, & SS. Archangelorum Michaëlis, &
Raphaëlis. Neque hac parte ipsos spes fecellit, cum insperatam feri-
nam cum piscibus cœlum obtulerit, quantum satis, & eō copiosius,
quod major erat indigentia humani victus.

2. Inter viæ ductores erat Patribus etiam Neophytus, sed neicum baptismio ablutus Indus, natus ex eo populo, qui prioribus annis si-
mile Patrum propositum sufflaminarat. Hic adolescens Indus non
minore fructu, quam zelo efficerat, ut ejus gentiles sanctæ fidei ad-
legerentur, & per tres pagos Curuminas, Batacis, & Xarayes Pa-
tribus nostris omni charitate obviarent. Ipse verò in ultimo horum
Pagorum remansit, quod ob defectum vestitus pro longiore itinere,
quod ob læsionem pedis, quo spinam induerat. Et quod dolendum,
paucis post diebus funus fuit ante, quam baptismum obtineret, quem
tamen suo zelo ardente popularibus propriis impetrarat.
3. Patres interea iter prosecuti per vasta sylvas, per ardua montia,
per infidas paludes, per exundantes fluvios nimirum pluri-
mum ærumnarum, & molestiarum exhauserunt. Ut taceam conti-
nuum metum, nec cum suis in hostium manus delati perirent. Tan-
dem ad oram cuiusdam fluminis (ut rebantur) perventum est, ubi
crucem erexerunt, penitus persuasi, hoc demum esse flumen Para-
quarium, aut certè ejus brachium. Sed illos opinione sua deceptos
fuisse, posterit edocuit tempus; neque enim fluvius, sed spathosus
lacus erat, qui postremum in densam palmarum sylvam excurrit. In
reditu magnum vitæ periculum Patres subiissent, nisi Deus id temporis
avertisset. Nam Indorum aliqui interea obfirmato statuerant animo
maestare Patres, per suas terras reversuros. Fuere tamen alii ex illis
melioris plane mentis, qui nefarium propositum suorum tantâ energiâ
dif-

diffusaferunt, ut mutato consilio reduces Patres non modò non lèderent, sed admodum amicè obviām irent, & cum tota pagi sui communitate Patres comitarentur usque ad vicum S. Raphaēlis, ubi etiam habitare cœperunt. Patres allato detecti feliciter Paraquarii nuntio vix redierant, cùm P. Josephus de Tolù, id temporis Superior eorum communitatū, statim subornavit P. Franciscum Hervàs, ut iret in Provinciam, ejusque altera vice Præfidi R. P. Laurentio Nunnez eandem relationem faceret. Dici vix potest, quanto gaudio nuntium hoc exceperit R. P. Provincialis. Itaque nullā morā interpositā quinque ex Veteranis Guaraniæ Missionariis cum uno fratre designavit, qui flumini Paraquario se ocyūs committerent, putaram novam viam exploraturi, ab aliis inventam, ut quidem credebatur, rectā ducentem ad Chiquitos. Designati Patres erant P. Bartholomaeus Ximenez (qui postmodum huc Romā rediens, quò tanquam Indiæ Procurator missus erat, in portu boni aëris diem extremum obiit, annis & meritis plenus migrans ad meliorem portum æternæ felicitatis 22. Julii Anno 1717.) P. Joan. Bapt. de Zea, P. Jos. Arce, P. Joan. Bapt. Neumair, P. Franciscus Hervàs, & Frater Sylvester Gonzalez. Porrò cùm Lectori benevolo gratum fore confidam, si intelligat tam laboriosi itineris exitum, non pigebit, huc apponere exactam omnium narrationem, quæ in ea profectione obvenerunt.

Habeo id à calamo unius è dictis Patribus, qui operofæ viæ comes fuit. Relatio, quæ diu quæsita tandem in manus meas venit, sic se habet.

C A P. IX. §. 2.

1. *Itinerarium perterras, & aquas.* 2. *Pacem respuunt Barbari.* 3. *Legatus pro pace cum Sociis occiditur.* 4. *Navigantes infestantur à Barbaris.* 5. *Locus herbe Paraguariensis.* 6. *Cruces à Barbaris ipsis erectæ contra incursum tigridum.* 7. *Duo Patres à Mamalucis ad mortem usque ceduntur. Orizanativa non sativæ ingens copia.*

1. **D**ecimo Maii Anno 1703. solvimus è portu nostræ Redunctionis Candelariae (à Festo Purificationis Virginis dicta Candelaria) ad alterum portum fluvii Ataqui appulsuri. Inde 27. ejusdem Mensis ad pagum Itatì pervenimus, ubi singulari cum charitate nos exceptit P. Gervasius ex Seraphico Ordine S. Francisci, qui ejus Loci incolas sub religiosa disciplina curabat. Adverso dein fluvio Paramini perrexiimus eò, ubi Paraguarius in flumen Paranam se evolvit. Et auspiciatò quidem periculoso illum tractum superavimus, quamvis non sine magna difficultate propter fluctuum, & ventorum turbines, qui per dies plusculos nos delassarunt. Tandem 22. Junii ad portum Assumptionis delati, consuera cum charitate more Societatis à Patribus ejus Collegii sumus excepti. Quatriduo pòst iter prosecuti sumus in mediæ magnitudinis navi (Barque dicunt) comitantibus nos alijs quatuor navigiis, quæ Balsas vocant, duobus item Pierak dictis cum Scapha. Quatuor Balsæ confectis 40. milliaribus ex longinquò observarunt minores Indorum naviculas, quas Payaquas nominant. Videbantur esse exploratores ex illis populis. Cupiebamus proin colloqui, & ad prævertendum omnem metum, & suspicionem nos, qui essemus, manifestare, & unà hortari, ut sancta cum Hispanis pace ad Legem Christianam animum appellerent. Quocirca P. Neuman cum Fratre Sylvestro Gonzalez consensâ scaphâ illis propinquantes, summè conati sunt, ut isto fœdere paciferentur.

2. Sed optimum propositum effectu caruit, acclamantibus per ludibrium Barbaris: *Peem, pem momba ore Camerada Buenos ayres viarupi! quæ verba hunc sensum faciebant*) se formidare illos nationis nostra, qui popu-

populares suos circa oppidum boni aëris pessimè tractassent. Itaque P. Neuman spe sua dejectus, ad suos rediit, antè tamen vitrea grana, aliisque leviuscula dona ex arbore in litore suspendit, Barbaris pro munere relicta. Horum aliqui ubi viderunt, nostrorum lenocinia non meis verbis absolvit, ocyüs accurrerunt ad captanda dona, & Ipolianam arborem. Imò quatuor eorum majoris animi, & fiduciae uniuersitatis (Balsæ) se junxerunt, ubi habitu colloquio aliqua stragula, bellè profectò contexta, vicissim dono reliquerunt. Hæc collocutio cum Barbaris per plures dies fuit continuata singulari cum industria allegati nostri Aniceti Guarie. Erat iste summi fervoris Christianus, & Vice-Praepositus in Reductione S. Cosmæ, qui ad salutem horum Ethnicorum omnem operam impendit, ut lucrifaceret, & suarum partium tandem esse vellent. At enim Payaguana gens hebes, perfida, & fraudibus assueta est, quam malitiosam in dolem brevi palam fecerunt.

Quippe cùm noster Anicetus 12. Julii apud aliquos Payaguanos cum munusculis, quæ mirè aestimant, se stitisset, ut eo illicio citius sacrum baptisma persuaderet, ex nescio quo litoris recondito angulo proditorum turma, duabus naviculis vecta, ad volavit, qui veteratrix proditione tam illum, quam socios clavâ trucidarunt. Cæde facta profugerunt Barbari, ne à subsequentibus Christianis comprehensi fuerent. Sed nimis serò hæc crudelitatis stropha innotuit, in eo primùm loco, ubi occisorum cadavera repererunt, sed sine corpore Aniceti. In horum defunctorum solatium postridie Christianæ exequiæ sunt institutæ cum spe, Deum tam fervidis Catechistis pro salute barbarorum proprium remuneratore fore.

Payaguanî cùm adverterent nostros non mediocriter moveri cæde suorum, audentiores facti statuerunt, nos altero die loco exturbare, quem occupabamus. Videre proin erat magnum numerum navicularum, gemina serie fluentium, quarum una ad ripam applicata, suos vectores exponebat, altera autem in flumine sultum deorsum oberrabat. Nunquam tamen ausi nobis propinquiores fieri, paulò post retrocedentes, procul videri cœperunt, exploraturi, quam viam porrò iniiremus. Una Unica vice tentarunt nostra navigia (Ballas) nostru ex litora jaëtis lapidibus & sagittis infestare. Sed levi negotio à nostris Christianis in fugam conjetti sunt. Atque hic fuit unicus hostium afflatus, cui si Guaycure Ethnici, fortis, & Catholicæ fidei

infensissima natio se juxxisset, vix infidias superassemus, maximè in fluvio, cuius utrumque litus habitatur, præterea insulis, & haud fidelis recessibus, & eluvionibus abundat.

5. Septimo Augusti attigimus ostium fluminis Xexui, in quo olim, ante depopulationem populorum Maracacyù & Terecanì, uti & Coloniae à Purificata Virgine dictæ per Mamalucos patratam, quot annis ad urbem Assumptionis ingens copia herbæ Paraquariensis fuit advepta. 19. Radentes longissimè litora adverso flumine prospiciebamus aliqua Payaguanorum mapalia, qui se paulò antè reduxerant in capacem insulam, præ oculis nostris stantem. Vix ubi ripæ viciniores eramus, quando Indi nostri profilierunt in continentem, & memoris truculentæ suorum necis locum explicarunt. Insulae autem dominum se ferebat Caciquius Jacayrà, qui ibidem subditos quosdam, fabricandis navibus destinatos destinebat. 21. Occurrit nobis situs altioris terra, vallis circumdata, ubi tres altæ crucis stabant deponitæ. Suspicio primitus fuit, fortè Mamalucorum esse Machinamentum, qui suas sacrilegas Missionum functiones, ut Cap. 3. fusiūs docuimus, ibidem loci exercuerint.
6. Verùm ablati dubiotandem didicimus, hujus structuræ opus esse ipsorum Payaquanorum, qui Christianos æmulati, cā de causa hoc fecerunt, ut Deus incredibili multitudine tigridum, regionem illam vastantium, eos liberaret. Exiguo pòst temporis intervallo in conspectum venerunt 12. Barbæ in litore sine ullo tamen erga nos maleficio, quin mirandum magis, nos usque ad trigesimum Augusti non nisi duas naves Guachicorum observâsse, antequam pertingeremus ad fluvium Teporti. Hujus ingressus in Paraquariam triginta Leucis remotus est ab ingressu fluvii Peray. In superiori parte dicti fluvii Teporti longa rupium series exportrigitur, per quas turbulentio & spumoso cursu volvit, & plerumque easdem obtegit. Decrescente autem aqua, visuntur in unius cautis supremitate pedum vestigia humana, quæ incolæ aurumant esse vestigia S. Thomæ Apostoli. E regione conspicuntur cis Paraquarium duodenæ & præaltæ petræ, viñi per amoenæ, in quibus natura videtur artis elegantiam superasse. Ibi Guaycurani excitatis mox ignibus fumum immensum diffuderunt, tanquam prodromos seu volaticos nuntios adventantium hostium, de quibus conterraneos hoc pacto docent. Septem millaria post has rupes sunt, à quo intervallo procurrir horum populorum fluvius. Proxime

ximè hunc jacet Lacus Nengetures, in quem alias fluvius se exonerat, veniens ē regione gentis, quam Guamas dicunt. Secundūm Superiorem Laci longitudinem habitant Guaycani per pōtiorem anni partem: educant ibi totos greges equorum, & mulorum. Populis, Guamas dīctis, utuntur perinde, ac mancipiis ad agriculturam, & herbae Tabacariae plantationem, cuius ibi locorum ingens abundantia. Haud procul ab isto regionis tractu sunt alii populi, inter quos numerant Lenguas vocatos, eādem prop̄ lingua, qua Chiquiti, loquentes. Ex altera fluminis Paraquarii parte, multo superius fluvio Tepoto alveum suum præbet fluvius Alboymimboym.

Ad hujus ripam antiquitus Colonia fuit, in qua incolarum Saluti invigilabant P. Christophorus de Arenas, & Alphonsus Arias. Accidit, ut alter eorum ad populos Guatos proficiseretur, ab iisdem postulatus, ut S. Baptisma conferret, cùm in cohortem Mamaluco-rum est delapsus, mox impactis ferreis fistulis ad mortem usque cæsus. Alter brevi post in horum plusquam barbarorum Latronum manus quoque delatus, tam truculentum in modum habitus est, ut in brevi, & vivere & pati desierit. Cæterum ab hujus tractu confinio usque ad Xarayos immensa se camporum planities protendit, qui ex sola telluris fertilitate tantam optimæ Orizæ abundantiam progignunt, ut sati, supérque indeprovisum sit Payaguanis, Guatis, Nanuiquis, Ca- racanis, Guacamis, Guaresis, & aliis conterminis populis.

CAP. IX. §. 3.

1. *Nex duorum Fratrum nostrorum.* 2. *Ignis accensi-
fumus nuntius adventantium hospitum, vel hostium.*
3. *Mors aliquorum ē nostris.* 4. *Diversissimi iterum
populi circa Paraquarium.*

22. **S** Eptembris prætervesti sumus montes Regionis Cunnayegua, in quorum altero latere se erigunt montes terræ Itō, quam inhabitant Synemacæ. Huc Evangelii seminandi causā olim missi erant P. Justus Mansilla ex Flandria, & Perrus Romerus Hispanus. Horum posterior cum Matthæo Fernandez Fratre Laico à Chiriquanis Indis interfecit sunt, quoniam vi legis Christianæ non

nisi unam conjugem illis indulgebant. Porro intervallo quinque milliarium cum universis sibi subjectis Payaguanis in Insulam retrocesserunt duo Caciquii Jarechacu, & Arapichiqua.

2. Isti simul ac nos conspexere, septem naviculas (canoas vocant) ad magnam Insulam Oretioniorum Indorum navigare jusserunt, populis illis (ut solent in similibus eventis) de nobis nuntiaturas. Quo facto & propè & procul ingens fumus in aëre est observatus. Hanc ipsam ob causam Payaguanis in illo tractu magni aestimantur, & copioso quidem cum fœnore. Ad remunerandam enim tantam vigiliam dono ipsis obveniunt herba Tabaca, Corium, telæ lineaæ, & omne genus alimoniarum, ad redundantiam usque.
3. Tabarò solventes proximè prætergressi sumus montes Regionis Taragüipitá, ex qua quondam Missionarii quatuor à P. Antonio Ruiz dimissi, hanc fusiflammam Ethnicorum terram inter se dispertierunt ad Legem Evangelicam ferendam. Erant autem hi P. Ignatius Martínez, Hispanus, P. Nicolaus Henart Gallus, Jacobus Ferrer, & Justus Mansilla, ambo Flandri, quorum primus in Peruviam ad Chiriguianorum Missiones fuit avocatus: duo proximi laboribus & æruminis confecti, omni humana ope destituti, mortem obierunt, morti S. Francisci Xav. non absimilem. Ultimus ex his, qui restabat, pariter laborum cumulo succumbens, in brevi exsistens est. Ad octo milliaria supra Tobatum duobus alveis Paraquario committitur fluvius Albotoei, ubi solent Mamaluci trajicere Paraquarium, ad suas grastationes cis flumen perficiendas. E regione à duobus ostiis fluvij Mbototei in altera parte evolvitur in eundem Paraquarium fluvius Mandius, cuius decursus proximè est ad radices montis Taragüipiti. Iste mons cohæret contiguis montibus Tambauci, & Garaguy, & ab ora Paraquarii usque ad celebrem Oretioniorum Insulam longè exporrigitur. Porro autem à flumine Mbototei ad usque gentem, Xarayes protenditur vastissima terræ planities, olim culta à populis Guaycharapos, & Itatinis. Postea tamen, cùm perpetim infestarentur à Manialucis, dictum locum deseruerunt, in abstrusas trans Paraquarium sylvas dialapsi, quæ à lacu Jaragu ad 50. horas excurrunt usque ad Stationem dictam S. Cruz Vieja, sive ad veterem S. Crucem. Tandem 29. Sept. utrōque fluvii Mbototei ostio superato, cùm velut paralleli terræ Chiquitorum navigaremus, omnem operam intendimus in invenienda Cruce, quam priori anno Patrem Franciscum

scum Hervàs, & Michælem Yegros erexit diximus ad initium hujus capititis. Idcirco multos lacus, & alias exundantis Paraquarii undas necesse fuit nos eluctari. Duodecimo Octobris, dum tantisper ad flumen Paraquarium morabamur, aliquos ex Payaguanis in conspectu habuimus, qui, licet cæteróque nostros Indos pertimescant, tamen nobis propiores facti, varia fructuum terrestrium genera ultrò obtulerunt, quibus alia vicissim munera singulari cum benevolentia porteximus. Decimo septimo Octobris post conspectum Lacum Ja-raqui naves stitimus. Hic lacus per longos mæandros versus Lacum Orejoniorum in memoribus, & penes montes navigantium oculis subducitur. Isthoc loco alterum riparium Paraquarii latus hodie incolis magno numero frequentatur. Sinistra autem ripa est populosior. Nempe securior hæc Statio est adversus incursions Mamalucorum, quam defendunt & lacuum amplitudo, & paludum frequentia ad illud Paraquarii latus, propè inaccessum hostibus.

Apponam hic aliquos suo nomine populos, ad utramque Para-quarii oram degentes. Dextro igitur litore, quod secundum decursum fluminis intelligimus, habitant Indi Guaras, Lenguas, Chibapueus, Ecanoquis, Napiyuchus, Guarayos, Tapyminis, Ayquas, Cuniaeans, Arianes, Curibinas, Coes, Guaresis, Jarayes, Carabares, Urutues, Guabones, Mborgaras, Paresis, Tapaquis. Sinistram fluminis ripam incolunt populi Payaquas, Guachicos, Itatines, Aginis, Sinemacas, Abiais, Abaties, Guitihis, Cubjches, Chicaocas, Coroyas, Trequis, Gucamas, Guatus, Mbiritis, Eleves, Cuchiales, Torayus, Jasintes, Guatoquazus, Zuruquos, Ayrueres, Quichiquichis, Xaines, Gannanis, Curuaras, Cuchipones, Aripones, Arapares, Cutuares, Itapares, Curaquac, Arabirar, Cubies, Guannaguazus, Imbaes, Nambiquas. Verum quidem est, quod quilibet ex nominatis modo populis potissimum duas duntaxat, aut tres Communitates conficiat, quarum aliquæ trecentas, aut quadringentas animas, aliæ etiam plures numerant, idio-mate tenus sunt nihilominus distinctæ, cum quævis harum Commu-nitatum diversa utatur lingua. Arque adeò, et si sibi sint contermini, sese invicem non intelligent vel ob mutuas, eisque perpetuas similitates, vel certè quod nullam colant amicitiam, nec sui, & rerum suarum communicationem facere soleant.

CAP. IX.

CAP. IX. §. 4.

1. *Indi insignis benevolentia, & liberalitas.* 2. *Lacus ex quo Originem trahit Paraguarius: fertilis ejusdem Insula à Mamalucis destructa.* 3. *Indi se jungunt navigantibus cum spe convertendæ sue gentis, datis interim pueris, quasi obsidum loco post nostra munuscula.*

1. 18. **O**ctobris reliquimus ad dextram Lacum Tuquis, & transivimus ostium fluvii Paraiguazu, qui tunc admodum luctuans, tumens, & rapidus ferebaratur. Modico exin intervallo incidimus in naviculam, Indo unico vectore occupatam, qui formosa, ac firma corporis constitutione erat spectabilis ex gente Mbiri-ty. Hic citra omnem metu nostro navigio appropinquavit: nos vicissim omnia, quæ cogitari possunt, benevolentiae signa monstrabamus. Et quamvis nec ille nostros, nec nostri illum mutuo loquentem inteligerent, gestibus tamen, & nutibus significabat, pagum suum trium duntaxat dierum itinere inde distare. Post brevem moram illum quidem dimisimus, sed quoniam tantum amoris, & humanitatis in nostris notaverat, ægrè avelli à nobis poterat. Signis igitur nobis innuebat desiderium nostram confundendi navem. Neque mora fuit, cùm in illam admissus est cum suis armis, & culcitra, seu artificiose contexta stragula. Indus hoc beneficio laetus nostris Indis Aquaticum porcum sanè magnum, paulò antè caput & caelum (Capivara dictum) dono obrulit. Est hæc certa suum species, inter solas undas nasci, & versari solita, quamvis de cætero porcis terrestribus quam simillima. Post tres deinde dies cùm videret Indus, nos sursum circa oram fluminis pergere, nobis valedixit, ne nos cogeret subsistere inter Insulas. Appromisit tamen, se propediem redditurum. Nos verò per hunc internuntium Caciquio, & præstantioribus suæ gentis varia munuscula, à Barbaris aestimata, in viam dono dedimus. Et verò promissi sterit Indus, brevi redux. Dum verò flaute turbulentu vento latum fluvii brachium nictitur evincere, in nostrum omnium conspectu passus est naufragium. Mortem subin vix eluctatus, nostris ingratias inauspicato in manus Sayaguanorum delapsus est, ab illis ad suos remissus.

TAN.

Tandem 31. Octobris famosum Lacum Xarayeru sumus ingressi, 2.
in quem multi navium patientes fluvii sese exonerant. Atque hic L-
cūs est hydrophylacium, si Geographis credimus, ex quo originem
trahit ingen's fluvius Paraquarius. Ad introitum hujus laci jacet cele-
brata Insula Orejoniorum, antiquitus populosa, nunc penitus defor-
ta, & vastata per Mamalucos. Aura hujus Insulæ est salubris, &
temperata, licet sit sub 17. ferè gradu altitudinis poli. Longitu-
dine extenditur ad 40. Milliaria, & 10. Latitudine, quamquam alii
eam Insulam altero tanto majorem faciant. Tellus hujus Insulæ fer-
tilissima, ut ut alicubi montibus, sed qui arboribus, operi affabre
faciendo valde accommodis abundant, attollatur. Primi Iusulæ in-
ventores nomen paradisi eidem indiderunt. Nobis tamen singulare
nihil occurrit ibi præter salubritatem aëris. Hic nostra industria de
novo mirè se torsit, ut inveniremus tam ardenter, quām operosè quaesi-
titam Crucem. Verū dedita omni operā nihil de Cruce compertum
est seu in navigatione seu in continente versat̄ Chiquitorum Reductio-
nes. Evidem P. Josephus de Arce, P. Joannes Baptista de Zea, &
P. Franciscus Hervás à P. Superiori Bartholomæo Ximenez licentiam
petierunt, longius adverso flumine navigandi, ut adirent Ethnico-
rum pagos, certius quid hac super re exploraturi, sed repulsam tule-
runt. Potius, cùm quotidie aqua decresceret, & periculum fieret
allidendi naves ad latencia saxa, si porò pergeretur, redditum matu-
rare statuit Superior, postquam sesquimensem jam insumpferamus fru-
strâ pro aperienda ad Chiquitos via. Incredibilis proin Patrum do-
lor erat, quod omnes ipsorum spes in vanum diffuxissent, perdito
itineris labore inter tot ærumnas. Ad ultimum Patres Superiori sup-
plies facti rogârunt, sibi ut liceret in hac Insula Orejoniorum rema-
nere, ut tantisper morarentur, donec aquæ novum incrementum ca-
perent. Tentaturos interim se amicitiam cum Barbaris, sponde-
bant, vias accuratiùs indagaturos, & vertente hyeme ad Chiquito-
rum terras iter facturos. At P. Superior admiratus quidem suorum ze-
lum, veritatem, ne ferventiùs, quām tutiùs esset propositum ob
vitæ pericula, & incredibiles itineris molestias, voto Patrum tam
ardenti non annuendum duxit. Itaque exire è lacu hoc magno con-
tendimus, id quod factum 12. Novembris, nec sine metu impingen-
di in reconditas aquis cautes, quo tamen periculo nos Deus procul ha-
buit. Solus adversus nobis ventus celeriorem redditum sufflaminavit.

3. Prosecuri iter ad centum milliaria vidimus procul tria naviiola cum quatuor Indis. Horum unus Payaguanus, tres reliqui autem Guarani, & quidem singuli veteres Christiani. Iste totis viribus allaborabant se jungere nostris navibus, datis signis colloqui nobiscum avidè habendi. Vix nostro navigio se applicuerant, cum in illud transilierunt, poscentes, ut illos nobiscum tolerare vellemus, eo etiam eventu, si forte à suis Caciquiis revocarentur. Condiximus dato insuper nostris Indis mandato, ut hospites hos armata etiam manu contra vim Caciquiorum tutarentur. Verùm & ipsi Caciquii tantum aestimationis de nobis conceperant, ut hos suos subditos ultrò nobis concederent. Quin semet etiam nobis crediderunt, quando duo horum Caciquiorum posita formidine nostram navem concenderunt, ac perinde quasi forent veteres, & optimi amici, Patri Superiori assidentes, summâ fiduciâ cum eodem ultro citróque sermones contulerunt. Nec optatam hanc occasionem neglexit P. Superior, procurandi scilicet horum salutem. Asseverabat, ipsos sub cura nostra quietam, & corporis æquè ac animæ periculis exemptam ducturos vitam: ubi nec à Mamalucis, nec à Guaycureis, in annos propè singulos infestis hostibus, maleficii quid metuerent, defendendi scilicet conjunctis viribus omnium Guaranicarum eommunitatum. Huic tam benevolæ sponsioni ambo Caciquii magno cum solatio acquireverunt, vicissim polliciti, se non tantum cum suis subditis baptismum admisiros, sed etiam commisuros, ut Guati, & Guacharapi, sibi contermini populi, secum Societate inita novam Reductionem constituerent, & unà viverent. Ad firmandum tam salutare propositum, & majoris securitatis gratiâ nos poposcimus ab illis, aliquos paganos, quos priori anno tanquam mancipia abstraxerant, restituimus: quandoquidem in dei rebus interea probè instructi, interpretum vice Patribus postea servire possent. In mutui condicti pignus illis elargiti sumus aliquot frusta stanni, cultellos, hamos piscarios, & alia id genus munuscula. His ita peractis adduxerunt nobis sex parvulos, quorum deo nati Penoquii, unus Sinemacarus, unus Ereberus, alias Curubinas, postremus Guarayerensis. Hi postea Patris Hieronymi Herràn curae comitissi sunt, ut Christianum in morem educarentur. Absolutis igitur dicto modo mutuis amicitiæ officiis Caciquii discesserunt non sine lœtitiae magnæ indicis ex spe, quod brevi sua in regione Missionarios essent visuri. Et verò illis ita abunde est satis factum, ut vel absentes be-

nevo-

nevolentiam juxta ac beneficentiam suam nobis monstrare stude-
rent, dum suorum aliquos jusserunt nos non tantum comitari navicu-
lis suis ad 150. millaria, sed & piscibus remunerari. Quod quidem
annonæ subsidium nobis èd opportunius obvenit, quò arctior noster
penus esse cœperat. Certè nostris æquè ac vectoribus navis capropter
non una molestia fuit devoranda. Quippe tam panis bis coctus,
quam frumentum fuerat jam corruptum. Ipsi P. Superiori per quatuor
menses aliud obsonii quotidiani non erat, quam aliqua cicerum por-
tio.

CAP. IX. §. 5.

1. *Payaguani nostrorum interfactores ad Fidem Christi invitantur.*
2. *Mutua à nobis & illis munera.*
3. *Eorum hostilitates, & perpetua locorum mutatio sunt impedimento, quò minus convertantur.*
4. *Duplex navigantium periculum Ope Mariana depulsum.*

Sed ut in viam redeamus, interim ad ea litora perveneramus, quæ 1.
incoluntur ab illis Payguanis, à quibus diximus nostrum Ani-
cetum cum sociis fuisse maestatos. Nos horum mortem Chri-
stianè vindicaturi, id agebamus, ut in veram Filiorum DEI liberta-
tem illos transferremus operâ aliorum, nobis addictorum ex Payagua-
nis. Hos igitur ablegatos dicere jussimus, nos nupera homicidia illis
ex animo condonare, quoniam persuasi essemus, eos non tam ex
propria malitia, quam ex hostium instigatione scelus patrassè: sese
proin nostris viæ Sociis adjungerent, unam Reductionem aucturi:
secus fore, ut ab Indis nostris, quibus ea via frequenriùs est carpen-
da, pejorem in modum visitarentur: denique nobis redderent abstra-
ctos nuper Hispanos. Hanc denuntiationem nôrant internuntii nostri
tanta dexteritate urgere, ut barbari post breve tempus nobis ad navi-
garent, & Joannem Garziam, nuper captum restituerent. Excusâ-
runt deinde se de crudeli nostrorum cæde, sed hæc omnia non sine no-
vo dolo & mendacio: cùm compertum subinde sit in urbe Assumpcio-
nis, tres insuper captivos desiderari, ab illis retentos. Ad quæstio-
nem ergo ducti, responderunt, non nisi unum à se captum fuisse.

2. Renovatā in hunc modum amicitiā quām plurimi in navibus plus viginti (Canoas dicunt) nobis junxerunt , quin alius post aliū insilierunt frequentes in nostrum navigium , minuta manuscula accepturi . Postridie eorum Caciquii , ambo diēti Jacayrà , nos convene- runt cum ingenti frugum copia , quibus nos donatos voluēre . Significārunt postmodum , se magno desiderio teneri Reductionis , & Christianæ Fidei amplexandæ . Denique cùm animadverterent , nobis ipsorum navigia (Canoæ) summopere placere ex artificio planè vi- fendo , omnium elegantissimum dono reliquerunt . Atque in hoc statu negotium convertendi illos in medio reliquimus , spe interim exigua , quod eorum fraudulentia , & mentis instabilitas nihil certi promittat .
3. Hodie divisi sunt isti in duas partes , quorum aliqui versūs spatio- sum Lacum Xarayensem ad ducenta milliaria ultrò citróque grassan- tur : alterius parti barbari eodem grassationis genere usque ad Assump- tionis urbem omnia infestant , expilatis passim Colonis , & in capti- vitatem insuper abductis . Quo maleficio , præsertim si Guaycurani Socii accedant , Hispani non vulgaria patiuntur dampna , id quod mi- rum videtur , fieri nimis posse has hostilitates à gente non admō- dum numerosa . Nam inter Payaguano vix quadringentos invenire est , armis tractandis idoneos , cùm potior eorum pars quā continuis Mamalucorum incurribus , quā frequentibus Guaycureorum hostili- tatisbus , insuper habita cum ipsis sancta pace , aliò , distrahatur . Alterum , nec modicum impedimentum esse potest , quò minus ad fidei lucem pertingant , perpetua habitationis mutatio , cùm nullo loco diutius consisteret assueti , nunc hīc , nunc alibi morantur . Huc tra- hit ipsa vivendi ratio , quæ venatione tantum , & piscatu absolvitur . Equiparantur ergo hac parte Guaycureis , Chavucanis , Jarofis & Pampanis , qui perinde ac isti nusquam stabilem sedem figunt . Idem proin timendum , ne cum hoc populo fiat , quod de Jarofis satis su- pérque experientia docuit ; hi enim altera jam vice postulatis Missionariis , se junixerant uni Reductioni , sed & altera vice hunc commu- nem vivendi ordinem pertæsi diffluxerunt non alia de causa , quām quod grave nimis caderet in uno loco perseverare . Nec aliud reme- dium videtur facere ad convertendos Payaguano , nisi si conjungan- tur populis Guatis , & Guaciarapis , quod sanè multo labore , fudo- re , quin & sanguine starer , donec perficeretur . Evidem ad hanc aleam

aleam tentandam se obtulerant duo Apostolici Viri P. Jof. de Arce, & P. Joan. Bapt. de Zea, at verò P. Superior non poterat illud probare, nec induci, ut tam facilè viros hos lanienæ barbarorum exponeret.

Prosecuti ergo iter nostrum, duplex nec leve periculum subivimus, quod altero Decembribus die nostris navigiis incubuit. Unum quidem erat, dum in brevia incurrens alium se mersit navis, ut vix expediti potuerit omni molimine. Refugium nostrum eo in articulo erat Cœlitum Regina, tam benefica, quam potens, ut indemnem nobis navem servaret, nostra opinione multis partibus lacerandam. Sed alterum discrimen, eodem die nos involvens, multò gravius fuit ab exorto ventorum turbine, qui navigium in latenter scopulum primò impedit, dein ab uno ad alterum saxum nos agens, denique in litus conjectit. Certò credideramus, tam nos, quam navim esse perditam. Verùm Mater misericordiae iterum suo subsidio non defuit, ut unà nobiscum salva staret navis.

CAP. IX. §. 6.

1. *Mors unius è Sociis itineris, & honor illi habitus.*
2. *Finis itineris, in quo præter mortuos sedecim Indos ceteri morbis tentati.*

Post superata tam feliciter pericula nos angebat cura servandi
P. Joannem Bapt. Neuman, gravi ex morbo decumbentem.
Itaque P. Superior 4. Januarii tres pontones præmisit, quibus in urbem Assumptionis festinatò transportaretur æger. Tertiò post die & nos eundem portum prosperè intravimus, ubi, dum excensionem facimus, Gubernator loci, & Nobilitas cum affluxu ingentis populi non modò nos exceptit, sed etiam tantum honorem nequicquam deprecantes nos comitati, ad Collegium deduxerunt. Ibi mox nove & tragico iterum casu de obitu P. Neuman perculti sumus, qui sub ipsum Collegii ingressum iter ad cœlestem adiit Jerusalem, absuntis priore terrefri itinere omnibus viribus. Id quod nemo miretur, cum permultas hebdomadas in quotidianum cibum non plus, quam pugillus corrupti tritici illi suppereret. Exequias defuncti suā præsentia exornârunt tam Ecclesiasticus, quam politicus Senatus, omnes item Sacrorum Ordinum Personæ. Addebat, se id honoris

tanquam Martyri exhibere, quippe qui ex suscepis pro gloria divina, & animarum salute laboribus mortem obiisit. Postremum 9. Januarii naves nostras repetivimus, ad quartum Februarii tandem ad nostros Guaranos reducti, postquam novem omnino menses laborioso itineri consecraveramus.

2. In via quidem nobis perierunt sedecim Indi, quâ vietûs penuria, quâ grassante inter omnes nos alvi profluvio consumpti. Quin si longorem fecissimus moram, certò futurum erat, ut duo insuper ex Partibus de vita decederent, cum incredibili jactura eorum populorum, quibus convertendis postea destinati sunt. Hucusque loquitur dictum itinerarium.

CAP. IX. §. 7.

1. Novum iter per undas & terras explorandi causa, sed sinistro exitu. 2. Morbi nostrorum Patrum, & mors Fratris cum vita compendio.

Pater Provincialis intellecto tam sinistro inquisitæ viæ exitu ad alia mox consilia animum intendit. Sequentे igitur anno, cùm Collegium Tarixæ visitaret, P. Joanni Patritio Fernandez in mandatis dedit, ut in flumine, quod tum temporis falso credebatur esse Paraquarius, aliquot navigia (Canoas) fabricari curaret. His subin imponeret P. Michaëlem de Yegros cum fratre Henrico Adamo, & ad urbem Assumptionis dimitteret, comitantibus aliquot non minus viæ, quâm rei nauticæ peritis Xarayis. Ipse P. Fernandez sine mora cum duobus è nostris, & centum Indis ex Colonia S. Raphaëlis profectus est, exploraturus, num tandem fluvius, ad quem Pater Hervàs cruces exerat, ipse Paraquarius esset, nec ne. At post triduum itineris illico compertum est, neque Paraquarium esse nec alium eidem influentem, sed dunraxat exundationem magni lacus, qui tempore pluvio in circumiectas valles diffunditur. Attamen, cùm ad locum depactis crucibus notatum pervenisset, ibidem versus meridiem & ortum conspexit juga montium, post quorum declivia ipsi credibile videbatur cursum suum tenere quæsitum flumen. Statuit itaque eo iter tendere, quod intercurrentibus passim montibus, qui superandi erant, perarduum accidit. Iter prosequenti aliquot occurserunt

terunt à Mamalucis destructi pagi Guarayorum: multiplices item lacus, quorum maximum diligentius visendum duxit, experturus, num fortè Paraquario committeretur. Sed, & hic labor in vanum fuit. Interim dum dimidium Decembris jam præteriisset, minabatur haud obscurè celum consueta iis terris pluviarum continuarum tempora. Verùm his insuper habitis octo insuper dies impendendos censuit, sufficiuros ad consequendum suum finem, maximè cum adultiores Indi Comites adstipularentur. Hi enim ex objacentibus haud procul montibus se reminisci dicebant, quod in juventute sua cum popularibus præteriissent ibi, fervente bello cum Guarayis, ad Paraquarium habitantibus. Itaque profectio porrò est continuata, in cuius initio statim tres solidi dies ad excindendas sylvæ densissimæ vias sunt insumpci. Interea aquæ penuria ipsos coëgit exprimere radicum succos. Post hæc in progressu detexerunt spacioſissimum lacum, eminus visum. Circundatur ille montibus, qui aquarum extum versus Orientalem tantum plagam concedunt. Ad occasum prætextitur opacissima sylva. De hoc igitur lacu ab Indis suis exquirebat P. Fernandez, utrum exoneraretur in Paraquarium. Sed nihil certi habebane, quod reponerent. Erat tamen unus ex Pennoquis, qui paulò ante Mamalucorum manibus elapsus, majorem rei notitiam præleferebat. Ajebant enim, hunc ipsissimum lacum esse, per quem Mamaluci in has terras hostiliter penetrassent: naves autem suas in arenis hærentes reliquise versus Orientem, ut inde digressi, terrestri itinere, populum Taus dictum indagarent. Hoc intellecto P. Fernandez, confessim fabreficeri quidem jussit naves (Canoas) sed necessariae materiae defectu auctum est nihil. Præfente ergo jam hyeme, reditus à Parre parandus fuit, & meliora tempora exspectanda. Residuo dein penu inter suos distributo, aliquos eorum amandavit, dictas arenas seu brevia, & viam Mamalucorum cognituros. Isti autem confessi bidui itinere in Guarayorum viculum, 60. tantum incolarum, inciderunt, quos omnes in Reductionem S. Joannis volentes abduxerunt, ubi ipso Sabbato sancto Majoris hebdomadæ salvi, & incolumes convenerunt.

Non tam prosperum fuit iter Patri Fernandez cum suis, quando à solita imbrrium tempestate deprehensi post viginti quinque primū dies Coloniam S. Raphælis tenuerunt. Nec leves fuerunt illis viarum molestiae, dum nudis plerūmque pedibus incedere, & quidem compluti

pluri constanter cogebantur. Sortis dein singularis erat, si quando elevatus, quamvis paludosum solum reperiebant scil. pernoctaturi, exigua cum requie ob infinitam multitudinem culicum, & vesparum. Hę profectò molestiæ Pattibus graves morbos, Fratri Henrico Adamo etiam mortem crearunt 27. Julii Anno 1705. piè in Domino defuncto. Erat huic optimo Fratri Romæ in Domo Professorum valedicinarii cura commissa, quando P. Ignatius de Frias pro Parauarie Provincia novum Operariorum supplementum adlegit, inter quos etiam hic Frater Henricus numerabatur. Ali quanto dein tempore Guairanicis Missionibus inservivit huc delatus, & postea ad curam ægrorum Cordubam avocatus. Ad ultimum impetrata Chiquiteni Missione, Indorum salutem non modica industria promovit, donec eorundem emolumentis vitam ipsam consecraret.

CAP. IX. §. 8.

1. *Guarayi Indi à Christianis ad fidem adducti.* 2. *Lacus Mamorè detectus, ubi portus Mamalucorum fuerat.* 3. *Periculum Patrum.* 4. *Payaquani læsi pacem frangunt.*

1. **E**X illis Guarayis, qui, ut suprà diximus, in Reductionem S. Joannis ultronei sunt transvesti, erant aliqui Castellanam lingua callentes. Cum his conferens P. Fernandez requiritivit de Lacu, ad quem Mamaluci naves ex more appellerent. Fuerunt ex his, qui se offerrent ad monstrandum locum. Eum in finem aliquot Indis missis negotium datum est, ut viam per sylvam gentis Taus aperirent. Hi igitur cùm ad pedem montis veteri S. Crucis adjacentem Taus pagum attigissent, propositum suum insinuârunt, quod tamen incolæ nullo modo probârunt, cauſati lubricitatem viarum, equis progredientibus sanè periculosam. Breviorem tamen, cámque commodiorem viam monstrârunt, licet per continuam sylvam ducat, multis rivis, & aliquando fœcundis pratis disparatam. Hos viæ duces præmissos infecetus est mense Augusto P. Fernandez cum P. Joanne Bapt. Xandra, & duobus Guarayis. In horum comitatu cùm terras Guarayensium intrâsse, aliquos ibi Christianos reperit, ex Reduptione

ductione S. Josephi illuc profectos, ut illos Ethnicos sub vexillum Christi colligerent. Et verò id consilii auspiciatò cecidit, omnibus ejus terræ incolis desertâ patriâ in nostras colonias traduxit. Hic locorum Patres diestres morati sunt, operientes præmissorum redditum Neophytorum.

Tandem resumpto itinere cum maxima molestia iterum opus haberunt, ut complanarent semitas per spissam sylvam, donec in vastam, & per amēnam planitiem evaderent, in qua ipse modò quæstus Lacus Mamorè jacebat. Ad hujus ripam, cui Mamanuci naves applicare solent, cùm pervenissent, P. Superior ibidem quinque prælongas catenas invenit, quas crudeles plagiarii sub fabulo recondiderant. Hæc ripa est longus terræ tractus, largè excurrens in medium lacū, ita ut hunc in duas quasi partes discriminet: una quidem ad Boream, altera ad austrum extenditur. Hunc lacum in Paraquarium defluere certum videtur tum ab experientia Patris Fernandez, tum aliorum, quos audivit. Ad iter igitur promovendum Indi iussi sunt lignis subsidia conquirere pro confaciendo navigio, (Canoa); Nec defuit longè arbor proposito huic apta, ex qua navis in brevi fuit fabrefacta. At hac vix Chiquiti primò usuri, Lacui se commiserunt, cùm subversa est cum vectorigibus, morti natando ægrè ereptis. Cùm ergo crederet P. Fernandez in altera stagni parte non tam tempestuosum fore ventum, transferri voluit navem in hoc alterum latus. Verum Indis altera periclitatio non allubuit, maximè quando formidandam aquarum profunditatem tentârunt, excusantes, has undas non esse ad suum stomachum. Alius proinde locus in lacu quæstus est, spe persuadendi Indis, ut auderent navigare. Sed frustra fuit, Indis nullo pacto obsequientibus. Res ergo jam eò deducta ultra promoveri non potuit ad desideratum finem.

Verum enim verò id ipsum infortunij non sine singulari DEI Providentia accidisse, postmodum patuit. Quodsi enim PP. Missionarii flumen trajecissent, Payaguanorum certè, quos novus agitabat furor, in manus incurrisserent. Hi enim à fancitæ nuper pacis proposito paulò ante desciverant, id quod in hunc modum contigit. In primis selectiores illi Payaguanî, quos memorati quinque Patres secum adduxerant, in urbe Assumptionis, haud æquis sanè oculis respiciebantur ex suspicione, illos solum venisse exploratum quâ urbis, quâ regionis situm, ut postea utramque facilius obruerent. Nihilomi-

nus causâ nostrorum Missionariorum à D. Gubernatore multam benevolentiam experti , etiam munera non vulgaria acceperunt , cum quibus in suas terras remissi sunt.

4. Sed non diu fuit , cùm aliqui Hispanorum { nescio quo consilio } adverso flumine excurrerent , & confpecto huic Payaguanorum globo confestim imminerent , aliquos explosis fistulis sternerent , reliquos in fugam agerent . Fracta igitur pax est cum incredibili Christiani nominis ignominia , & jactura , cui nomini posthac hi populi non tam facili negotio subfcribent , nullâ urpote fiduciâ residuâ in nos , vel Hispanos . Quapropter P. Provincialis è permotus est , ut suis interdicteret viam à Chiquitis ad Guaranos , si quando hæc inveniretur , ducens per horum barbarorum terras . Ex illo tempore isti barbari usque adeò cā injuriâ exacerbati , & irritati fuerunt , ut nullo non tempore occasioni vindictæ inhiciarent . Et verò præstiterunt id haec tenus sat superque , tanto consecuto detimento , quod Hispanis exinde non mediocriter doluit , dolebitque in posterum .

C A P U T X .

Reductiones aliquæ mutantur . Neophytes infortunium involvit .

§. I.

1. *Quatuor Coloniae sedem mutant cum augmentatione accendentium Barbarorum .* 2. *Brevior via ad Chiquitos iterum , sed frustrâ desideratur .* 3. *Chiriquani nostris conspectis veluti Mamalucis aufugiunt .* 4. *Periculum à fraudulentis Barbaris declinatur .*

Cum P. Superior , ut diximus , remoram passus sit , non poterat tam festinatè negotium executioni dare , quod à P. Josepho Paulo de Castaneda Visitatore injunctum erat . Jussus erat , inquirere situm salubriorem transferendis Colo-

Coloniis. Urgebant hanc transmigrationem haud parùm invalecentes morbi, & maligna lues. Circumspiciens igitur Sanioris auræ locum, & simul idoneum ad reducendos in viam salutis adjacentes populos, approbantibus vel ipsis Neophytis, qui ex pago S. Raphaëlis in novum transferendi erant, elegit amœnam planitiam haud procul à monte, quò proin novam Coloniam deduxit, cum ingenti etiam Barbarorum fructu. Hi enim eodem commigrantes, sibi quoque cum Christianis sedem elegerunt. Porro pagus S. Joannis Bapt. alium etiam locum accepit in Zapoco, qui locus aquis quidem non abundat, cætera autem ad nodum commodus est. Huc quoque Barbari cum nostris se contulerunt, ibidem convicturi. Jam verò vicus S. Josephi, cùm designata alia statio pro habitatione Indis non accideret, à vetere S. Crucis dictum, sedem transtulit. Quanto autem emolumento hæ mutationes factæ sunt, posteriora docuerunt tempora. Quippe Neophyti deinceps felicem fanè vitam ibi locorum vixerunt, & unà ostium apertum est Ethnicis populis ex regione Chaco advocandis in S. Fidei Societatem. Reductio S. Francisci Xaverii tribus milliaribus à priori area remotior facta ad austrum consedit, ita cum tempore aucta, ut superfluos in alias dispertere communitates opus fuerit. Defixis his novis sedibus noluit P. Superior instantem turguriorum fabricam inchoari, nisi prius sementis facta esset, & futuræ annonæ provisum. At Indi nostri ad opus in agro faciendum adduci non poterant, consternati adhuc mortis, & luis imagine, quæ priorem habitationem infestaverat. Itaque Patres populo cedendum rati, jam in eo erant, ut suos Neophytes sequerentur, quando hos solos P. Superior in Communitate S. Josephi offendit.

Quare P. Superior inde discessit in villam Taryanam, acturus negotium rei Christianæ cum novo Provinciæ Præside P. Blasio de Sylva 16. Sept. 1706. promulgato. In socios viæ assumpit aliquos fluminis Paraquarii peritos Guarayos. Ibi in cognitionem venit aliquius portus in flumine Paraquario. Missis ergo exploratum Indis sperabat proniorem viam Missionariis ad Chiquitos. Secus sentiebat P. Provincialis, arbitratus, hoc consilium eò vergere, ut Viri Apostolici, altero labore Evangelico distenti, periculo exponerentur. Missionarios quidem apud Chiquitos primos fuisse, ajebat, qui illuc viam aperuissent, nolle tamen alios in tantum discriminem dubia spe conjici. P. Fernandez refragari non ausus, solabatur se spe opportunitatis tem-

poris, quo vota sua consequeretur. Decembri interim excurrente propemodum, & viis ingruente stata pluvia impeditis, substitit per id tempus Taryæ, confirmatus in Superioris officio. In sequente anno 1707. rediit ad Missiones suas cum duobus Sociis, P. Paulo Restivo, siculo (qui diu apud Guaranos desudaverat) & cum P. Joanne Bapt. Zea. Hic quidem ultimus illuc ibat visitaturus nomine Provincialis colonias, & unam novam viam aperturus. In mandatis proinde dicit P. Philippo Suarez, ut viam à pago S. Josephi secundum litora fluminis, à S. Michaële dicti, commodam & planam ficeret. Hoc enim viæ compendio plurium dierum itinera cavebantur, & duplex isque valde periculosis transitus fluminis Guapay declinabatur. Usi erant olim hac ipsa viâ Chiriguani, cùm Indos Penaquisios infestare tentarent, sed suo malo. Circumventi enim à Penaquisis pertectas insidias ausa sua malè luerunt, tandem in turpem fugam conjecti.

3. Itaque P. Suarez statim mense Mayo accinxit se operi, ex voluntate Patriis Zea, quamvis ad vicos Chiriguianorum non perduxerit, deficiente operarum viatu. Deduxit tamen opus usque in conspectum montium, qui inhabitantur à Chiriguani. Illuc ergo cum aliquot Indis processit, detecturus aliquā Chiriquanorum ruguria. Vix autem passus aliquot fecerat, cùm sibi obvium videt unum Chiriquanorum, aspectu P. Philippi summopere perterritum, ut effuso, continuoque cursu in suum vicum retrocederet, cum nuntio, Mamalucos imminere. Confestim ergo in arma ruunt, retrò dilapsi. At Pater à suis Christianis desertus, cùm viæ ducem porrò non haberet, ad pagum S. Josephi est regressus.

4. Cæterum sub finem Septembris P. Fernandez abiit in terras Chiquitorum. Cùm autem ad Chiriguanos, quos Palmares vocant, devenerat, certis Authoribus comperit viam, à Chiquiris inventam, à P. Zea dudum quæsamam præ vetere, & longinquæ via. Brevior adeò sperabatur hæc semita nova versus ortum usque ad flumen Parapiti, ubi vicus Chiriguianorum dictus Charaguà, quem memoratus pertransit fluvius. Egit ergo P. Fernandez cum duobus Caciquis, uti viam sibi monstrarent eò usque, quòd alias P. Suarez erat delatus. Et verò condixere Indi in vestigio, eò quòd Pater futuri laboris mercedem in antecessum præsentárat. Pridie tamen adeundi itineris, quando benè poti erant ex certo liquore, qui vini loco illis servit, sati prodiderunt, quid animo volverent, nempe clanculariae prodictionis

nis stropham. Ansam huic eorum consanguinei, ægrè ferentes, quòd suam operam condixissent Patri. Jámque præ ita corriuerant arma, impedituri, ne via Patribus detergeretur, per quam Mamaluci olim populatum venerant, & suos in serviutem abstraxerant. Saciūs proinde fore, ajebant, ut trucidarentur Patres, vel certè abducerentur eò, ubi certa tigridum präda fierent. Contrà Caciqui nihil eo timore moti, sed promissis suis statuti attendebant magis speratum insuper lucrum, quām metuendum periculum. Postridie igitur se maturè sistunt ad Patrum obsequia, deducturi usque ad fluvium Parapiti. Ingressi igitur viam, ita feliciter continuârunt, ut tantùm horâ, aut sesqui hora distarent à loco, ad quem penetrârunt quondam P. Suarez. Hic duo duces in hæc verba proruperunt: *Comiseratione erga vos tangimur, è quòd Indi Tuquis, hunc tristum infestantes, vos in degradationem, & necem designârint.* Tuquisi autem vocantur populi alterius Regionis. Simulavit P. Visitator perinde, ac si non percepisset dicta verba, & in itinere porrò perrexit. Consultavit tamen cum suis, cùm non levis esset suspicio de Chiriguanorum proditione, nomine Tuquisorum grassatorum colorata. Eo rerum articulo, cùm & equi lafslati jami languerent, statuerunt celerem maturare redditum, & sanguinariis barbaris sese subducere. Neque in suspicione sua decepti sunt, quando sub redditum multos barbaros offenderunt. Hi interrogati, quo pergerent, se pescatum ire ad fluvium Parapiti, reposuerunt. At pisces, quos quærebant, sunt feliciter elapsi. Hujus tamen itineris molestie non caruerunt omni frustu, & lucro duarum saltæ animarum. In pago enim Charaquâ repérè duos infantes, jamjam agentes animam. Rogati nostri ut mederentur, sacro fonte ambos abluerunt, & ad coeli gaudia transmisere, quæ cæci eorum parentes usque adeò fugiunt. Persuasi itaque Viri Apostolici hoc animarum lucro omnes viæ molestias esse compensatas, læti in regionem Chiquitorum medio Decembribus iter repetierunt, & ad Communitatem S. Francisci Xaverii declinârunt.

Regio enim cætera pluviis eo statu tempore aquis
erat sepulta,

CAP. X. §. 2.

1. Christiani sunt plagiarii non ad barbarorum servitutem, sed ad libertatem filiorum DEI. 2. Inermes enim hi plagiarii se sinunt trucidari potius. 3. Saurius Indus caelitus post ultima Sacra menta sanatur. 4. Auctores cædis ceduntur à Christianis.

ET P. Visitator quidem in translatiis Coloniis admodum paucos incolas reperit, quoniam structura tuguriorum perdifficilis accedit. Aberant alii collecturi ad victimum fruges terræ: alii exploratum ferant conterminas terras, cum inveteratus Indis mos sit, bella gerere cum vicinis populis, & in mancipia abstrahere. Nostri tamen Christiani non alium in finem sunt plagiarii, nisi pro majore DEI gloria, & salute animarum. Citra omnem enim injuriam, captis illatam, eosdem cognitione veri DEI, & celestium imbuunt: finem, ob quem creati sunt in mundo, proponunt: necessitatem Legis Christianæ ad consequendam felicitatem æternam inculcant. Fit hoc etiam alia ex causa, ut nimis ex his ita instructis & benevolentia captis fermentur interpretes ad usum Missionariorum. Certe Christiani nostri cum cura peragunt, quæ de jure hujusmodi bellorum sunt, nec latum unguem discedunt à sancta lege. Necesse proin est, ut ipsis explicetur, quid factu opus, si hostilem aggressionem patarentur. Scilicet neiterum fieret, quod factum cum Indis ex reductione S. Josephi.

2. Iti enim salifodinam investigaturi, ad barbarorum vicum erant perlati, sed inermes, solam effigiem Divinæ Matri sublimè præfrentes. Verba insuper blanda, & omni humanitate plena adhibebant ad mitigandam indigenarum barbariem. At hi tigridum more obvii, in arena omnes crudeliter sustulerunt advenas, uno unico Indo cum duobus pueris fugā elapso. Similem in modum evenit magno Christianorum numero ex Reductione S. Joannis Bapt. Penetrarunt hi ad 80. & amplius milliaria in hostiles terras, undique profundis foscarum aquis circumdatas, quo ipso loco Barbari confederant. Intrantibus nostris vicum duo tantum ex incolis obvii processere, expeditis armis minantes. Reliqui enim ruri opus faciebant. Cum vero Chri-

Christianos proprius accedere cernerent, unus de duobus sagittam emisit versus statuam Virginis Matris. Nostri hoc facto nihil moti, solum rogabant, ut arma seponerent. Potuit sanè haec tanta mansuetudo miraculo æquiperari vel in viris, solida virtute firmatis, nedum in Neophytis, nuper Barbaris, in quorum corde magis olim regnabat vindictæ cupiditas, quam ipsa anima. Feminae interim laborantibus in agro hoc nuntium tulerunt, qui illico ad pagum properarunt, advenas mactaturi. Conspicati autem eorum majorem numerum, & jam alijs suo damno experti, quanta fortitudine Chiquiti præstarent, simulata amicitia invitatos mense adhibuerunt, id quod magis nutritibus, quam verbis innuebant, cum linguæ utriusque populi essent diversæ. Paulò postea Caciquius, sevocans aliquos suorum, quibus mandat, nostrorum ut arma seposita colligerent. In malum omen Chiquiti hoc acceperunt. Dux ergo eorum (qui ut quondam ante fidei veræ agnitionem par tigridi erat efferatae, ita modò fidei zelo maximo accendebarunt) imperterritus juber, ut arma sua, & suorum intacta relinquerentur, simul fatagens mansuetis verbis barbara corda Christo conciliare. At nihil egit. Nam barbari simul ac exarmatos videre Christianos, mox illos aggressi, ad unum omnes exceptis paucis, qui fossatum aquis se commiserunt, occiderunt. Quamquam & ipsi profugi non evaserunt absque vulnera, & diu post cicatrices, sui zeli testes, circumtulerunt, ad novum stimulum profundi ornam sanguinem pro Christo.

Unus ex his graviter saucijs sensit acumine jaculi sua viscera fuisse læsa, qui proin alienis manibus in suam domum reportatus est. Diu ibi lecto decumbens, ita defecit, ut exhaustus penitus viribus omnem sanitatis spem amitteret. Visitans ergo Pater noster, ut æternitati ægrum compararet, inter alia dicebat, veller ex animo ignoscere suis hostibus: felicem se reputaret, si oppignorata, dataque vitâ suâ aliquorum Barbarorum animas ad veræ fidei gratiam adducere merceretur: exemplo scil. fui Servatoris, qui hostes suos æterno Parti pro venia commendans, illatas injurias infinito amore vindicâsset. Audiens haec æger summo cum solatio, etiam lacrymis testatus est, se omnino ignoscere suis inimicis: quin Deo obtulit suam vitam in salutem suorum hostium sempiternam. His præmissis ultimo SS. Mysteriorum subficio instructus, exspectabat abitum in domum felicis æternitatis. Postero die quærebat Pater ex infirmi Curatore, qui se haberet æger

æger depositus? Responsum erat, periculum ægri desuisse, atque adèd omne malum post suscepsum æternitatis Viaticum. At Pater fidem narranti non ante habuit, quàm suismet oculis in rem veniret. Quæslit igitur ex conslano Indo, quare ratione salus obtigerit? Ille, Dominus JESUS, inquit, *cujus sacro/anco Corpore me beri paristi, hic me sanavist, evanescere sub hanc noctem omni infirmitate.* Hujus miri eventus occasione ductus Pater, universo populo stimulos addidit, ut in suscepso temel virtutis calle strenui pergerent, & in Divino amore magis magisque proficeret studerent: quandoquidem optimus Deus hoc prodigio sat manifestum fuisse, quàm gratus sibi accideret zelus Neophytorum.

4. Verum hæc barbarorum crudelitas non impunis fuit. Pinochi enim Christiani, dum venatum animas exierant, improvisò incurserunt in hos Barbaros. Dignoscebant haud operosè Pinochi, hos ipsos esse, cædis Auctores, Christianis nuper ex Colonia S. Joannis Bapt. illatæ. Sacra enim Rosaria & Crucis, cæsis Christianis ablatas, & ab his ipsis cimelij instar æstimatas, collo suo gestabant Barbari. Neque verò viam isti passi fuissent, nisi stimulante ultricia conscientiæ imperu arma ipsis homicidæ priores corripuerint. Hoc animadverso Pinochi Christiani & ipsis ad arma convolaverunt, quàm plurimis eorum cæsis, etiam ipso ductore Caciquio, & Auctore interfectorum nuper Christianorum.

CAP. X. §. 3.

1. *Christiani multas Barbarorum familias adducunt ad Fidem.* 2. *Cesorum pro Christo corpora requiruntur.* 3. *Duae recentes Colonia locata.*

Fortunatores erant alii ex eadem Colonia S. Joannis Bapt. qui ad colligendos Barbaros egressi, quinquaginta familias illorum ad fidem Christi suscipiendas permoverunt, secundumque cum gaudio in suam communitatem deduxerunt. P. Visitator intellecta illâ Indorum occisione ex pago S. Josephi, jussit centum armatos ex hoc gente ire ad locum factæ cædis, non ulciscendi gratiâ, sed auferendi inde corpora pro Christiana sepultura. Verba proin pacifica barbaros ferrent: adventus causam docerent: securos illos redderent amoris &

amis-

amicitiæ nostræ etiam post tanta patratæ crudelitatis exempla: inter-

rim arma sua Christiani è manibus nequaquam dimitterent.

Nostræ confessum expediti abiētæ, non retardante viarum labore, & aquæ penuria. Quippe solo ferè cœlesti rore, ex arborum foliis collecto, sicim restinguabant, donec ad fatalem truculentæ barbaræ aream pertingerent. Ibi præter occisorum fratrum cadavera neminem unum invenerunt. Nam homicidæ metu profugerant in abditas sylvas, animus quidem erat Christianis insequendi Barbaros, sed nullâ viâ repertâ alteri occasiōni suum propositum reservârunt. Corporibus ergo Cæforum in humeros sublatis ad suam Communitatē reverterunt.

Hic eorum adventus novo, eoque communi gaudio exhilaratus est, audita accessione duarum recentium Reductionum. Illarum una nomen à S. Ignatio de Boocas, altera ab intemerata Concepcione B. Virginis est adepta. Collectæ autem sunt in illas diversarum linguarum populi, quos Apostolicus P. Lucas Cavallero ad veram Religio- nem traduxerat. Primum Superiorēm hæ Coloniam acceperunt P. Josephum de la Matta, Socium olim P. Lucæ. Et verò summa cum ædificatione aliorum suo officio fecit satis, indefessus in aspero, & spinoso adhuc agro subigendo. At enim Vir Apostolici prorsus zeli, omnem exosus quietem, ubi primum adierat commissam sibi novam Coloniam, mox operam suam pretendit, ut novas gentes, Arupo- rès, & Tubacis dictas sibi conciliaret. Hoc consecuturus currebat vel iniquissima tempestate per invios tractus: superabat profundas undas: tranabat lutulentas aquarum fossas, & non absque multo fudore adibat non pauca pericula. Inde contractis malignis humoribus horrendi ulceris tumorem sibi adscivit cum vitæ periculo. Mutatio ta- men auræ valeritudinem reparavit, postquam ad Communitatēm S. Raphaëlis se transtulit, ubi par campus ejusdem zelo obtigit. Itaque mox ad animarum venationem redux, multam prædam fecit, & Christo per salutis fontem consecravit. Videbatur adeò certare cum P. Luca in augendo animarum proventu, & suis metu meritis apud Deum. Meum proinde erit raras utriusque virtutes depingere. Et de P. Josepho quidem dicendi occasio alibi se offeret: nunc autem memorabilia de P. Luca describenda duxi, claudámque cum piissima ejusdem morte, quam Anno 1711. Fidei causā obiit violentam.

* * * * *

C A P U T X I.

Nativitas , ingressus in Societatem
JESU , & primus fervor , dein labores Venerab.

P. Lucæ Cavallero , tandem Martyris.

§. I.

1. *Patria Patris Cavallero , conditio parentum : pia
educatio : pudor virgineus . 2. Litterarum studia.
Recipitur in Societatem JESU . Indias affectat , &
obtinet.*

1. **V**illamear veteris Castiliæ locus est , qui nostrum P. Lucam in lucern dedit. Parentum conditio fuit admodum honorata , & id loci conspicua , atque etiam opulenta. Primos pueritiae suæ annos transegit apud genitoris sui fratrem , optimæ vitæ Sacerdotem , à quo in omni morum honestate sedulò fuit educatus. Nihil eorum in tenello Luca deprehendisset , quibus alioqui rudis , & levicula pueritia capi solet. Delicias illi faciebat solum virtutisstudium , præcipue virginici pudoris , ut vel umbram virtutum cum nausea horreret , si quid minus pudicum in oculos vel aures incurreret. Mortuo subin pio hoc Presbytero Lucas apud alium ex consanguineis habitare cœperit , qui item Sacerdos erat , sed moribus à priore instructore prorsus diversis. Nihilo tamen minus tam bene moratus Adolescentulus tenerum innocentiae florem illibatum cùm hic , tum alibi in posterum tutatus est , pejoribus sui cognati exemplis nihil infectus.

2. Politiores literas in nostro Vallisoletano Collegio didicit , nostrorum confuerudine ita delectatus , ut incundæ Societatis gratiam instanter appeteret. Exauditus brevi Villagarciam missus est ad primæ probationis annos. Ibi conceptas de se spes affatim explevit , dum inno-

innocenti fervori suo velificans, omne gaudium, & solatium in solo Deo querebat. Sub idem tempus vixdum inaudierat, P. Christophorum de Gyalva, hujus Paraquaricæ Provinciæ Procuratorem, in Hispaniam advenisse, Evangelicos Operarios in vineam Domini collecturum, cùm subitò exarbitu vehementibus desideriis se sociandi tam beatæ catervæ. Eo fine varia pietatis opera sibi proposuit, ut ccelum in vota sua traheret, quòd & ipse eligeretur ad propagandam in novo Orbe Dñi gloria, & tot millibus cæcarum gentium inferendam Christianæ fidei lucem. Quocirca se obtulit ad quasvis molestias, & labores, ad omnia etiam ipsius vitæ pericula, si modò vergerent ad Dei gloriam, & animarum salutem. Placuisse superis hoc desiderium, eventus docuit. Superiores enim de solida adolescentis virtute certi, idoneum illum censuerunt ad egregij quid præstandum pro di-
vino honore, atque adeò voti damnârunt.

CAP. XI. §. 2.

1. *Vela facit: excendit in portu boni aëris: altiora ejus studia: superbia & spiritus ipsum vexat, & impedit: fit Sacerdos.* 2. *Initia facit Missionis apud obſtinatos Pampas.* 3. *Chiriquanis biennium fruſtrā impedit, pulsus tandem Patribus cum P. Cavallero.*
 4. *Defertur ad Chiquitos. Ejus zelus, & fructus: item morbi.*

Igitur cum 60. aliis Sociis ad Gades vela fecit, & miserrimo itinere, sub quo nostrorum octo portum æternitatis antè attigerunt, in celeberrimum hujus Provinciæ portum Boni aëris est inventus. Inde Cordubam in Tucumaniam missus ad captandas altiores scientias, omni cum laude studia absolvit. Non filebo hic, quod ex animi dimissione ad nostram ædificationem uni amicorum in aurem credidit. Probè nōrat, sibi nec in philosophicis disciplinis, nec in officiorum domesticorum dexteriore executione alium parem esse, ut sibi eā de causa complaceret, & Orationem Angelici Doctoris Thomæ, studiis suis alias præmitti solitam, supinè intermitteret. At enim ex eo tempore intellectus illi ita est obnubilatus, ut magnâ industriâ opus fuerit

ad enodandas Theologicas difficultates. Absolutis subin literarum studiis Sacerdos factus, protinus exeruit suum zelum in Missione Cordubensi, quæ Indos æquè, ac Hispanos complectitur. Pauperiores anim Hispani in circumiectis Cordubæ agris vagè habitant, prorsus deserti, & instructionis Christianæ expertes, nisi quam accipiunt à nostris, tempore Paschali illuc excurrentibus.

2. Inde digressus P. Lucas Indos, Pampas dictos, adiit, qui Cordubensi Diœcensi quidem adjacent, sed vel in medio Christianorum barbaræ suæ superstitioni mordicus inhærentes, æternum pereunt. Dicivix potest, quantum sudoris & laboris his Indis convertendis impenderit, sed incassum, obstinati penitus in avita cæcitate animis. His ergo desertis, aliò vertit suum zelum in patentiores, & maturiores fructui campos apud Chiriquanos, & Chiquitos. Ad hos mitti instantissimè periiit, & inter omnium primos fuit, qui eas gentes ad Dei agnitionem erant adducturi.

3. Obtigit illi Reductio Divinæ Matris apud Guapayenses, ubi per biennium plus fructus tulit ex suam patientia, ex famis, sitisque molestia, ex fannis, & ludibriis, quæ ibi pertulit, quâm ex lucro animalium. Quippe Chiriquani valde esseri, & pervicaces sunt populi, nec pœnis, nec beneficis compescendi. Utroque hoc adminiculo usus est bonus Deus, cum prodigiosis modò eventis, & accenso Apostolorum zelo alliceret, modò immissis tempestatibus horrendis inter fulgura, & ruentia fulmina, fame item, & annonæ caritate, quin peste ipsa terreret. At hi infelices nihil moti perstabant in sua malitia. Itaque jam assueti excutiendo Christi jugo, vetus mendacium oggerebant, ceu P. Lucas cum Sociis nihil aliud ageret, quâm ut illos Mamalucis proderet. Quare tota regione sua Patres expulerunt, everso dein funditus templo.

4. Quanto dolore P. Lucas hos sponte pereuntes Indos deseruit, tanto solatio delatus est ad Chiquitos in Colonia S. Francisci Xav. Chiquiti enim multò priores erant ad recipiendam fidei doctrinam. His proin Neophytis totus quantum adstitit incredibili cum ardore & amore, quo utroque sâne opus erat. Non tantum enim rerum necessiarum penuria, sed & pestilenti lue præter alia mala tunc laborabant. Diu noctuque continuabat labores adeò, ut nec propriæ quieris necessitatì prospiceret. Tandem ea contentio virum in gravem, lethalemque morbum conjecit, summo Sociorum dolore, atque etiam Neophytorum,

torum, qui tanquam sanctum venerabantur, & ut patrem amabant. Verum Deus eam calamitatem properato solatio abstulit, reddita nempe integra P. Lucæ valetudine. Ex hac communicata frequens illi excursio erat in circumiacentes tractus per montes, & valles, per prata, & nemora, ut animas nimirum venaretur. Hoc in negotio solâ Dei providentia nixus, nihil curabat suam valetudinem, radicibus, & pomis sylvestribus contentus. Neque ab ista laborum contentione quidquam remittebat in gravi morborum afflitu, qui ipsum sæpenumero prosternebant in terram, sine alio medico levamine, quam Divinæ providentiae, cui resignabat suam voluntatem. Inde factum, ut anima ejus tantis solatiis à Deo obrueretur, quæ in totum corpus redundabant, tantisque dabant vires, ut morbis nunquam ex toto succumberet, quin eosdem verius non sentiret. Horum omnium testis est ipse Superior, afferens, P. Lucam rigidæ nimis, & austerioris vitæ causâ seriis, & acrioribus verbis à se castigatum fuisse, adjecto monito, ut zelum suum justo ardenter moderareretur, quippe qui judicio aliorum quandoque limites sanæ rationis transgredi videretur. At enim cum spiritu ageretur, qui humanum ratiocinium longissime transcedebat, fervori suo imperare jam non poterat, ut etiam magis magisque cresceret, ubi ubi majore labore major animarum fructus sperabatur.

CAP. XI. §. 3.

1. Detritæ ejus vires cum veste miserrima referunt mancipium. Jocantes ideo in se Barbaros ad fidem permovet.
2. Plagiariis Europais fortiter resistit.
3. Puraxes docet, illisque pluviam à cœlo impletat.

Fortè viribus omnino exhaustus, misero vultus habitu, veste mendica, & lacera aliquò advenerat, cum ejus Loci Ethnici ex comitibus per jocum quæsierunt, an hic profugus Hispanorum mancipium esset, tam inclementer tractatum? His dissimulatis int̄im Christi Evangelium tanto spiru illis prædicare cœpit, ut illud recipere omnino statuerint. Desiderium plus, & plus patienti erat illi tam ardens, ut sæpe cum Christo sancte expostularet, quod Divina

Majestas tam parca esset erga ipsum in largienda cruce, quam usque adeo copiosè aliis impertiretur. Scilicet neccum intellexerat, quid & quantum ipsi apud alios populos in ampliando divino Nominе olim tolerandum.

2. Anno 1704. exierat quæsum populos Puraxes, sed ne unum quidem ex iis reperit. Omnes enim in montibus, & sylvis se abdiderant, ut impios plagiarios Europeos declinarent, qui eodem tempore advenerant vi abducturi hos Indos. Unus horum negotiatorum Patrem duris verbis adorsus: *Non est*, inquit, *modd tempus Missiones instituendi. Proin sine mora se hinc auferret, nisi vellet vi adactus maturare redditum.* Poterant haec minax meticolosum perterrefacere, non item nostrum magnanimum Apostolum, qui inhumani hominis audaciam verbis ita retudit, ut actutum aliò abscederet.

3. Pater autem tamdiu Puraxes est insecurus, donec unum tandem offenderer, qui in fastigio arboris hærens, explorabat motum Hispanorum. Hic P. Lucam in spelæa, & tuguria suorum deduxit, ubi collectos Puraxes sanctam fidem docuit, infantes baptismō abluit. Et quoniam id temporis inopiat imbrium tellus exaruerat cum detrimen-to frugum, & segetum, populus extrema pauperie pressus Patris genibus ad voluntate est, rogans magis lacrymis, quam verbis opem, à magno Deo, quem prædicārat, obtainendam. Motus precantium lacrymis Pater juber, ut genua flecterent ad Christum, Cruce pendulum, ut manus ad cœlum protenderent, & magna cum fiducia à Deo, bonorum omnium largitore, aquas pluvias exposcerent. Et hem! benignum cœlum, calidis Neophytorum precibus emollitum copiosam terræ pluviam indulxit.

CAP. XI. §. 4.

1. *Calumnia Patri Cavallero impacta ab Europæo non inventit fidem apud Puraxes.* 2. *Expostulatio, & mina scelerati Europæi spernuntur à Patre.*

Capitalis animarum hostis, indignans possessos hactenus populos sibi eripi, Apostolum ingenti procella involvit. Primo quidem tempestas ingruit per illum ipsum male consultum, & sceleratum Christianum, de quo superius mentio facta. Dein vero

cum

cum hic ipsissimus animadverteret, iniquam suam negotiationem in posterum non processuram, statuit cum sui similibus uno labore duplex procurare emolumentum, scil. non modicum numerum mancipiorum secum abstrahere, & unà P. Lucam apud gentem illam exossum facere, ut ne comparere porrò presumat. Hac cogitatione fexus adiit homo perversus Indos Puraxes, ut persuaderet, ne Patri fidem haberent, utpote solo habitu tenus Jesuitæ, & Missionario, revera doloso Mamaluco. At Puraxes verbis ejus non eam fidem tribuerunt, qualem sperabat, atque optabat impius homo. Exorti ramen sunt diversi animorum motus, metu, ne quid sequius rei subficeret. At quia Patrem valde amabant, oppidò tristes esse cœperunt. Vir Dei ubi intellexit sibi positas ad ruinam pedicas, stygii hostis technas detexit, suisque Neophytis omnem metum, & tristitiam absterrit.

Quo facto scelestus homo immodicâ irâ accensus, vindictæ imperium cavillis, sannis, & variis probrosis dicteriori prodidit: quin parum absuit à violentis manibus, viro inferendis. Denique minitans edicit Patri, & quidem nomine Catholicae Majestatis (ut nempe id genus verispelles balatrones solent, qui sui proventus causâ impudenter crepant regia decreta, & Majestatis supremam autoritatem) ut illico regione hac relicta ad urbem S. Crucis itaret, causam dicturus coram regio tribunal. At verò P. Lucas nihil omnino pro bonitate conscientiæ sibi meruens, imperterritus insolenti respondit: sciret, Patrem Cavallero omnem daturum operam, ut pro meritis huic populo vivis depingatur coloribus, quid hominis nempe sit, nullum ut deinceps accessum in hasce terras sit habiturus, multo minus fidem apud incolas meritus. Viribus suis nequaquam fideret, memor, potentem Dei vindicis ac Catholicae Majestatis manum sat longam, atque porrectam esse, quæ vel in remotissimis his terris tantam, tam enormem injustitiam debitum castigaret suppliciis: nullam proinde spem sibi faceret, quod crassis suis mendaciis justissimo & sapientissimo Regimini ad S. Crucem sit impositurus. Hæc verba impii cor ita perculerunt, ut inde discederet. Novo proinde fervore P. Lucas in id incubuit, ut non modò omne malum ab his Neophytis averteret, sed etiam emolumenta eorum magis & magis promoveret. Circa id tempus Neophyti Puraxes Indum aliquem ex gente Manacitorum adduxerunt, qui fugâ servituti memorati impii plagiarii se subduxerat.

Cal.

Callebat ille nonnihil Chiquitice linguae: erat præterea, quantum in Barbarum cadere potest, boni ingenii, quod patuit ex eo, quod sacras Christianorum ceremonias imitari, & varias pias preces, quas audierat, recitare sciret. Hoc saepius animadverso P. Lucas conjecturam fecit, forte repertum iri in tota reliqua Manacicorum gente, quod in hoc uno Manacico deprehenderat. Igitur confessim statuit arripere negotium illos ad Christum transferendi.

C A P U T XII.

P. Cavallero proficiscitur ad Manacicos. Indi, necem Patris meditantes, puniuntur.

§. I.

1. *Tres populi ad fidem proni: infantes baptizantur: P. Cavallero morbo sternitur: voto factio convalescit.*
2. *Frustra terretur, ne Manacicos adiret.*
3. *Patris magnanimitas animat Puraxes.*

Puraxes admodum laeti, quod sceleratus ille Europæus Apostolici Virianimostate percussus aufugisset, in sylvæ interiora amplius recesserunt. Zuriquius autem hujus ipsius gentis Caciarius rogabat Patrem, ut, & populos Arupores sibi conciliaret: *Nos verò, inquietabat Turiquius, illos priùs amicis verbis conveniemus, ut benevolè te suscipient, & audiant. Nos Puraxes, & Tubaces cum illis conjungemur, conjecturi simul unam coloniam, cui tu doctrinam & baptismum conferre poteris.* Pater, cui nihil magis erat in votis, ingenti ardore actus, mox iter arripuit, & intra paucos dies eò delatus, reperit gentem tam pronam ad recipiendam Christi legem, ut uno die octoginta infantes sacro fonte ablueret. Parem baptismi gratiam non obtinuere adultores, cùm experientia satís docuerit, cautius cum istis esse agendum.

dum. Inde iter suum prosecutus est versus alium vicum: sed tot laboribus fractus, gravi morbo succubuit sub obvia arbore, omni humana ope, & solatio desertus. Itaque mortem propinquam ratus, ad eam ritè excipiendam se jam comparabat. Indi præsentes nihil dolebant magis, quām quod nihil levaminis illi suscepseret ad refocillandum ægrum. Tandem inventam Gallinam obtulere, quam tamen renuens æger, jussit dari alteri ægroto Neophyto. His in angustiis Pater videbatur sibi audire internam vocem, Deum scil. velle, ut teste offret ad prædicandum Manacis S. Evangelium, arque eo patre sanitatem reddituram. Oblsecutus divinae inspirationi, votum fecit non tantum Evangelium prædicandi apud dictos populos, sed etiam ad salutem eorundem, si ita placitum Dœo, vitam cum sanguine profundendi. Hoc peracto, priores vires cum sanitatem in vestigio recuperavit. Caciquius ejus loci nomine Pou repentinam sanitatem admiratus vehementer, non omisit tantum beneficium, insperatò obtentum, Patri gratulari. At Pater sui voti memor, mox conferre cum illo cœpit, & simul orare hominem, sibi ut in negotio tanti momenti adesse, quin se viæ Comitem præbere vellat.

Hoc tamen Caciquius nullo modo probabat, afferens, rem nullum progressum habituram. Manacos enim, ajebat, non modò robusta, & formidanda corporis mole, sed etiam numero admodum valere: esse erga Hispanos animo infensissimo, nova primùm coniuratione facta in vindictam maleficii, suis recens illati, ut nemini uni propterea essent parcitui. Illuc proin velle proficiisci perinde fore, ac se viëtimam macello offerre: præterea viam esse perdifficilem, multis periculis obnoxiam, in qua Manacici murices copiosos defodissent, uti ipse Pater priori anno expertus fuerit, upote redire coactus. Hæc elocutus Caciquius aliquamdiu defixis in vultu Patris oculis hæsi, ruesusque dehortari cœpit, ut ab itineris propolito desisteret. O Pater, inquietabat, quid si Manacici, efferratus populus, cum summa truculentia te adoriantur, quomodo solus & unicus resistes? O Pater, viëlima mortis eris indubitate.

Ad hæc Apostolicus Vir apprehendens dextrâ Christum in Cruce fixum reposuit: ecce, inquit, scutum, quod illorum furori objiciam: nihil admodum formido, quod resit divina voluntas, ut legem sanctam ibi prædicem: nec pilum capitis mibi auferre possunt, nisi Dœo annuente: imò si etiam eorum manibus stratus cadam, nunquid hac mors mihi vita foret? si

tantus vos metus retinet, agie subfſiſte tantisper in via, antequam ad barbaros veniamus: ego interim solus, divina ope armatus, illos adire non reformidabo: & si adventus quidem meu non ingratus fuerit, revertar ad vos, mesum adducendos, fecisſi non rediero, vos fugam capeſſite. His verbis ardore insolito plenis non ſolum Caciquius, ſed etiam cæteri præſentes Iadi mirè accenſi ſunt, & in has voces proruperunt: *Abſit, O Pater, ut hinc fugiamus: quod si te trucidaverint, noſtor erga te amor vindictam capiet, tametſi in fruſta dein conſideremur.* His dictis Caciquius arma corripiens, fortillimos quoſque fuorum ad ſe citat, dein ad Patrem dedit, apud quem omnes, & ſinguli magno animo promiferunt, ſe potius mori velle, quām permittere vel minimam Patris laſionem.

CAP. XII. §. 2.

- 1. *Inimicitia gentis cum gente impedit petitam pluviam.*
- 2. *Renovata pax eandem feliciter impetrat.*
- 3. *Metus comitum redire volentium.*
- 4. *Confirmantur in itinere prorsus periculoſo.*

Antē tamen, quām iter aggredierentur, instabant, ut aliquanto plus in Christiana Lege inſtruerentur, ut parvulis bap̄tismus conſeretur, ut pluviam impetraret ſervand ſab interitu frugibus neceſſariam. Audiit preces P. Lucas, jufſitque præaltam ſtruī, & erigi Crucem. Adſternitur deinde cum univerſis, Deoque ſuppli- cat, miſello huic ut populo miſericordiæ ſuæ manum porrigeret, fru- diuſque demiffis cœlo imbribus bearet in deſideratam alimoniam: plus non requiri, quām ut bonus Deus veller gratificari, quo uno beneficio has omnes animas ſibi lucraretur, tam caro Filii ſui Sanguine redemptras. Evidem ingens fuit fervor Orationis hujus, in arena ramen præſenti, hac vice quidem, cœlum necdum penetravit. Optimus Pater, ſibi perſuadens, ingens odium, & vindicta cupiditatē adverſus Tapacurās, & Manacicās, qua flagrare poterant Puraxes, fortassis tacitam eſſe cauſam, quo minuſ preces exaudirentur, omnem denuo populum convocavit, coram erecta Cruce de genibus auditurum ſequentem allocutionem. Christus (Pater intonat) Christus noſtor iuſtissimus Judex vobis ex merito iraſcitur: precibus veſtris negat propitiag.

picias aures, & levamen indigentis vestris. Vultis repulſe causam? Certè alia non est, præterquam vestrum ulciscendi Studium adversus Tapacuras, & Manacicos, quibus nocere pro viribus queritis usque ad ipsam mortem pro occasione quavis inferendam hostibus. At enim cœlum ea de causa talionem vobis modò reddit. Lex Christi JESU præcipit, ne quis proximo noceat, sed offendenti nos ex animo veniam demus. Evidem non diffiteor, etiam illos hostilem in modum erga vos fuisse, nec levia intulisse damna, sed propterea non opportuit vos exhibere tam crudeles inimicis vestris. Quare mei monitii paternis obsequentes, de commissis erroribus pœnitentiam agite, ponite tam derriumentosum odium, & animi aversionem, facite eum vestris hostibus perennem pacem. Hoc ubi primum feceritis (mihi credite) vestras Deas preces benignus respiciet.

Neque verò pluribus opus erat, ut hi Indi unà omnes irent ad san-
ciendam cum hostibus novam, verámque amicitiam. Sed vix inter-
vallo unius horæ abscesserant, cum Deus sponsonem sui servi imple-
vit, effusâ largâ pluvia, arescentibus agris fertilitatem, Indis gau-
dium ex spe mesis paritûrā. Postquam igitur ad fluvium Ariubaitū, vel ut alii vocant, Zuquibuiquì pervenerant, hostis infernius ad ever-
tendum Patris sanctum propositum ingenti formidine omnium corda
occupavit.

Jam aliquot dies eo in loco transegerant, cum Patrem urgerent ad
reditum propter viæ difficultatem, quâm Manacici (ut superiùs di-
ctum) muricibus ex durissimo ligno acuminatis aspergâbant, ad præ-
cludendum regionis ingressum. Quanta proin animositas illis autem in-
federat pro & cum P. Luca moriendi, tanta modò erat pusillanimitas
ultrà pergendi, dum tamen periculi nihil in præsens adefficer. Fateor
(ita scribit ipse P. Lucas ad suum Rev. P. Provinciale) fateor, tam-
etsi Puraxes ex conscientia fortitudinis suæ, & animositas haud
facile terreatur, & in me singulari amore sint affecti, tamen non
me, sed Deum solum potuisse dejectos animos resuscitare, ut iter in-
ceptum prosequerentur. Nempe ut monstraret, se exilibus, &
imbecillis adminiculis uti ad magnum opus, ad deducendas nempe ad
se peregrinas gentes.

Quippe dico tantummodo verba, quæ ipsis dixeram, satis fuere, 4.
ut omnem metum ponerent. Itaque sine mora Pou Caciouis se viæ
continuandæ reddidit, quem tota adeò phalanx subditorum insecuræ
R. z est,

est. In via dum pergunt, ad sepimentum evaferunt, ubi sese ad pugnam expeditis sagitis & arcubus parabant. Ita armati, silenti passu, ne intempestivè proderentur, processerunt. Hoc terum articulo fatetur enimvero Apostolicus Vir, præ metu sibi crines horruisse, oberrante tam propinquo mortis discrimine. Ut sentiret nimimum aperte, omnes suas vires, & animi robur ab unico Deo descendere. Fateor (pergit in sua narratione) me singulari timore correptum fuisse, dum pentabam, me antesignanum omnibus in discrimen præitum, me primùm oculis Barbarorum obviā venturam, & venenatis eorum jaculis ceu metam futurum. Desiderium tamen videndi prope diem mei Servatoris in cœlesti gloria me animavit rursus, contra omnē periculum. Quamquam altera ex parte non immeritò illud subtimere, quod magnus Indiarum Apostolus Xaverius præ demissione animi de se pronunciārat, nimirum ne mea peccata fortissimum scutum essent pro avertenda à me gloriosa morte. Præter ista etiam P. Lucam mirè excitavit factum præclarum unius è suis famulis, qui Jacobus dicebatur. Hic enim porrectis ad cœlum manibus, & piissimo gestu Deo se victimam obtulit ad promovendum inter illos Barbaros Evangelium.

CAP. XII. §. 3.

1. Territi iterum comites, exemplo Patris, crucem præferentis, propinquant Barbaris. 2. Hi ad hospitum conspectum in arma ruunt. 3. P. Cavallero stat cum cruce in manibus imperterritus. 4. Izù interpres suos Manacicos pacat, & ad fidei gratiam permovet in medio impetu necandi omnes.

Intra pervenerant ad eorundem mapalia, sed destructa, & exusta tristi spectaculo repererunt. Iterum ergo territi Puraxes reverti cogitant. Verū ab interprete suo Izù docti, haud procul fertiliorem reperiri terram, & simul præeuntis Patris imperterritu exemplo tracti, iter porrò continuārunt. Paulò post conspicati novam communitatē nova formido Puraxes incessit. Nihilominus antebulso Missionarius perrexit, tacitis ad Deum affectibus imminentib[us] morti se parans. Ne verò vis missilium telorum Christum crucifixum

è ma-

ē manu excuteret, illum dextræ lūx alligavit. Interim subsistentibus cæreris Pater processit solo comite interprete, qui aliquot passibus remotior secutus, de instantे periculo Patrem denuo monuit. Inclinata jam dies erat, quando cum interprete pago appropinquabat Pater. Vixdum autem sibi adventus indicium illuc subiit, cùm incondita vociferatio subsecuta est.

Fœminis & pueris fugere jussis viti subito in arma ruerunt, sanguinario proflusus animo accessum Patris hospitis operientes. Inclamabat equidem interpres quanta potuit voce, ut armis parcerent, quandoquidem Pater hospes non ut hostis veniret, sed ut amicorum optimus. Idem repetebat ipse P. Lucas: *sum Missionarius (clamabat) buc veniens ad vos aeternum beundos.* Sed Manacici omni dehortatione insuper habita fese in ordinem distribuere, & ad conflitum parare. Eo rerum discrimine ad Patrem Pou Caciouius accurrit, dicens: unā omnes sumus morti devotæ vīctimæ! hem ab hostibus ita circumcingimur, ut nullus jam fugæ locus pateat ad mortem declinandam.

At P. Lucas hominem animans securum esse jussit, merūque, quem ipse prius senserat, posito, in meram & miram magnanimitatem insurrexit. De hoc ipse scribit his verbis: Denique dico, mihi in hoc præsentissimo periculo simul & semel omnem metum esse abstergam, & unā vocem mihi intus fuisse allapsam: *Nunc quidem non morieris.* Et quamquam telis & hostibus, in mille partes me conciluaris septus eram, in arena tamen perstabant sola cruce armatus, animo interim tam præsenti, & placido, perinde ac si in aliquo Europæorum templo versarer.

Cæterum animadvertisens Izù interpres extreum discriminem, in medium conterraneorum suorum cuneum se conjecit; quippe qui ipse ex gente Manacicorum erat. Suis deinde potentibus verbis, & multò magis potenti Dei gratia id effecit apud suos Populares, ut efferata corda penitus expugnaret, vindictæ imperum in benevolentiam, odium in amorem transferret. Et quamquam novellus etiamnum ille Christianus erat, de Dño tamen, & ejus sancta lege tam nervosè dixit, ut universi, alias post alium sensim, prout stabant, cum arcu, & sagitta ad P. Lucam accederent, in genua fese prosternerent, summa cum reverentia vulnera Christi Servatoris osculo venerarentur. Ad hoc operæ non minimum contulit Caciouius Pou, qui elatâ voce omnes advocans, hortabatur: *Eja venite, O mei amici! venite, &*

Iesu Christo Servatori vobis primum fidelitatis tributum pendite! agite! adorate hunc, atque illi vos tanquam subditos devovere! Hoc enim verò esto verum specimen divinæ misericordiæ, quæ vel ex Indis, nuper Ethniciis, eligit ad prædicandum JSSU Christi Evangelium: ut integra gens, paulò antè ex insana rabie, & crudelitate quasi constata, derepente ceu mansueti agni pedibus Christi crucifixi adolverentur. P. Lucas in consideratione tam miræ metamorphosis non potuit non fundere sacri gaudii lacrymas. Deoque optimo millies & millies gratias agere, quod spem tam exiguum cœlesti suo favore tam largè & auspicio coronaverit. Posteaquam igitur omnes incolæ ejus loci dicto modo le Servatori suo dediderunt, in foro congregati, firmam cum aliis populis pacem sanxerunt. In eodem dein foro sua sponte erexere altam crucem, tam ad omne bonum mobiles, ut multis precibus instarent apud Patrem, ne se desereret, amplius in Christi fide instruendos. At P. Lucas, licet nihil ardenter optaret ipse, hac quidem vice petitioni annuere non potuit, causatus imminentem hyemem. Spem tamen fecit in proximum ver, quo stabilem apud ipsos mansionem esset habiturus.

CAP. XII. §. 4.

1. Pax firmatur cum manacisis jam Catechumenis. 2. Accedunt pacis foederi plures populi. 3. Redire cogitur P. Cavallero, invitis Neophytis. 4. Diaboli stropha ad perdendum Patrem Cavallero, sed per abitum Patris elusa, cuius laudes enuntiant vel ipsi Barbari pugnaturi contra Orci satellites. 5. Lue pereunt machinatores necandi Patris Cavallero, ravidorum canum instar: nigra eorum cadavera: alba baptizatorum exposte morientium. 6. Alii crucem evertentes miserè mortui.

2. **P**ostridie vel ante auroram accurrerunt Matres singulæ cum infantibus per facili baptismi januam intraturis veram Ecclesiam. Eadem die advenerunt alii Indi, quos vocant Curucarecas, post-

postquam adventum P. Missionari intellexerant, facturi scil. pacem cum Manacicis. Hos universos P. Lucas in foro congregatos in suo proposito ita confirmavit, ut denique jurejurando spoponderint servare in violatam ac perennem pacem.

Auxit majorem in modum laetitiam adventus Indorum, quos dicunt Zoucas, Sosiacas, Iritucas, & Zaacas, diversæ nationis omnes, in ejusdem pacis fœdus modò transgressos. Quin horum fœderatorum exemplo multi alii illorum tractuum populi, haud procul flumine Maragnone in magna frequentia degentes, ad sanctitatem pacis Societatem accessissent, si Pater diuini morari potuisset.

Verum cum itineris comites vererentur, ne redditum præcluderet consueta pluviarum exundatio, coactus est falcem à matura jam messe ranti per retrahere, & viam retrò releggere. Abitus hic Christianis vix ruderiter iniciatis tam gravis accidit, ut turmatim sese in socios viæ obtruderent, & quidem ad non leve intervallum. Mirabatur sanè factum Pater, cui tanta humanitas apud nullos adhuc Barbaros obtigerat. Solenne est Divinæ Providentiae, si ad magna præstanta nullis vult uti miraculis, ea perficere fortuitis solum adminiculis. Pater hoc ex repentina adeò Puraxeforum conversione. Certè si P. Lucas vel per pauculas horas ibi locorum motas traxisset, nec pacem fanciadam amore pluviae suauisset, bellum inter Puraxes, concitatore diabolo, haud dubiè exarsisset.

Quippe damnatus Orci Spiritus, qui à Sibacasis vario sub schermate spectabilis adoratur, eadem post abitum Patris nocte suo sacrificulo in mandatis dederat, ut Caciqio suo nomine ediceret, velle se omnem populum colligi, quoquot ferendis armis pares essent, armari, & ad pagum Manacicorum deduci; esse enim ibidem peregrinum ex Europa Sacerdotem, morte dignum: hunc proin tollerent tanquam infensissimum sibi hostem. Addidit dæmon, ut Patrem in via interciperent, quandoquidem vicum jam deseruerit. Cum igitur, ut iussi erant, ad locum, nefario facinori destinatum, pervenient, Caciqius sacrificulo Mapono ait, sese intraturos omnes vicum, explorandi causâ, unde, & quam ob rem iste hospes eò venisset. Præter omnem enim rationem esse, dicebat, aliquem velle occidere, qui nec de facie quidem norus est. Popa Mapono horum verborum impatiens, omni modo conirebatur Caciqii consilium dissuadere, sed totâ suâ stygiâ eloquentiâ efficit nihil. Conversus ergo ad Commitiones iussit, ut dato imperio obsecundarent, nec jucatum

ratum Numinis sui hostem manibus elabi sinerent. Sed & milites Caciquio astipulasi sunt, ut popa omnium votis victus, vel invitus sequi neceſſe habuerit, ringente licet præ ira animo. Mapale ingrediſſi rescrire cupiebant, ubinam Pater hospes versaretur, quem iuſſu Dei ſui trucidarent. Ante tamen ſe velle doceri, unde homo ille eſſet? quid rerum ageret? abſit: ne hoc tentetis! ſubdit Chabi, ejusdem loci Caciquius: ad hujusmodi cædem patrandam ſat virium mihi ſolent, ne veſtris ſuppetiis indigere. At verò ingens confidentia erga nos, quam à primo ſuo adventu præſetulit, & verba merum amorem in noſpirantia mentes noſtras ita rapuerunt, ut vereremur virum talem vel in minimo laedere. Mihi quidem hunc cultrum præter alia dono dedit, ut singulariter illi ſim obſtrictus, & amicus ſincerus futurus. Puraxes, aliósque noſtros olim hostes nobiscum conciliavit ſtatuta mutua pace. Eò igitur redite, unde veniſtis. Profecto per me nec unum paſſum ultrà facietis. Haec prolocutus, ſuos ad arma & pugnam vocat.

5. Tam magnanimum reſponſum Barbaros Sibecas ita conterruit, ut prælii diſcriben refugerent, facile ſcil. cladem accepturi. Itaque reductis univerſi viam tuam relegerunt. Mapono popa, cùm Patrem quæſitum non poſſet iræ ſue immolare, furorem ſuum in erectam Crucem tranſtulit, omni vi evertendam. At chabi Caciquius neque hoc fieri permifit, cauſatus, hoc exaltatum lignum ſibi ſummo in prelio eſſe, poſtquam vidiffet, tanti illud aëſtimari à P. Missionario, quin & adorari. Mapono proinde hac quidem vice infectis rebus abſcedere coactus eſt, cum proposito tamen confiſium ſuum vertente anno in opus deducendi. Sed & iſtud Deus impedivit, & ea quidem ratione, qua Evangelicis Prædicatoribus apud cæteros populos magna existimatio comparata eſt. Quippe tori illi regioni ſæviflora incubuit pestilentia, cum tanta hominum ſtrage, ut nemo unus ex iis, qui Missionarium ad necem quæſierant, mortem evaſerit. Et hi quidem omnes, quod vel maximè mirum erat, ſimul ac lue correpti fuerant, mente alienati, percurſabant nemora rabidorum canum more, donec præ laſſitudine, & fame mortui conciderent, æternum miferi. Id certè vel cadavera ipsorum palam fecerunt, quæ stygiis titonibus ſimillima ad horrorem impiciantium ſedē nigricabant: dum interim corpora extincitorum infantum, qui baptismi lavacro erant abluti, non deformia, ſed candida remanerant. Omnia primus, qui

qui Divinæ Nemesis Decreto tam infelici morte animam efflavit, fuit ille impius Ereb minister Mapono Concitator factæ in Patrem coniurationis.

Pari supplicio multati sunt alii Barbari, qui dejiciendæ S. Crucis à P. Luca posita, sacrilegas manus admovere non horruerunt. Nam cùm inter convitia, & blasphemias Crucem eversam in multa frusta concidissent, sacrilegum facinus miserabili morte paulò post luerunt. Quin Arupores Indi, licet S. Fide necdum imbuti, insolens factum improbarunt: pœnam autem in reos à Divina Justitia inflistam, ratam habuerunt.

C A P U T XIII.

Descriptio Regionis, superstitionum, rituum, & aliarum proprietatum apud populos Manacicos.

Ad præclara gesta, & Apostolicos P. Lucae Cavallero labores magis declarandos necessarium omnino visum est, ut cursus historiæ tantisper interrumperetur, quo congrua hic daretur informatio de indole Manacicorum, de præpostera religione, de superstitionis ritibus, & moribus modò memoratae gentis.

§. I.

1. Varii fructus, & feræ Regionis. Famacosio sic ditum animal mirabile, & nocens. Sed dolos sternuntur ab Indis: fructus Bainilla, & Tutumas. Pisces, & messis copiosa. 2. Species incolarum, & indales. 3. Architectura eorum. 4. Labor foeminarum: Ritus conviviorum.

Hæc igitur region non nihil vergit ad septentrionem, remota tridui itinere à Reductione magni Indianorum Apostoli S. Francisci Xaverii. Cingitur tam densis, ac vastis sylvis, ut P. Lucas non dubitares scribere, quod ali-

quoties vix pervius solis conspectus ipsi obtigerit. Extenduntur hi saltus ab ortu in solis occasum, & terminantur in amplis, sed sterilibus campis, qui maximam anni partem aquis stagnant. Gignit ista hæc regio magnâ copiâ varios fructus, & feras. Una harum est, cui nomen Famacosio dederunt. Refert hoc animal caput rigidi simile, cætero corpore canem, sed sine cauda exhibet. Superat hoc monstrum reliquas bestias celeritate cursus, ut, si quem persequitur, vix possit aliquis ex unguibus ejus evadere. Quodam conscientie arboris quis effugere querat, congregantur quâm plurimi Famacosii, nec cessante terram circa radices arboris eruere, donec integer truncus sternatur humi. Contrà Indi ad sternendam hanc bestiam astu sequenti utuntur. Nimirum complures Indorum sese conjungunt, sepimentum ex aliis, crassisque sudibus struunt. Hoc receptaculo clausi isti venatores, magnum edunt strepitum ad has feras illuc pelliciendas. Cùm ergo exitæ bestie sepe evertere laborant, occasio Indis nascitur illas telis conficiendi. Reperitur etiam in his terris fructus Bainilla, & Tutumæ dictus, nec re ipsa alius est, quâm grandior Cocos (ut vocant) non absimilis peponibus, quamquam non sit fructus palmæ, veluti Cocos, sed alterius magnæ arboris, quæ illum profere non quidem in ramis, sed in ipso trunco; neque enim rami pares forent ferendo tam grandis, & ponderosi pomi oneri. Sunt hic locorum etiam fluvii, regionem irrigantes, qui abundant piscibus. Terram quod spectat, ad modum secunda illa fert plenimque copiosam messem.

2. Cæterum incolæ regionis sunt bona vultus, & corporis constitutio-ne, color tamen eorum ad olivæ colorem accedit. Non modica populi hujus pars nativa quasi contagione præfert speciem lepræ cujus-dam. Hinc spectares eorum corpora velut piscium squammis obdueta, quin tamen aliquid doloris de cætero illis creetur, aut incommodum. In bello sunt perquam audaces, & fortes, quemadmodum Chiquitæ. Imò hi duo populi olim in iisdem terris unâ habitabant, denum discordiis exortis invicem sejuncti. Hac divisione venerunt illis superstitiones, Chiquitis inusitatæ. Hoc vitium nempe didicrunt à vicinis sibi populis, sicuti eorundem exemplo carnes humanas vorare cœperunt. Non minus dicta separatio in causa fuit, ut mutata Chiquitorum lingua proflus corrumperetur.
3. Pagi ipsorum non absque omni architeconica constructi sunt, calce enim domus ædificatæ, in foro, & plateas distribuuntur. In hujus-modi

modi communitate extant tres vel quatuor maiores habitationes , quae in sua cubilia , & atria sunt divisa . In cubiculis hisce versantur primates cum præcipuis Caciquis . Serviunt dicta ædificia etiam struendis publicis conviviis : qui veniunt nomine fanorum ad colendos Deos suos . Privatorum ædes sunt & ipsæ ex ordine positæ , ad recipiendos hospites destinatæ . Illud maximè mirum est , quod ad consti- tuendas suas fabricas nullo alio instrumento utantur , quam saxe à ascia , qua ingentes secant arbores , nec sine magno labore dejiciunt .

Feminarum multis labor est in texenda rela linea , & confiden- dis terreis vasis . Eo fine terram per longius tempus macerant , ex qua decora , & apta vascula formant , ita quidem , ut tinnitum edant , perinde ac si essent ex metallo . Vici eorum non longè distant invicem , unde mutuam consuetudinem , & amicitiam impensè fovent , alternis se crebro invitant ad epulas , quarum plerūque finis est ebrietas . Quando una communitas cogitat alteram ad convivium in- vitare , supremus Cacicus per nuntios id exequitur , in cuius ipsius domo commune symposium struitur cum choreis . Ordo publicorum negotiorum & congressuum est sequens . Primum , & præcipuum lo- cum occupat supremus Cacicus : huic proximè assident sacrificuli . Tertium locum obtinent eorum medici , quartum autem alii substituti Superioris : post hos omnes denique consistunt cæteri de sua nobili- tate .

CAP. XIII. §. 2.

1. *Auctoritas , & potestas Caciquorum , quibus obeditur in summo rigore .*
2. *Polygamia . Hereditarium do- minium .*
3. *Frequentia hujus populi . Regionis descriptio cum populis variis .*
4. *Parescæ aves parvæ , sed mortiferae .*

Summo Caciquio non tantum hic primi subsellii honor defertur , sed & in rebus singulis prompta præstatur eidem obedientia . Subditæ struunt illi domicilia , agros illius subigunt , cel' æque , & culinæ ipsius prospicunt omni rerum abundantiam , quasquidem eo- rum terra proligavit . Solus ille Cacicus pro plena potestate poenas

à suis extremo cum rigore exigit, plerumque fustuari tam inclem-
ti, ut non raro corporis costæ, & ossa diffingantur.

2. Grex foeminarum parem præstat obedientiam uxori ejus Caciquii,
quitor alias, quot lubuerit, thori consortes sibi adoptat. Ab hoc
quoque sexu decimas accipit ex piscatu & venatione, quam nunquam
discipiunt nisi petita prius licentia Caciquii. Atque hoc regimen, &
dominatus est hæreditarius, & stata proin lege in primogenitum Caci-
quii filium recidit. Hic ab ipsa mox pueritia in pueros alios domina-
tum exercet, despotico propretra & nobiliore quasi more educari so-
litus. Postquam autem ad id ætatis pervenit, quæ regendis subditis
par sit, regimen adit loco sui genitoris, id quod non sine pompa, &
multis ceremoniis peragitur. Perseverat nihilominus in subditis pri-
stinus amor & subiectio erga suum præteritum Dominum. Unde si
de vita decadet, solemnes exequias peragunt multo fletu, ejulatu, &
innumeris superstitionis ritibus. Sepulchrum mortui est sub terra for-
nicatum, saxis & pilis probè firmatum, ne scil. ossa uligine corrumpantur,
aut ab incubente terra graventur.
3. Jam verò frequentia hujus populi est oppidò magna, in numero-
sissimos vicos divisa. Regio ipsa Manacicorum triangula est, lon-
giortamen, quam latior, ut pyramidem repræsentet. Protenditur
ab Austro ad boream, in cuius extrema parte hæc gens habitat. In
medio hujus regionis alii commorantur populi, qui quam diffi-
miles idiomate inter se sunt, tam sunt sibi similes in crudelitate, &
immani truculentia. Duæ exteriore parts seu latera pyramidis
sunt sequentes. Latus ad orientem incolas habet Quimonecas,
latus verò ad occidentem Tapacuras. Ad septentrionem re-
gio ambitur duobis vastis fluminibus, quorum uni nomen Potaquissi-
mo, alteri Zumunaca. In ista gemina flumina sese exgurgitant plu-
res minoris molis amnes, qui regionem irrigant. E regione dicto-
rum fluminum degunt populi, quos Puizocas, & Panacas
vocant, sejuncti ab hoc Manacicorum tractu sequentem in modum.
Ad ortum sici sunt pagi, ubi reprias populos Erinucas, Mopocas,
Zibacas, Jurucarecas, Quiriucas, Zococas, Subarecas, Ibocicas,
Ozonimacas, Tununacas, Zouca, Quitefusa, Osaaca, Ma-
tesupincia, Totacia, Quitemuca. Ad occasum solis confident po-
puli diverso nomine, ut sequitur, nempe Zounaaca, Orizebuca,
Beruca, Oboriquica, Obobococa, Monocaroca, Quizemaca, Si-
momu-

momuca, Piquica, Otuquimaca, Ojutunca, Paraca, Qymama-
ca, Cuzica, Pichazica. Omnes hi pagi, & multo fortassis plures,
quorum nequedum notitia nobis est, in parte inferiore dictæ regionis
sunt. Ab hoc tractu usque ad angulum terræ meridionalem invenies
populos, Quimiticas, Zouca, Boviruzacia, Sepeseca, Otaroso, Tobaizica,
Munaifca, Zaruraca, Obitisioca, Baquica, Obobisioca, Sofiaca, Obtene-
nema, Obigoca, Barayzibunoca, Zizooca, Tobazica. Proximi
his habitationem locarunt Zibacæ, nunquam à Mamalucis haec tenus
infestati: quamvis hi hostes Indorum regionem cæteram usque ad li-
tora Paraquarii sint sedē depopulati. Boream inter / & ortum Solis
post Zabicas reperire est incolas, quamvis multis milliaribus dissipatos,
Barabacas, Quiziacas, Naquicas, & Mappasinas.

4.

Est hæc quadruplex gens admodum generosa, magnam tamen
partem perit à certi generis avibus, quas Peresiucas nominant. Quam-
vis enim majores non sint vulgaribus passeribus, tamen pollent tanta
virtute nocendi, ut, si quem Indum conspexerint, pernici volatu
aggrediantur illum & perimant. E Regione horum sedes posuerunt
Mnochozucas, Pizocas, qui nudi penitus incedunt, uti & mulieres,
qua præter fasciam, è collo pendulam, nihil tegumenti præferunt,
nempe portandis infantibus factam. Inter Aquilonarem, & Orien-
talem plagam vivit populus, Tapacurás dictus, pari modo assimil-
landus bruis animantibus, utpote nudus æquè, & præterea Anthro-
pophagus. Huic contermini sunt Boures, Oyures, Sepes, Cara-
babas, Payzinones, Toros, Omunaifca, Penaquis Jovatubes, Zu-
timus, Oyurica, Sibu, Otezoo, Baraifi, Canamasí, Comano,
Mochosi, Tesu, Pochaquiunappi, Mayeo, Omenafisopa, Oms-
noquisoo, Botaquichocha, Ochizirisa, Jobarusifica, Zasuquicho-
quo, Tepopechofisiso, Sosoaca, Zumonocococa, hi & quam
plurimi alii Indi, de quibus necdum sat constat, vicini
sunt dictis Tabacuris.

CAP. XIII. §. 3.

1. *Superstitiones Manacicorum, mixtae quasi umbra Christiana, ex S. Apostolo Thomare residua, de Christinativate ex Virgine, ejus miraculis, & Ascensione.* 2. *Interim demones visibiles colunt.*

Quod spectat ad Manacicorum religionem, ritus, & mores, quos præferunt, verissimè dici potest, nullam gentem esse in tota India occidentali superstitionibus magis deditam, quam istam. Prisquam tamen has ineptas affanas afferam, paucis perstringam, quid de Christiana & vera fide contineant, quamquam hoc ipsum multis superstitionibus, & ridiculis erroribus sit vitiatum. Habent nonnihil luminis, & cognitionis à S. Apostolo Thoma, qui, ut ex non vanis rationum momentis astrui potest, in his regionibus Evangelium prædicavit. De Christi Servatoris nostri adventu in hæ terras aliquid, sed perexiguum nōrunt. Credunt ex antiqua traditione, quod præteritis temporibus Virgo longè pulcherrima Pupulum ter amabilem sine viri opera pepereit: quod idem pupus, postquam annis profecerat, tam multa, & magna miracula patrārit, ut totus mundus obstupeceret, scil. quod ægris sanitatem, mortuis vitam, cœcis visum, claudis gressum, & id genus plura, naturæ vires transgressa, beneficia impertierit. Denique dicunt, atque etiam credunt, quod die aliqua ad suos sequaces profatus fuerit: certis, quod mea natura à vestra omnino si diversa. His dīctis in conspectu omnium præsentium per aërem in cœlum retendisse afferunt, ubi in solem hunc est transmutatus, quem hodiecum oculis usurpamus. Popæ ipsorum Mapono vocati (qui, ut dicemus infrà, toties quoties populo collibuerit, in aëra seruntur sublimes) imponunt suis, dum afferunt, solem esse hominem, licet ex tam magna distan-
tia ejus facie, & corporis habitudo clare discerni non poscit. Atque hoc est, quod de mysterio Incarnationis Domini, sed pereram no-
verunt.

2. Nihilominus tamen nullum honorem habent illi, quem tam pro-
digiosa præter & supra naturæ ordinem perpetuisse narrant, sed dam-
natos orci spiritus adorant. Neque hoc sit in idolis ex saxo, ligne
aut

aut metallo factis, sed in porrentolis & feditissimis formis, in quibus se his misellis hominibus ipestandos præbent. Et verò hic colendi ritus stygiis spectris usque adeò iridet, & superbos spiritus inflat, ut Neophytus Christianis illudant, exprobrantes illis stolidam simplicitatem, qua inanimas picturas, statuas, & mutos quasi Deos adorare non dubitant. Neque hoc contentus inferorum princeps, ut velut ab his Indis divino honore coli, & adorari, id quod soli supremo, veroque Numini competit, sed insuper in hoc extremo terrarum angulo ad opprobrium & contumeliam vera Ecclesiae quasi similem huic Ecclesiam fundavit, sumius fraudulentissimus.

CAP. XIII. §. 4.

1. *Æmulatur Diabolus veram Ecclesiam, fingens tres DEI personas, & hujus genitricem cum misero gentis istius ludibrio.*
2. *Ritus adorationis, & salutationis in adventu dæmonum terribili.*
3. *Responsio satanae, & adhortatio, dum se rerum creatorem fert cum Stygia aula pedissequa.*
4. *Compotationes, Chorea, ad quas hortatur diabolus. Cædes ebrium.*
5. *Etiam dæmones simulant se fitire Chicham, potionis genus.*

Transtulit enim sanctissima Sacra menta, aliósque sacros Ecclesiae ritus in meras superstitiones, & sacrilegos abusus. Et primò quidem effinxit talem Trinitatem præcipuorum Numinum, ad discrimen scil. minorum, ut eorum unus esset Pater, alter Filius, tertius Spiritus, utique non sancti nomine vocandus. Pater vocatur Omequeturiqui, vel Uragorzoriso, Filius Urasana, Spiritus denique Urapo. Habent, & alium diabolum, qui personam Beatissimæ Virginis MARIE repræsentet. Hæc ut isti asserunt, Mater est Numinis Urasanæ, & uxor ejus Genitoris Omequeturiqui. Hæc ipsa Dea ficta rutilanti in vultu spectabilem illis se exhibet, dum veterator Stygius in Angelum lucis se transfigurat. Cætera Numinia visenda se sicut in deformibus prorsus formis. Vultus quidem, & integrum caput igneis & cruentis coloribus conspersum efferatur: aures bruto-

rum

rum auribus assimilantur: nares latissimè hiant: oculi inconditum immorem grandescunt, emissis flammeis radiis tre nendi: Corporis superficies est signescentis coloris: venter serpentibus & draconibus amicitur. Ex horum Deorum tribu qui primas loquendi partes haberet, est Omequeruriqui, sive Pater, & hic quidem alta voce loquitur. Post hunc sermonem orditur ejus filius Urasana, & quidem per nares: tertius sermonem inferens, est spiritus Urapo tali voce, quæ tonitru instar cum horrore auditur. Pater est Deus justitiae, puniens reos modò fustibus, modò aliis instrumentis: Filius, & Spiritus sunt populi intercessores apud Patrem, sed singulariter patrona fit memorata Dea. Templum horum falsorum Numinum est, ut superius dictum, palatium Caciqui, in quo convenient omnes, si quando solennes exequiae, vel alii universales populi cœrus instituuntur. Hos festos dies, & ceremonias Caciquius deuotissimi jubet subditis suis, quo intellecto ingentem copiam storearum ex stramine plectunt. Iitis illa pars aulae investitur peristromatum loco, quam vocant Sancta Sanctorum. Huc subeunt affectata Deorum monstra, quæ plerumque nominant Tinimacas.

2. Dum ex Erebo prorepunt, se tamen simulant quasi coelo descendere. Sub adventum suum tantum concitant tumultum in aere, ut totum palatium cum peristromatis suis contremiscat. Populus dominterea comfundo, & saltando indulger genio, salutat infernos hospites pari tumultu, & insolita vociferatione, & jubent bene venire his verbis: T'atvaequize? Pater, jámne advenisti?
3. Adhæc respondens Pater vocat illos Tanquites, hoc est filios. Quid rerum agitis? (subdit) voratis, potatis? enim verò heluamini, licet, inebriamini strenue; Hoc enī pacto mihi singulares delicias facitis, & mirè complaceris, qui providam vestrum omnium curam ero. Èa unā enim de causa amore vestri pisces, feras, & omnia, quæ ad genium faciunt, creavi. Cum his tribus simul adventat integræ dæmonum caterva, tanquam aula pedissequa. Unde in subjectionis restationem stare perseverant. Indi sibi persuadent, hos servos esse animas suorum hostium, cum quibus perpetua ipsis sunt bella, vel etiam animas alienigenarum.
4. Cum Dii loquendi exordium faciunt, summum est populi silentium, ut eō explicatiūs verba suorum numinum percipiāt, antē, & prius sua ibi tractaturi, priusquam chicha, eorum potio per modum cere-

cerevisiae, caput petat. Suis enim apud Deos peractis mox redeunt choreæ, mutuae verberationes, vulnera, & cædes, quibus singulis mirificè delectantur damnata spectra. Quodsi forte advertant, hos miserios remittere velle ab infandis istis factis, excitare novum furorem satagunt Dii his monitis: *quid faciūt O mei filii? ut quid tam remissi, & tristes esis? Ecce bibere, & saltare cessatis?* Ad quæ verba vestigio temporis Mapono popa tristem, & serum vultum indutus, nomine Deorum juber illos comedere, bibere, & festiva vociferatione plaudere, ne quis eorum præ tristitia contabescat.

Quin & ipsi Dei isti non dissimulant, se quoque fitire, ut adeò potum ab ipsis postulent. Itaque in promptu adest ad obsequium natu maximus Indorum, uti & vetula annosissima, quippe quorum ætas ad populum in maxima veneratione est. Hi proin pocillatores expediunt vasculum, soli huic fini præparatum, floribúsque ac cætera elegantia perbelle exornatum. Istud vas dextrâ capiunt, & fitienti Dao suo deferunt, terna vice delibandum: sinistrâ interim sipparium nonnihil sublevant. Simul ac hoc fit, exporrigit unus caco-dæmonum suam manum, aspectu horrendam, unguibus prominentibus asperam. Hac ipsa presfat poculum, ex quo dein singuli tres ordine bibunt, sed more potius bestiarum, quam hominum, & minore quantitate, ac qualem simulant.

CAP. XIII. §. 5.

1. Post compotationem à Satana fit Musica ad Sancta Sanctorum, quæ patent soli sacrificulo. 2. Nullus pagus sine tali præstigiatore. Oracula orci semper prospera cum reciproco Scommate Barbarorum. Interim ab orco ad bella incitantur. 3. Dona Diabolis oblata, & gustata. Abitus eorum cum ingenti tumultu. Mapono sacrificulus magus abit in cœlum, & credit miris modis.

Finitis istis Dei monstrum Ursana intra suum tabernaculum musicam symphoniam instruit, etiam remotius audiendam. Tum verò quotquot illum venerari volunt, ad saltum provolant.

T

Nemi-

Nemini ulli licetum est præterquam popæ Mapono videre Sancta Sanctorum, ut quidem ipsi vocant. Iste sacrificulus est intritæ ex Orco malitiæ nequam, & ex arte veneficus. Quodslimoris experientiæ magus inferior præsumeret intropicere sparium, ea curiositas ocyùs interdieatur à Mapono interminante, tantam audaciam repentina morte luendam, nisi oculos suos infrenet. Unus unicus Mapono gratiâ valet apud hos Deos, & miris præstigiis excellit.

2. Non est pagus, cui non provisum sit uno minimum hujus generis præstigiatore, quin quibusdam viciis duo vel tres sunt tales benefici. Porro aulam Mapono intrat, ubi Dii sui audientiam ipsi faciunt, vicissim autem ipse considens affatum petit, sua dubia proponit, responsa accipit, & prædictiones dæmonum. Fit quandoque, ut universus populus audiat hoc alloquium, cùm elatiore voce utuntur. Dum populus totus quantus est in saltando, cornessando, vociferando, progreditur popa, atque Deorum oracula communicat. Sunt autem plerique non nisi prospera, fortunata, & placentia responsa, puta, de frugiferis pluviosis, de opima messe, de ausplicata venatione & piscatu, quamvis hæc effata ferè semper sint mendacia, ut vel ipsi Indi hæc Deorum responsa rideant, & cum cachinno repellant: *Dii nostri bene poti sunt.* Hæc verba si inaudierit popa, stygiæ instar furiaæ profilit inexplicabili rabie externata, minitatur tonitrua, fulgura, fulmina, grandines, pestes, & omne malum, ac tum demum post has minas subito conticescunt. Accidit non semel, ut diabolus inciteret ad infestandos vicinos populos, ad hospitios, & expilandos. Unde continua bella, & mutua inimicitiae inter illos exardescunt. Sunt aliqui, sed pauci, licet alioquin simplices, & barbari homines, qui dolos & fallacias diaboli probè perspiciunt, potior tamen pars credit, hæc omnia oriri ex mero amore, & suorum Numinum sollicitudine erga ipsos, tametsi experientiæ doceantur, & vix non manu palpent, extremis in angustiis se deserit, ab hostibus vinci, fugari & spoliari.
3. Postquam igitur nequissimi spiritus finem loquendi fecerunt, incipiunt Indi sua dona offerre, videlicet ex ferarum, & piscium venatione. At spiritus maligni, quo testentur sibi oblata munera grata accidisse, ex iis quiddam ore delibant. Postmodum in auras cum popa Mapono feruntur, quo tempore templum ita contremiscit, ut ruinam minari videatur. Mapono autem diu nulli visus latet, prætensus,

xens, se versari interim cum Diis suis in cœlo. Tandem vero redux portatur in brachiis Deæ Quipoci, in cuius gremio quiescens dormit, dum inter hæc Dea illa cantionem occipit. Auditur quidem cantilena, sed cantrix ex orco conspiciendam se non præberet, cum de more se retro absconsam teneat in tabernaculo. Nulli non hanc honorant, præferentes immodicum gaudium ex ejus adventu, quin eandem sui Numinis Matrem esse credunt, perinde ac nos Catholici Beatissimam Dei Matrem veneramur. Adventantem salutant variis nominibus, & blandis laudibus. Vicissim illa Megæra dat bona & suavia verba vocans suos filios, tanquam vera Mater, quæ Deorum iram avertat, alioqui dirè saevitaram morborum frequentiam, annonæ penuriam, & aliis calamitatibus. Inde est, cur hanc larvatam furiam sæpiissime in vota vocent tempore adversitatum. Clientes proin suos convenit, solatur, intercedit pro illis apud Numina, si in horum Societate advenit. Hic quidem Cacodæmon sub schemate muliebri præfert meliorem genium præ ceteris, ad ultimum tamen experuntur, Diabolum Diabolo esse simillimum, paris crudelitatis, nulli alteri cessuræ. Si haec Dea se in tabernaculo derineret, cantum fingir non in amorem, sed secundum artis regulas: Inde mulieres interim ad melos scil. Divinum saltitant in, & accinunt, repetentes præviam Deæ purata stropham. Thæma cantus est de sui populi bellis, victoriis, ex hostibus reportatis. His præmissis redditur ad compotationes, & offrenda Deæ munera, post quæ in sublimè abit per aërem, non sine magno populi acclamantis plausu. Non tamen secum abducit Dea hæc popam, ut mos est Diis, nihilominus ille Mapono reportatur plerumque in brachiis scelestæ Deæ. In hoc reditu sunt multifarii circumflexus, & modi. Quandoque redux se demittit in medium templi ad confercum populum, qui territus eo subito illapsu, turbat ordinem decumano etiam tumultu, & clamore pessimorum spirituum, magnâ copiâ comitantium reducem popam. Est tamen, cum hi inaupicati viæ sociisperacerbam redeunt, ludunt stropham; recto enim tramite, & casu finunt non semel hunc truncum labi in terram, ut miserè quassatus vix non animam agat. Hujus rei specimen non à multo tempore petitum habemus in Regione Mopoficarum. Cæterum quando se popa in altum effert, id fieri solet in modum, ac si veris alis suffultus volaret, recto ad cælum capire, demissis ad terram pedibus: contrarium sit, dum revolat, inverso nempe, & propono ad terras corpore.

CAP. XIII. §. 6.

1. *Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbe, & oblata parte piscium.* 2. *Honor, & tributum sacrificulo Mapononi præstitum. Ejus arcana hausta ex Orco.*
3. *Popæ domus, ejus aliquando solitudo. Candidati poparum instruuntur rigide. Jejunium: dein convivium.*

1. **P**rætermemoratos aliud insuper Deorum genus colunt, quos *Istanus* vocant. Sonat ea vox aquarum dominos, quorum officium est curare fluvios, & piscinas, ad gentis famelicae necessitates. Hos aquarum præstites, Deos *Istanus* nempe, honore religioso prosequuntur, dum *piscatum* eunt, ubi accensis Tabacæ herbe foliis fumi odorem scilicet gratissimum illis afflant, quo etiam ipsos pisces stupefaciunt, ut citius capiantur. Quodsi copiosa fuerit captura piscium, gratos se sistunt pro eo beneficio. Templum enim ingressi, partem piscariorum prædæ *Diis Aquaticis* offerunt, cum iisdem superstitionis ritibus, quos adhibent ad aliorum Deorum oblata.

2. Cum his egregiis scilicet *Diis*, & eorum religione præposta exarmissim concordant ipsi sacrificuli. Primas illorum *Mapono* suspiciunt tanquam rerum Magister: huic pandunt pectoris angustias, & conscientiae arcana, quibus auditis popa consultat cam suis *Diis*, postolans salutare consilium. Verum huic popæ non tantum sermocinatio est Numinibus in templo, sed & eum honorem illi habent Numinia in proprio domicilio. Dum igitur visitant, peramicum, & humerum colloquium ultrò citroque ferunt. In eo tamen visitandi officio res male cedit uxoribus popæ *Mapono*. Ibi enim terris diabolorum obtutibus & larvis tantopere terrentur, ut procul se domo auferre cogantur. Inde est, cur popa *Mapono* non minus timeatur, quam honoretur, quandoquidem hostibus non modò nocere, sed vel ipsa morte eos multo potest. Ut verò quantis polleat viribus, luculentius manifestetur, domi alit multos serpentes & viperas. Has peractis in templo sacris domum regrediens, in sinu & brachiis ludibundus secum fert. Ritus instituendi talem popam mirabiles sane sunt,

mcc

nec abludunt in minimo ab impiis Diis, & horum ministro. Nemo est tam honorifice aestimationis apud populum, quam est popa Mapono, cui proin decima de piscatu, & aliis terrae proventibus aequac Caciquo diligenter penduntur.

Incolit popa sat belle formata, atque etiam ornatam domum, qualem in effera & barbara gente possis sperare. Ut autem eò commodius visentibus se Diis vacare possit, quandoque solitudini se tradit. Qui ad sacrificuli officium aspirant, ante ipsam pubertatem opus habene instrui in ritibus, & quatione cum Diis agendum, illos oportet discere. Idcirco discipulum suum Mapono in brachia sua sæpen numero recipit: jubet plenilunii lucem fixo obtutu contemplari: divaricat atque distendit illi digitos, cum mandato, ut unguis longius excrescere sinat: deportat eundem in auras sublimes, & in sunu Deæ Quipaci collocat. At verò miser, post raptum ad se rediens, tam debilem & fractum se deprehendit, ut intra plures dies suas vites vix recolligat. Præterea Candidati isti rigido jejunio sese macerant: obfirmatè abstinent à certis feris & fructibus, presertim à granis, & foliis floris, *Granatili*, quem vulgo vocant *forem Passionis*. Nee dubitandum, id ex instinctu maligni spiritus fieri, qui maximè cauet, ne quod vestigium vel symbolum patientis Servatoris ac redempti hominis à suis deprehendatur. Verùm superbi inferorum spiritus solà poparum abstinentiā, & cætero vita rigore recdum contenti, universo insuper populo crebra jejunia imperant. Unum ejus generis jejunium est, quod nostris abstinentiis non absimile. Hoc obseruant in dedicatione sui fani, per quinque enim dies carnibus sibi interdicunt: tota communitas tristitiae scenam luctuosam præsefert summo cum silentio. Tempus interea insumitur texendis peristromatis ad ornatum templi. Ultimo abstinentiæ die in medio ejusdem fani commune omnibus convivium struitur, omnibus quæ regio fert, obsoniis lautum. Modus autem, quo peragitur hoc symposium, est sequens. Annosior cæteris vetula, & ut videtur, religiosior ad Caciqum procedit, quem capit, & corporis profunda inclinatione salutat: Caciquis verò tera vice leniter caput vetulæ percurrit lapide mirè & lepide elaborato. Tum illa genibus repens per totum fanum se circumvolvit inter gemitus & inconditos ejulatus. Quo facto Popa Mapono benedit singulis templi lateribus, quasi consecratus, tot quidem ceremoniis, quot recensere longum foret. Finitur deni-

que tota hæc consecrationis solennitas magnifico epulo, musicâ, saltatione, & id genus aliis oblectamentis.

CAP. XIII. §. 7.

1. Manacici credunt immortalem animam, ad cœlos recipiendam. Exequia eorum. 2. Iter animæ defunctæ. 3. Diabolus in specie Charontis animas transvehere creditur. 4. Alia ineptia de mortuis. 5. Quale cœlum defunctis in eorum opinione.

IAm vero si de fine hominis, & salute animæ quæstio sit, variis hæc populi erroribus circa id involuti sunt. Evidem immortatatem animarum credunt, quas Oquipau vocant: persuasi adeò sunt, se olim vitâ æternâ in cœlis fructuros, quò popa Mapono illos si translaturus. Quando quis mortem obiit, justa solvunt majore vel minore pompa, pro conditione hominis, & habita apud suos simulatione. Absolutis exequiis Mater & Uxor defuncti ad fanum se conferunt, & juxta tabernaculum confidunt: & ecce adsum extremoplò orci spiritus, quorum unus se mortui animam simulat. Hic viduam solatur amicis, & dulcibus verbis, cum spe fore, ut brevi super astra rufius consolentur. Postea Mapono putatam animam frigidâ conspergit, ea ratione à peccatorum maculis abluturus. Perinde ac nos solemus in funeribus Christianis, quibus consecratam aquam aspergimus. Tum vero lustrata anima abit ex oculis Matris, & Conjugis. Mapono hanc utramque violenter ad latus propellens, in altum avolat. Deserta subin fœmina lugere viduitatem suam non ante definir, quam nuntium accipiat de mariti extincti statu. Diu post reversus popa fert secum bona nova, jubens faciem finem planctui, & incestitiae, quandoquidem maritus in cœlis jam cum Diis beatus ageret, opperiens uxorem, secum perpetuò lætaturam.

2. Est etiam opera pretium, narrare profecitionem, quam peragit Mapono cum anima eodem die, & quid tolerandum animæ, donec Paradiso inferatur. Regio, per quam iter habet anima abscedens, sylvis, montibus, vallibus plena est: in via occurunt rapidi, & periculosi fluvii, profundæ paludes, stagna & laci, quibus superando

dis multi dies necessarii. Tandem post multos anhelitus, & sudores anima defertur ad bivium (ut illi quidem autumant) quod in diversas alias semitas declinat.

Porro hunc callem intersecat torrentis, ponte junctus. Ibi excubat diu nocturne aliquis Deorum, Tarusiso dictus. Ex hujus officio est, ut præter pontem animas deducens, rectâ ad cœlum dirigat. Facies, & habitus hujus Numinis est, qualem assingunt poëtæ antiquato Charonti. Ajunt enim, vultum ejus esse macilentum, & maligni coloris, frontem corrugatam, & trucem, caput penitus calvum, totum corpus fauciatum, & defœdatum, nec aliis vestimentis tectum, quam vilibus centonibus. Hic Deus nunquam præsens est templo, excepturus clientum preces, quod officium ipsi tantum temporis non indulget. Perpetuò enim adventant animæ, quas per pontem deducat. Fit autem in hac deductione sæpius, ut Deus hic Tarusiso à Maponone perat moram translationis, maximè si animam pueri secum ferat, quod illum in suo alveo ablucere ante possit. Quodsi repulsam ferat à Maponone, ira exardescit, apprehensamque animam in fluvium præcipitat, scil. suffocaturus. Ex his postea oriuntur in terris (ut fanatici credunt) mille mala. Ut verò miseri Indi in hac stulta persuasione confirmentur, obtrudunt damnati spiritus naturales casus, & eventus, quod mendaciis suis faciunt, & speciem veritatis.

Contigit id nuper apud populum Jurucares, ubi tam diurna, & vehemens pluvia institt, ut omnes agrorum fruges defruerentur. Afflictus populus rogabat Mapononem, Deos ut conveniret, resciaturus, quæ tandem causa esset tantæ calamitatis. Responsum fuit illi à malis Geniis, ipsummet nôsse causam, quia nimurum, cum glapis diebus animam infantis cœlum versus efferret, se sati iuhumanum erga Deum Tarusiso exhibuisset, dum lavationem ejus tergiversaretur, atque ideo iratum Numen infantulum in aquas projecisse. Hoc auditio parens infantis ita casui indoluit, ut præ mœstia propè enecaretur. Præ vita enim sua diligebat filiolum suum, & quoniam ejus præsentia in vivis frui jam non poterat, sperabat minimum sui cum illo in cœlis conjunctionem, interim firmiter credens, filiolum jam natare sempiternis in deliciis. Mapono popa ut solarium afferret, sponsonem facit, se, si phasculo instrueretur commodato, filiolum in alveo vestigaturum, & inde extracturum. Nec mera: in

promptu adfuit navicula à patre , quam Mapono in humeros sublatam , secum abstulit in aëra , jam non videndam , Interim cœlum iterum serenatur , Mapono lætus cum auspicio nuntio reddit , sed non item navicula , nunquam de cætero visa.

§. Cœlum , in quo animæ secundūm eorum sententiam quiescunt , admodum indigens est deliciis beatis . Fingunt , crescere in hoc Paradiſo ingentes & crassas arbores , quæ liquorem gummi certi generis defillant , quo ipso animæ sustentantur . Ibi esse ajunt , simios , *Aethyopibus* similes : esse item mel , & aliquid piscium : circumvolare etiam magnam Aquilam , de qua tam ridicula , & superstitione credunt , ut cœcitas eorum sit planè digna lacrymis , & commiseratione . Quot mansiones in cœlo , tot fingunt habitate inibi Deos , omnes tamen in deliciis superari à Dea Quipocē . Aquaticorum Numinum est , sive Isitaucorum , prospicere toti cœlo piscibus , pītacis , aliisque rebus , ubi maximè deliciantur , qui in aquis vitam finierunt , dicti idē asincerās In sylvis mortuos vocant Yiriticūs , domi defunctorum Posipacās . Neque enim in operibus , quæ patrant , vim & meritum repnunt , sed in conditione loci , ubi moriuntur . Atque hæc satis sint de memoratis haec tenus Manaciorum superstitionibus , ut conjectare possumus , quantis laboribus , & molestiis steterit , quamdiu P. Lucas Cavallero ius davit in accendenda his cœcis hominibus veræ Fidei Luce .

C A P U T XIV.

§. I.

R. P. Lucas pergit in Missione modò descriptorum Manaciorum.

Cum Apostolicus iste Vir conspicaretur tam idoneam seminando Dei verbo terram , quæ ad meritorum suorum incrementum , quæ ad animarum lucrum , ne momento quidem tardandum ratus , manum operi admovere consendit . Tamen cùm probè sciret , sibi quoque incumbere necessariam curam tot Christianorum in Colonia S. Francisci Xav . & satius esse

esse pauciores, sed bene instructos, quam multos, sed in rebus fidei, adinodum rudes habere Christianos, qui quam facile fidem suscipiunt, tam temerè eandem iterum deferunt: cum, inquam, hoc probè sciret Pater, nihilominus statuit potiorem illius anni partem huic sancto labori consecrare. Igitur è connivis est totis viribus, ut ex dicta reductione omnia scelera, puta, luxuriam, ebrietatem, & barbaros mores radiciter extirparet: è diverso pudicitiam, tempestantiam, aliasque Christianas virtutes plantaret. Nihilo tamen minus pluries excurrebat ad detectas nuper gentes Barbarorum, in baptismo desiderio non tantum eos retenturus, sed & magis confirmatus. Alter finis erat, ut distinctius vicorum constitutionem recognoscereret, numerum item incolarum, & linguæ formam. Seriò enim proposuerat, anno sequenti pro viribus tentare eorum Ethnicorum conversionem, & ante pluviarum tempestatem altius in regionis interiora penetrare. Sed sanctum hoc propositum intervertit cum frequens Viri infirmitas, cum etiam, quod Communitas S. Francisci Xav. mutationem loci peteret, urpore parum salubris. Has ob causas non ante medium Octobris, quo pluvia tempestas jam imminebat, itineri se committere potuit. Delectos ergo aliquos sui pagi ferventes Neophytes Dape divina in viam reficit, & in propulo santo confirmat. Parati enim erant vel vitæ impendio affines sibi populos in viam salutis reducere. Ettamen (ut homines sumus) hoc iter iniierunt nonnihil pusillanimes, & subtristes. Persuasi enim erant. rem successu prospero caritaram, tum propter instantes, & more annuo diu duraturos imbres, tum propter murices acutissimos per viam stratos à vafris barbaris, ut Virum Apostolicum cum suis absterrerent, at metus iste posterior brevi evanuit, quando superatis aliquot viæ mililiaribus illi muricum aculei desierunt. Neque pluvialis tempestas illis incommodabat, ut potius aquæ penuria laborarent. Dum enim summo labore per duos dies montem aliquem superare contendunt, siti levandæ nihil aquæ repererunt. Ergo ex madida tellure succum exprimere necesse fuit, qui crassè feculentus videbatur potius in cibum, quam potum homini servire. Providus tamen Deus, suos nunquam in necessitate deserens, nostrum P. Lucam cum Sociis viæ hoc rerum articulo ops non destituit. Fortè fortuna enim intra casum arborem tantum sinceræ aquæ se obtulit, quantum sufficeret sedandæ omnium siti.

CAP. XIV. §. 2.

1. *Pacem persuadet. Periculum in montibus. 2. Inopia victus. Herba, qua Dii vescuntur insulsa. 3. Diabolus affigit Patrem varie. 4. Zibice populi Patrem habent hostis quin Magi loco. Causa hujus opinionis. 5. Conversio Caciquii, & popæ junioris convertit totum populum.*

1. **P**ostremum cum ad primum barbarorum pagum pervenerat, invenit incolas in S. Fidei desiderio constantes. Difficultas maxima in eo una erat, ut mutuas tolleret inimicitias, & pacem concordiamque fundaret. Ad has nempe tricas praeter alia mala nuntriendas & fovendas irritator erat damnatus Orci spiritus, non sine suo animarum emolumento. Contraiturus P. Lucas consueto zelo inculcabit pacis & mutuae concordiae bona, addito, has similitates ab hoste omnis boni nempe Diabolo ortum trahere, qui aliud nihil intendit, quam illios scelerum socios habere in hac vita, & postmodum apud inferos in æternis Orci flammis. Barbari tam ponderosis rationibus, & Patris precibus moti, sponsonem faciendæ pacis non modo inter se, sed etiam cum remotioribus inimicis. Ea causa fuit, cur duos dies eo in loco P. Lucas duraret. Assumptris dein secum aliquot incolis, suum iter longius prosecutus est. Accident aliquando, cum totum diem in transcendendo monte laborabat, non sine praesenti vite periculo: fecus ac Indi, quibus non perinde periculum eo loco fuit, upore affuetis altissimos montes perrepere.

2. Accessit huic discrimini deficiens commecatus pellendæ fami. Hoc animadverso Neophythus, natione Manacicus, ex Commiseratione cibum Patri parare satagebat ex herbis, quas alioqui solent Dii eorum comedere. Verum, licet ad ignem diu appositæ, non lixabantur. Fames tamen coqui optimi vices supplevit, ut Pater cibum male contum sumeret, adjuncto lepido dicto. Vestri enim verò Dii, inquit, sint valde famelici, necesse est, & stomachi admodum calidi, quod has escas esitare, & concoquere valeant.

3. Hostis animarum de tanta Patris constantia indignatus, omnem movobat lapidem, ut propositum ejusdem interverteret. Fecit er-

go, ut rectam viam modò perderent, modò ex equo præcipitem Patrem solo affligeret, aut una cum equo humili sterneret: alias nec raro incussis arborum ramis vultum viri infestabat, quin & spinosis vepretis totum ejus corpus discruciatbat, ita quidem, ut ex equo deponi debuerit; neque enim præ pedum debilitate poterat consistere. Denique tamen vel ringente Erebo ad populum Zibicarum delatus est. Antequam autem vicum ingredieretur, præmisit unum ex comitibus, nomine Namani, fervidum Neophyti, ut quæreret ex incolis, num animum haberent suscipienda Christianæ Fidei.

At parvum amicis verbis internuntium exceperunt. Quippe cùm omnes illi, qui priore anno Patrem morti destinaverant, infelici fato, & brevi periissent, Apostolicum Virum infantissimi hostis loco censabant, quin exquisitum magum. Quare ceu hospitem duntaxat admittere non recusarunt, non item, ut Præconem, qui de rebus fidei multa differeret, ea nempe cautione, ne illis noceret. P. Lucas proin exiguum spem Evangelicæ sementis ratus hac quidem vice propter sinistram de se persuasionem, tam se, quām Caciquum loci omnipotenti S. Spiritus gratiæ commisit. Evocato dein ad se Caciquio omni emphasi falsam eximere opinionem nitebatur. Declarabat adeò causam sui adventus, & ingentia cœli bona, quæ speraret, si modò animum induceret audire & recipere veræ fidei mysteria.

Sub hoc Patris colloquio barbarus homo derepente radium divinæ lucis tam clarum accepit, ut, priusquam esset Neophytus, jam Apostolus ad suos fieret. Redux enim in vicum tot ac tanta prædicavit pro viribus de vera fide, quanta didicerat ad convertendos suos populares. Cùm igitur præter exemplum hujus præconis Caciquii sui: etiam accessionem sui sacrificuli Mapononis populus adverteret, verbis pluribus opus non erat, quod minus condicerent omnes ad recipiendam Christi legem. Erat hic Mapono filius illius Barbari, qui jura verat, se manus in sanguine Patris lavaturum. Sed mors prævenit impium propositum. Hic ipse junior Mapono à juniore Christiano, cui Jacobo nomen, ad veram fidem perductus erat, quod facilitioris fuit negotii. Neque enim cor hujus Mapononis malitiâ inverterat depravatum erat, & non magis ex perversâ voluntate, quām ex ignorantia veritati manus dare distulerat. Cùm igitur primo mox vespere duo præcipui ex populo veritati agnitiæ adstipularentur, proximo statim die universus populus in easdem veritatis partes concessit. Apostolicus proinde Vir

postquam pluribus verbis disseruisset de mysteriis nostræ Fidei, & de modo vivendi, qui Christianum decer, jussit crucem præaltam erigi, cuius pedi adstruxit modicum altare. Super hoc posuit effigiem Sacerdotis nostri Iesu Christi, & illibaræ Virginis Matris, item S. Archangelii Michaëlis. Coram ipsis Indi in genua prostrati, pie sunt venerati cum clamore valido : *O JESU Christe, tu es Pater noster, & Servator ! O Sanctissima Virgo MARIA, tu es Domina nostra, & Mater !* Nec satis erat, pronuntiassè semel hæc verba, sed saepius repetebant cum ingenti lætitia, & plausu, quin & saltu, aliisque gaudii signis : in quibus omnibus quidem plus devotæ mentis erat, quam decoris. Hoc conspecto Christiani Patris Lucæ Socii in gaudii lacrymas proruperunt, dum in conversione horum Barbarorum ad oculum patebat vis Sanguinis Iesu Christi. Sed solarium multo magis fuit, & exultatio in pectore servi Dei. Itaque jam non par capienda internæ dulcedini, coactus est in conspectu Crucis exclamare: *Millenas, O mi Domine tibi gratias ago, quod laborem meum, & sudorem tanto fænore solveris ; nihil enim mercedis alterius expeto, quem ut omnes creaturæ Te Dominum suum, & Creatorem agnoscant, & adorent.* Quam hoc magnanimum desiderium optimo Deo placuerit, pluribus non discutiam, ejus tamen sententia sum, *Deum voluisse remunerari illud, dum cordibus Indorum tam firmam infudit fidem, ut vel catechumeni isti, neandum salutis fonte loti, jam paratos fese ferrent, potius vitam, quam sanctam fidem perdere.* Præ cæteris meretur laudem perennaturam constantia unius Mapononis seu popæ, quam persecutions orci fortiter pertulit, & superavit. Hoc licet uno vel altero post anno contigerit, tamen breviter potest huc apponi.

CAP. XIV. §. 3.

1. Ringitur orcus ob conversionem populi. 2. Exagitat popam conversum: querela ejusdem diaboli & minae. 3. Quas popa constans in fide ridet. Ideo ceditur à dæmonibus usque ad Sanguinem, & vita discrimen. Tantæ constantia præmium est subita sanitas à cœlo data Mapononi popœ.

Ringebar scilicet stygius hostis, se tam contumeliosè ejici ex illa communitate, in qua per tot centenos annos cultus, & adoratus fuerat. Itaque omnes Ebrei technas, & furores exeruit, ut has animas per violentiam sibi recuperaret. Quapropter visibili specie præsens adoritur illum Mapononem, nuper fidem sibi servum, hodie Christianum non exigui fervoris,

Huic igitur exprobravit, quod usque adeò, quæ sui officii fuerant, negligeret. Causam exquirebat, ob quam à se Numine defecisset, adjecto monito, ut quantocuyus ad ipsum reverteretur, musus consuetum obiturus, templo & religiosis oblatis servitus. An enim non rides, sjebat, quod Caciquius Pagaia meam aram profanet, sacra rasa communiat, detestatus insuper meum tabernaculum? An non adversus, etiam Caciquium Potumani magnificum adificium, quod meo honori dedicatur erat, imperfectum desistuisse? Hi fanatici homines ultrò sibi voluerunt imponi per ineptias affanias unius proditoris veteratorii, qui vos miseros præstigiis dementat, qui pro verius mysteriis vendit meras fabulas, dolos, & nugamenta. Revertere proin ad meum obsequium, corrigere commissos errores, reduc gentem sub meam potestatem, & ipsum Caciquium in viam pristinam. Quod si hoc præstare abnueris, juratum esto, nos totam gentem populaturos, & perdituros ita quidem, ut tota regio his malis obstupescens, similem porrò defctionem non sit tentatura.

Has autem minas universas animosus Juvenis solo risu exceptit, & quamvis nequam spiritus omni modo instaret, ut populo intentatas has calamitates promulgaret, nunquam ad hoc junior Mapono induci potuit. Post hanc repulsam dici vix potest, quām acerbè Satane superbia fuerit irritata. In vindictam proinde efferati inferorum Genii optimum juvenem fustibus tam crudeliter excéperunt, ut sanguis

ex ore, & naribus proflueret. Sub hac immani verberatione, licet vita Juvenis periclitaretur, constantia tamen ejus in fide à periculo longè aberat. Usque adèò profecerat veræ fidei virtus in hoc Neophyto sub directione Religiosi Patis Lucæ, & concurrente S. Spiritus gratiâ. Erat amicorum unus, qui persuadere fatigebat, ut saltem externum haberet honorem, atque adèò cum Caciquio ageret, ut inchoatum profanum templum perficeretur. Sed Juvenis hoc pertinum indignè ferens, pessimum Consultorem à se abegit, protestatus, malle se vitam perdere, quam vel latum unguem cedere à Lege Jesu Christi, quera unum verūmque Deum ac Dominum suum modò agnoscet. Tam egregiam recentis Christiani virtutem premio dignam superi censuere, qui proin hominem subito integræ sanitati, & pri-
stinis virtibus restituerunt. Sed in viam historiæ modo redeamus.

CAP. XIV. §. 4.

1. *P. Cavallero adit Quiriquicas ad pacem sanciendam cum inermibus sociis Indis.* 2. *Charitas horum erga Patrem famis tempore.* 3. *Adventum Patris demon antè prodit inter querelas contra eundem, simul ad arma vocat.* 4. *Mapono popa ex ipsis querelis diaboli, Patrem timentis, convertitur.*

5. **L**ustratis igitur sacro fonte infantibus, quorquot five in hoc five in aliis vicis repererat, statuit Parer adire Quiriquacas Indos. Sed Neophyti, quos in viam sibi Socios volebat, difficultatem itineri prætexuère, quòd hyems scil. instaret. Apostolicus tamen Virtanta emphasi illis explicavit dandam à Dño olim in celis mercedem ejus laboris, ut singulifc certam offerrent non modò ad hoc negorium fuscipiendum, sed etiam vel Sanguinis sui impendio perficiendum. Sola ergo difficultas restabat, in persuadendo Caciquio Patozi dicto, ut cum suis veniens viam per densas sylvas sterneret, ut pacem quoque cum Quiriquicis iniret. Memoratus enim Caciquius non sine causa capitì suo timebat ab his Quiriquicis, quippe qui adversus ipsum implacabili odio dudum ardebat. Amor tamen in Patrem evicit, ut ad hoc iter condiceret. Itaque assunpto se-
cum

cum non exiguo militem suorum manipulo Patrem sequebatur. At Pater ad Caciquium versus : *tu verò, inquit, bù militibus ad tutandam tuam vitam utaris, licet : ego sanè hoc præficio non indigeo, paratus vitam cum sanguine dare, si vergat ad divini honoris, & animarum lucrum.* Hoc insigni exemplo animati Neophyti, itineris Socii, arma se posuerunt, ad omne tamen disctimen expediti. Ne verò eorum quis ferorem suum minueret, superiorem constituit ex Indis, quem pietas, & probati mores omnibus amabilem gratumque fecerant.

His ita dispositis itineri initium datum est, quod primis statim diebus sat operosum accidit propter impeditas sylvas, per quas via fuit complananda. Accessit dein defectus annonæ, quando ad viatum suppeditabat nihil præter sylvestrem certi generis fructum, non nisi extremæ fami alias serviturum. Hæc enimverò occasio dedit experiri P. Lucea, quanto in amore, & æstimatione esset apud Indos. Cum enim Patrem viribus fractum viderent, magna sollicitudine in sylva modicum mellis reficiendo Patri colegerunt, quia vel ultimam bucellam, proprio ori subtractam, offerebant, modo Patri esset, unde vitam toleraret. Viciniores pagō prædicto facti, ex Christianis aliquos præmisserunt, terram & animos incolarum exploraturos. Inobservati ergo parabant subire pagum clanculum, ne Indi terrore perculsi, forte fugâ abriperentur.

Sed non ex vano Caciquius Patozi his prædixerat, omnem cationem fore supervacuum, cum certò certius proditi jam essent à diabolo sacrificulis, & per hos Caciquis. Et verò, ut præcaverat, evenit re ipsa. Nam cum populus paucis ante diebus ad litandum Diis de more convenisset, Numen quidem Tartareum in tabernaculo se stendit dedit, sed vultu perquam tristi. Edixit dein flebili voce, appropinquare suum infensissimum hostem, à quo ex aliis quoque locis fuisset exturbatus. Et hic quidem ipse (addebat) manibus præfert crucem, quæ sibi certo esset exitio. Post has querelas subito prorupit in lamentabiles ejulatus & ploratus, tanquam fibimet compateretur, ignorans, quod jam abscederet, ubi deinceps securam sedem figeret. Arma proin acturum corriperent, ipsum totis viribus defensuri: sin minus, fore, ut in vestigio ceu mortuus concideret. Hoc audito, mirum dictu, quād drepente populus exarserit. Conclamatur ad arma, juratur in perniciem illius, quisquis contra ipsum religionem aliquid moliti fuerit ausus.

4. Aliter sentiebat Mapono popa, qui secum ita reputabat, illum profectò Virum magnum, imò majorem suis Diis esse oportere, quem usque ad eò reformidant. Idecirco responsum Numinibus suis hoc dedit. Si hic quidem Vir peregrinus vester est hostis, cur tam libero passu procedere illum finitis? cur vivum & valentem toleratis? quare non tam procul à vobis abigitis, ut porrò nihil ab ipso timere habeatis? si nostro præsidio & armis opus est vobis, ubi tandem est vestra toties jactata potentia? Vel ergo vos jactatis tales, quales non estis, vel certò estis, quales haberi non vultis. Hæ rationi tam congrua conclusio id effectum dedit, ut Spiritus sancti gratia aperatum in cor hominis aditum inveniret, & ex inferorum mancipio Angelum, & hæredem Cœli constitueret.

CAP. XIV. §. 5.

1. *Visis nostris fugiunt Barbari. P. Cavallero insequitur profugos.* 2. *MARIAE effigies ostensa barbaros arcus enervat.* 3. *Delubriaras, & alia Pater revertit, aut comburit.* 4. *Comites Patrem deserunt paucis exceptis.* 5. *Breviarium putatur liber magicus: mors Patris designatur, sed metu avertitur.*

2. **C**aciquis interea cum primariis populi contendebat omni nisu, ne nova religio ipsis induceretur. Subverebantur nihilominus, ne hoc suum decretum ipsis fraudi & damno foret, cùm vel ipsos Deos præ metu trepidare viderent. Dum ergo populus armatus in procinctu stabat, appropinquans erat noster Apostolus cum Caciquio Patozi, & duobus aliis ferventissimis in fide Juvenibus, ceteris ex intervallo resistentibus. Vixdum autem exploratores conspecti sunt, cùm incola horribilem clamorem sustulerunt in regionis Interiora citatis pedibus abrepti. Fugientes presso vestigio infecutus est P. Lucas in equo, quem admittere coactus est, cùm plura pedum suorum vulnera gressum prohiberent. Postquam pagum ipsum attigerat, residui indigenæ se se redegerunt in ordinem, tum obviā euntes Patrem circumdederunt, ne fugæ pataret locus.

In

In eo periculi articulo dum hærent nostri, Neophyto juveni in
mentem venit, ut effigiem Beatissimæ Virginis MARIA expromeret,
& palam ostentaret cum fiducia, se à potenti hac mundi Domina in
præsentissimo eo periculo pro viribus defensum iri. Et hem! sacram
effigiem sustollere, & Indis monstrare, aliud non erat, quæm cæ-
dem operâ Barbaros enerves facere, ut nemo unus eorum telum ex in-
tentio jam arcu jacere valerer. Id ubi observârunt Barbari, ita terribi-
sunt, ut præcipiti fugâ fœse in sylvam, haud procul dissitam, reci-
perent, nemine prorepere auso. Unus unicus juvenis nomine Sone-
ma Deo sic ordinante remanlerat, qui postmodum ad conversionem
suorum popularium plurimum contulit.

Altero mox die Vir DEI, quoniam læsis, & debilibus pedibus
infistere non poterat, ad Deorum fanum voluit deportari. Nullo
enim pacto tolerandum putabat, infernos hostes obtinere tabernacu-
lum, & in loco, qui uni & soli Deo competit, divino ritu honorari.
Ubi ergo in templum venit, statuas impiorum Numinum humi stravit,
in frusta communivit: vasa sacrilegis Deorum officiis destinata, aliisque
id genus res in forum deferri, & in cineres redigi jussit, non sine
stupore Neophytorum, metuentium, ne à Barbaris irritatis obiue-
rentur, ultoris Deorum injuriam.

Biduum abierat, ex quo tamen nullus Barbarorum è sylva prodire
ausus est. Spem igitur pacis cum hac gente firmandæ Caciquius Patozi
perdidit, qui scopus unicus itineris sui fuerat. Suadebat pioin
Patri redditum orani, qua potuit, ratione. Verebatur enim, ne to-
ta hostilis tempestas in illum incumberet, solum iratis Indis victimam
futurum. At P. Lucas reposuit, rediret enim verò cum suis domum:
feaurem decrevisse, ut ne unum quidem passum inde recederet, nisi
fidem Christi huic genti antè prædicâsse etiam cum dispendio vitæ.
Retrogresso dein Caciquio Patozi quinque tantum, sed pii, & à fidei
fervore commendandi Juvenes reliqui fuerunt Patri, omnia toleraturi,
& ipsam mortem, si modo ad salutem hominum faceret. Cùm ergo
Pater omni humana ope destitutus, & solo Deo nixus subsisteret, re-
citandis Horis Canonis se applicuit.

Orante illo improviso adest Caciquius pagi illius, vir non indeco-
ra formæ. Hic iuspiciatis illo libro contineri incantamenta, quibus
suspense nuper fuerant eorum sagittæ, vi breviam è manibus ex-
torquere nitebatur. Sed Pater mitibus, & ponderosis tamen verbis
usu,

usus, à proposito Barbarum avertit, unáque sinistram suspicionem tollere conatus, de Christi fide fari cœpit, de inanitate item & fallaciis Deorum Tinimacas. Audit hæc Barbarus, quin interloqueretur, vel vi divina prohibitus, vel ex indolis suæ constitutione. Audit, inquam, Patrem, sed obverso tergo, nec oculo dignabatur loquentem. Tandem domum suam discedens post morara redit cum fasce sagittarum in manibus. Hoc viso Christiani de vita sua jam desperata, spem effugii deponere: Contrà Apostolici Viri cor præ lætitia exsiliare ex proxima spe tandem consequendi, quod tam diu, & ardentiter concupierat, nempe mortem cruentari ad irrigandas has steriles terras, olim accendentibus novis operariis fructus uberes laturas. Et verò parùm absfuit, ut votis suis non potiretur. Primo res enim sub noctem congregientes diu deliberârant, qua tandem ratione res conficererunt. A mastando Patre absterrebat illos duntaxat illud prodigium, quo vires eorum paulò antè erant infractæ ad expedienda sua tela. Ne simile quid ipsi iterum eveniret, id scilicet timebant, siquid maleficii in Patrem statuerent.

CAP. XI^V. §. 6.

1. *Patris necem meditantes peste pereunt. Hoc ipsum movet ad conversionem, quam jurat Indus Sone-ma nomine. 2. Se dedunt arbitrio Patris. 3. Ma-pono popanontantum conversus, sed & Apostolus.*

Iltortamen Deus nondum placatus, post priorem injuriam seruo suo illatam alias insuper poenas à Barbaris exegit. Immissa enim peste eos, qui magis rei erant, festinato fato è vivis sustulit. Tum verò decreverunt tandem sese Patri dedere. Ut hoc concluderent, non leve momentum attulit ille Indus Senoma, de quo suprà. Nam dum collecti barbari consultabant, concioni medium se intulit, multa dein locutus honorificè ad laudem Patris, & Christianæ fidei, cuius aliquam notitiam jam acceperat.

2. Constituerunt ergo unanimes repeterè sub auroram suum pagum, séque totos potestati Patris & arbitrio permitttere. Summo' proin mane se P. Lucæ stiterunt, qui venientes more suo exceptit vultu, gestu que

que per amico & amabili. Crederes hos Barbaros in facie Patriis aliquid humano majus norâsse, quo ad tantum pavorem, & reverentiam erga Patrem deducti erant, ut in genua quisque procideret, quasi veniam rogaturus. Certè nullus eorum, etiam ex audacissimis, vel unum passum recedere præsumpsit citra petitam à Patre licentiam. Omnium ultimus advenientium erat Mapono, qui pariter cum suo comitatu Patris pedibus est advolutus. At Pater virum ambobus brachiis complexus, jacentem erexit, & ad latus suum considerare fecit. Post hæc demum initium dedit loquendi de rebus fidei. Monstrabat, neminem mortalium sine veri Dei agnitione, & Fidem in Jesum Christum salutem consequi posse. Majore dein fervore de falsitate suorum Deorum disseruit, prout sancta indignatio dictabat. Stabat universus populus mirè attonitus, & avidissimè exspectabat rei exitum, experturus, an non popa Mapono irâ excandesceret, suosque Deos facto magis, quam verbo defenderet.

Secus alii sperabant meliorem hujus congressus finem, nec spe sua frustrati sunt. Sacrificulus enim ex allocutione Patriis tantum lucis dante Deo hausit, ut propositas Fidei veritates acris suo ingenio mox capereret, & ore tenus publicè confiteretur. Ut autem palam daret, se omnia ex corde sincero & serio dixisse, coram omni populo profectus est, quod haec tenus ipsos decepterit, & ipsiusmet fuerit deceptor. Velle se proin, ajebat, omnia serio revocata, ac tanquam falsa publicè declarata, quæcunque usque adhuc illis deblaterâsset, atque inculcasset, nullum adeò alium verum esse Deum præter Jesum Christum, cuius religio non modò melior suâ Indicâ, sed etiam una unica, vera, & salutis Magistra. Addit se ad corrigendos errores antehac commissos, non tantùm sui authorem fore, ut Christianam Legem acceptent, verùm etiam curarurum, ut aliæ quoque gentes, nominatim Jucucarès, Cozacas, & Quimiticæ sua prædicatione ad Christianam veritatem reducerentur. Tam insperatus, auspiciantisque eventus tantam lœtitiam creavit Neophytis, & viæ Socii Patriis Luceæ, ut in festivum clamorem prorumpentes, Mapononem collotenus amplexarentur. Sed nulli par gaudium, & solatium æquè fuerat, ac Vito DEI Patri Lucae, cùm reputaret, unius hujus Viri Maponis prævio exemplo conversionem pendere totius populi.

CAP. XIV. §. 7.

1. Barbaris mirè conversis crucis solenniter erigitur. Litanie cantantur attonitis Barbaris. Infantes primò baptizantur ingenti numero. 2. Abitus Patris Barbaris Catechumenis prorsus illetabilis.

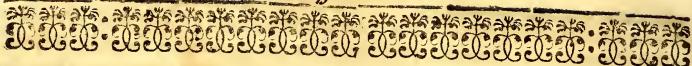
1. **Q**uare in vestigio præcepit Pater fabricari crucem, cum qua de in instituto ordine ad forum processerunt omnes, ubi loco apitissimo est defixa, tanquam trophyum victoriae, à celo contra inferos obtentæ, & velut pignus aditræ à Christo possessionis in ista regione. Erecta itaque cruce Christiani litaneticum cantum genuinato choro intonuerunt. Barbari, qui musicum ex arte concentrum suâ vitâ non audierant, ita obstupefacti sunt, ut se celo jam frui opinantes fixis oculis & auribus starent attoniti, ac velut extra se rapiti. His ita peractis jussit Apostolus noster sibi afficeri infantes, ut facio lavacro renascerentur. Confessim (verba sunt P. Lucae in sua Epistola) apparetur ad me copiosum ad eodum parrulorum gregem, ut iis tingen- dū solidum dissimilem impendere opus habuerim. Lassatum equidem est eo labore corpusculum, at spiritus interim in gaudiorum psalmo natabat, cùm pensarem, tot infantium animalia una die facta esse veros haredes, & filios DEI: parentes autem eorum in servidos Christianos migrasse ex cœci nuper Ethnicis, & demonum cultoribus. Nullus eorum à meo latere solebat cedere, sed omnes avebant circa me esse, ut exacte perdisserent ad vitam æternam necessaria. Moratus est Pater aliquot dies in hoc vico, ut incolas in fide magis confirmaret.

2. Abitum dein paravit, qui ejusmodi fuerit, melius ex ipsis patris verbis discemus. Cum recessurus iter aggrederer (scribit) universus populus mea vestigia pressit: inter planius, & lacrymas post me clamabant: O Pater, ut quid nos miseros sic derelinquis? Cui à nobis recedis? ab! misericordia nostrâ omnium, & quam maturrimus potes, te refer ad tuos filios. Quin & ad meos itineris Socios accurrebant, rogantes manantibus lacrymis & lamentabili voce, ut celerrimè Patrem reducerent. Mihi quidem qui sensus fuerit eo in articulo, explicando non sum. Indi interea pergebant me insequiri & clamare: sed ego pro lacrymis, & interni solatii abundantia nec verbo ipsis respondere poteram. Equidem me aliquoties in-

verteram illos allocuturus, sed verba mihi dulci fletus suffocabat. Reliquum erat id unum, ut silens in corde DEI O. M. potentiam laudibus extollarem, qui tam facili negotio humana pectora movere, & nigerrimos Orco devotos titiones in nitidas, cœlestesque gemmas transmutare potuit & voluit. Finem non faciebam in deosculando Christo Crucifixo, ejusdemque Sacris vulneribus, ex quibus probè nōram fluxisse tam fortunatum hujus Missionis exitum. Parvulorum plusculi sese obtruserant, mecum ut illos assumerem, futuros ad templi Servitia: sed tres eorum tantum delegi, ne socios via nimis opere overarem. Huc usque ex epistola P. Lucae. Post triduum per-
venit in pagum sibi tam devoti Caciqui Patozi, a quo cum ingenti lœtitia perinde ac redux ex altera vita exceptus est. Sed diuturniorem hic moram facere non poterat ob imminentem pluviam tempestatem.

Itaque ad Coloniā S. Francisci Xav. progressus est summo dolore eorum, quos deferere oportebat,

C A P U T X V.

P. Lucas revertitur ad Manacicos. Visitat singulos eorum pagos, & alia viâ redit ad S. Xaverii Reductionem.

§. I.

1. *Forma regionis: anhelat Pater Cavallero ad Chiquitos. Excipitur amicè à Zibacis.* 2. *Pacem sancire satagit feliciter.* 3. *Tum verò prædicat Evangelium jam bene paratis. Fidei articuli cantantur.* 4. *Deipara invocata, & uni quidem Catechumeno etiam spectabilis: agros sanat plures ad Fidei incrementum.*

Proposuerat Vir Apostolicus omnes Manacicorum Communites percursare, & iustitiae, perdifficili sanè labore, cùm ubique nihil magis ageret, quàm ut idolatriam non modo proscriberet, sed & funditus pessimadareret, & delebet. At hoc propositum exequi non poterat ante ver annū 1707. Cùm itaque, ut suprà diximus, regio hæc pyramidis, seu acuminata in triangulum columnæ assimilata, extremis duobus cornibus seu lateribus sit contermina terris Chiquitorum, statuit totam Regionem usque ad populos Aruporès, pervadere, aperturus duos aditus, & vias ad Chiquitos. Grave profectò, & heroicum consilium, innumeris molestiis, & ærumnis exandlandis implicatum. Potens tamen Deus, cuius unius augenda gloria ejus negotii cardo fuit, non tantum Viri desiderio est velificatus cum bono successu, sed & voluit manifeste patere, quàm cordi sibi sit hic labor Apostolicus. Confirmare enim dignatus est Patris zelum multis prodigijs, naturæ vires transcendentibus.

bus. Nempe ut ad ulteriores porrò labores Patrem animaret, & una Neophyros in fidei proposito confirmaret. Novo igitur accensus zelo, selecis sibi Neophytis aliquot, vel sanguine suo fidem asserturis, denuo iter ingressus est 4. Aug. 1707. Festa Luce Assumptæ B. Virginis MARIAE attigit ripas fluminis Zununacæ, & paulò post pagum populi Zibacæ. Exceptus est cum omni amoris & benevolentiae significatione. Nam loci Caciquius Potumanì non duntaxat providit abunde piscibus, verùm etiam itineris socium se addidit ad suos aliquot dierum profectione dissitos subditos. Ibi imperavit, ut transiit Parri viam pararent, & complanarent. Interim quot diebus subministrabat sufficientem cibum & potum, donec Pater ad propriam Caciquii coloniam evaderet. Hic obviā invit totus populus, juvenes & senes, viri & foeminae, etiam matres cum fusionibus, brachio sustentis. Et verò Caciquius decora allocutione hospitem bene venire jussit, ut non modò nihil barbarie sonaret, sed multum etiam urbanitatis. Posteaquam Pater ad forum delatus est, circuandederunt eum indigenæ cum gestibus omnino amicis, & eo vultu, qui docebat, quām gratus ejus lètisque adventus ipsis accideret. Oculi figurebant manibus, orantes, sibi ut Sacerdos benediceret.

Dum Pater advertit, rem tam bono loco esse, nullam occasiōnem negligendam ratus, initium mox fecit disjiciendis inimicitias. Dissidebant enim extremè cum altera gente, Ziritucas dicta, ut adeò inter utramque partem sancire pacem omni modo conaretur. Hostilitas tam enormous erat, ut non nisi cædes, depopulationes, eversiones spiraret. Sevocato igitur ad se solo Caciquio ostendit, quanto odio execeraretur Divinum Numen has similitates. Inculcato proin consilio suo auctor eidem fuit, ut cum suis hostibus de pace transigeret, & deinceps amicitiam coleret. Vicissim etiam gens Ziritucarum supervenit, afferens, & multas, & magnas querelas adversus Zibicas. Quin Patrem adorti poscebant, ut eō permoveret hostes, quò illata damna refarcirent, simul ablata, & adhuc possessa bona redderent. His auditis egit vicissim cum Zibacis, qui loquentem demissis capitibus auscultabant. Neque verò aliud pro causæ defensione prætexebant, nisi præcipitem iram, qua præteræquum egissent. Nunc autem se nihil potius velle dicebant, quām mutuam amicitiam. Illud tamen exceptum volebant, ne restitutio ablatorum reposceretur; quandoquidem hos ipsos suos hostes per novem admodum annos su-

stentassent. Huic autem petito non annuit Pater, ut potius bonorum restitutionem urgeret. Nulli tamen, etiam qui summæ alioquin audaciæ, Patri vel unico verculo refragari præsumperunt. Vigebat nimis adhuc metus incusus à supplicio, quo Deus illatam Patri injuriam priori anno ultus est.

3. Postridie collegit in foro populum, & sub exaltata Cruce Christianam legem explicans, docuit Dei præcepta, ad quæ servanda tenentur. Et verò Indi cum gaudio exceperunt Verbum Divinum, ut altum clamare non semel inciperent, & execrari sua inania Numina. Non alium jam DEUM, ajebant, agnoscimus præter JESUM Christum: nec alia deinceps Mater nostra sit, quam sola Beatissima Virgo MARIA. Ut autem tradita fidei dogmata profundius memoriae impræseratur, atque hærenteat, patria eorum lingua in rhythnum articulos fidei redegit, quos dein à Neophytis publicè decantari voluit, sed enim in hujusmodi cantilenis falsos eorum Deos contemptim fuggavit. Quæ quidem omnia simplici populo ita placuere, ut præcini sibi postularent: nec cantoribus antè otium dede-
runt, quam cantiones has è memoria canere didicissent.

4. Cæterum hæc gentis facilitas in recipienda fide non tam ortum traxit ex Apostolica Patris prædicatione, quam ex gratia & misericordia Beatissimæ Virginis MARIE. Hæc enim insigni miraculo ex durissimis cordibus secundam creavit tertam, que non modò fermentem Verbi Divini suscepit, sed uberes etiam fructus tulit. Miraculum autem est ejusmodi. Zumacaze hujus loci incola, & consanguineus Caciouii ibidem, diu & periculose decumbebat ex hæstica febre, ut semiannus jaceret, ab omnibus more Barbarorum tanquam insanabilis desertus. Quare Zumacaze perditâ jam vitæ spe, ne sine baptismo, decederet, cariurus æternâ etiam vitâ, reliquam omnem spem in Beatissima Virgine MARIA reposuit. Hanc proin sibi in vota vocans: *O mea Mater, inquit, & Domina! Credo Te veram esse Matrem, & Dominam populorum omnium: Deam autem Quipozi non nisi damnatum spiritum esse, atque Erebi titiōnem: Credo in Te, & in Filium tuum JESUM Christum efflixi orans ex toto corde, ne fieri finas, ut ego etiamnum ethnicus moriar, & aeternum peream. Indulge mihi duntas tantum virium, & valetudinis, ut sacro fonte ablui, tèque possea in seis intueri possim.* Mater Misericordiæ non potuit repulsam dare iubilans devoti sibi Servi precibus: quamquam Christianus nondum effet,

esser. Igitur ægri tam piè secum meditanti & loquenti adest drepente spectabilis cœlorum Regina, & quidem de die, circumfusa tanto luminis fulgore, ut totus loci ambitus insolito modo illustraretur. Egrotum dein his amicis affata verbis: *Ego sum illa, ait, cuius opem invoca: confide firmiter in Filio meo, quod sis sanandus.* Fidem habe omnibus his, quæcumque Pater dixerit: sed & ceteri in pago dic, ut per omnia Patri obtemperent. His dictis Beatissima Virgo videri desuit, & æger eo momento penitus convaluit. Accurrit omnis populus tantum prodigium spectaturus, & ubi causam tam repentinæ sanitatis percepit, dici non potest, quantis desideriis, ut Christiani fierent, anhelarint. At benignus Deus hoc miraculo solo suam bonitatem non circumscripsit. Cum enim populus tam felicem rei eventum vidisset, omnes ægros ex universo pago obtulerunt cum disto: quandoquidem Pater tam potentem Deum haberet, impetraret proin, & his sanitatem ab Eodem. Pater Sentiens Superos pronus ad conferendas huic genti gratias, & hos miseros unà cum corporis valetudine etiam sanitatem animæ consecuturos, quærebat ex ipsis simul, & universè sumptis, utrum toto corde in Christum crederent? & sacro baptismo initiari cuperent? Vox omnium una fuit eaque elata: *Credimus ex toto corde, nec ardenter quid desideramus, quam baptum.* Tum verò ego sanctum Evangelium in eorum salutem legi (ita scribit ipse P. Lucas) & subiù me internus incessit imperius dicendi: fiat vobis, sicut credidistis. Et hinc in vestigio omnes resurgent sanati. Hoc prodigium exemplo increbuit per omnem latè circumiacentum vicorum viciniam. Atque utinam plures id genus gratias possem à DEO impetrare, quando ea occasione Christianæ fideli veritatem vel nolentes essent agniti, atque adeo discrimen inter falsos Deos suos, & verum DEUM palpari.

Hæc P. Lucas.

CAP. XV. §. 2.

1. Jurucarès idololatras adit : Demon ejus adventum inter querelas prædictit : fugiunt Barbari. 2. Persuadentur ad redditum, inò ad fidem. 3. Crux erigitur : adoratur : idololatria dedocetur. Popa primarius prexit suos populares. 4. Proteruntur, comburuntur ad idololatriam spectantia.

1. Postquam infantium turbam baptismi undà purgárat, rogatus est à Caciquio, & primariis è populo, ut P. Lucas ad Jurucarès se conferret, qui multo jam tempore hunc terræ tractum depopulati, plures vicos evertissent. Concessit Pater in vota eorum, haud ignarus, Jurucarès diabolo admodum devotos vivere, & inde spem sibi Martyrii fore. In discessu gaudium populi in luctum maximum transiit ; omnes flentibus oculis abeuntem prosequabantur, nec finem faciebant exosculandis manibus, ita quidem, ut ipse Caciquius, hujus abitùs auctor, affliti populi misereretur. His tamen id solatii Pater reliquit, brevi se reducem fore, & si hoc non posset, se minimum sui locò alium Socium missurum. Triduum consumpsit in itinere, in quo intensissimos solis calores, & inexplicabilem sitim toleravit. Tertio demum die autumabant quidem se adhuc distare procul à populo Jurucarès, sed insperatò deprehenderunt, se jam pertigisse pagum. Quocirca reputans, suum adventum incolis celari non posse, viæ Sociis præmonstravit evidens vitæ periculum ab hostibus Christi, nisi Deus protexerit. Itaque ad eliciendum de suis peccatis dolorem excitavit, quo facto omnes universè absolvit. Conspicatus hoc unus è paganis, procidit ante pedes Patris, supplicans, ut se Christianæ Communitatì affereret. Delectatus hoc casu est Vir Dei eo magis, quò clariùs videbat, illam esse mutationem dexteræ Excelsi. At non inexpectatus, ut rebatur, incolis pagi adveniebat P. Cavallero. Nam bidùd antè ejus adventum ex diabolo didicerant, poste aquam Pater suum hue iter jam ingressus erat. Quando enim congregati erant, Diis suis immolaturi, questus suos capropter prodidit unus Deorum, Uragozoriso dictus. Manantibus enim oculis ingemiscens : *Nunc nunc, inquietabat, è loco hoc mihi migrandum est.*

nōt

ubi tanto tempore sui adoratus. Pellar hinc ab uno maximorum hostium
meorum, qui jamjam appropinquat, manu præferens certum lignum. (S. Cru-
cem nempe innuebat ater spiritus, quam Patres Missionarii solent ma-
nibus gestare) Hoc lignum autem nec oculo tenus ferre possum. Auditis
his querelis populus lexcentis immolationum modis miserrimo Deo suo
solatium afferre satagebat. At ille cum Sociis Orci geniis tergum li-
tantibus obvertit. Ejulabant omnes & plorabant cum inconditis la-
mentis desperantium in morem. Hæc tragica scena universo populo
ingentem terrorem incussit eo usque, donec malignus spiritus in gran-
diorem se avem transformavit, & advolans Caciquium admonuit,
ut fugâ se subduceret, quam etiam arripuit cum Mapono, & po-
tiore popularium parte, in abstrusas sylvas, & ferarum antra trans-
gressus. P. Cavallero interea in alio pagi latere instructus manuali
Cruce, & Christianis aliquot comitanibus supervenit. Hoc con-
specto residui Barbari ad fugam jam parati, se quoque quām velocissi-
mè abstulerunt. A Patris Sociis tamen aliqui retenti sunt, id quod
propemodum unius vitâ stetit. Nonnemo enim Barbarorum eo facto
irritatus, faxeam suam asciam expeditivit, lethalem itum Capiti Ju-
venis Christiani daturus, nisi protegente cœlo plagam decumanam
ille declinasset, multis partibus in capite quaestandus. Nitebantur
equidem nostri lenibus, & amicis verbis Bárbaros delinire, & con-
ceptam de se suspicionem, quam nequam Genius instillárat, illorum
animis eximere, sed incassum.

Interim P. Lucas Juvenem serena facie, & liberali forma conspi-
cit. Hunc omni arte Apostolica blandè aggressus, sibi conciliare
studuit, datis etiam variis munusculis, quæ huic genti grata, & mag-
ni æstimate sciebat. Ita donatum dimittit in sylvam ad suos popu-
lares. Vix illuc pervenit, cum Deus tantam amoris flammam erga
Patrem in corde Juvenis accendit, tantamque in ejusdem os eloquen-
tiam dedit, ut primò quidem aliquot eorum, paulò post universos in
suam sententiam traheret, secum scil. redituros ad Patrem, in eo-
rum pago subsistenter. Principiò quidem, postquam aderant, su-
spectabant Patrem ceu portentum ex altero orbe. At ubi adverte-
runt ejus amica verba, & amabilem ejus agendi modum, evanuit
omnis eorum terror, cui aliquis sensim amor succedit. Recorda-
bantur nempe insanij ejulatûs, & planctûs, quem ediderant eorum
Dii, sic argumentantes secum, debiles enimvero, miserósque esse

opertore suos Deos , qui ne uni quidem Viro isti satis resistere valerent . Tandem cum Sociis Patrem amicè acceptum , in suum hospitale tectum deduxerunt .

3. Postero die populum ad Crucem collegit , quam fieri Pater præceperat : explicavit fidei Christianæ arcana , & mandata , observanda omnibus : inanitatem , & vanitatem Numinum fitorum , & æquè fallacium Poparum . Ex his popis natu maximus ita illustratus , & morus est , ut palam , liberèque ediceret , se totam vitam suam in sceleribus exegisse : se haec tenus populum malo dolo dementasse solius vicius gratiæ . Hæc popæ , & in primis verba Patris populo summopere placuerunt . Omnium gratissima tamen fuit narratio de condito orbe , de pessimorum spirituum defectione , quos modò orcus haber , & quos antehac singulari cultu , licet veri Dei hostes , tamen superstitione adorabant . Pergebat per dies aliquot hanc Christi doctrinam promulgare cum gusto , & emolumento audientium .
4. Et quoniam videbatur Patri advenisse jam tempus præcidendi omnem ansam relabendi in avitas superstitiones , jussit coacervari conopeum , vasa , sifaria , & id genus alia , sacrificii profanis nuper exhibita . Hæc ipsa postmodo in contemptum pedibus conculcata , luto , & sordibus injectis insuper de honestavat , denique flammis dari jussit . Exemit ab incendio instrumentum Mathematicum , ære fabrefactum in usum astronomiæ , quod ipsum representabat Solem , & Lunam cum cæteris Zodiaci signis . Et hæc quidem machina Astronomica donum erat diaboli , qui aliquot ante sæculis huc attulerat . Post horum combustionem ierunt Barbari in letas choreas , & cantiones , ipsis consuetas .

CAP. XV. §. 3.

1. Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam. 2. Jurucarès ad pacem faciendam permoventur. 3. Quiriquicæ putant, Patrem esse pestis suæ causam. Refutatur stulta opinio inimici in Patrem injurii, morte puniti.

Cæterum ad conversionem hujus populi non modicum contulit alius pagus, nempe Zibacarum, quorum Caciquius in laudem Christianæ legis tot, & tanta dixit, ut dubitandum non sit, talia verba à Spiritu Sancto in ipsius lingua fluxisse. Ita enim erant constituta, ut ipsius P. Lucae admirationem crearent. Non multò minora in eodem laudis genere faciebant subditæ, qui ob instantes labores non diutius morari poterant, sed Patri vel inviti valedicere debuerunt. Hanc avulsionem ipse Pater suis met verbis sic narrat: *Explainare non possum, quanti cum singultibus, & lacrymis Zibaca populi à me fuerint digressi: sed & mihi delebat intimè hæc discessio. Tamen & illos & me solatus, spem feci, me proximo anno reversurum ad pleniorum eorum instructionem in fide.* Quam ferventem populus Zibacæ sese exhibuit, tam ardens vitæ Christianæ desiderium præferebant Jurucarès, qui tanto insuper in Patrem amore flagrabant, ut nihil non durum, & grave in gratiam ejusdem in se suscipere parati starent.

Admonuerat illos, ut arma ponerent, & cum propinquis gentibus pacem inirent. Neque ullus erat, qui vel mutare contrà auderet. Quin se promptos ostendebant ad convenientios sua sponte hostes suos Pizocas, & pacem rogandam. Anteqam tamen hoc perfecturus cum suis Caciquius abiret, baptismi gratiam petiit à Patre, quoniam jam proœcta, & canæ ætatis vir incertus vitæ suæ esset, interim fidei dogmata sat doctus. Placuit summopere Patri hoc postulatum, quod minus tamen gratificaretur, obstabant jussa Majorum prohibentium, ne ullus Indus adultus sacro fonte lustraretur, nisi membrum foret unius Christianæ Communilitatis. Ut tamen homini solarium affunderet, promisit, se post redditum suum ejus rationem habiturum, modo perseveraret in sancto proposito. Indus bonæ profectiō mentis negatō baptismō, expetebat saltē parvulas crucēs, è collo suspensi.

dendas in signum sui propositi, utique serii. Altera petendi causa fuit, ut ad similitudinem istarum crucum alias in majori forma fieri curaret à sibi subjectis, ubique locorum appendendas, ut mali spiritus exterriti, procul regione tota aufugerent, nec damnum frugibus afferrent. Pater ablatis ibi infantibus ad Quiriquicas populos transiit, ubi priori anno à Cœlitum Regina manifesto mortis periculo ereptus est, ne telis Barbarorum conficeretur.

3. Indigenæ quidem Patri advenienti magnâ frequentiâ obviâm pro-
cesserunt, satis etiam humani exeperunt illum, & in sua tecta rece-
perunt, minore tamen benevolentia, quam speraverat. Ejus rei
origo esse potuit, quod persuasi essent, Patrem unicam pestis cau-
sam esse, eodem tempore sœvientis. Asseverabant enim, Patrem
ob acceptam præcedenti anno injuriam huc pestilentiam aliunde ad-
vocasse, scilicet in ultionem. Simul tamen ac pagum subiit, ægros in-
visum abiit, ubi magno dolore suo offendit feminam jamjam exspira-
turam, quin baptismum conferre posset. Evidem Evangelium,
quod Ecclesia super ægros legi vult, & ipse legit. At Deo placuit
petram gratiam tantisper differre, ut postmodum bruta gens majo-
rem ejus aestimationem imbiberet, fidemque sanctam cum Missiona-
rio magis suspiceret. Et pestis quidem sœvire sensim desierat: At
P. Lucas interim ad forum omnes convocabat, coram quibus ex altiori
loco protestabatur, se causam pestilentis mali non fuisse, utpote
debilem, & impotentem hominem, ut cœteri hominum: Deum
solum revera ipsis hanc calamitatem immisisse, qui sui loco ultionem
exercuerit. Nemini proin alteri hoc malum queruli imputarent,
quam sibimet ipsis. Interfatus hic Caciquius monebat, auctores
contumeliae ipsi illatae jam mortem obiisse. Reposuit Pater, non se,
sed Jesum Christum penas exiguisse ab istis, in hoc uno proinde mali
medium fore, cuius adeo unius clementiam implorarent. Dum in
eo colloquio est, nuntius adest ferens, Caciquium Sanucare jam cum
morte luctari. Pater abrupto confessum sermone celer avolat ad mori-
bundum, sed frustra. Nam æger phrenesi correptus, omnem
sensem perdidera, nec ulla Patris industria ad mensis
stationem revocari poterat.

CAP.

CAP. XV. §. 4.

1. Caciquius phreneticus miraculò ad se reddit, instruitur,
baptizatur, piè moritur post preces Patris Cavalle-
ro. 2. Idem preciōbus suis pellit pestem. 3. Cosocas
adiens Pater telorum nimbo salutatur. 4. Tela
prodigiosè retorta salvo Patre, qui scuti loco Deipa-
ra effigiem extulit adversus tela.

Quare oppidò afflitus recessit ab ægro, in genua se prostravit.
Deum obtestans per merita Divini Filii, ut huic tam pretioſo
Sanguine Jesu Christi redemptæ animæ eam tantum gratiam
faceret, qua ad se, usumque rationis rediret. Et hem rem miram
eodem momento ægronus mentem recipit, ut Patri sat temporis effeſ
instruendi in rebus fidei, & baptismo expandi. Hoc finito infirmus
inter varios virtutum actus, putat, fidei, spei, charitatis, doloris
de peccatis, quos Pater prævirit, suaviter animam egit.

Postero die P. Lucas supplex agmen ordinavit, pestem à misero
populo per Dei misericordiam ablaturus. Quid autem tunc accide-
rit, ex verbis ipsius Patris intelligemus. *Me sequebantur, inquit,*
magno numero Ethnici aquæ ac Christiani: ibam per torum mapaliorum tra-
cum, manu gestans effigiem Beatisſima Virginis, qua domos peste labo-
*rantium tetigi, magnâ fiduciâ Deum sic obsecrans: respice misericor-
di oculo, O Deus, & Domine mihi, hunc miserabilem populum, &
è fauibus mortis erue. Ne permitras, quæſo, ut hic in fide necdum*
roboratus populus dicere posſit, te valde rigidum, & in penis inflati-
gends durum Deum esse. Quodsi ad meammet vitam nuper conser-
vandam miraculo uti non es dedignatus, nunc quoque exere tuam po-
tentiam in sanandis his ægris ad tuam majorem gloriam. Spe subin-
de plenus adibam peste afflatos Indos: jubebam omnes praesentes ge-
nua flectere mecum, & Angelicam salutationem recitare. Tum ex
ægro quærebam, an ex toto corde in Christum crederet? num fir-
matum fiduciam poneret in divinam Matrem? Id mihi affirmantes tan-
gebam primò iconē S. Francisci Xav. dein effigie Virginis Beatisſimæ
MARIE cum supplici voto, ut impetrarent apud Deum, ne mea deli-
cta miserorum sanitati obstanter. Atque hoc pacto pestilens lues intra-

paucos dies penitus desit. Populus hoc grandi beneficio mirè lætus, iter attipuit ad Cozacas, perrestrus inde ad Tapacuràs ante statas per annum pluvias longiores, viam intercludere solitas. Proficisciensitibus obviàm factus Patozi ille Caciquius Moposicorum cum magna suorum caterva. Multum querebatur & diu apud Patrem, quòd iuum ad vicum non reveniret, & omni eloquentia conabatur evincere, ut illuc diverteret. At Pater, ut maximè veller, ejus voto gratificari in præsens non potuit. Institurus ergo suscepito itineri, invitavit potius hominem, secum ut itaret ad Cozacas, à quibus non procul aberat. Tum verò P. Lucas comites itineris Neophyto ad animi fortitudinem) animavir, vel vitam suam consecratus illi, qui prior suam pro omnium salute ultrò immoläisset.

3. Cozacæ ut primum Patris adventum observarunt, Barbarorum mōre in clamores horrendos ora diduxerunt. Ringebatur scil. Stygius hostis, impatiens sibi tot animas ex unguibus eripi. Itaque illos incitans effecit, ut illico integrum telorum nimbum in Patrem evibrarent. Et certè astum fuisse cum Apostolico Viro; nisi scuto Divinæ protectionis mirè fuisset servatus. Ubi Christiani Comites Patris præsentissimum periculum viderunt, fugam circumspicerunt, remanente unico Juvene Neophyto, qui sanè magno flagrabat desiderio, vitam pro fide profundendi. Itaque à Patris latere non recedebat. Quaterni alii quidem sequi videbantur, sed ex longinquο, quorum unus effigiem Divinæ Matris in pertica levaram gestabat. Evidem conabatur Pater hos efferos homines blandis verbis mitigare nonnihil, & cicurare, sed incassum omnia, Barbaris contra legem Christianam extremè exacerbatis. Itaque responsi loco erat iterum jaculorum nubes, qua caput Patris præcipue impetebatur.

4. Sed o rem profectò miram! Vir Dei tot telis petitus, non tantum non est vulneratus, sed emissæ sagittæ tanta vi retrorsebantur, ac si intento arcu retroactæ fuissent. Una præsertim sagitta, quæ directe & incitatissimè in caput Patris ferebatur, certo certius illud trajectura erat, nisi altior è cœlo virtus pro scuto fuisset; sagitta enim in medio impetu subiò enervis atque elumbis ad pedes Patris sine noxa concidit. At Christianum juvenem, eumque Comitem Patris lethali iictu aliud telum læsit, quo rāmen vulnere ille lætus, repit non nihil ad latus, ultima vita momenta euna Deo transacturus. Hoc conspicatus Pater, amplexu juvenem sanctè, & extremitum strinxit,

non

non sine dolore, & sancta invidia, quod non similis mortis particeps, obstantibus scil. peccatis suis fieret. Interca sacrificulus non cessabat suos concitare adversus Patrem. Integrâ ergo horâ non desisterunt jaculari in eundem tela, sed omnino innoxia, nisi quod vestem ejus perstrictam modicè lacerârint. Ambo tamen Patris brachia non modicè dolebant, ut vix jam essent usui. Lassitudo inde fuit, quod effigiem B. V. MARIAE, tanto tempore in altum elevatam, continuò sustentârit.

CAP. XV. §. 5.

1. *Barbari furorem ponunt.*
2. *Ad verba Patris popa primus omnium fidei lumen accipit.*
3. *Barbarus in ipso Deorum fano baptizatur.*
4. *P. Cavallero iterum ad necem quæsitus per Angelum servatur.*
5. *Sauciorum Neophytorum patientia: sanantur diuinatus.*

Dum ergo Barbari Servum Dei omnibus viribus crudeliter sternere laborant, ad officium redeentes Christiani Patrem è mortis fauibus eripere sunt conati. Minati sunt igitur efferratis Dbaum sceleris vindicem, ut suo damno iam prius erant experti. Atque hæ minæ eò valuerunt, ut vel mali intentati metu, vel alio dívino fato moti, à furore suo tantisper remitterent, & occasionem darent proprius accedendi Mapononem Popam. Hunc amicis vocibus allocutus Pater: an non hoc regum articulo, inquit, Christi potentiam tuistinet oculis usurpas, & quasi manu palpas, cùm ex tot hostiibus telis ne unum quidem mihi nocere potuerit, quamdiu id Christus non permiserit? age verò (sic perrexit Pater) ubinam & quando vestris inanibus Diis tanta potestas? sed quid tandem roboris & virtutis haberent, quum nihil profectò sint, nisi æterno igni, & inferno carcere mancipatae miserabiles creature?

Hæc eloquente Parre, derepente Barbaro homini lux orta est animo, ut momento ex lupo agnus Patrem pacatè alloqueretur, secumque deducens in suam domum, omni meliorum ciborum genere refgere studeret.

3. Dum in eo res est, improvisus Patti adeat Barbarus alius, ex cursu anhelus, projicit se ad genua Patris, & flens flagitat sacri baptissimi gratiam. *Sunt mihi, inquit, infesti dudum inimici, diu insidiantes ritæ mea ob certas similitates.* Ne igitur cum terrena etiam celestem vitam perderem, huc veni, ut sine mora Christianus sim. Annuit Pater voto, & publico in fano baptismatis undâ expiat, ringente diabolo, & cætera inferorum colluvie. Eo ipso die alias Mapono sive sacrificulus ad proximi populi (Subarezas dicunt) Caciquium submisit nuntium, quo postulabat militum suppetias ad exturbandum Deorum hostem scil. P. Lucam procul à terris suis.
4. Verum providi Dei Angelus hoc impium propositum intervertit. Hic Cœli Genius Caciquio illi, Abertzaco nomine, nescio an dormienti vel vigilanti se stitit, dehortans, ne quid adversus Patrem moliretur: potius hunc accederet, ad suas terras invitaret, & fidei doctrinam ab ipso quantocyls reciperet. Caciquius voce coelesti obsecundatis, venit vel inermis ad Patrem. Intellecto dein, quām crudelē in modum cum Patri egisset populus, vehementer excanduit, maximè contra popam, cui certè manus inimicas injecisset, nisi causa interveniens malum impeditivisset.
5. Indus enim curriculò appulsus, nuntiabat, duos saucios Christianos jamjam cum morte luctari. Verum quid hac occasione contigerit, ex epistola Servi Dei cognoscemus. Quām citissimè, inquit, accurri ad meos duos juvenes, qui vulnerati in sanguine suo hærebant. Vel saxeum, & maximè barbarum cor movere poserat eorum aspectus ad Comiserationem. Erant enim multis partibus saucii, in nudo solo jacentes & cruentatricita omnem operam humanam. Tota agmina muscarum & culicum illos acerbè infestabant: nequidem cento erat obligandus tot plagiis, ut arborum foliis uti necesse habuerint. Dici tamen vix potest, quāt̄ patientia tulerint dolores, quām pia Colloquia cum B. V. MARIA miscerint, ut etiam gratias agerent millenes, quod gratiam ipsis impetrasset moriendi pro Filio ejus, & salute proximi. Unus eorum erat natione Manacicus, unum ante mensē primulū salutis fonte ablutus, mibiisque interpretis loco serviebat. Huic brachium fuerat telo perforatum, & quoniam nervi quoque nec modicè lessiverant, deliquium animi unum ex alio patiebatur. Alter ventre tenus usque ad eō sauciarus erat, ut intestina propè omnia prominarent. Ambos ad tagurium frondibus tecum deportari iusti, ubi posteriori prostantia visera in suos sinus reponi volsbam, sed necesse fuit, eorum partem rescindi.

Quo

Quo sado eger invocare caput Cœlitum Reginam, & in lenem subin Soporem defluxit. Ubi evigilavit, penitissimè sanum se deprehendit. Sed, & alter breviculo intervallo temporis revaluit, absque ulla hominum medela sed sola virtute divina in brachio ita sanatus, perinde ac si Iesum nunquam suisset. Hæc P. Lucas in suis literis.

CAP. XV. §. 6.

1. Certatim volunt fieri Christiani Cozace, ut & Zubarez populi.
2. P. Cavallero adit illos. Honor crucibus habitus.
3. Aegros omnes sanat Pater recitato S. Evangelio. Idololatræ subito adoratores S. Crucis.
4. Aegris Comitibus Pater sanitatem à Cœlo impetrat suis precibus.
5. Angelus apparet uni ex egris, qui omnes sanantur, iterum alacres ad itinerum molestias.

MOratus dein dies aliquot in hoc loco, omnem abolere idolatriam laborabat. Et quamvis principiò id perdifficile caderet, tamen Dei gratia postmodum tantæ apud istum populum fuit efficacie, ut certatim fieri Christiani desiderarent. Ut verò opere verba sua confirmarent, attulerunt illico infantes cum precibus, ut aquâ salutis ringerentur à Patre. At enim alter Caciquius Aberzaico satis stomachabatur ex eo, quod Pater tantam moram apud hanc gentem faceret, nec ad suos pagos properaret. Itaque majorem in modum questus est, ut Pater cogeretur abscedere ad subditos huic Caciquio populos.

Et verò orati cum honore exceptus est, qui quantus fuerit, & quam ardens fidei desiderium, vix explicari potest. Potissimum in venerazione erat signum S. Crucis, in qua fabricanda Caciquius cum suis primoribus sibi primas partes honoris ergo vendicavit. Neque in eadem Cruce erigenda admittebant præter se plebejam manum. Ubi stetit Crux, ad geniculantes circum, cantabant sua patria cantica. Quin & saltabant in peripheria Crucis, & alia venerationis & laetitiae signa edebant, ut mirari posses. Et quidem hanc gaudiorum scenam per plusculos dies continuabant. Sed & bonus Deus se vicissim libe-

liberalem præbuit, cùm confirmatus in fide populum, & ostensus, quām sibi placeret ejus devotio, insignia proisus præstit bene-

ficia.

3. Quippe omnes ægri, super quos P. Lucas Cavallero S. Evangelium recitavit, momento sanati sunt, ut Deo gratias pro sanitate æquè, ac pro fidei beneficio rependerent. Quantum autem solatii Patri Lucæ, & quām dulces inde lacrymæ fuerint, non dixerim, nec ipse P. Lucas se dicere posse scripsit. In consideratione nimis, quòd, qui paulò ante Diabulos adorarunt, modò S. Crucis tantum honorem haberent, ferventes jam Christiani. Interea tempus aderat, quo Patri Lucæ ex hoc loco fuit migrandum, si terminum quidem itineris consequi velleret. Id ubi rescivit populus, undique planetus & ploratus est ortus. Quoniam autem hac vice res aliter fieri non poterat, robustiores juvenes pro comitatu dederunt, ut asperas vias planarent, & Patri de victu prospicerent. Quod quidem cum lubentia & diligentia præstiterunt, ut alter alterum obsequis antevenire contenderer.

4. Productio in dies aliquot itinere, undecim ex viae Sociis Christianis subitaneoq; morbo correpti sunt cum ingenti Patris dolore. Qua autem ratione sanitatem receperint, intelligimus ex literis, quas P. Lucas ad suum Provinciæ præsidem dedit. Unus omnia pati videbar (verbæ illius sunt) quatunque hi infirmi simul patiebantur. Id maximè mihi dolebat, quòd adverterem, comitibus via nondum Christianos scandalum inde nasci. Mirabantur enim solos Christianos decumbere, cùm ne unus quidem ex Ethnici malo quid pateretur. Nempe hac sua admiratione quasi significabant, Christianam legem non usque ad eam sanctam, & præstantem vivendi, qualem constanter ipsis depingerem: dum Christiani interim agrotarent, quin semet juvare possent duobus vel tribus verbis, velut ipsis non semel acciderat. Questus sum igitur eam ob causam meo Crucifixo Domino, & ejus pretiosissima Matribus verbis: Agnosco equidem, O mi Servator, quid peccatum meū omnia hac & hi plura meritus sim. Verum O mi Domine, iam tuus honor agitur: ne permitte, ut hi Barbari dicere audeant, Christianis talen DEUM esse, qui nulla miseratione tangatur erga illos, qui ipsum adorant. Ne dicant gentes, ubi est Deus eorum? Considera O mi DEUS, hos Neophytes Missionum arumnas deinceps detrectatores, dum rident se non tantum à Barbaris persecutiones pati, sed & variis insuper morbi opprimi. Quis in posterum mecum ibit per tam vastas regiones?

Quis

Quis vias volet sternere? Quis mihi interpres erit ad prædicandam Sanctissimam tuam legem? si prodigiosam sanitatis gratiam vel Barbarus indu'ges, cur parem gratiam non confers quoque servitu'is, rectè credentibus?

Atque his quidem precibus Pater misericordiarum ita motus est, ut in Professo die SS. Angelorum unus horum risendum se ficeret cuidam agrotan-
ti, quem alloquens, hac infirmitas, ait, est vobis in vicem mortis, qua sub-
lati fuissetis à Barbaris. Sed agite modò, confidite DEO, nec dubitate,
malum remissum iri. Merces à vobis in cælo recipienda ob molestias & la-
bores, quos amore DEI & vestrorum popularium toleratis, erit inexplicabili-
bus. Facta hac cælesti sponsione agri omnes magnam in DEUM fiduciam
conceperunt. Ego quidem aliquid potionis medica dedi, ignarus ipse, cu-
jus generis & virtutis esset. Sed malo exinde augescente cum agri ferendo
calori jam non essent, ad fluvium se deportari voluerunt, ad restingendum
in undū morbi astum. Et hem! citra aliud remedium pristinam valetudi-
nem recuperarunt. Ita P. Lucas. Opus sane erat hac infirmitate, &
hujus depulsæ miraculo, ut Socii Patris in fidei propagandæ fervore
stabilirentur. Post tot enim vitæ pericula, passim occurrentia, integ-
ritor æruminas, famem infuper, sicutim, lassitudinem, morbos religio-
nis ardor haud parùm refrixerat. At post restitutam tam prodigiosè
sanitatem ille multo magis exarfit. Prostrati ad pedes Patris, roga-
bant veniam sui timoris, & pusillanimatis, sanctè etiam polliciti,
se posthac omnes miserias, & adversitates æquo animo tolera-
turos ad Dei gloriam, & animarum salutem.

CAP XV. §. 7.

1. *Incommoda viarum. Viētūs inopia. Pagani comites Patrem deserunt. 2. Uni è Christianis apparens Deipara hortatur, ne deserat Patrem cum aliis viae Sociis. 3. Venit Pater ad Aruporecas, cum quibus tendit ad Tapacurās. Parūm gratus ejus adventus. 4. Causa hujus aversionis, nempe Crux eversa à Barbaris, & ideo lue sublatis. Errorem dolocti morem gerunt Patri. 5. Demon prænuntians adventum Patris vacuat incolis pagos.*

1. **I**nstantantes ergo iter, brevi sylvam impeditissimam offenderunt, in qua nulla trita erat via. Itaque adeò circumerrārunt, ut ubi locorum essent, per integrum mensem non dignoscerent. Superandierant alti & prærupti montes, per fenticeta penetrandum, quin interiori alimenti quid suppetaret, nisi cruda arborum folia, & sylvestres tetræ radices. Nec aliis erat lestulus, nisi pendulum sub diörete. His molestis incommodis Pater suapte natura debilis, & morbidus ita fractus est, ut pedibus porrò consistere non valeret: Stomachus præterea nullum cibum retineret, si vel modicissimus sumebatur. Laborabat nihilominus perinde ac validus & vegetus. Nempe quod viribus corporis deerat, supplebat vigor spiritus, & animarum zelus. Primus ergo ibat in omnia discrimina, expedibat vias, horatus suos comites verbo, & opere ad Longanimitatem. Tandem quamvis acerbis tantum pasceretur radicibus, aptioribus ad fanum morbos sternendum, quād ad ægrum sanandum, tamen per Dei bonitatem reparavit priorem valetudinem. At verò Ethnici Comites tantarum miseriarium pertæsi, domum suam relegerunt viam.
2. Horum exemplum secuti fuissent etiam aliqui Christiani, nisi uni maximè pusillanimi B. V. MARIA, cuius honori futura Missio multum allatura erat, apparuisse, & quā promissis, quā verbis aliquantò acrioribus stimulasset ad cœptum semel opus non deferendum. Postremum Pater vocato in vota S. Archangelo Raphaële cum cæteris loci Tutelaribus Geniis, ex insperato sylvas eluctatus, ad Aruporecas

cas se delatum deprehendit, quibus ipsis prioribus abhinc annis fidem
prædicarat.

Ibi sollicitavit Caciquium, ut aliquos subditorum in viam sibi con-
cederer, ad semitam, ubi fortè opus, faciendam. At ille excusabat
inimicitias suas cum populo, quem Pater aditus erat, ob bella in-
vicem & multifariam gesta: timendum proin putabat, ne in mortem
properaret. At verò cùm Pater sincera fide appromitteret, se pro vi-
tibus conaturum, ut ipsum inter & hostes pacem & amicitiam conci-
liaret, Caciquius non modò suorum comitatum condixit, sed & ipse
comes ivit. His stipatus Pater paucis post diebus propinquabat pago
populi Tapacurás. Ante tamen, quam subiret, unum ex Sociis il-
luc dimisit, qui ex illo vico oriundus erat. Nempe ut incolis adven-
tum Patris significaret, quem amicè susciperent, nec ullà injuriā vel
illum, vel Aruporecas alioqui suos hostes, cum Patre venientes affi-
cerent. Evidem adventus Patris minimè gratus accidit indigenis,
dissimulata tamen aversione magna humanitatis specie exceperunt.
Inde deducentes in sat commodium tugurium hospiti varios, eosque
neliores fructus cum ferina carne apposuerunt. At cùm de rebus fidei
verba facere tentaret Pater, tergum obverterunt obturatis auribus.
Diversos insuper obices interferebant, quò minus in alias suorum
pagos Apostolus itarer: quin id agebant omnibus modis, ut hinc re-
cedens ille ad suos, scil. Tapacuras hostes potius transiret. Ejus-
dem animi pariter aversi erat aliis Caciquius Maymane, dum Patrem
salutabat.

Juvat nōsse horum omnium causam. Ereverat Vir Dei in his ter-
ris aliquot ante annos S. Crucem, quam publicè stantem aliqui Bar-
bari fortè offenderunt ex gente Cuzicás, Quimonecas, & Pichafí-
cás. Hi eruerant crux, & inter sacrilegas fannas in frusta comini-
nuerant. At vindice cœlo facinus id non impune tulerunt, quippe
subitanæ lue correpti, omnes illatae Crucis injuriæ complices morte
sublati sunt, uno tantùm vel altero superstite. Itaque simile malum
veriti, deprecabantur Patrem, ut aliò migraret, quò vellet, sed
enim Vir Apostolicus non ideo fractior animo, sed singulare fervore
illis prædicans edixit, potius ut timerent ejusmodi calamitates, si
promulgationem Evangelii suflaminarent. Non duntaxar enim cœ-
lum vindex ad peñastractum illos (addebat) qui cruci injuriam fe-
cissent, sed etiam illos, qui ejus venerationi obstituerint. Hæc enim
verò

verò verba in cor adeò descenderunt, ut in vestigio Patri obsecunda-
rent, Crucem in fōn erigerent, simul junci adorarent cum promissō
deserendi suam regionem, & eò migrandi, quò Patri videretur. Ab-
lutiis igitur primò salutis fonte puerulis itineri sese commiserunt. At
omnes colonias, in quas venerant, incolis vacuas repererunt.

3. Nempe inferorum spiritus augmentum fidei & divinæ gloriæ pri-
dem exofus, adventurum Patrem jam antè illis prodiderat cum monito,
ut fugam caperent, & in loco tutoiore laterent. At Pater fugitivis in-
stans, superatā cum suis sylvā densissimā, in vastam planitiam, spe-
cie peramœnam, evasit, sed quæ reverā paludibus & lacubus scate-
bat. Quid ea profectio tolerarit, nemo rectius enarrabit, quam
ipse Pater suismet verbis: Sic scribit.

CAP. XV. §. 8.

1. *Summa difficultas itineris. Amicē excipitur Pater.*
 2. *Sed sūasū diaboli infantes baptismō subducuntur.*
 3. *Pater in vindictā erigit crucem ad ipsum fa-
num. Calcat pedibus idola. 4. Bohozas adit be-
nevole exceptus. 5. Ethnici, Christianos emula-
ti, crucem ipsi erigunt, se frēgris cedunt, qua ra-
tione pestem extinguunt. Confirmantur ab Angelo
viso: Coloniam novam conficiunt.*

1. *Incedebamus genuum tenuis, & quod superat, aquis mens: palu-
stris limus erat tam profundus, & tenax, ut vix alternos pedes
expediremus. Animum meis facturus, antelignans semper
præbāam, sed identidem in aquas toto corpore sum prolapſus. Acces-
sū istibet maximus, in multas horas effusus, qui me magis madeface-
re potuisset, nisi jam fuīsem tam madidus, ac ipsa unda. Quod tamen
maxime acerbum cadebat, erat certum genus spinosi & duri fructicis,
cui dentes erant perinde ac serræ ferreæ. Hic proin mihi totos pedes
aculeis perforavit adeò, ut nihil sani & integri superefset, nec ea
vulnera in hodiernum usque diem penitus sanari potuerint. Duravit
haec via intolerabilis per dimidium milliare, & amplius. Eluctatus
paludem ad pagum devenit, cuius incolæ conspectis Patris pedibus
usque*

usque adeò sauciis mirari satis non poterat, quòd sui causa, & amore salutis suæ tantos perferre dolores non dubitárit. Certe omnem beneficentiam hi boni Indi vulnerato exhibuissent, si per ipsorum egestatem stetisset. Pro viribus tamen præstare conati sunt, ut Patri escarum saltē fomentum conquererent. At verò Caciquius Paunacarum conspicatus hujus populi inopiam, invitavit Patrem in suum viculum, ubi commodior occasio reparandi vitæ. Accepit Pater oblatam gratiam, non tam ut sanitati sua consuleret, de qua parvum ille sollicitus, quām ut Ethnicos illos ad Christum perductos crearet Dei Filios. Postridie igitur viæ se commisit cum multis Ethnicis. Verū tempestas tam turbulentia inter pluvias brevè ingruit, ut Patri de pedibus calcei exciderent, coactisque fuerit reliquum itineris nudis gradiendo plantis confidere per vastas sylvas, per falebrofós montes, per obstantia viatum senticeta.

Ubi ad populum Paunacarum est perlatus, universum habuit obvium non sine ingentis lætitiae signis. At Pater aliter respondere nequibat, quām amabili, & serenato vultu. Neque enim Pater ipsorum, nec illi Patris linguam callebant, neque interpres aderat, cuius ore loqueretur. Nutibus ergo, & manuum gestibus, atque ipso variæ charitatis opere fuit potius agendum, quām locutione. Modis adeò, quibus potuit, sui adventus causam insinuavit. At verò Stygius hostis, ne nihil haberet in præsenti negotio, neve omnia perderet, suasit genti, suos ut infantes aliò transmissos procul haberet, ne Pater Orco erectos per baptismum cœlo illis assereret. Id verò douit Patri vehementissimè, cùm videret, sibi ab orco optimum & alias tutissimum Missionis fructum esse pessimum darum.

Quare sancta indignatione plenus, vindicandi hostis inferi consilium ceperit. Quapropter imperavit, ut ad ipsum iatricitum impii fani crux ingens erigeretur: qui quidem conatus multi laboris fuit, repugnantibus ebsteinè Barbaris. Quin parvum absuit res à violentis in Patrem manibus. Sed Dei Servus nullius rei magis cupidus, quām martyrii, nullo modo à sancto proposito defitit, quin inò fregit, & calcavit pedibus in conspectu Ethnicorum aliqua diabolorum ectypa, nempe idolorum monstra, exhorrescentibus ad factum barbaris, & timentibus, ne telorum imber aut fulmineus signis in auctorē vinclu rueret. Illabente interim hyeme debuit Apostolus inde discedere, atque adeò repetere trajectam nuper paludem, & viam vepreta, ut

obducta vulnera reficarentur non sine commiseratione aspicientium comitum. Idcirco cum longum aliquot hebdomadum iter restaret, & commeatu preparatum instructi essent, institerunt, ut Pater usque ad proximum verapud Tapacuræ subsisteret. At ille majorem semper rationem habens animarum, quam propriæ valetudinis, excitabat comites non tam verbis, quam exemplo, dum cœptum iter persequitur. Paucis post diebus Tapacuræ, qui socios via se junxerant, Viçum desituerunt, quoniam magni identidem, rapidi, & exundantes fluvii erant superandi. Maximum tamen subierunt periculum Neophyti in trajiciendo ingenti flumine Zirefrio, de quo P. Lucas sita scribit, Tranavimus sine vectore, & viæ ductore naviculis latos fluviós, lacus & paludes, nec aliud quid interim viatum nobis præbebat nisi inter aerumnas, quam cruda arborum folia, & insulsa radices.

4. Recordabar tunc me auditu accepisse, haud procul à populo Bohocas montem reperi. Jussi ergo meos altissimas arbores concedere, regionem exploraturos. Et verò hunc montem tandem visu detexerunt, ad quem proin rectâ contendimus. Inde post trium hebdomadum iter inter mille miseras & incommoda ad pagum dicti populi Bohocas evasimus. Suscepti sumus cum omni benevolentia & quadam poterant, ad reficiendas vires ab illis provisi sumus. Ita P. Lucas. Restiterunt postea aliquanto tempore, ut fractas instaurarent vires, & lassa membra continuando itineri aliquatenus confirmarunt. Interim tempus est natus Pater hunc populum stabiendi in amore, & desiderio fidei, in adoratione item S. Crucis.

5. Fortè deprehendit Pater in tugurio cuiusdam Indi flagellum cum nodulis ceratis, quibus aculei implexi prominebant. Et quia intellexit, etiam id genus flagra alibi reperi, suspicabatur quid superstitionis. Ea de causa Caciquum *Sorilocum* nomine tantisper sevocatum interrogat, quid sibi vellet dicta flagella. Hic enim verò operæ est pretium, ut responsum ex ore ipsius Caciquij percipiat, quod tale est. Ante tempora, ait, non multa, populus Borillos insolentis & tumidi genii, hic irruerat, sedem fixurus. At non diu fuit, cum inciperent nos & nostros ritus cavillari, & nos despiciui habere. Hujus indignæ rei impatientes, concubia nocte consilio statuimus nos ab his extraneis liberare. Quapropter mares omnes necavimus reservatis feminitis ad nostra obsequia. At paulò post tam dira pestis saevire cepit inter nos, ut exitium universis imminere crederemus. Persuasi-

interim, hanc crudelitatis à nobis editæ pœnam esse, & memores, Christianos iratum Deum placare cruentis flagris, idem mali remedium prensavimus, & hanc, quam coram vides, Crucem erexitus. Sub ista nos s̄pēnumero acceptis flagris acriter exceptimus, depre-
cantes delicti veniam à Deo. Et enī, momento temporis pestilentia furere desinit, ut nullus ex peste infectis postea obierit, ex lanis vero nemo unus lue sit deinceps correptus. Quin quod plus, majusque est, brevi pōst noctū ex populo fortè simili stantes, pulcherrimum, & rutilantem juvenem cœlo descendere confixerunt. Ille ante Cru-
cēm in terram prostratus, eandem adorabat. Ex quo tempore crux
ista nobis summæ venerationi est, neque alijud magis desideramus,
quam primo quoque tempore suscipere legem Christianam. Hæc
narrabat diuinus Caciquius. Dicivix potest, quantopere Patris zelus
hac relatione de novo fuerit inflammatus, ut ceptum opus perficeret,
colligendo hanc populum in unam coloniam pro commodiore instru-
ctione. Sed tandem retrocessit delatus ad Communiteria S. Franci-
isci Xav. mense Januario Anno 1708. totus quantus viribus fractus ex-
tot Apostolicis laboribus per quinque omnino menses, quos cum in-
credibili meritorum cumulo juxta ac cum divinae gloriae augmento in-
ter barbaras gentes exegerat. Moratus est eo loco aliquantis per, non
tam corporis, cuius minima illi cura, quam spiritus vires restauratu-
rus, ut vestente hyeme Missiones repeteret, & populos recens.
detectos in communem vivendi formam colligeret.

C A P U T XVI.

Nova Reductio Conceptionis B. V. à
P. Luca Cavallero fundata. Ejus gloria
Mors per manus Ethnicorum, quos
Puyzocas vocant.

§. I.

1. Area nova Reductionis eligitur. 2. Populi nudissimi, & idololatæ, Patrem Cavallero proni audiunt. 3. Potum Chichæ sibi interdici nolunt. Modus conficiendæ Chichæ. 4. Ritus sepeliendi mortuos, praesente dæmonie. 5. Fugit adveniente Patre, & popam secum ad Tartara rapit inter ejulatus.

P Joannes Bapt. de Zea, qui visitans Chiquitos populos singula coram inspicerat, Patri Cavallero in mandatis dedit, ut in medio horum pagorum gentilium planitiem inquireret, in qua circumiectæ gentes congregari pro habitacione, & unâ ad ordinatam, & Christianam vitam commodius reduci, & instrui possent. Ad hoc executioni dandum exigua erat optio Patti Lucæ ob vastas, & densissimas sylvas, quibus tota ferè ea regio obsidebatur. Tantum inter Tapacuras, & Paunacas sese aperiebat pars planæ telluris, sed quæ potissimum partem paludibus, & fossis aquosis scaciebat. Ut nihil dicam, quodd tractus ille infinità copiâ culicum, & vespårum infestus, nullam partem quietis vel die vel de nocte concedebat. Verum hæc Patrem abstergere non poterant, quod minus sibi rugurum ibidem strueret, velut fundamentum novæ Communilitati locaturus sub titulo Conceptæ sine macula B. V. MARIA. Delegit autem locum ad ripam cuiusdam lacūs, circa cuius viciniam multi quæ idiomate, quæ vivendi ritu distincti populi considerant.

Inter

Inter illos numerant Paunapas, Unapes, & Carababas, qui 2.
universi, licet feritate innata prestant, nulla tamen animi fortitudi-
ne eminent. Incedunt viri æquè ac mulieres manu nudiores. Cum
Manaciscis in eo solo conveniunt, quod hi perinde ac ipsi Cacodæ-
monem in ea forma, qua frequenter appetit, adorent, quamvis de
cætero nec linguam, nec superstitiones cum Manaciscis communes
habeant. Porrò cultum diabolo in tantum duntaxat præstant, in
quantum propria ipsorum emolumenta suadent. Itaque permodicum
est, quod de divino honore illi deferunt. Pluris æstimant suos agros,
& prata, quæ diligenter ab ipsis coluntur. Unde se non conferunt
in sylvas ad venationem, vel mellis collectionem, nec à tuguriis suis
longius recedunt, portionem Chicham secum ferentes, quam quous-
que lagena ebibenda se extenderit. Nihil cæteri commeatūs in viam
assumunt. Haic igitur genti P. Lucas solido fervore ita fidei veritates
inculcavit, ut partim spe præmii æterni, partim metu peccati etiam
sempiterne, & gravissimæ unanimes sponderent Patri in omnibus
obedientiam, modò usum Chichæ in posterum non interdiceret, quo
potu se carere non posse affeverabant, cum haustus solius aquæ ipsis
graves stomachi dolores crearet.

Neque verò in ea concessione difficilis fuit P. Lucas, eò quod 3.
istud potionis genus non perinde illos inebriare soleat, ac alios po-
pulos. Id unum quippe in causa fuerat, nempe ebrietas, cur alibi
chichæ potus penitus aboleretur. Cæterum ad Chicham conficien-
dam torrent suum triticum tamdiu, donec carbonis instar nigrescat.
Postea conterunt in pulverem, & in luteo vase eò usque decoquunt,
dum aqua nigrum proſus colorē induat. Atque hic est ipsis tanti æ-
stimatus potus, cui per magnam diei partem indulgent, quoniam
labor illorum ultra meridiem non excurrit. Sed redimus ad id, quod
Patri tam liberaliter promiserant, nempe propositum ponendi penitus
superstitiones. At non tam facili oblivione illas sepelierunt.

Subiit aliquando Patrem Cavallero suspicio, ceu præter suam 4.
voluntatem mortuorum exequias celebrarent. Clam ergo subornavit
aliquos, qui ritibus sepeliendi intenderent. Et brevi quidem accidit,
ut foemina moreretur, quam ethnico more tumulabant. Exixerunt
scilicet tabernaculum, simile idolorum templo. Hoc struebant sedu-
lä diligentia & non ineptâ venustate ex frondosis ramalibus: in medio
eius lignæ peticæ suffulciebant thronum diaboli, qui ad has cere-
monias

monias spectabilis adesse solet ad oblata dona recipienda, ad supplices audiendos, & approbandoſ offerentium animos. Istud tabernaculum præterea circumdabant oblongo reti, intra cuius ambitum nemini fas est versari, niſi sacrificulo, & proximis defuncti consanguineis. Hoc idololatriæ genus, ne proderetur, peragebant intemperista nocte. Jamque in Hagranti impiæ devotionis actu erant, cùm improviſus P. Cavallero ſupervenit.

3. Hic cùm honorarium diaboli ſolum introspicens notaret, illico vidit Stygium ſpectrum ex ſcintillantibus malignè oculis, quod duabus ſurrectis perticis infidebat. Inhorruere quidem ex monſtri aspectu crines piissimo Viro, ut etiam intremiferet, attamen in tabernaculum penetrare laborabat, damnatum ſpiritu fugaturus. Verū diutius hōstem ſaum non exspectaturus, eodem momento temporis ex oculis evanuit, unā cum allidente Popa, quem haud dubiè corpore tenuis & anima in orci flammas ſecum abripuit, cùm nemini poſthac sit viſus. Porro ita fugiens nequam ſpiritus horrendum in modum ejulabat, quòd hoc loco in posterum non ampliùs eſſet conſpiciendus, ex quo tam turpiter eſſet ejectus. Hoc facto Missionarius his Neophytis, haud dum firmis, errorem ſuum graviter expli- cuit, & miſerrimi sacrificuli exemplo demonstravit, Inferorum ho- ſtem aliud non querere, quām interitum corporis & animae ſempiter-num.

CAP. XVI. §. 2.

1. *Nova colonia augetur aliis Indis.* P. Cavallero abit ad novam gentem mitiorem. 2. *Salutatur ab hac emissis telis.* Tamen adit intrepidus, & munera accepit. Explorat exequias barbaras. 3. *Cogitur invitus redire.* Plagiarii Europei crudelitate ſua pefſumant omnia, exacerbatis inde contra fidem Barbaris. 4. *Reductionem transfert aliò.*

Hic novæ Colonie junxerunt ſe proximiores Manacitorum populi, remotiores enim ortum versus curæ P. Francisci Herväs relifti ſunt, ut transferret ad Reductionem S. Xaverii. At Apostolitus Vir iſte ſummo ſua cum dolore nihil reperit praeter ossa, &c.

& cadavera, quæ ex immani illius populi lue sola supererant. Interea noster P. Cavallero de alia natione nuntium accepit, quæ perperuo bello implicabatur cum Manaeicis. Ad hos visendos, & traditâ Christi doctrinâ beundos populos animi instinctu movebatur, eoque magis, quod intellexerat, illos populos esse tractabiliores, & magis humanos, quam ceteros ad Christum jam traductos. Possidenti sat amplos & popululos pagos preter ordinatam vitæ, & regiminis formam. Publicas vias, fora & domicilia ex ordine constituta habent. Sexus secundus per pulchras, & secundum artem floribus intertextas vestes sibi conficit, quin ex plumis versicoloribus nitidissima confarcinant tapetum. Hæc omnia, & singula, ut dictum, incitabant P. Cavallero ad propositum suum maturandum, & per agrandam totam illam regionem, quin aliquid periculi faceret Virum solicitem. Jamque aliquot Neophyti permovererat, ut in eum finem Socii professionis fierent.

Vix autem ad aliquot milliaria terram intrarant, cum globum Barbarorum offenderunt, qui emissis magnâ copiâ telis hospites salutârunt, manifesto indicio, se nullo pacto advenam audituros. Sed non ideo concidit animo Pater, immo potius hostibus magis, magisque citra omnem metum imminebat. Admirabantur hanc animi fortitudinem, & cum vi abigi posse Patrem desperarent, irâ in amicitiae speciem versâ, terrestres suæ regionis fructus obtulerunt, præter veila aliquot plumbis bellè intertexta. Tugurium, quo receperunt Patrem, erat fano sacrilego proximum, quæ ipsa vicinitas occasionem dedit arbitrandi coram ethniciis eorum ritus, in exequiis mortuorum consuetos. Sub initium igitur noctis cadaver deferebant ad contiguam fano aream, ubi confanguinei, & affines postremo amplexu funus strinxerunt. Accensâ dein lignorum strue pyramidatâ cadaverin cineres fuit redactum. Cineres vero inter innumeros, eosque supersticiosos ritus atque inconditos planctus collecti in vase reservabantur. Hæ Barbarorum ceremoniæ adventantes cum Patre Neophyti mirè confesternârunt, præfertim dum Barbarorum plures turmas in foro congregari cernebant, ultrò citróque ibi deambulantes. Postea autem observabant, has cohortes se sine tumultu reducere ad angulos exitusque platearum, ex quibus perterriti Christiani conjectabant, hanc pompam funebrem mortis suæ prodromum esse.

3. Quapropter Missionarium propè vi adegerunt, ut ante auroram secum tacitè retrocederet invitus. Dolebat Ianè hunc casum majorem in modum ardens Vir Dei, quod spes convertendæ hujus gentis subito conciderit. Id unum solabatur Apostolum, posse in annum proximum hanc Missionem redintegrari feliciori successu. At enim hæc quoque spes postmodum infrausta est ab Europæis plagiariis, qui tres horum popolorum pagos improvè obruerunt, & præcipuis eorum occisis, adulteriis vero in suomet testo combustis, reliquum debiliorem gregem puerorum, & mulierum in servitutem secum abstracterunt. Magna tamen eorum pars ex viarum ærumnis, & horum latronum crudelitate perierunt. Hoc immanitatis specimen vicinas gentes contra Europeanos, ac Christianos ita exacerbavit, ut Apostolicus Vir nihil fructus posset sperare. Clarè enim capiebat illorum consilium, quo propter aliquorum maleficia latauerant etiam in cæteros innocentes vindictam exercere. Exspectanda proinde Patri fuerunt commodiora tempora, quorum lapsu injuriaæ obliviscerentur.
4. Interea animo deliberabar, qua ratione damnum hoc resarcire conversione illarum gentium. Quod ut commodiùs fieret, transfluit suam Coloniam in amœnum, & salubriorem locum, ubi occasio plures Neophytes aggregarandi. Tractus enim iste novus spectabat ad eorum populos Puyzocas, ad occasum Cosiricas, ad austrum Cozecas. Hic immensos tolerabat labores in Barbaris instruendis, quin sui oblitus, & totus in procurando eorum commido etiam tempore, erat. Nullum non diem illorum utilitati liberaliter impendebat, eo solo lætus solatio, si Dei gloria, & animarum salus suæ operâ promoveretur. Quando fatigatus quiete egebat, in templum se recipiens divinis commendationibus vacabat, ut amore cœlesti fascensus, ab amantissimo Deo suo abstrahi non posset, donec corporis debilitate vicius, in brevem somnium declinaret, tantis laboribus profecto necessarium.

CAP. XVI. §. 3.

1. *Cosiricæ populi Christianis volunt annumerari.*
2. *Terribilis pugna animi in P. Cavallero, an Puyzocas adeat, nec ne. Vincit, & ad illos ire statuit.*
3. *Ficta benevolentia excipitur. Comites Patris Trucidantur: demum & ipse Pater.*

Verum neque isti loco zelus ipsius acquiescebat, maximè postquam Cosiricæ per nuntium rogáreunt, ut fœsi Christianis annumeraret, & novam Coloniam formaret. Eadem propè tempestate, qua Cosiricarum preces intellexit, ferebatur ingenti desiderio Puyzocas in viam salutis deducendi. Pendebat tamen animo, quam in partem se flechteret. Rem igitur provido Dæo commissam quod certius cognosceret, surgens de nocte vacabat orationi. Angelos item tutelares utriusque populi in vota vocavit, ut mentem ipsius illustrarent ad cognoscendam Dei voluntatem.

Tandem interno instinctu didicit, actuum se è Divina voluntate, ^{2.} ut vel vitae, ultrò oblatæ dispendio, sead Puyzocas conferret. Præter hanc mentis illustrationem fuit & alia nescio quæ (cùm literæ ex illis Coloniis modum revelationis non explicent) ex qua tamen illi innotuit, quod tamè cœlum ejus pro Christo moriendi desiderio subscripterit, cum inexplicabili Patris solatio. At enim Deus hoc exuberans solatium nonnihil moderandum duxit, dum perarduam animi pugnam Viro pugnandam permisit, ad gloriofiorē tamen triumphum. Obversante enim menti cruenta morte, quæ jamjam imminebat, totis artibus contremuit. Impalescenti subin vultui tanta sucessit pusillanimitas, ut propè dubitaret, num sibi perseverandum in proposito. Quin in tantum sibi imperare non poterat, ut non signa manifesta internæ pugnæ in ipso notarentur. Interiori huic malo accessit etiam externum, enato in pedibus ulcere incertum, an id ex naturali corporis symptomate, an ex vehementi carnem inter, & spiritum conflictu ortum traxerit, quandoquidem exinde etiam cætera corporis membra viribus fracta languebant. Coactus proin aliquamdiu decumbere, naturæ, mortis ceu præsentis intuitu nimium consternatae, tantillum indulxit. Certè circumstantes sine commiseratio-

ne spectare non poterant, dum mœstissima cogitatione miserum edere varia indicia norarent, nunc quidem quasi vicisset, nunc autem ceu victus succubuisse. Tandem placuit Optimo Dño servum suum tantopere probatum benigno respicere oculo, & animam ejus tanto lumine illustrare, ut omnes cordis tenebrae evanescerent. Profectò ita confirmatus est animo, ut eo ipso, quod tantam in hoc negotio difficultatem sensisset, multò solidius propositum conciperet operis proximè expediendi. Neque dubium illi erat de optato exitu, ut literis sub ipsis itinere scriptis ad Patrem, cui conscientiam crediderat, futuri eventus certiore eundem redderet, cum precibus, suum ut certamen oratione sua secundaret, quoniam caro infirma, quamvis spiteritus foret promptus.

S. Iter igitur ad Puyzocas ingressus est cum triginta tribus Neophytis Manacicis. Et in primo quidem vico regionis cum magna amoris significatione, etiam fructibus abunde donatus est, qua amicitiae specie scelestia sua consilia tegebant. Tendens inde ad alium pagum in media via, dum fuit superanda palus, ita fractus est viribus, ut deinceps portari debuerit. Sub adventum pariter in sincera benevolentia signa, & præmeditata proditionis verba expertus est. Ut vero scelus truculentum eò commodiùs, & tutius perpetrarent Barbari, Caciquii iussu factum, ut Socii cum Missionario huc delati invicem dividerentur, & aliqui eorum in domos reciperentur. At hospites vix mensæ assederant, ignati futuorum, cum improviso turba nudissimum, & in vultu nigris maculis sœdè pictarum mulierum dicam an lamiarum se spectandam dedit. Prodromi hi esse solent truculentæ necis apud istos Barbaros. Dum Neophyti advenæ sœdam hanc scenam exhorrescunt, supervenit aliis globus armatorum Indorum, qui ingenti furore asti plerosque Christianos, nil reluctantes, in vestigio trucidârunt. Pauculos fors melior lanienæ subduxit, qui exemplò ad Patrem provolârunt. Et hunc quidem offenduerunt sub suo tugurio totum quantum in Dño absorptum, dum recitabat horas Canonicas, simul quid contigerit funesti, narraverunt. Unus ex his profugis nullo modo committendum ratus, ut amantissimus Pater Barbarorum lanienæ relinquenteret, sustulit eum festinatò in humeros, fugâ subducturus periculo Virum tam pretiosum, sed irrito conatu. Quippe efferati Barbari nullo pacto ferebant, ut Vir ob prædicatam ipsis usque adeò odiosam legem summè exosus, è manibus suis elaberetur,

Qua-

Quare insecuri bajulum Patris, enissa in scapulas sagitta lethalem plagam infixerunt. Hanc sentiens Pater bajulos Christianos rogavit, ut te in vestigio deponerent. Hac peracto crucem suam, manu gestatam, terrae defigit, cui adgeniculans, defluentem suum cruentem fanguinariorum saluci devovit. Hi ipsi denique Caput Viti clavis impatis omnino conquisarunt, ut invocato sanctissimo nomine IESU, & MARIAE spiritum suum in manus Creatoris transmitteret 18. Sept. Anno 1711. Participes tam gloriose mortis etiam fuerunt viginti sex comites. Adolescentulus tamen, R. P. Lucas Cavallero minister ad aram, advertens periculum, consenso mature equo, in sylvam concitissimum cursu contendit, ubi inter caeteros in tempore profugos Neophytoꝝ invenit tantisper asylum. Subinde multis exantlatis ærumnis, viribus exhausti, ad Reductionem Conceptionis B. V. evaserunt, ubi quinque eorum, graviter saeui, & brevi, & pie obierunt. Atque hac tandem ratione Apostolicus Vir P. Lucas Cavallero suum cursum consummavit inter labores tot & tantos, amore Dei susceptos, ut cæcos ethnicoꝝ, in tenebris & umbra mortis sedentes, ad agnitionem sui Creatoris perduceret.

CAP. XVI. §. 4.

1. *Puyzoca post Patris, & aliorum cædem terrore suo dispergunt caeteros Christianos.*
2. *Præsidium militare contra homicidas emittitur. Flamma conspicitur supra cadaver Patris, quod incorruptum adhuc deprehendunt.*
3. *Jumenta militum ultrò & prodigiouse adveniunt ad Corpus Martyris deportandum.*
4. *Auctores necis miserè pereunt.*

Sed neicum saturi erant Barbari sua crudelitate. Cum enim timerent, ne Christiani ex Reductione Conceptionis irruerent, vindictam sumpturi, exploratores miserunt, qui motibus illorum Christianorum attenderent. Hi vero cum extra pagum in aliquos Christianos incurrisserent, hostiliter illos adorsi, unum Indum occiderunt, & duas feminas secum abstraxerunt. Quo facto tota Christianorum Communitas ita percussa est, ut omnes incolæ in sylvas

profugerent, ceu hostis staret prae fortibus. Neque per Missionarium, Parrem Joannem de Bennavente stetit hoc impedire. Coactus proin est praesidium Gubernatoris S. Crucis implorare ad reprimendam Buyzocarum insolentiam.

2. Et verò preces valuere, imperrato fortium militum manipulo, qui impiam nationem ad crudelitatis peccatas traheret, & unà Corpus Venerabilis P. Missionarii secum domum referret. Nox jam ingruerat, quando Hispani milites desideratum locum attigerunt. Diem igitur sequentem exspectandum duxerunt, inveniendis pretiosis Partis interempti ossibus magis servitum. In medio tenebrosa prorsus noctis prospiciunt haud procul à se flamمام in forma ardantis facis, quæ identidem extinta, & identidem de novo accensa apparuit. Hæc unica lux quid porrenderet, experti primo manè ad locum ostenti accurrerunt, & non sine admiratione deprehenderunt, flamمام conspectam supra ipsissimum corpus piissimi Viri eluxisse. Videbant autem illud circa paludosum locum, & in mirabili quidem situ. Sinistro enim genu humi flectebat, extento in scrobem palidis dextro pede: caput quasi quiescens reclinatum erat in sinistram manum: ante ipsum stabat ejusdem Crux, perinde ac si illam aspiceret. Hæc tam religiosa, & mirabilis membrorum representatio apud milites magnam conciliavit reverentiam, præsertim cùm adverterent cadaver adhuc recens & incorruptum citra omnem teturum odorem, id quod pro re supra naturæ vires interpretati sunt. A morte enim intercesserat & diuturnum, & calidissimum tempus, cum quo etiam humiditas paludosi ibidem soli citiore afferre potuit corruptionem. Accessit, quod reliqua cœsorum Comitum corpora penitus putrefacta conspicerentur. Id ergo egerunt milites, ut aliquid reliquiarum de tam prodigioso corpore sibi carperent. Aliqui eorum resectos ungues ex digitis sibi vendicarunt: alius, qui Lusitanus erat, Patris Crucem, & Rosarium Marianum surripuit, quod ipsum pium spolium postea D. Comiti de Toxo, singulari ejus Missionis Patrono, dono dedit. Neque alio aestimationis genere censuit hoc munus Illustris, pitisque Dominus, quām nomine & honore factarum reliquiarum de Apostolo, ut ipsius quidem devotione loqui suadebat. Dum in sacra rapina æstu toti sunt, increbuit repente inter illos suspicio irruentis, quasi agminis hostium Barbarorum. Itaque non modicus illos incellit metus, & solicitude, præsertim quod vel vim sustinere, vel cedere sine ju-

men-

mentis, tunc absentibus non possent. Illa enim post se reliquerant intervallo multarum horarum, ut expeditius fruteta, & tesqua sylvetria pervaderent. Eo in discriminis superis supplices facti sunt, ut per intercessionem gloriosi Martyris ipsis auxilio essent. Vixdum preces absolverant, cum ex improviso ingens strepitus, & clamor exauditur, ex quo aliqui irruentis hostis adventum autemabant. Itaque ad arma concurrentes, irruptionem hostilem opperebantur.

At cum stupore vident mulos suos repente advenisse, quos arboribus alligatos post se reliquerant. Semet proinde solverant jumenta, & rectâ sed longâ viâ ad Sessores suos sponte accurrerant. Impositum igitur singulârē cum reverentia corpus tam religiosi Viri, ad Reducentiam Conceptionis Virginæ transtulerunt. Ibi in laboribus mercedem à R. Patre Benavente aliquid de vestibus Viri Dei sibi donari petierunt, id quod illos denegare noluit. Mira, quæ Deus interventu sui servi patravit, silentio hic prætereo, & separatis describenda relinquo. Ultio, quam Hispani adversus Barbaros intendebant, hac quidem vice intermixti debuit, latronibus in sylvas dilapsis. Illuc nimis expulerat cum animi male concii stimulus, tum metus pœnæ à Christianis exposcendæ.

Neque tamen Dei vindictam effugerunt. Primarius enim eorum, qui Venerabilis Viro violentas manus injicere sunt ausi, paucis post diebus miserabilis morte perirent: cæteri vero potissimum partem peste sublati sunt. Quæ quidem pœna maxima non est mea opinione, multo major est illa, quod superfluit in avita cæcitate à Deo sint reliqui. Nam in hunc usque diem non constat, vel unum ex tota natione Puyzocarum ad gratiam veræ fidei pervenisse.

CAP. XVI. §. 5.

1. *P. Luce Cavallero virtutes. Insolitus zelus animarum. Castitas, eximia obedientia.* 2. *Animi demissio post tot præclarè acta ad animarum salutem. Desiderium Martyrii, abstinentia, paupertas.*

EX dictis equidem sanctitas nostri Apostolici Missionarii facile potest colligi, afferam tamen pauca aliqua præter superiori enarrata, ne præclara Viti merita suo honore, nos vero he-

voicæ virtutis exemplo fraudemur. Fuit enim verò noster Venerab.
P. Lucas Cavallero Vir singularis, & non vulgaris zeli in propagan-
da Christi lege, ut meritò illis sit accensendus, qui tradiderunt animas
suis pro nomine Domini nostri IESU Christi. Certe omnes illi, quibus
Societas cum illo in Missionibus fuit, eximium aestimationis raræ re-
stimonium de ipso ferunt. Nec aliud virtus magnopere dabant, quam
quod jussò audientior, & inter pericula omnia omnino imperterritus
videretur, dum Ethnici, & efferatissimis populis Divinam Legem
prædicabat. Ex ore unius è superioribus ejus habeo, senuquam sa-
tis admirari potuisse, Virum tam debilem, & morbidum, quem
natura finxerat in Patre Luca, tanta nihilominus exanilare, & omnia
ad Dei gloriam suscepta, tam fortiter, & feliciter perficere potuisse.
Et hoc eò magis, quod in calida admodum, & alienigenis infalubri
prosuls regione plerūque sit versatus. Ut autem aliquid peculiare
de ejusdem virtutibus memorem, constat, ipsum Angelica castitate
enituisse, licet inter gentes, libidini deditissimas, ipsi agendum es-
set. Imò eam gratiam à Cœlo consecutus est, utiliæ carnis affectio-
nes, quibus humanum genus partim in poenam originalis peccati,
partim ex odio communis hominum hostis obnoxium est; in alias
protus animi concertationes sint commutatae, citra assultum contra
Angelicam virtutem. Obedientiæ virtus eidem fuit in gradu item
eminenti, cuius exhibenda perarduum sanè experimentum non unum
capere illi licuit. Profectò arduum est, spectare coram confertum
numerum Barbarorum, salutis aquam sicutientium, & tamen amore
obedientiæ zelum frenare, & peritum baptismum intermittere: ar-
duum est, saepius invitari ad fundandas novas Christianorum Colo-
nias cum spe innumerabilium animarum, & tamen ex nutu Superio-
rum de loco se non commovere: arduum est, ex loco cedere, ubi
messis animarum jam matura, in vestigio alio migrare. Hæ, & id
genus aliaæ occasionses profectò sibi poscunt heroicam obedientiam, &
subjectionem non tantum voluntatis, sed & proprii judicii. Illi qui-
dem, qui ultra superficiem hujus virtutis non penetrant, solis oculis
rem metentes, tantæ virtutis specimen tanti non facient, cum inter-
mixtum vix quidquam sit, quod ferventi Missionario difficilius, & mole-
stius accidere posse. Contigit aliquando (in quibus circumstantiis,
non memoratur, quamvis id divinare facile nobis foret) contigit, in-
quam.

quam, ut in perficiendo Superiorum mandato tantam sibi vim inferire cogerur, quanta satis erat ad Virum gravi morbo sternendum.

Huic tam excellenti obediens et lociaverat patrem utimi demissio-
nem, & suipius despicienciam. Certè nihil in se ipse reperiebat,
nisi varias sui deprimenti causas, & se, suaque erubescendi. Tamen
enim suas laboriosas Millions ipsiusmet præ oculis haberet, nec abs-
que animi solatio, partim ob sudores bene profusos, partim ob in-
gentem Barbarorum numerum, ad fidei lumen deductoium, hæc ta-
men omnia nimis exigua, quin nihil reputabat, culpâ in suas noxas
rejectâ, que impedierint, quò minus sanguinem amore Dei sui ad-
huc profundere potuerit. Quamquam ab hac spe saepius haud procul
aberat, nisi divina tutela miris supra naturam modis à p̄esentissimo
vitæ periculo eruisset. Ex hoc sui ipsius despectu enata est spontanea
corporis, & internorum appetituum castigatio rigidissima. Corpus sa-
nè proprium perinde respectabat ac jumentum. Abstinentia illius
modica oriza, aut male decocti tritici Indici portione, aut sylvarum
fructibus parcè circumscrivebatur. Tum verò sibi lautè visitare vide-
ri poterat, si perperam, hoc est, barbarè parato pisce vesceretur.
Denique Viri paupertas à terrenis tam procul se removerat, ut (quem-
admodum unus sociorum de illo loquitur) humanas inclinationes ar-
que affectus vel non habuisse, vel penitus exuisse censeretur. Itaque
soli promovendæ divinæ gloriae, & animarum saluti natus videbatur,
in quo ipso torus quantus erat. Mirum proinde non est, Deum
tantam Servi sui virtutem tam felici mortis generis ornare
voluisse, atque coronare.

CA:

C A P U T XVII.

De Conversione populi Morotocos, & Quies. Item de nova per flumen Para- quarium tandem detecta via ad has Missiones.

§. I.

I. *Boxi Neophyti mittuntur ad Morotocos. Casus lepidus Indis senis. Amicè suscipiuntur. 2. Arma Morotocorum. Proles necant: ex quibus paucas reservant. Uxor est Domina domus, viri, servi vilissimi. 3. Nullum certum illis regimen, nec religio. Inselix eorum regio. Potus ex palma. Nudi non frigent. Ætas longæva.*

I. *C*um P. Joannes de Zea Reductionem S. Josephi iustrasset, negotium dedit, ut pagi gentis Tapuyquias peragrarentur, & ad recipiendam Christi legem excitarentur. In eum finem viæ se accinxerunt aliquot Indi ex natione Boxorum, assumpcio secum uno Tapuyquo, quem Boxi, adhucdum Ethnici, captivum abduxerant. Confecto aliquot dierum itinere offendiverunt viam, ossibus humanis bene multis constratam. Ex quo Boxi conjectabant, non longo antè tempore aliquos Tapuyquios illac transisse. Hac via insperatò pervenerant ad agrum, in quo senex Indus cum suis laborabat. Exhorruit misellus Indus ad Boxorum conspectum, & vel procul in genua procidit, rogans quà nutibus quà clamore vitæ gratiam. Initio hæ preces Boxis risum moverunt, deinde pulso metu in locum hostilitatis hominem cultro donarunt, quo munere mirè lætus senecio præ solatiō saltitare cœperit, ducens postea suos hospites ad suum vicum. Ibi ab universis amicissimis

mē

mē sunt excepti. Hanc benevolentiam remuneraturi, & simul diutius conservaturi, munuscula Europaea impertierunt, quae ab illis maximi aestimabantur. Illud periniquum cadebat, quod sese invicem non intelligenter ob idiomatis diversitatem. Hac proin vice nihil aliud effectum dederunt, nisi quod duos pueros in viam obtinerint, Chiquitorum lingua instruendos, futuros postmodum interpres.

At verò hi Indi non erant Tapuquii, ut crediderant, sed populi Morotoci, vel ut alii vocant, Corvini. Est ista gens sat magnâ corporis staturâ, & lacertosâ. Armantur telis & lanceis, ex præduro ligno confectis, quibus quidem magna dexteritate utuntur. Numerus eorum non est frequens quia ob multiplicem pestem, quia ob continua cum vicinis bella, quia ob id etiam, quod proles tantum duas educent; ceteras enim à matribus necantur, ut ab educandi molestis se liberent, & unâ impudicam vitam commodius continuare possint. Solis foeminis datur honorarius titulus Dominae, quales revera sunt, cum ipsæ viris imperent, qui ex stulto uxorum arbitratu sapientis habitationes suas murare coguntur. Nihil laboris domestici in se suscipiunt mulieres, sed in abjectissimis quibusque etiam rebus viorum servitia exposcunt.

Præest quidem huic populo Caciquius, sed nullam regiminis species nōrunt: neque certæ cujusdam religionis sunt, licet magos honorent. Regio ex se est sanè unâ ex infelicissimis, quia tellus penitus infructuosa. Clauditur insuper vastis sylvis & asperis montibus. Ex quo colligas, licet, alimenta ibi locorum esse, & viliora, & rariora præ aliis terris. Cibus eorum potissimum sunt radices, quibus sylvæ abundant. Sed & potum ex eisdem sylvis petunt. Nam aquæ loco ex dissecta palma crassam, & spongiosam medullam eximunt, ex qua succum expriment, & bibendo abliguriant. Hyemis quidem tempore est acre frigus, quod tamen, et si nudi incedant, parum illic incommodat, quoniam cure duos facilè digitos crassa, pridem indurati muniuntur. Unde ipsis robusta, ac sana corporis constitutio,

ut inter illos viri æquè ac foeminæ centesimum annum vivendo

excedant, donec citra omnem morbum sola senectus necessitate emortiantur.

CAP. XVII. §. 2.

1. Morotoci bene afficiuntur | Christiano modo vivendi.
Eorum pagi quinque ad Coloniam S. Josephi trans-
feruntur. 2. Alii Indorum pagi sunt in spe Conver-
sionis. Sed memoria injuriarum cogit Neophytorum re-
trocedere, abatis duobus pueris, qui dein occasio-
sunt convertendæ suæ gentis.

2. **D**uobus adolescentibus ex hac gente, quos Boxi secum abduxerant, Christianus vivendi modus valde placuit, ut etiam cum tempore eorum gentilibus, miro gaudio affectis in consideratione abundantis victus, & quieta Neophytorum vite. Itaque sine mora concluserunt, vel relicta sterili patria sua Christi legem amplecti. Eodem anno, quo haec fiebant, in procinctu pariter erat P. Philippus Suarez ad invisendos quinque alias pagos Morotocorum, & ad veri Dei cognitionem permovendos. Huic tamen expeditioni motam tantillam fecit mandatum P. Vicarii Provinciae Antonii Garriga, quo jubebatur post P. Joannem Patricium Fernandez illis Missiōnibus præesse. Nihilominus ne occasionem negligeret, maturavit iter in messem, eamque tam auspicatam, ut totum populum secum reduceret. Nec nihil difficultatis principiò fuit translate genti, ut etiam veterem respiceret patriam. Causabantur enim, hunc terræ si-
tum non facere ad suam valetudinem. At Deus repensurus servo suo Apostolicum laborem, præcipue longam sitis patientiam, qua per dies quinque ne quidem aquæ gutram gultavit, zelum Patris ratum habuit. Quippe deliniti tandem Indi, in Christi nomen unanimes condixerunt, & in S. Josephi communitatem transferendos se præ-
buerunt.

3. His feliciter peractis intellexit insuper de pluribüs aliis Indis, in viam salutis pariter deducendis. Erant hi populi, *Quies* dicti, Morotoxis quidem contermini, sed alterius idiomatis: item Cucarates, versus Boream degentes, Carteræ, & Zatiensi sive Iibriaya, qui ad fossam salinariam habitabant, præterea Zamuci, quicquid lingua, & armorum usu cum Morotocis convenient, tamen in hoc diversi sunt, quod cum populo Tobias & Mocabies capite tonsi sunt, & muliebris sexus

sexus honestè testus. De his aliisque pluribus Nationibus, in plaga Australi versus spatiofissimas regionis Chaco provincias sitis, ubi recognitum est, illico cura suscepta est docendi in fide Cucurates, & Quies, qui ad flumen, in Paraquarium influens, habitabant. Missi sunt igitur ad illos aliquot Boxi, & Chiquiti, qui quidem post diecum aliquor iter ad Quies pervenerant, sed sine desiderato successu. Tamen si enim nemo resisteret, nihilominus nullus Barbarorum hospitibus fidebat, vel amicis eorum verbis, quibus alliciebant, autem accommodabat. Quin fuere aliqui Barbati, qui his adventis non invitatio objiebant illata per ipsos prioribus annis damna, & ut ostenderent se adhucdum memores esse exercitæ hostilitatis, vulnerum acceptorum cicatrices exhibebant. Infectis proin rebus recedendum fuit nostris Neophytis. Id unum commodo fuit, quod duos pueros ad descendam Chiquitorum lingua secum in reditu duxerint. Verum hi ipsi parvuli, antequam in partiam redierant, ansam dedederunt, ut paulò post ceteri eorum populares Christo nomen dare non jam dubitarent. Quippe cum parentes dictorum parvolorum quæ curiositate, quæ innato amore ducti, rescite cuperent, qui se haberent filii, ad Christianam Communitatem se contulerunt. Et vero statim amore capti sunt, dum videbant, quam bene non tantum eorum filii, sed & ipsime tractarentur cum omni amoris significatione. Itaque hi primum, postea & ceterus populus in Reductione S. Josephi Christianæ Legi se subjecit. Evidem aliquot familie amore patriæ remanserant, cum firmo illam nunquam deserendi proposito, sed zelo denique P. Philippi Suarez viæ sunt, dum fortè hic Pater.

Anno 1715. apud illas pertransierat, obviaturus

Guayranis Missionariis.

CAP. XVII. §. 3.

1. *Variarum nationum notitia accipitur, revera Regionis del Chaco.* 2. *Liberalitas in Zamucos parit odium inter Cucarates.* 3. *P. Zea neci proximus: excipitur à robusto Neophyto. Fructus tamen Missionis hujus.*

1. **P**ro Missione ad Cucaratas nolébat P. Zea sibi socios assumere Chiquitos, ne ille populus horum conspectu territus fortassis diffugeret. Quare cum solis Morotocis aliquot iter aggressus est. Postquam primum Cucaratarum pagum attigerat, aliquos ibi Zamucos reperit, qui ad Patrem invisendum acceſſerunt. Cum his diu sermones miscuit, præcipue cum aliquo Caciquio, qui fatis instructionis de sua patria dedit. Narrabat inter alia, in sua regione sex nationes versari, quarum quælibet magnitudine par Reductioni S. Josephi, quæ ipſa tunc temporis numerabat quingentos Indos. Praeter has, aiebat, alias sex inveniri gentes, numero pauciores, proxime sibi invicem conjunctas, apud quas id commodi, quid unicæ ex natione oriundæ, una eadēque lingua loquuntur. Nec paucos præterea populos esse, qui utrumque litus fluminis non exigui, ab oru in occasum tendentis, obſident. Ab his non procul abſtine populos Tobas, Caipiotrades, & alios magno ſanè numero, cum quibus ſibi perpetua propè bella ſunt. Ex hac relatione colligere erat, hanc tam populosam regionem non aliam esse, quam regionem del Chaco, per quam diu, & ſedulò, ſed incalsum aditus quæſitus eſt ad coniunctionem arctiorem harum Missionum cum cætera Provincia.
2. Quanto magis igitur P. Zea hujus operis effectum conſtantter optar, tanto ardentior instabat Zamucis, ut veri Dei cognitionem persuaderet. Donabat igitur illis liberaliter cultros, ſeiras, vomeres, & id genus alia ad opus ruficum instrumenta. At Zambuci verebantur accipere tam larga munera, cùm propterea à Cucaratibus inido oculo alpicerentur. Objecabant enim, Zamucos proprii tantum lucri ſtudio Patrem adiiffe, in ſuum neceſſariò præjudicium. Quanto enim liberalior se profunderet in Zamucos, tanto parciorum in Cucarates fore credebat. Non attentâ hac discordi invidiâ, adegit tamen

P. Zea

P. Zea Zamucos ad recipienda oblata à se munuscula ; quoniam Deus facilè esset provisurus ut omnibus & singulis aliquid posset imperciri. Verum sive ista munusculorum causa fuerit , sive quod Cucarates non serio animo agerent in amplexanda fide , ne quidem tam liberale Patris promissum Cucaratum votis satisfecit. Quocirca unus Caciquiorum Patrem aggressus , scorsim abripuit , jamjam mactaturus. Fucum neci prætendebat , quod non alio fine venisset , quām ut populum suum fraudibus circumveniret.

Equidem Vir martyrii cupidus felicem se reputabat , quod occasione pro Christo moriendi tandem naetus fuisset. Interdixit proin Neophytis suis , ne quis eorum beatam mortis sortem interverteret. Atenim unus perquam robustus ex Monoticis hoc non ferendum ratus , intrepide accurrit , rapuitque Patrem è Caciquii manibus dicens . Quare vis Patrem nostrum occidere , cū tamen adeò bonus Vir sit ? Dolebat quidem ardens Missionarius , sibi tam optatam occasionem fuisse subitò ereptam , mirabatur tamen facinus Barbari , qui paulò antò truculentæ feræ similior , quām homini , jam defenderet Christianam legem , ejusque prædicatorem se præberet. Motus eo facto Pater sacrosancti Christi pendens vulnera pio osculo est veneratus , utpote quorum pretiosissimo Sanguine corda Barbarorum ita fuerant emolliiti. Atque hæc erat tam ferventer suscepta ad Cucarates Missio , nec absque omni fructu. Inprimis enim aliquot familiæ ex hac gente in Coloniam S. Josephi sese emanciparunt , quorum exemplo postmodum plutes aliæ eō tractæ sunt.

CAP. XVII. §. 4.

1. Iter difficillimum duorum Patrum inter continuas Barbarorum infidias. Via tamen ad Chiquitos non reperitur. 2. Munusculis deliniti Barbari cessant infestare.

Cogor hīc filium historiæ tantisper intersecare , ut referam labiosum iter , & gloriosam capite sequenti explicandam mortem duorum Apostolicorum Vitorum P. Josephi de Arce , & P. Bartholomæi de Blende. Hi duo sub finem Januarii Anno 1715. exurbe , & portu Ascensionis B. V. MARIE profecti sunt , detecturi

tandem in flumine Paraquario toties, sed frustra quæsitam viam ad Chiquiros. Abeuntium latus usque ad porcum stipabat non tantum plebs totius urbis, sed etiam ipse D. Gubernator ejus Provinciæ. Sub eundem abitum imperrandi felicis itineris gratiâ in templo Cathedrali expositum est Numen Eucharisticum. Nihilominus præmisso tanto, & tam universalis omnium desiderio Deus, cuius judicia nobis sunt inaccessa, permisit, ut optatus scopus non obtineretur. Siquidem omnia itineris offendicula si ex ordine enarrare vellem, finem vix invenerem. Fuerunt certè pericula cùm ex hostibus, tum ex latenteribus scopolis & breviis in vasto hoc flumine, tum ex contrariae ventis, & inquis tempestatisbus. Primum, & periculo plenum fuit offendiculum à perfidis Barbaris, quos Payaquas vocant. Hi Patribus obviâ facti præferebant speciem integræ amicitiae, cœu nihil magis affectarent, quam Christianam Fidem, dum interim id unum intendebant, ut totum Comitatum ducerent captivum, naves incenderent, & ferramentis ibi repertis potirentur. Sed enim hoc pium propositum vel ipsis aliquibus Barbaris nimis inhumarum est visum, ut etiam impetum suorum clam reprimenterent, nobis interim de periculo admonitis. Hoc igitur Payaquarum maleficio eum in modum declinato, alterum discrimen adierunt apud Guaycureos, potentes populos, sed Hispanis, & nomini Christiano semper infensissimos. Spectabantur isti de die & de nocte ad litus Paraquarii, inhiantes nostris navibus. Abscondebant se aliqui hostium in alvei lateralis angustiis, quæ non sine periculo prætereundæ erant. In horum proin rapaces manus certò certius devenissent, nisi repentinum Deus misisset ventum, qui navigium aliò abreptum, Barbarorum insidiis subduxit.

2. At Barbari licet sui propositi fine frustrati, necedum litora fluvii deserebant, donec à nostris naviculariis manuscula acciperent, putaculello, & alia ferrea, imò & aliquid telæ lineæ, qualia dona Guaranicæ Reductiones Neophytis Chiquitis eleemosynæ titulo transferenda dederant. Dilapsis hoc pacto hostibus, adversi venti negotium fecerunt, ut continuis remis utendum fuerit. Accidit aliquando, ut impactum in arenas navigium exonerare cogerentur ad cursum repetendum. Cætera cura erat, ut in lingua Chiquitorum se perficerent, interea tamen viam ad Chiquiros quærendam non negligenter. Nec aberat periculum in eo, cùm hostes iterum se palam ferebant, qui variis, sed falsis in favorem scilicet navigantium informationibus, nobis

nobis imponere, & illudere fatagebant. Quin nec Deus ipse ob incognitas nobis causas voluit, ut depactum ad plagam Borealem à P. Fernandez signum viæ ad Chiquitos ducentis deprehenderet, etiam per septem propè menses indagando nulli industriae pepercissent.

CAP. XVII. §. 5.

1. *P. Arce terrestri itinere pergit querere quæfitam viam cum Comitibus Indis.*
2. *Fâme premuntur. Sylvæ superaude difficultas.*
3. *Zelus P. Arce infatigabilis inter perpetuas ærumnas.*
4. *Morbo corripitur, nec à suis deseritur.*

Hunc, simûlque priorum annorum sinistrum exitum secum reputans P. Josephus de Arce, consilium omnium sententiâ temerarium inicit, nisi cognitus zelus & amor Missionum excusat. Hoc Apostolico ardore accensus, & simul firma in Deum fiducia animatus, duodecim fortissimos, & in fide insuper ferventissimos Indos sibi delegit. Cum his deserta nave iter terrestre inicit, non destiturus, donec Christianas Chiquitorum Colonias detexisset, et si id aliter fieri nequiret, quâm cum periculo in hostiles Barbarorum manus incidendi, aut ex fame & siti pereundi. Quanta autem in hoc ærumnoso duorum mensium itinere passus sit, non meis verbis dabo, sed afferam partem narrationis, quam à quinque redeuntibus viæ comitibus accepimus. Relatio est talis. R. P. Josephus de Arce sum pro secum Christo Crucifixo ad Lacum Mamorensem exscendit in continentem. Ibi mox iter ingressus, quatuor nostrum duntaxat se comitari voluit, reliquis octo subsistere jussis, donec porrò imperium daret. Sed dies pauci intercesserant, cùm missâ brevi epistola monuit, ut ipsum sequeremur. Igitur post aliquot dierum iter ex con-specto procul fumo collegimas, ubinam Pater reperiretur. Delatos ad locum ambobus brachiis nos amantissimè est complexus.

At cùm eo toto die nihil prorsus cibi nobis fuerit, & simul misericordias amantissimi Patis diutius cernere non possemus, citato passu ad navigium regressi sumus, pro viribus alimenta apportaturi. Reduces Patrem solum offendimus, reliquis ad escam quærendam dispersis.

Accen.

Accenderant hi ignes ad capiendum fortè fortuna cuniculum unum, & alterum. Et Pater quidem tam erat emaciatus, ut præter pellim & ossa nihil in illo consiperes. Reditu nostro admodum recreatus, solarium suum multis lacrymis, & tenerrimo amplexu nobis est testatus. Sedata igitur tantillum fâme iter prosecuti sumus, & ingenti quidem cum difficultate; nam toto die cum densissima sylva luctandum fuit, ut tandem, ubi essemus, quod declinandum nobis ficeret, ignoraremus. Et verò nec sibi jam, nec nobis Pater ipse consulere poterat, utpote perditâ etiam ad redditum viâ. Denique nos allocutus: filioli, inquit, qui ex vobis tantis porrà laboribus fese impares sentiunt, mea pace redeant ad naves viâ quacunque. At nos unanimi voce respondimus, statuisse omnes perseverare apud Patrem, ubi ubi, & quoque vellet tendere. Hujus decreti nostri firmitatem eodem adhuc die Deus tentandam putavit, quando levandæ siti nihil suppeditabat præter malè olement paludem. Emenso aliquo horarum intervallo bona fors cervum nobis persequentibus in prædam dedit. At cùm denuò potus desiceret, unus nostrorum effossa ad duas orgias terrâ fontem feliciter aperit, quem proinde sanè Numini grati hilarésque adscriptimus. Ad hanc profinde scatram aquæ totam noctem exegimus, viribus reficiendis intenti ad futuros labores. Altero quippe die occurrit nobis vastissima sylva, per quam semita magno labore ascensio fuit complananda, donec in planitiem peramœnam elustati sumus.

3. Hic loci P. Arce iterum ad nos conversus, cùm debiles nos magnopere ex laboribus crederet, admonuit, ut si quis fortè redire cuparet, tempori id faceret, dum licet. Se enim statuisse Dei, & Superiorum suorum voluntatem exequi, quamdiu quidem provivere datur, etiam si per unum aut plures annos in his sylvis sibi errandum esset. Quodsi occurrerent Ethnici populi, in medium eorum, qui cunque forent, se illaturum ajebat, ad annuntiandem Dai legem. Usque adeò magna, & in immensum porrecta desideria erant hujus Apostolici Viri, cùm intèrim vix pedibus consisteret. Quæ quidem Viri oratio nos non tam in admirationem rapuit, quæ ad continuandos labores animavit. Obstabant iterum sylva nobis perrumpenda, in quadum per senticera Pater se penetrare cogitur, altera togæ sua parte spoliatus est; unam enim vestis partem ignis consumperat, cui ad se calefaciendum justo propior factus est. In hac quidem soliditudine de-

de novo Pater ita vires fregit, ut ad lingulos ferè passus humi concideret, quin semet relevare valeret. Itaque à nobis duci oportuit. Hac ratione ad fluvium aliquem delati sumus, ubi captis pisciculis aliquantisper morati sumus, & eo quidem loco, quo opinione nostra Barbarorum manipulus paulò ante nos considerat. Pergere ulterius per diem non sinebat Parris debilitas, quo pæsto plusculi dies præterire, quin nobis alimenti quid esset, nisi sylvestres fructus. In his duris fanè circumstantiis summæ admirationis fuit ingens patientia, & animi conformitas in nostro dilectissimo Patre. Nunquam ille vel leviter conqueri, sed in Deo absorptus omne tempus transigere. Illud maximè stupebamus, dum quot diebus, priusquam in via pergebamus, longum tempus genibus flexus orationi primo diluculo dabat. Inter aliquid solatii ad breve tempus nobis indulgere visus est bonus Deus, cùm præmissi exploratores nostri procul ascendentem fumum confixerunt, id quod fausto omni datum. Præterea primo Octobris obvios nobis fuit fluvius, qui pisces, & testudines in victum nobis suppeditavit. Sed inde profectos iterum cibis, & potus defuit, ut præter palmarum fructus nihil Patri nostro offerremus. His ipsis patni loco fruebamur, & nos, sed sinistro eventu. Certe P. Josephus statim stomacho laborare, deinceps internis caloribus uri cum ardentissima fici.

Hæc infirmitas, quidquid reliquum erat exiguarum virium, ita imminuit, ut opinione nostra de ejus vita esset conclamatum. Nec æger ipse dissentire videbatur, quandoquidem nos rogavit, ut ipsum deduceremus ad aliquid flumen, ubi jacentem solum illum relinqueremus, ad Paraquarium redituri. Hoc enim verò curas mirum quantum auxit, non tam ob insolitum hoc postulatum, quām quod cadaueri magis quām viventi homini similis cerneretur. Imò solaturus nos ne quidem verbum exprimere potuit ex lingua inflammatione. Verum vel solus aspectus Viri nobis omnis exhortationis loco fuit. Nam de ipsis magis, quām de nostra vita solliciti, iterum ipsi confirmavimus, nos paratos cum illo vivere, & mori. Aliquanto tamen post tempore se recollegit, etiam spiritu naturæ vires subministrante, ut adeò viam repeteret, quamquam identidem in terram procederet. Quarto subin itineris diē modicum mellis sylvestris reperimus, quod ipsum in ardentis sitis levamen Patri porrexiimus. Inter alia nostrum ex consensa arbore occasum versus denuò fumum ascendentem

4.

notavit. Iste, ut postea compertum est, excitatus erat ex igne, quem Indi Christiani sub cura Patris de Zea accenderant, dum ex ora fluminis Paraquarii domum revertebantur. Cum igitur exploratum fumo locum attingeremus, Patrem in reti pensili deportandum deinceps duximus, verici, ne brevi mortuus concideret, si diutius pedem illum ire sineremus. At nulla ratione id Pater admisit, testatus, se velle nobiscum, quidquid adversitatis foret, perpetiusque ad ultimum vite halitum. Sequens dies (erat Feria VI.) nobis in solidum fuit esfuralis nempe ex inopia omnis cibi. Proximo autem Sabbato obtigit in escam una testudo, quam Patri nostro obtulimus.

CAP. XVII. §. 6.

1. *Viam ad Chiquitos iuveniunt cum gaudio. Ad Redu-*
ctionem S. Raphaëlis deferuntur, ubi Pater Zea.
2. *P. Arce iter continuare nititur, sed mora facta*
disponente DEO per pluvias, ne periret cum aliis.

1. **T**andem aliquando post tot exhaustas ærumnas illuxit optatissima tam diu hora, quæ in via tanto studio quæsita versus Chiquitos nos constituit. Gaudium, quo ea de causa Vir Dei erat delibatus, explicari vix potest. Certe lacrymas solatio plepas illi expressit, nec aliud vel cogitare vel loqui sciebat, quæ debitæ cælo gratias rependere. Ad has agendas nos quoque Socios voluit, id quod decantatis Litanis Lauretanis etiam præstimus. Post hæc pertigimus ad locum, ubi pridie sacram fecerat P. Joan. Bapt. Zea. Hic loci nobis denuò collectis gratias multiplices lacrymis magis quæ verbis dixit, quod sui causâ tot molestias, & ærumnas exantlassessemus, & spopondit simul perennem, quoad viveret, nostrum omnium memoriam. At hoc solarium, quo hunc universi fruebamur, non nihil minuit casus Patris. Quippe effigiem Christi Crucifixi in via se perdidisse deprehendit. Inquisivimus quidem oīnī diligentia, sed nuspici illa reperra est. Hæc jactura amantisimum Domini Servum ira afflixit, ut insomnem duceret noctem in consideratione, quæ potenter inter ærumnas cor ihuū ea Crux corroborasset. Postridie nobis obveniere & potus aquæ & pisces, simul duo Christiani,

qui

qui sacratum aræ lapidem cum cæterio sacrificii paratu Patri de Zea secum deferebant, nosque recta ad pagum deduxerunt. Quo gaudio & animi affectu hi duo Apostoli se mutuè salutariat, citius cogitaveris, quam scriptoris. Hucusque dicta Indorum relatio se porrigit.

Mora, qua P. Arce in hac Communitate, nempe S. Archangeli Raphaëlis, se detinuit, admodum brevis fuit, festinabat enim Superiorum voluntatem exequit. Itaque denuo iter arripuit, brevius quidem, sed æquè aerumnosum usque ad lacum Mamorensem, ea ipse, quod Patrem Blende, & relictam navem esset reperturus, sed frustra. Quoniam P. Blende post longam exspectationem ab navigantibus coactus est solvere atque redire. Dubius igitur, quid consiliū caperet, à Vicario Provinciæ Præside literis monitus est, ut se exspectaret, pariter cum illo navigaturum. Respondit P. Arce huic tuo Superiori, sed diutius ad S. Raphaëlem posse morari. Cùm enim naves jam discessissent, in animo sibi esse, naviculis contendere ad Iayaguas, quorum mentem & inclinationem ad recipiendum Evangelium in nupero transitu satis exploratam haberet: spem adeò sibi facere, quod illi ad urbem Assumptionis MARIÆ se essent comitatui ex qua mense Aprili sequentis anni regredieretur ad deducendum P. Vice-Provinciale. Verùm iste non exspectato hoc responso, mox in viam se dedit cum P. Zea, qui exactis quinque mensibus in illa Missione se Comitem obtulerat. Quin magnanimum insuper promissum addit P. Zea, nimirum si P. Blende cum navigio suo jam abiisset, se naviculas confecturum, & posthabitatis periculis, & hostibus Parenti Vice-Provinciale ad urbem Assumptionis deportaturum. Animosum hoc propositum equidem Deo non displicerit, sed ille in ejusdem executione aliud statuit. Vix enim triginta & aliquot viæ mililiaria confecerant, quando tam copiosa pluvia decidit, oppletis ita lacunis, & paludibus, ut etira submersionis periculum in tanta eluvione iter prosequi non potuerint. Imò si etiam Paraquarium attigissent, in Barbarorum manus incidissent, ambo necandi.

C A P U T X V I I I .
P. Josephus de Arce, & P. Bartholo-
mæus Blende à Barbaris Payaquis truci-
dantur. Mentio brevis de utriusque
Apostoli virtutibus.

§. I.

1. *Apostata cum beneficis evertit spem Missionis.*
 2. *Necatur ab his ipsis P. Blende cum Sociis.*

Postquam P. Arce Socium suum Patrem in navi reliquerat, terrestri itinere ad Chiquitorum Missiones penetratus, Pater Blende duos in ea Ora menses duravit, cum proposito non abscedendi, donec notitiam de Socio Patre Arce prius accepisset. At huic proposito obstitero duo Hispani, unus navicularius, alter Centurio, qui Patri dudum offensi ob interdictum plagium, longiorem Patris Arce absentiam querebantur. Itaque seu veris seu fictis rationibus id agunt, ut Pater cum illis reverteretur. Ille principiò id præcisè abnuit, cum monito, ut incommoda itineris pro Dei gloria poterò perferre non gravarentur. Sed cùm querelarum non esset finis, & insuper minee accederent, fore nimis, ut Patrem solum desererent, Barbarorum lanienæ expositum, coactus est ille obsecundare.

II. Hoc cùm intellexisset Quati Caciquius Payaguarum, cum suis popularibus Patrem abeuntem infsecutus est, Legem Christi suscep-turus, & uni Christicolarum communitati se cum suis conjuncturus. At quoniam probè nōrat, quod inter suos aliqui essent, qui Ductore Apostata, nomine Ambrolio, meri præstigiatores, & obstinati magi firmiter statuerant brutam, effrenémque vitam prosequi, consilium init se cum suis reliquis separandi. Itaque paratis naviculis, quas Indi Canoas vocant, omnem rem suam familiarem imposuit, Patrem

Patrem etiam celoribus suis præventurus. Quin omnibus, qui in vicinia urbis ab assumpta in cœlum Virgine dñe habitabant, persuasit, ut ipsum sequerentur, id quod lœti & alacres præstiterunt, mox itineri sele accingentes. Atque in hoc Statu tunc quidem erat spes conversionis hujus miselli populi, ut nemo de prospero rerum exitu dubitaret. Verum damnatus Erebi hostis omnem eam spem pessimum dedit operâ memorati Apostolæ, & beneficæ suæ cohortis.

Vir DEI ex præcepta spe tanti lucri, quod de tot animabus jamjam se fecisse crediderat, sub occidente sole anchoram jecit proximè ad paludem Tarrè vocatam. Illuc impii proditores venerunt, quasi Patrem visitaturi. Simulabant suam amicitiam, & suæ defensionis & erroris pœnitentiam præferebant. Optimus Pater, nihil nisi earum animarum lucrum ambiens, omni benevolentia hos advenas exceperit, & in sancto proposito modis omnibus confirmavit. Latrones autem hi ad tegendas suas tecinas rogabant Patrem, ut eorum impedimenta suam in navem reciperet, quò facilius cum suis lembis sequerentur. Hoc admisso subitus, & sat vehemens ventus navigium, quo vehebatur Pater, tam concitato cursu abripuit, ut proditorum lembi, alioquin celerrimi, magno post intervallo relinquerentur. Nam vix trium dierum impendio majorem navim sunt assecuti, id quod sceleratis valde doluit, veritis nempe, ne meditatum scelus exitu careret. Hunc ut certius obtinerent, Patris ipsius navem concenterunt specie petendi alimenti. Primus intrantium navem fuit Indus juvenis, Cotaga vocatus, filius magi infamis. Amabat hunc Pater, ut adeò assidere lateri suo plerūmque pateretur. Forte de more iterum latus Patris tenebat, aliis vero latus Hispani, qui remigabat. Hic dum jacentem ibi ascia observat, callidus insidendo eandem texit. Tum vero dato utrinque signo latronum primus neutram aggreditur, cui uno ascia iictu caput demerit. Eodem temporis articulo Cotaga Patrem brachiis validè constringit, ne moram resistendi daret, alter autem latro immanni iictu Patris verticem findit, & cum residua vita motum deprehenderet, semel atque iterum plagam repetit. Post hos barbari carnifices invadunt reliquos Christianos, Patris Comites, & unâ ornæ necant. Indum quidem adolescentem, qui Patri ad aram servire solebat, multis lanceæ vulneribus confoderunt. Peracta hac cæde mirè triumphabant homicidae trucidanti, subfiliebant, sibi plaudebant. Demum ad Lanienam reverti,

singula cadaverum capita resciderunt, & in ripa insulæ, quam fluvius facit, reliquerunt, & corpus quidem Patris Blende in medio cæterorum collocarunt. Navigium verò flammis absumperunt, ut clavos ferreos, & reliqua ferramenta in prædam acciperent. Cæteram supellecilem cultui divino factam, pura, calicem, & amictum sacrificantis cum aliis in frusta conciderunt, sibique quisque pro libidine eius vendicavit, quidquid poterat rapere.

CAP. XVIII. §. 2.

1. *P. Arce reperit cæsa Patris Blende, & Sociotum corpora.*
2. *Animat suos ad simile Martyrium.*
3. *P. Arce cum tredecim Christianis & ipse occiditur.*
4. *Cœlesti necis hujus futura omen.*
5. *Interfectores à Caciquio Catechumeno puniuntur.*

1. **A**T enim scelerati hi percussores hoc maleficio, quod diximus, ne cum saturi, ut potius effractiores inde & crudeliores porro furere perexerunt. A malo enim genio, & hujus pedissequis magis instigati, finem tragœdiæ huic statuerunt facere etiam in Rev. Patris de Arce nece. Nempe ut hoc pacto illum tollerent è medio, qui eorum scelera castigare, pessimos mores exprobare consueverat: ut denique popularium suorum animos à profitenda Christi lege avertirent. Itaque summa sollicitudine explorabant, quò Patris iter vergebet. Hic autem, cùm alteram speratam navem nuspiam inveniret, alias suopè Marte, quoad poterat, cum suis fabricavit navim. Hanc confundit cum 12. Indis recentibus Christianis, qui eò usque in tot & tantis periculis fideles Patris Comites fuerant ab ipso initio Decembri.

2. Et verò ipsorum navigatio tam prosperum tenuit cursum, ut pauculos intra dies attigerint illam insulam, in cuius litora cæsa Sociorum corpora jacebant. Et quoniam illa pro�sus recentia cernebant, properam exscensionem fecerunt in continentem, inspecturi cominus cadavera. Neque alia, quam ipsius Parris Blende, & sociorum corpora esse revera deprehenderunt. Quot animi motus, quot dulces lacrymas Patri Arce aspectus horum felicium Christi Martyrum elicuerunt.

rit: quantus item dolor ejusdem corincesterit ex jactura tam preciosâ Socii, facilius est cogitare, quâm scribere. Stravit se humili, corpûsque Martyris complexus rigavit suis lacrymis. Interim sancte invidebat Eisdem tam beatam sortem, nihilque magis cupiebat, quâm pretiosum pignus secum auferre, sed tantum spatii navigiolum non dabat. Ignarus nempe tunc erat optimus P. Arce, sibi à Deo parem mortis gloriam reservati ad coronandos tot Apostolicos labores, & suos. Indi Patris Comites considerata suorum gentilium crudelitate in innocentibus, ingenti timore percussi ajebant: *Pater, matura nobis cum redditum.* Payaguâ enim cùm tam infenso in nos animo sint, pari barbarie nos aquâ ac altis tractabant, si comprehendenterint. Pater ad hæc: non ita, inquit, filio mei, non ita. Longinquam nimiope riam jam consecimus. Neque DEUS nos destituet, quandoquidem hoc iter non nisi pro ejus maiore gloria suscepimus. Saltem à Pater (reponant Neophyti) liceat nostra arma, fistulas ferreas, & sagittas cum ceteris in procindâ habere. At Pater nec hoc annuit, palam confessus, se nihil aliad desiderare, quâm mortem pro Christo. Ipsiusmet proin ne dubitarent consecrare vitam suam Deo suo. Quodsi, inquietabat, incœptum negotium omnino nostro labore & sudore ad exitum perducere nequimus, defecum bunc nostro sanguine suppleamus. Certè nihil acceptius DEO, nobisque utilius præstiterimus, quâm si veritatem fidei nostrâ cruore nostro obsignemus. Nullo proin pauci dimittamus manibus illam coronam, nobis à calo imponendam: coronam, ajo, tam ardenter à tot aliis quæstam, & paucis inventam. Sanè nullo compendio citiore & faciliore vitam eternam mercabimur, quâm si Payaguarum secures & lancea è misericordia terris brevi nos sustulerint. His verbis boni Neophyti ita accensi sunt animo, ut penitus statuerent suum pium Patrem sequi usque ad profusionem sanguinis pro Christi Fide.

Interea, cùm sacro Martyrii ardore pleni navigabant, animadvertisunt se in præsentiarum reipla dilapsos esse in manus suorum latronum. Hi enim improvisò ex fruticeto prorumpentes, harpagine corripuerunt navem, & ripæ applicuerunt. Primus, qui in navium insliti, erat Cotaga sanguinarius ille magi filius, de quo supra. Hic apprehensum illico Patrem protrahit in continentem, summa vi humili sternit. Quamquam è violentiâ minimè opus fuerat, cùm Pater viribus fractus alias vix pedibus confisteret, nisi solo Apostolico Spiritu sustentaretur. Arreptâ igitur ascia latro tam immanem iactum

Patis

Patris capiti inflxit, ut in vestigio mortuus jaceret, prolatis tantum pauculis his verbis: *Charissimi filii, quare tecum sic agitis?*

4. Res noratione digna est, quæ eadem ipsâ circiter horâ, dum hæc cædes facta, accidit. Erat in Urbe Assumptionis Reverendus P. M. Josephus de Zerza, Superior Conventûs B. Virginis de Mercede. Iste singularis amicus fuerat hujus Viri Dei, quippe sub cuius Magisterio Philosophica studia absolverat. Dum hic in sua cella versatur, ecce! introeuntem Patrem nostrum conspicit, & voce anhelanti dicentem audit: *Fili mi, ora DEUM pro me; sum enim in magnis angustiis.* Contigit hoc paulò ante necem Patris, ut postea suppūrato tempore est compertum. Quapropter dictus Superior altero mox die suis indixit, ut legenda sacra ad suam Superioris intentionem offerrent. Et quoniam hic Antistes totus quantus impalluerat, subditus ipius non quievérunt, donec causam mandati explicaret illis. Postquam igitur Pater vitam suam immolaverat, ad maſtandos ejusdem socios versi sunt latrones. Et socii quidem verbo & multò magis exemplo sui amantissimi Patris animati, mitissimarum ovium instar ad lanienam se pertrahi sunt passi, quin ulla modo resisterent. Heroicus certè actus quæ Christianæ charitatis quæ mansuetudinis iste fuit, quando & sese, & Patrem explosis fistulis, aliisque armis facile defendere, & morti eripere potuissent. Neque tamen Deus permisit, ut omnes occiderentur, ut cum tempore notitia daretur de felici morte duorum Apostolicorum Parrum. Latrones scilicet aliquibus pepercerunt, ut non maſtarent, sed captivos tanquam mancipia abducent. Jam vero cæsi Patris cadaver raptrarunt ad alterum fluminis litus, & Barbaris Guaycuris trādiderunt. Hi utpote complices hujus lanienæ ut primùm corpus exanime ante suos pedes viderunt, furore correpti lanreas, & secures stringere, totum cadavēr perfodere, & quoniam animam exturbare jam non poterant, ultimam saltēm crux guttam exprimere.
5. Simul ac de crudeli hoc facinore inaudiit præcipiūs Caciquiūs, nomine Guati, simul indoluit adeo, ut propè mentem perderet. Quocirca cum suis subditis mox expeditus in latrones movit, ultius neces Virorum Apostolicorum; erat enim catechumenus ardentissime flagitans fidei gratiam. Cum ergo isti homicidæ nefarii videbent, se tam potentis Caciquiū manus effugere non posse, suppetias petierunt à Guaycuris. Nibilo tamen minus hos foederatos Caciquiūs

Guati

Guati aggressus, priuostatum impetu non paucos interermit, residuis ex acie in sylvas profugientibus, nec præmeru prorepere ausis. Minus tamen reos, & comparere ausos Idem Caciquius acerbis castigavit verbis, amare questus, quid tandem causa fuerit, cur hos optimos duos Patres tam diris modis trucidassent; qui illis ipsi tot bona præstiterant, & porto præstare paratierant. Tret modò ad Mamalucos, illos adulterinos Lusitanos, experturi, utrum ab iisdem meliorem in naudem essent tractandi. Sacra vasa, à latronibus profugis relata, sed jam corrupta, & comminuta collegit per diligenter Caciquius Guati, constans in Christianæ legis desiderio. Et tamen ejus sanctum, & fervens votum Christianæ fidei ad executionem perduci non posuit, quoniam aliqui Caciquii ex conterminis Urbis Assumptionis populis bello impliciti erant cum Hispanis. Cæterum mirabilis modus est, quo uia est Divina Providentia ad harum rerum omnium cognitionem acquirendam. Biennium jam abierat, quin notitia haberetur de morte duorum Apostolorum, folicitis eapropter universis, & piè afflictis. Aliqui credebant, Patribus interclusam fuisse viam ad redditum in Urbem Assumptionis, ac proin ià regionis interiora penetrasse prædicandi Evangelii causâ. Et verò sat causæ erat hoc credendi, cum gemini hi Viri, ardenter zelo pleni, nullam propagandæ fidei occasionem negligere solerent. Verius divinabant, qui duos Patres à Payaqueis interfecitos, aut certè captos esse autumabant, in ipsa Urbe Assumptionis rumor increbuit, Patrem Arce duntaxat esse occisum, Patrem Blende autem captum, Nautam Hispanum deinde Guácuris venditum fuisse. Postremò adfuit certior numerus de felici morte horum Apostolorum, & omnibus rei peractæ adjunctis. Quatuor enim Christiani Indi, & Comites Patris, quos in captivitatem abductos supra diximus, clām aufugientes ad Reductionem

S. Archangeli Raphaëlis delati sunt, ex quorum ore plena & accurata rei notitia hausta est.

CAP. XVIII. §. 3.

1. *Vita & virtutes Patris de Arce.*
2. *Donum Orationis.*
3. *Humilitas.*
4. *Paupertas, & abstinentia.*
5. *Palmaris virtus in sancienda pace.*
6. *Mors Patris truculenta ex odio fidei.*

UT huic historiæ novum conciliemus ornamentum, in compendio aliqua memoranda veniunt de vita, & virtutibus horum Christi Heroum. Natus est P. Josephus de Arce 9. Novemb. Anno 1651. in insula Palma, quæ una est ex Canariis. Parentes ejus genere & virtute nobiles filium in timore Domini, & devotione erga Cœlitum Reginam sollicitè educarunt. Brevi enim patuit, quod egregiam à Deo indolem esset naëtus, futuram olim honori, & ornamento gentilitio. Itaque ad altiores scholas Salamancam maturè misserunt, ut habilis fieret ad sacram vel profanam olim dignitatem capessendam. Verum alia prorsus erant Dei consilia, qui vocabat eum ad sua unicè servitia. Et verò vocanti Deo obsecundare perfacile fuit nostro Josepho, qui propria inclinatione ad virtutem pronissimus, rerum terrenarum vanitatem clarè perspiciebat. Sentiebat certè magnum stimulum serviendi Deo in Societate Jesu. Votiproin sui damnatus est Salamancæ 3. Julii Anno 1669. Inde ad primæ probationis annos transit Villagaricam. Ibi in virtute ita profecit, ut, quamvis juvenis 18. annorum esset, sanguinea insuper & vehementis naturæ, hanc tamen adeò domuerit brevi tempore, nihil ur præposteri motus proderet. Nullam prorsus Societatis regulam violâsse unquam est comprehensus. Absoluto Tirocinio Societatis ad sublimiores scientias exhaustiendas est missus, ubi nihil de ardore virtutis perdidit, ut etiam animum caperet proficisciendi in Indias, ad imitationem scil. S. Xaverii, quem valde colebat. Huic Apostolico desiderio brevise obrulit occasio opportuna. Appulerat in Europam P. Christophorus Altamirano, Procurator Provinciæ Paraquariæ, abducturus secum novos vineæ Dominicæ Operarios in vastissimam Paraquariam. Consulto igitur diutius Deo, desiderium suum superioribus aperuit. Hi proinde cum probè nōsent juvenis hujus solidam virtutem, non dubitabant, hunc fervorem à cœlo accendi, arque adeò in Paraquariam dimiserunt. Ap-

pul-

pulsus feliciter est in portu boni aëris Anno 1664. Toto navigationis tempore reliquis omnibus erat solidum virtutis exemplum. In portu dein boni aëris, ubi subsistendum illi tantisper tuit, paria sanctitatis specimina præbuit, ita ut universi mirarentur ejus modestiam, devotionis ardorem, & amabilem conversandi modum, omni laude superiorem. Narravit mihi aliquis, modò Societatis JESU membrum, tunc temporis autem in fæculo adhucdum constitutus, quod scipius Collegium inviserit ea sola de causa, *ut pium hunc juvenem videre posset*. Quadraginta duo plus minus anni, quos in Apostolica vita transegit, nihil exhibebant nisi meram sanctimoniam in continuo virtutum studio, & maximè in zelo animarum. Unde in toto Provincia illud elogium sensu plenum est promeritus, quo S. Augustinus S. Paulinum ornavit; nam & ipse ab omnibus dictus est *copiosissimè Santos*, nempe compendium virtutum omnium, & ipsius perfectionis. Non memorabo hic, quantum laboris & molestiae exhauserit in terris Chiriquanorum, Chiquitorum, & Guaranorum: item in explorando flumine Paraquario. Non narrabo, quot animas ad Deum adduxerit, quot ædes sacras exerxit, quam frequentia necis, à Barbaris inferendæ, pericula adierit: quanta contentione, & infatigabili studio opus fuerit ad perdiscendas diversissimas, & difficillimas Barbarorum linguas, puta, Chiquitcam, Guichacanam, Guaranicam, Chiriquanam, & Payaguanaam. Has ut perfectè calluit, ita singulas diserte loquebatur. Nihil dicam, quantum totâ vitâ suâ impenderit Indis non tantum ad animarum, sed etiam corporum emolumenta: quantas interim persecutions vel in recte factis continuò exantlarit, quando publicè quoque verbis increpitus est seu Vir parùm sanus, Vir intempestivi, & inconsulti zeli.

His ita transmissis pauca tantum de aliis ejus virtutibus afferam. In primis dici vix potest, quam bello consortio Martham, & Magdalénam, nimirum vitam contemplativam & activam conjunxerit. Vetus Missionariorum querela in hisce regionibus est, quod tam modicum ipsis tempus agendi cum Deo suppetat, ita quidem, ut toto die cum Indis in labore & sudore transacto, sub noctem vix nanciscantur temporis particulam ad preces fundendas. At Pater de Arce, finitis diurnis negotiis, simul ac orationi vacare coepit, simul in Deo ita absorbeatur, quasi nihil externæ distractionis habuisset. Ante Eucharisticum in ara Deum flectebat genua tam immotus, ut examinem

crederes. Certe in eo ita Virum aspicientes ad orationis fervorem incendebantur. Dici adeò potest, omnem ejus vitam aliud non fulse, quam continuam orationem. Quippe dum membra ipsius foris occupabantur, mens ejus in Deum erat defixa, id quod clare elucebat ex vultu, ex quo ipso vera sanctitas promicabat. Nihil in orbem terrarum illi tanquam pulchrum arridebat præter Deum, quo uno velut summo Bono penitus absorbebatur.

3. Honoratus Cathedras seu Templi, seu Academiæ, & id genus splendida, à profanis, quin & ab imperfectis religiosis estimari solita, ipse tamen onera intolerabilia reputabat. Unde, cùm Superiores ad docendas sublimiores scientias illum Cordubam in Tucumania mittere statuissent, non destitit inter copiosas lacrymas deprecari id officii, donec eā curā liberatus est. Ut verò Viri demissio magis patescat, referam eventum ab oculatis testibus mihi significatum. Cum P. Josephus magna concionandi gratiâ, & dexteritate pollereret, pro Feste S. Francisci Xaverii dicendus illi Panegyricus est oblatus. Evidenter videbat, hoc ad extimam sui estimationem, & honorem vergere ob ingentem populi, atque etiam Nobilitatis accursum: at humillimus Vir honoris loco potius sui despiciuntiam affectabat. Conscenso itaque suggestu ad præsentem D. Episcopum Nicolau de Ulloa se convertit, publicè confessus, sibi nullam coram tanto, tam nobili auditorio dicendi dotem esse, posse proin nihil præter modicum quid de doctrina Christiana lasserre in medium. Et verò nihil aliud, nisi unum, & alterum vitae Christianæ documentum explicuit, & hoc quidem non duntaxat citra omnem ornatum, sed etiam cum sat indecoro gestu. Juvenis quidam, olim in Philosophia hujus ipsius Patris discipulus, aliquot post dies publicum ascendit theatrum ridiculo habitu personatus. Ibi Patris concionantis verba, & gestus tam lepidè est imitatus, ut cunctis præsentibus ansam effusè ridendi, Patri verò optatam sui deprimendi occasionem daret. Quo quidem despectu Vir humiliata delectatus est, ut Juvenem præ amore stringeret, ac si insuper illi mille gratiis. Hoc tam Hero viri actu ille ipse Juvenis ita piè est affectus, ut deinceps nullum faceret finem prædictaadi virtutem Patris.

4. Vestimentum hujus tam vile erat, & tot centonibus confutum, ut vel egentissimus Mendicus in eo erubescere potuisset. Vixit illi tam paupertinus, & miser, ut vel Barbari, qui in sylvis ferarum in momen-

rem vitam tolerant, illum nauseabant. Excavara coccurbita serviebat illi loco ollæ, Laucis, orbis, & poculi: triticum Turicum, solum aquâ decoctum ordinariam absolvebat mensam. Frustulum carnis perperam cocta admittebat solum tempore infirmatis.

Claudam Viri laudes uno facinore, quod vel solum astruere potest, & debet nomen præstantissimi Viri in Paraquariensi Provincia. Opus est autem, altius petere rei seriem. Incaluerat implacabilis hostilitas inter populos Guaranos, & Guanoas. Causa tricarum erat, quod gens Guanoa prohiberet, ne Christiani humen Uraquayum traxerent, solitam annonam ex bobus, & vitulis, & vaccis provisuri: id quod alioquin singulis annis factitatum, abactis viginti, quin, & triginta millibus id genus pecorum, ex campis mari Atlanico adjectis. Ob has ergo simultates ingens orta est annonæ inopia, caritas, & famæ, ac subsequens pestis terribilis in Christianorum communitatibus, ita ut fatalis ruina totius Paraquariensis Ecclesiae timeretur. Evidem Missionazii nostri nullum non lapidem moverunt, ut pacem conciliarent, ulterioribus malis consulturi. Sed actum egerunt. Crescebant indies inimicitiae. Laboratum est, ut hostiles Guanoæ ad fidem addacerentur, sed nullo pacto veritati assensere, causati, Christianorum Deum ubique esse præsentem: scire eundem, & videre omnia & singula: nolle autem se Deum, qui ad singulos eorum passus atrenderet: misericordiæ ratione esse, semper arbitrum habere ad latus: servarent proinde Christiani suum sibi Deum, quo ipsi senes non indigerent. Postquam & hoc remedium fructu caruit, amicitia hostium querebatur muneribus, quæ pretiosa sunt his populis, & non nisi à præcipuis enim solita. Sed & hæc ratio conciliationis fructu caruit. Interim quotidiana hostilitatis incrementa: arctior commearus, & intolerabilis famæ: præsentius magis, & magis periculum revertendæ funditus Missionis per omnem latè Paraquariam. Tandem P. Arce, diviniore spiritu actus, statuit ire vel cum periculo mortis ad stabiliendam pacem cum hostibus. Effatum erat communione omnium, scil. illum esse iturum in certam mortem: amplexabantur adeò abeuntem inter lacrymas, quasi æternum daturi vale. At enim Vir Dei exultabat gaudio, ut nunquam alias, sanctè asseverans, se Iubentissime vitam suam, velut reconciliationis victimam, immolaturum, vel certè quasvis molestias Dei causa toleraturum. Et hem! quam vim habeat virtus vel apud Barbaros. Stupebant Indi venientis ani-

mositatem : pronis auribus eundem audiebant , sancta tandem usque adē opribili , & necessaria pace . Ita fami hujus Christiani orbis consultum , pax firmata , Christiani in Statu integro conservati .

6. Denique Vir Apostolicus , ut sanè vixerat , ita cum fama sanctitatis , & Martyrii gloria vitam clausit Anno 74. ætatis sue , 46. initæ Societatis , & 29. solennis Professionis , quam edidit Anno 1686. Tarijæ , ubi Collegio præfuit Rector , disciplinæ Religiosæ non modò Conservator , sed & ejusdem Auctor .

CAP. XVIII. §. 4.

1. *Vita & virtutes Patris Blende.* 2. *Ab Hollandis intercipitur cum Sociis. Hereticorum insolentia.*
3. *In Hollandiam cum capto Archi-Episcopo abducitur, Catholicos ibi juvat.* 4. *Liberatus cum Sociis repetit navigationem in Indiam. Ab Anglis invaduntur.*

1. **J**Am de Socio R. Patris de Arce , nempe Apostolico Viro P. Blende aliqua delibemus . Natus in hanc lucem est Brugis in Flandria Austriaca à Nobilibus Parentibus 24. Augusti Anno 1675. Natus non tantum bonam , sed & perficacem animam . Post literas politiores ad Philosophiam animum appulit . Sed enim hac nondum ad finem perducta , Deus ad suum Servitium vocavit in Societate JESU . Cùm ergo adhucdum in sèculo religiosam prorsus , pura , probatissimam vitam vixisset , Sanctus omnino erat in sacro Religionis Ordine . Transactis ita piè 15. Annis in sua Provincia , post repetitas preces à Superioribus obtinuit licentiam transeundi in Indiam . Madritum igitur delatus , aliquanto tempore in Collegio Imperiali , ut vocant , commorari neceſſe habuit . Nec diu fuit , cum virtutum radii in illo emicuerunt adeò , ut universorum sententiâ P. Blende verus sanctus censeretur , & Vir omnibus Apostolicis döribus instrutus . Unde etiam post perfectionem in dicto Collegio diu fuit virtutis odor relitus , & dulcis viri memorias . Madrito Gades abiit , ubi 2. Martii Anno 1710. navem consendit ad portum boni aëris transvehendus , cum 89. Sociis è Societate Jesu . Hi erant diversæ quidem Nationis , *sed* .

sed in uno spiritu collecti, ejusdem omnes voluntatis eundi scil. ad laboriosas, & ærumnosas Missiones in Paraquaria &c hile.

Sed altero mox die, dum secundis ventis navigant, densa eos nebula involvit, cuius beneficio tres naves Hollandicæ propriè advolârunt. Nec mora: exploso in navim nostrorum tormento bellico res cruentam velitationem spectabat, dum una pars suarum facultatum defensioni, altera captandæ prædæ fere accingit. Verùm quia navis mercibus ita fuerat onerata, ut difficilis nostratum machinarum usus esset, deditioñem faciendam censuerunt: præferrim quòd spes foret autoritate Reginæ Anglicanæ, a qua navigium nostrum literas liberi commeatûs obtinuerat, salvos omnes Servatum iri. Explicari satis non potest, quanta immanitatem, furore, & imperu Hollandi in navigium interceptum transflerint, quām truculenter cum omnibus, quotquot in navi, egerint. Singulorū, ne navis quidem Præfecto exemplo, excusserunt non modò vestes, sed ferreo etiam, eoque acuminato instrumento reconditas corporis partes pertentare & perscrutari non erubuerunt, nempe aurum, aut aliud quid pretioli eruri. Quæ quidem omnia quām non Christiana, quin proflus non humana fuerint, vel ex eo colligitur, quòd ipse Magistratus Hollandiæ hoc impudens, insolensque facinus minimè probârit, navis verò suæ præfectum Amstelodamum citârit, officio privârit. Quid autem actum cum nostris Missionariis, facile est divinare. Satis est, victores fuisse hæreticos, & juratos adeò veræ Ecclesiæ hostes. Profectè nemo in navi inclemtiùs tractatus est, quām hi ipsi Socii J E S U. Non solùm enim illos penitus exscoliâruat, sed compegerunt simul in vilissimum & sordidissimum navigii angulum, quòd vix tantillum levissimi victus projecterunt, quantum arcendæ morti sufficeret. Interea illi efferati piratae comeſſari, & ita heluari, ut temulentí omnes rationem sepelirent, ut mera perturbatio, mera debacchantium insolentia, rabiēisque in navigio conspiceretur. Ea certè occasione victis non defuere & multa & acerba dicteria, fannæ, scommata ab his ingesta, & tacitè devoranda præcipue à Jesuitis. Nam cùm in explorandis corporum partibus, etiam testissimis, auri & argenti loco nihil deprehendissent apud hos præter cilicia, cinctusque ex filo ferreo, nova rabie efferati, illa pœnitentia instrumenta à corporibus diripuerunt, & iisdem ceu scuticis usi, nostros verberabant. Alia vice cùm viderent Missionarios pallidi, ac moribidi coloris esse, commiseratio-

ne ducti, capacia offerebant pocula, vario potu opplerat. Nostris autem bibere recusantibus vel præmodestia, vel alia de causa, vim faciebant, admoto eorum pectoribus sclopo-manuali, jamjam exonerando. Inter omnes has adversitates, à 26. Martii usque ad 6. Aprilis continuatas, solus P. Blende erat reliquis consolationi. Nam iste suo amabili modo agendi sibi devinxit ipsum efferum cor Hollandici Praefecti, donec Lusitanum in portum Olyspionensem invehementur. Ibi, cùm fama jam prævolasset, quid aëtum esset nostris, in procinctusabant lembi ad deportandos reduces Missionarios in urbem. Nostris, quā par erat, & fieri amat, omne charitatis genus experti sunt, quamdiu morari illos ibi locorum contigit. At Patri Blende eo commodo diu furi non licuit.

3. Quippe petente Domino Petro de Levanto (qui cum charactere Archi-Episcopi Limensis in Americam pariter ire intendebat, sed ab iisdein Hollandis quoque captus erat) cum hoc à nostris Superioribus missus est in Hollandiam. Nimirum Hollandi non tam facile concedendum putarunt, ut tantus Praelatus, suus nobilis captivus, diutius Olyspone hæreret. Sepositis ergo religiosis tantisper vestibus profanum induit habitum. Constat enim, nullum in religioso schemate ibi tolerari. Et quamdiu quidem Amstelodami, & in reliqua Hollandia est versatus, se verum Apostolum probavit. Hollandi enim ipsi, clàm Catholici, ad ipsum confuebant, sacra confessione, & divina synaxi fèse reficiebant, verbum salutis avidè hauriebant, in Catholica Fide oppidò confirmari. Restituto in libertatem Archi-Episcopo, Seviliam cum Eodein rediit. Ibi 15. Aug. 1711. quatuor vota est professus. Ante tamen, quād Gades inde adiret, offerebat eidem Patri Archi-Episcopus multa & pretiosa munera in animi gratificationem ob pœstria multiplicia obsequia; liberati enim Praelati gratia magnam partem debebatur ipsi P. Blende. Ex omnibus tamen donis admissit nihil preter unum & alterum libellum, Iudicis servitum.
4. Gadibus tandem cum suis Sociis iterum vela fecit 27. Decembris Anno 1711. sed, & altera hac navigatione aggressionem Anglorum perpetravit. Soluta igitur pyrià machinâ Hispanos, ut se dederent, monuerunt. Et parum certe absfuit, ut non ad ipsum P. Blende scilicet nesciebat metuere, sed laxo, serenoque vultu impertiebat inpti.

in primis generalem omnibus absolutionem, dein verò pro temporum angustiis confitentes de noxiis excipiebat. Interea tamen, dum hostibus securitatis diploma est exhibutum, liberum itineris cursum prosequi licuit. Cætero navigationis tempore nura P. Procuratoris indici Novitiis nostris instruendis præfetus est. Et verò maternum illis annuum exhibuit, cedendo suam ipsius cameram, dum sibi abjectissimum, & incommodum maximè navis locum reservaret. Ex hoc angulo rariùs prodibat hauriendæ salubrioris auræ gratiâ. Nempe Deo, & celestribus semper absorptus, nullam commodorum temporium curam sibi sumebant. Dolebant summopere ipsius Tirones, cum ad portum Boniaëris, quo 8. Aprilis Anno 1712. devenerunt, separatio fuit facienda. Nam amissio ranti Magistri illis accidit perdifficilis, qui non tantum verbo, sed & ipso opere docuerat omnes eas virtutes, quæ in tam arduis barbararum regionum Missionibus Apostolico Viro sunt necessariae. Quanta alacritate postmodum, & fructu ipse P. Blende in hac Domini vinea laborat, ex eo colligere est, quod superiores illum unum præ tot aliis Apostolicis Viris aptum judicârint ad difficillima negotia conscienda. Ex his erat via tandem detegenda facilior & brevior ad Chiquitos, ubi & traductio ad fidem eorumdem & plurium populorum, in quo ipso opere, us narratum, vitam suam celo consecravit felici Martyrum morte. Erat sancte Vir insignis sapientie, & aliarum dotum, de quibus Paraquarica Provincia multò majora sperare poterat. Verum inaccessa Dei consilia longè alio tendebant, dum brevi tempore Virum, huic Provinciæ indultum, sibi in cœlum rapuerunt. Contigit hoc sub finem Novembri.

Anno 1715. Ætatis 40. Religionis initæ 21.

F f

CA-

C A P U T X I X.

Erectio novæ Coloniæ. Initium Misionis apud Zamucos per P. Joannom Bapt. de Zea cum brevi vitæ ejusdem descriptione.

§. I.

1. *Reductio S. Joannis Bapt. cum alia perit.*
2. *Reductio S. Josephi in duas dividitur.*
3. *Nova Reductio S. Joan. Bapt. sub P. Joanne Bapt. Xandra.*
4. *Iter Patris Zea per difficile.*

Ante aliquod tempus penuria Missionariorum tanto detimento fuit Christianæ rei apud Chiquitos, ut duæ recens erectæ Neophytorum communitates penitus interciderint. Una harum fuerat à S. Joanne Bapt. dicta. Huic damno reparando offerebat modò ansam Colonia S. Josephi, plus satis populosa. Numerosa enim Conversio Morotocorum, & Quiesiorum incolas ita auxerat, ut pro eorum numero terra illa, alias parùm frugifera, vix satis alimentorum præberet.

2. Quocirca consultum videbatur, si ista communitas in duas divideatur, adeoque cum una populi parte nova Reductio fundaretur. Tredecim milliaribus ortum versus distabat à Communitate S. Josephi ingens campus Naranjal vocatus, qui quidem sterilis tunc jacebat, non defectu naturalis fœcunditatis, sed debita culturæ. Hæc proin plantæ eleæta est unanimi consensu in novorum habitatorum sedeni. Illic ergo congregârunt se Neophyti diversæ nationis, & linguæ, videlicet populi, quos Boros, Penotos, Taus, & Morotocos vocant.
3. Huic novæ Communictati nomen accitum ex veterè eversa Reductio S. Joannis Bapt. Labor in ordinando hic loci populo fuit sanè ingens, præsertim, quod potior pars incolatum in Fide suscepta recens

eens adhuc magnā etiam morum curā indigebat. In plurimum enim
Communitate, ubi Novitii cum cæteris simul degunt, in veteratas à
pueritia usque consuetudines pessimas eradicare, contrà exactum fati-
etæ legis tenorem rudibus inferere res profectò est eximii zeli, & ma-
joris etiam patientiæ. Hoc operæ tam laboriosæ obvenit P. Joanni
Bapt. Xandra, natione Sardo. Iste tamen indefesso suo labore id ef-
fecit, ut populus translatus tam in erigendis testis, quām in colendis
agris sedulam operam praestaret. Atque hoc ipsum est, quod mirabla-
tur P. Zea, cūm à Zamucis veniens illuc deferretur, summo solatio
properea superfusus. Quin hoc felici accentus successu, suam haud
satis felicem Missionem ad Zamucos repeteret statuit. Quoniam ergo
opus hujus Missionis, & junctus eidem zelus Apostolici Viri plenio-
rem niteretur mentionem, de utroque hic nonnihil fatus agam. Ut
sol sùb occasum ex nostro hemisphærio recessurus, multò amabilior-
rem se oculis nostris exhibet: ita noster quoque Apostolicus Sol P. Jo-
annes Bapt. de Zea suam lucem, & amoris ardorem erga proximos
multò jucundius exeruit, quod propinquior erat finiendæ viræ. Licet
enim Vir iste non tantum proœcta æteris, sed etiam multitudine la-
borum satis fractæ esset, vires tamen collegit tantas, quæ suffice-
rent ad erigendum & defigendum triumphale Christi vexillum in ea re-
gione, quam non tam barbaries incolarum, quām naturalis terræ fi-
tus quaquaversum occluserat, ut penetrari, & adiri non posse videre-
tur. Antè tamen, quām hoc arduum opus aggredieretur, spiritum
suum ardoris orationis assiduitate acuit, Deum suppliciter obtestatus,
sua ut benedictione propositum secundaret.

His præmissis profectus est mense Julio 1716. comitantibus centrum
Neophytis. Sed post paucas horas aëreæ orei potestates hoc iter infes-
târunt tam continentia, ut intra novendecim dies vix quatuordecim
millitia emerintur. Quippe horrendæ tempestates præter modum
debacchari, turbulenti venti constanter furere, fluvii ex nimbis in-
tumescere, ripásque transgressi, omnia longè latèque exundatione
sepelire: ut nihil dicam de cæteris millenis molestiis. Unicus fructus
& solarium inter tot viarum, & tempestatum ærumnas erat Viro Apo-
stolico, quod in lustrandis aliquor desertis Tapiquiarum pagis triginta
animas reliquias offendebat, adhuc Ethnicis immersas tenebris. Has
Christo feliciter conciliatas, ad Reductionem S. Josephi deduci jussit.
Post hæc perlatus est ad novam viam, & unà ad novos labores; nam

obvia sylva, tametsi decem horas longitudine non excederet, nihilominus erat usque ad eò densa, & penetratu difficultis, ut Pater absque eo, quod occasione multiplicium Missionum cum sylvis impeditis illi crebrè pugnandum fuerit, tamen fateretur, tantam, aut huic similem difficultatem, sibi nunquam occuruisse. Quid hac in re passus sit, & exantlari, proptis Patriis verbis, ad Vice Presidem Provinciæ perscriptis, hic de pingam. Sic autem scribit. Indi mei, quāmvls initio statim omniem abjecerant spem superandi insolitam sylvæ densitatem, tamen manum admovere coeperunt in excindendis fructicetis, & sentieritis. At ubi in medium saltus ventum est, tūm verò labrantes animum omnino despondere, ab infructuoso labore velle desistere, idque tam serio, ut prodigio simile mihi videretur, quod ad resumendos cœprios labores permovere potuerim. Hoc autem effeci meo exemplo, quo prævi, modò asciam aut ligarem, aliaque instrumenta præferens operi flagranti necessaria: modò conquisitum aquæ haustum subministrans, quo intolerabiles calores non nihil refrigerarent. Atque haec mea industria secundantibus superis tam auspiciato cecidit, ut tandem post novendecim dierum labores finientis sylvæ termiaum assequeremur. Quod verò labores ex se difficiles, multò intolerabiliores nobis reddiderat, erat innumerabilis, variisque copia culicum, muscarum, fucorum, & cestrorum, diu, noctisque festissima. Certe nos punctionibus suis ita deformarunt, ut longo tempore cruentas in vultu cicatrices circumferremus. Dedi huic sylvæ propè inextricabili nomen *Purgatorii*, ut superventuri post me sequentibus annis ad animarum venationem, ex ipso statim nomine colligerent, quanto labore & sudore ea expeditio olim sit statuta.

CAP. XIX. §. 2.

1. *P. Zea post exsectam in sylva Purgatorii viam iter continuat. 2. A Neophytis aliquibus fraude diaboli in via deseritur. 3. Cum solis duodenis per novam sylvam aperire semitam molitur, seg frustrà.*

2. **E**xciso in dictum modum saltu in planitiam emiserunt denique, sed nihil alimenti sedandæ famiibi fors obtulit. Fractis adeò viribus reparandis solæ radices servierunt, profectò crudæ, & fel-

elle amatores, nec hæ in abundantia. Aquarum quidem erat affamim, sed ex stagnantibus paludibus. Ea de causa subiit dubitare vel plumbum Patrem, an iter suum esset deducturus ad finem, cùm multi Neophytorum post tot labores ægrotarent, cæteri verò penuriâ anno-
hæ vacillarent. Nihilominus iter non interrupit. Aberat forte bi-
lui intervallo ab ultimo pago Cucaratum, cùm aliquot Onerobates,
& Morotoci, Socii itineris rogârunt, utri à præstituta via nonnihil de-
linarer, vislurus tres popularium suorum vicos, quos Christiana fide
embueret. Probavit Pater eorum petitionem, jussitque, ut potior
comitantium pars ipsum exspectaret apud Cucarates. Ipse assumptris
paucis comitibus reliquis quæstos vicos bidui impendio invenit, sed
incolis vacuos. Communis enim annonaæ penuria coëgit illos, ut
dispersi in sylvas viëtum sibi quisque conquererent. Christiani qui-
dem non cunctabantur sparsos insequi, & per saltum vagantes undi-
que indagare. At Barbari cùm crederent hostilem instare impressio-
nem, aut vim Chiquitorum, quos maximè timent, arreptâ mox fu-
tâ se subduxerunt, donec gentiles suos recognoscerent, atque adeo
fuga desisterent. At enim mentionem de fulcienda Christi lege
egris auribus exceperunt, quod sedes suas deserere nollent, absque
hoc autem in fidei præcepsis instrui non possent. Itaque Pater, cùm
erram hanc ad faciendam animarum messiem necdum maturam expe-
iretur, redire cum suis constituit. Ne verò labore suo præmium à
celo deesset, in redditu occasionem, solatio plenam, Deus obtulit.
Nam dum alios desertos pagos lustrabat, reperit in illis ferè septua-
ginta Indos, quos omnes non magno negotio Christi partibus adscri-
pit, ad Reductionem S. Josephi deinde abductos.

Hoc solatio delibutis pervenit ad extreñum pagum Cucaratium, 2.
quod præmissi Christianierant, ut Patrem operirentur. At verò hi Pa-
tris gaudium brevi corruprè, cùm adverteret, eorum animos à dia-
polo in desperationem esse conjectos. Nulla enim arte jam permove-
re poterat, ut secum iter resumerent. Quid ageret hoc terum articu-
lo Apostolus? sine Sociis in novam, & inviam similiiter impeditam
sylvam, ut prior erat, se intromittere, temerarium: in isthoc autem
oco solum & unicum morari, & sibimet ope Barbarorum sylvestrem
viam aperire velle, consilium erat sine ulla effectu spe, si rem huma-
no pensamus modulo: præsertim quod plerique omnes ejus tractus
Indi, auditio Chiquitorum adventu, fugam in confilio habuerint.

Dolebat proinde, cogi se ad propositum suum intermittentum, & in futurum annum differendum. Verum eximius Viri zelus non acquievit tam coacto consilio, sed effecit, ut statueret, se nuperis difficultatibus, & periculis rursus exponere, et ea tempestate ex consuetis pluviis regio nataret. Quia constantia hoc arduum negotium denuo aggressus fit, satius ex ipsis verbis intelligemus. *Hanc Missionem in se suscipere, inquit, perinde erat, ac bellum Orco indicere; & ad resistendum totis viribus nequam spiritus irritare.* Quod quidem re ipsa, nec oscitantur fecerunt, quia per horribiles tempestates viam intercludere connotati. quia irritatos adversum me homines subornare ausi. Erant enim, qui mihi penitus persuadere satagebant, ut a proposito meo absisterem, causati, quod humanas vires id omnino transcenderet, adeoque citra temeritatis notam suscipi non posset. Alii id ipsum urgebant alii verborum phaleris, nimirum me tempus & operam perdere in reducendis tam paucis, cum tamen aliae, & multò fertiliores regiones se offerant, ubi gloria Divina felicius ampliari posset. His sanè verbis Apostolicus Vir compendio dat difficultates, sibi & suo proposito obversantes. At nihil his movebatur Vir pluribus & majoribus obstaculis par. Vocante enim ad opus Dao, nullā humanā eloquentiā, nullo formidoloso periculorum obtrentu, nullis aliis exaggeratis impedimentis à sententia dimoveri poterat.

3. Quapropter die quodam duodenos ad se vocat ex ferventioribus, & inter pericula animosioribus Christianis. His ut itineris Socii esse vellent, multis rationum momentis persuadere studuit. Deum enī, ajebat, illos copiosè remuneratum, quidquid ejus amore toleraturi essent; etiam ipsis perinde ac sibi causam esse promovendi salutem animarum: immisericordes proin fore, si nulla commiseratione tangenterent erga tot millia animarum, quæ adhucdum sub diabolica tyrannide versantur, ex qua tamen exemplas voluit Divina Misericordia: occursum molestias & pericula ne reformidarent, quoniam illi aquē pér tot pericula in admirabile fidei lumen deduxi essent: certum semper primum fore in omni casu, & periculo: nihil adeò curandum aliud ipsis, nisi ut praeuentis exemplum sequerentur: se enim antesignanum fore ad exploranda fluviorum vada pro transiū: primum se paludibus audacter crediturum: quin si Barbari hostilem in eos vim intentarent, se scutis loco in fronte constitutum ad eorum defensionem. Hæc, & similia, zelo ardentiā verba sanè in rem erant ad vacillantes Indos erigendos, & ad novum laboris onus animandos.

Et

Et profectò felix orator Pater fuit, quando ita persuasi, ad votum suum initio anni sequentis, ètsi iniqua tempestate, iter cum Patre non gravatè inierunt. Primum viæ obstaculum fuit denuo intricata sylva, quæ viam ad Zamucos præcludebat. Hac exploratâ mox in opus ventum est. Ipse Pater primam complanandæ viæ manum admovit, de quo sic ipse scribit: *Per decem omnino dies, inquit, à manè usque ad resperam laboravi, ut partem semita per saltum, asciis expeditam redderem.* Quo in labore mersus aqua umbilico tenuis potissimum stabant nudis pedibus, insuper habitis aculeatis veprium molestiis. Accessit præterea rapidi violentia fluvii; quæ sæpen numero semitam factam pessum dabant. Hoc omni tamen conatu ultra dimidium saltus non profecerunt in expedienda via. Hic enim verò sentire cœpit Vir Dai, sibi rem esse non modò difficilem, sed etiam supra vires. Nam, ut nihil dicam, de periculo submersionis, si aquarium eluvio vel paululum cresceret, nec pusillum terræ solidæ illi erat, ubi post labores tantos quietis modicæ partem caperet. Acerbissimum tamen inter omnia accidebat agmen culicum, aquis supervolans, copiâ, & molestia intolerabili. Iterum ergo pedem retrahere ab incepto itinere debuit, & retrogredi. Refervabatur nempe hoc negotium opportunitori tempori, donec viæ Comites suas instaurâssent vires. Nam ipsum Patrem quod attinet, nihildum incommodi sentiebat, perinde ac homo, qui per ardua continua omnem sensum amississet. Hoc operabantur in illo partim incensus animarum zelus, partim abundancia cœlestium consolationum, quæ laboribus ejus aspergebantur.

Postremùm salvi omnes & incolumes devenerunt ad Coloniam

S. Joannis Baptr. die Parasceves, consumptis in laborioso
itinere plus 40. diebus.

CAP. XIX. §. 3.

1. Careràs populi Anthropophagi. 2. Eorum bella cum Morotocis. 3. Pacem recusant, & fidem: velitatio cruenta cum Christianis Indis. 4. P. Zeatentatam nuper in saltu viam per vincit asciis. 5. A Zamucis amicissimè excipitur. 6. Reductioni S. Ignatii fit initium.

1. **S**equente Resurrectionis Dominicæ festo die primas curas P. Zea eo extendit, qua ratione populos Careràs simul pacificaret, simul Christo adjungeret. Nempe eo fine, ut aliquando tandem viis publicis staret sua securitas à tot periculis, quibus hi crudeles anthropophagi omnes iter facientes involvebant, non sine ingenti danno sanctæ Fidei dilataræ.
2. Isti populi, scil. Careræ, natione quidem, & idioma non distinguuntur à Morotocis, cum his tamen pacem ante aliquod tempus fregerunt, diris hostilitibus infesti cum cruenta utriusque partis strage, donec bellorum saturi, per legatos à Morotocis pacem peterent. At isti præter jus gentium pacis intermissionis trucidarunt. Hoc facto magis exacerbati Careræ in novum feedus conjurarunt, nimis Morotocos funditus exscindendi. Igitur omnes ex his, quotquot in manus suas venerant, in frusta conciderunt, frusto ex casorum corporibus atroci, & simul sibi geniali epulo. Ad hos proinde Barbaros nonnihil cicurandos, & ad fidem permovendos ex Reductione S. Josephi centum sexaginta Indi Christiani sunt missi.
3. Hi in primo Barbarorum pago appulsi de pace tractare cum illis cogitabant. At Careræ pacis mentionem aversati mox correptis armis prima agressione unum sternunt Indum, duos alios graviter vulnerant. Hoc conspecto, & nostri Neophyti tela sua expedient, & hostium non paucos maestant, reliquis in fugam conjectis. Sedecim tamen minus validi Barbari in prædam captivi cesserant, qui subia ad Communicatorem S. Josephi traducti, Christianis accensi sunt. Profugi autem illi non una occasione Patrem Zea ad necem quæferant, quem tamen Deus singulis vicibus per varios modos illæsum protexit.

Hæc

Hæc postquam acta erant cum careris, indefessus animarum Venator resumpsit suum arduum, nuper intermissum propositum, ut ad finem dederet. Ergo iterum Sociorum habuit delectum, quos non minus robore corporis, quam virtute & zelo valentiores judicarat. Cum his finiente Majo anni 1717. profectus, ad locum laboris, priori anno inchoati, pervenit. Ibi altero conatu ulteriore viam exasciendo promovere per Sylvam attentavit. Evidem in vanum fore hic iteratus labor principio videbatur: sed nihil inaccessum, nihil insuperabile est illi, qui Dao cor suum totum quantum, proximis verò suam vitam solo amore ductus ex integro consecravit. Quippe spatio viginti non amplius dierum denique pervasit ad finem hujus intricatissimæ sylvæ, & duodecimo Julii ad primum vicum Zamucrum.

Incole de hujus Viti adventu & spem, & aliquam notitiam habentes, cum incredibili lætitiae & honoris significatione obviām progressi sunt. Circumdederunt Patrem latum scribendo circulum, ex quo virti primò procedentes, alius ex alio reverenter accedebant, manū osculaturi. Æmulari cupiebat & alter sexus hoc reverentia genus, quibus Pater loco sua manūs ad osculum obtulit effigiem Divinæ Matri, dum interim dulcibus fluebat lacrymis. Sed & Comites viæ Christiani à Barbaris amicissimè excepti sunt, ut hi etiam in amplexus advenarum ruerent, & hospites in sua tuguria deductos, pro facultatibus suis recrearent. Postridie collecto ad forum omni populo explicavit Pater causam sui adventus, nempe prædicandæ veræ Legis, & beatos faciendi illos in omnem æternitatem. Sciscitatus de in, num eum in finem aliquos Missionarios sibi optarent, respondit accepit, hoc ipsum esse, quod longo jam tempore ferventer desiderabant: nec aliam causam nisi defectum Missionariorum obstitisse, quod minus essent jam Christiani. Si res ita se habeat, reposuit Pater, opus est, ut vestro Dño ac Creatori aedes sacrae fabricetur, & in uno Coloniae loco, omnibus communi congregentur universi. Et verò Caciqui potiores annutum mox dederunt, se Patris ad voluntatem omnino fore. Si tamen Communitas commodiori in loco fundaretur: cui postulato etiam mos gestus est. Erectam interim à Patre Zea proceram crucem omnes de genibüs procidui adorarunt, post quæ Lauferanæ Litaniæ sunt decantatae, & noster S. Fundator Ignatius in Patronum futuræ Coloniae titulo singulari fuit electus. Hoc sam

feliter cœptum opus in reductis ad Fidem hisce populis equidem pro
voto persequi non potuit, cum paulò pōst cogeretur locum tam opta-
tum deserere, & reverti. Prima quidem causa fuit, ut Missæ Sacro-
sanctæ necessaria, quæ tum ad manum non erant, sibi pararet, sed
& alia causa fuit, soli Dæo cognita, ut poste memorabimus. In
abitu magnum sui desiderium reliquit, & spem accelerati reditus:
quamquam æquale, vel etiam majus ipsi Patri desiderium erat revisen-
di suos Neophytes, apud quos non delicias eo tempore, sed multas
serumas exhauserat, aqua & crudis herbis pasci solitus. Sed & sub
ipsum abitum ferventis Viri zelo labor oblatus est; in hoc enim itine-
re centum propè Indos partim Zinotecas, partim Japoretucas, & Cu-
curates ad semitam salutis deductos, secum ad Communilitatem S. Jo-
annis transluit. Eodem tempore, quo ibidem sed iterato itineri pa-
rat, literas accipit ab Admodūm Rev. P. Generali. In iis jubetur
regimen Provinciæ Paraquariz: quod quidem onus in se suscepit, sed
non sine dolore, quid adèd dilectam sibi Missionem cogeretur desere-
re. Quoniam ergo huic Apostolico Viro exantlati Missionum labo-
res haud parùm de vita annis detraxisse videntur, quam altero pōst
anno hujus sui officii piè clausit, compendium hic dabo de meritis,
de virtutibus, de cætera ejus vita.

CAP. XIX. §. 4.

Vita & Virtutes Patris Zea.

Natus est P. Joannes de Zea Anno 1654. 18. Martii ad Goazen,
veteris Castiliæ locum. Ibi in Grammaticis scholis ita in-
structus est, ut pro ratione loci, & Magistrorum plūs in mo-
rum probitate quam literis proficeret. Ad severiores disciplinas ca-
pessendas, Vallisfoletum se contulit, ubi nomen capacis æquè ac
perspicacis ingenii adeptus est. At verò laus, à virtute proficicens,
multò major fuit. Elucebat in illo virginea modestia, & amabilis in
omni gestu innocentia, cui jungebat contemptum omnium terreno-
rum: contrà summam rerum divinarum aestimationem. Ita ab omni
præpostero carnis & animi effectu liber, nullam difficultatem sensit,
quò minus voluntati Divinæ, ad Societatem Jesu vocanti, morem
gere-

gereret. Suscep̄tus est in illam 13. Aug. 1671. à P. Jacobo de La Fuente Hurtado, qui jam tum, Deo illustrante, prospiciebat, ad quām præclara opera & incrementum Ecclesiæ suæ Superi hunc Servum sibi delegissent. Ex eo certè tempore hominem singulari prosequebatur amore, ut propè sancti nomine illum veneraretur. Cùm ergò sumpto sacri ordinis habitu etiam onus sibi impositum cerneret in virtutis via proficiendi, sollicitè observabat Novitiorum æqualium reæ facta, ut æmulatione omnium & singulorum decora sibi adscireret. Regulis observandis, tam quæ interna, quām quæ externa spectant, accuratè invigilabat, nequè magno opus erat molimine, ut cor suum penitus Deo conjungeret, absque alio ad ipsum solum ruminandum, & amandum. Cùm Philosophicis dein studiis vacaret, perexiguum illi conclave fuit, ex quo nunquam prodibat, nisi scholæ vel domestica negotia evocarent. Reliquum tempus à studiis vacuum soli Deo consecratabat; neque enim citra necessitatem cum aliis conversabatur.

Dum posteriore tempore Salamanticæ Theologiæ vocabat, intellectus, Gadibus appulisse duos Patres Christophorum de Gryalva, & Thomam Dombidas, Procuratores Provinciae Paraquariae. Reputans proinde secum magnum opus animarum, & desertissimas gentes, & inter has maturos Evangelicæ messi agros, modò sat operariorum esset, etiam ipse Apostolico ardore correptus est, ut esset in numero eorum, quibus obtingerer Missio in Paraquaria. Satagebat proin omnibus modis eam gratiam à Superioribus consequi. Dubia diu fuit deliberatio, tum quòd nostri Præfides nollent se privari tam præclaro homine, tum ne vocanti illum Deo se opponerent. Ad ultimum voti damnatus est cum inexplicabili gaudio. Profectus est igitur ex sua semper dilecta Provincia non sine sensu omnium Sociorum ac familiarium condiscipulorum. Antequam navim conscenderet, initiatus est sacro Presbyteratu Ordine Anno 1681. Vix è portu solverant, quando percommoda se Viro obtulit occasio suas virtutes, maximè charitatis exerendi. Nam cùm in principio statim navigationis consueta cacostomachia etiam suos itineris Socios, quorum 60. erant, propè omnes stravisset, postea autem graves aliæ infirmitates accessissent, Octonis nostrorum defunctis, solus P. Zea omnibus omnia factus est. Non duntaxat enim ægris famuli, sed & coei servitia præstebat, & arte quidem, quam nunquam didicerat, nisi

magisterio charitatis, supplementis experientiam. Nostris revalescentibus, operam charitatis transtulit ad rectores nautas. His adfuit sacris alloquiis, & cohortationibus, excipiendois eorum Confessionibus, & id genus religiosis functionibus, quarum nullam spernebat, et si vilissimam, & despectissimam. Arque hac ratione trium mensum navigationem transagit cum miro profectu plurimorum, ad saniores vitam redeuatiuum. Ad hoc facilius efficiendum utebatur furetis maris tempestatibus & naufragiorum periculis, quæ se solis vel obstinatissimas animas ad aliquam salutis curam habendam compellere possant.

Quid præclari post suum in Indiam adventum ubique egerit, in quibus negotiis totius vitæ tempus exegerit, rescite non potui, partim quod potiore tempore remotissimus à me vitam degeret, partim quod plerique nostrū, qui Virum propius nōrānt, vitā jam exceſſerint. Id tamen mihi constat, illum à primō statim ingressu in Provinciam Superioribus magni aestimatum fuisse. Unde illi mox delatum fuit officium Ministri in præcipuo, & maximo totius Provincie Collegio Cordubensi, ubi juniores nostri, quæ Novitii, quam Scholastici, educantur. Postea egit Superiorē Missionum ad fluorem Uruquayum. Visitandis subin Chiquiticis Missionibus cum potestate Præfectus est, vices Rectoris in Collegio Cordubensi, dein ipsum officium Rectoris in Collegio Urbis Corrientes dñe sustinuit. Tandem cursum vitæ absolvit in munere Præsidis Provinciæ pertotam hanc Regionem, quæ latè porrigitur.

CAP. XIX. §. 5.

1. *Paupertas Patris Zea,* 2. *Sui abnegandi Studium.*
3. *Abſtinentia.* 4. *Obedientia.* 5. *Charitas, zelus animarum, patientia.* 6. *Ejus obitus.*

Nunc animus mihi est, aliqua de Patris Zea virtutibus commemorare, sed pauca; nam singula ejus præclara, & heroica acta describenda transmitte fusiōi calamo.
Initium duco à religiosa paupertate. Hæc ex ejus vestitu elucebat tam evidenter, ut nonnemo Missionariorum joci gratia dicere solet.

leret, veltem Patris Zea plus accidentium quam *substantia* habere. Centones enim centonibus astutos mirareris, non alterius artifice manus, quam ipsius Patris, miserè consarcinantis. Nunquam alias admisit vestes, nisi essent veteres, & detritissimæ, frustillatim deciduae, quæ cohærere diu jam corpori nullo pacto poterant. Forte cum tanquam Præses Provinciæ ad urbem boni ætis pervenisset, P. Johannes de Alzola, qui ipsi à secretis erat, rogavit, ut saltē in Urbe honestiore togam indueret, quando verus penitus lacera, albican-tem potius quam nigrum colorem præferebat. Secus enim, si suam exuere abnueret, se quoque coactum iri, ad deponendam suam togam, & viliorē assumendam, nempe ejus togæ consimilem. Ad hæc P. Zea reposuit. Quin jubeo, ut R. V. suam sibi togam retineat, & meam mihi relinquat; in hac enim mæs sunt deliciæ, ean-démque pluris æstimo, ac omnes pretiosissimas Regum ac Cæsarum purpuras. Totus cubiculi apparatus erat rete, somno necessarium, absque omni stragula aut pulvinari. Præter hoc vidisses nihil, nisi aliquot pios libros cum S. Crucis effigie. Breviarium horarum Canonarum tam obsoletum, & detritum usurpabat, ut ex eo debitum Sacerdotis pensum præstare non posset, nisi maximam horarum pat-tem è memoriâ recitâisset.

Potissimum ejus thesaurum constituebant varij generis instrumenta penitentiarum, nempe cilicia, asperæ ex filo ferreo catellæ, armatae acutis clavis crucis, & id genus plura armamenta sacra, quibus corpus suum in servitatem redigebat, incusso eriam illo salutari timore, quo se contra se ipsum vel Gentium Apostolus olim obarmarat.

In itineribus famem levabat buccellâ panis cum vilioribus aliis, quibus non nisi pauperes Indi vescuntur. Nam cibos, quibus hic locorum Europæ solent vesci, per multos annos ne quidem gustavit. contentus sylvarum fructibus. Neque enim per saltus & solitudines, quas peragratabat, alius facile se cibus offerebat. Et in hac quidem paupertate & abstinentia tam læto erat animo, ut tempore postremi morbi admodum grave illi accideret, illas quasi ægrorum cupedias, & commoda admittere, quæ Societas Iesu suis ægroris maternè indulget.

Paupertate & abstinentia nihil inferior fuit Viri obedientia, cuius mirifica dedit specimina. Erat sanè P. Zea, ut postea videbitur, vir extraordinarii zeli in bonum animarum. Nihilo tamen minus

pluribus opus non fuit, quām nūtu Superioris, ut desertā Guranicā Missionē, ubi incredibiles fructus colligebat, in solitariam alicujus Collegii cameram se reciperet, citra aliud officium, quām ut in Scholis inferioribus juventutem instrueret. Alia vice dum totus quantus erat in eo, ut numerosum Barbarorum gregem in gremium Matris Ecclesiæ transferret, factō jam felici Missionis auspicio, ad voluntatem tamen Superiorum tantum opus citra moram interrupit, iturus ad Uruguayenses Missiones. Id quod perinde fuit, ac migrare ex una terraquei globi parte ad alteram ejus partem per mille, ducenta milliaria. ē diverso ex eadem obedientia alterum iter ipsi aliās faciendum erat, quod quidem 24. horas non excedebat, sed per viarum difficultates totidem dierum impendium exposcebat. Postremū hæc ardua obedientia omnium maximè in Viro resplenduit, quando ingens opus convertendi Zamucos, summo fervore coepit, subito intermisit, jussus præesse Provinciæ. Et verò facebatur ipse, sibi difficillimum accidisse, & nulla alia occasione naturam ita refractariam fuisse, quām ea vice. Attamen, licet eo onere officii se liberae haud difficulter potuisset justis ex causis, citra omnem excusationem Majorum imperio aciebat, studio solius obedientiæ.

Quod autem in hoc Viro maximè mirandum, ille zelus animarum est in Barbarorum conversione. Nam fidem Christi propagare, sive hoc fieret per instructionem Neophytorum, sive per reductionem Ethnicorum, non tam ipsius virtus, quām naturalis & congenita inclinatio esse videbatur. Unicum proinde quietis centrum, una vivendi ratio illi erat adductio animarum ad cognitionem, & amorem DEI: cæteris in negotiis nihil admodum solatii capiebat. Si quis tempore infirmitatis illum recreare intenderet, non erat aptior modus, quām inferre sermonem de novis expeditionibus ad bonum animarum, de pia quin sancta Neophytorum vita, de novis Ethnicorum Reductionibus. Utinam apponere huc possem aliquot ejus epistolas, ut omnibus constaret, neminem unum ex mundi amalīs sua prava voluptatis desideria ita prodidisse, ut prodidit Evangelicus hic Operarius suos sanctos, & ardentes affectus ad promovendum DEI honorem. In consideratione hujus non adeò mirum jam videretur, quòd invictā patientiā omnes persecutiones tulerit, & minima quæque damnæ rei Christianæ reparare sategerit. Colligere id licet ex ejus epistola, in qua inter alia sic scribit: *Major mihi honor aliunde obvenire non*

non potest, quād à persecutionibus, quando quidem recentē Chiquitorum Christianismū promovere contendo, qui ab ipso sui principio tanto labore meo & sudore stetit. Magnitudinem laborum, de quibus paucis his verbis meminit, facile est credere, si attendatur hinc conditio Barbarorum, qui vultu tenuis homines, mortibus autem brutis animantibus similes erant: illinc paternus amor, quo Barbaros illos, non fecus ac filios suos complectebatur: dies enim noctesque laborabat, ut eorum corporibus æquè ac animabus provideret: nunc famelicis de cibo & potu, nunc ægris de medicina prospiciebat. Alias ulceras, & vulnera languentium mundabat, utut natura exhorresceret: aliæ lites & tricas odiosas componebat, id quod cum insigni moderatione & incredibili amore conficere solebat, idè solummodo, ut necessariam pacem & concordiam inter dissidentes stabiliteret. Quod postremum præstare hoc difficilius cadebat, quo major his Neophytis ante fidem suscepitam libertas & mos erat, suas similitates committendi arbitrio armorum, & sic finiendi. Hæc & ejus generis plura ipsi vel agenda, vel toleranda fuerunt in gratiam Indorum. Evidem ista tam gravia non omnium viribus commensa sunt, ut etiam aliquibus impossibilia videri possint. At verò noster Apostolus continuavit hæc durissima per tot annos tanto cum fervore, ac si recens semper inchoaret opus Evangelicum. Quodsi totis viribus quandóque exhaustus languebat, velut apud Chiquitos ipsa contigit, mox reparatis viribus primitis, laborem novo ardore prosequebatur. Accessit his arduis, quod difficilimum esse solet, nempe necessitas discendi tot disparatas, & Barbaras linguas, quas tamen ita feliciter comprehendit, ut vel ipsi indigenæ, linguarum gnari, alienigenam illum vix crederent. Ad has totâ viâ tam graves molestias devorandas solus impulit animarum zelus. È enim adgit iste Virum, ut parem pueris se faceret, & verbum unum post alterum ediceret, iplorum Barbarorum discipulus spontaneus factus. Ultimum suum, & summum officium in administranda Provincia eodem amore, quo animarum salutem promoverat, erga nos subditos obsignavit. Nam erat omnes & singulos liberalis, amabilis & comis, nec potestatem suam exerebat, nisi regula obedientiae juberet. Itaque à nobis vicissim amabatur ob placidum agendi modum, & minimè fucatum, quo cor ejus, & os conspirare cernebantur. Sed quantus amor erat, tanta erat nostra reverentia, ut tanquam Virum sanctum coleremus.

6. Correptus denique febri, aliisque symptomatis, cum de periculo
vitæ commonitus est, nihil horroris præ se tulit, ut potius heros
animo se ultimæ pugnæ pararet. Erat eo in articulo summa illi in
DEUM fiducia, cuius bonitas indulserat eidem pro singulari gratia 48.
annos in Societate Jesu, 38. inter Indicos labores. Evidem incolæ
nostræ Collegii Cordubensis statas precandi horas, & spontaneas ca-
stigationes corporis sibi sanxerant, ut Bonitas Divina suum sibi Su-
periorem dilectissimum prolixius concederet. At Deus, ut præsumi-
mus de ejus benignitate, suo fideli Servo cœlestè meritorum præmium
non diutius differendum judicavit. Ergo eundem ipso festo SS. TRIA-
DOS è terris ad cœlum evocavit, quas terras inter piissima, & intensa
ad Christum Crucifixum suspiria & Colloquia dereliquit, munitus
pridie omnibus mortuentium Sacramentis. Hunc ipsum postremum
diem transegit citra omnem mortis formidinem, quin tam tranquillo
animo, ut etiamnum capax fuerit ordinandi aliqua in bonum Provin-
ciæ. Aetas ejus se extendit ad 65. Annos; dies mortis fuit quartus Ju-
niij Anno 1719. Terræ mandatus est eodem adhuc die in praesentia
D. Episcopi, & multorum Religiosorum: item politici Senatûs, &
præcipuorum ex Nobilitate cum populo copioso. Reliquias Vene-
rabilis Patris, puta, libellos, & pœnitentiae arma nostri sibi partito
vendicarunt, tanquam sacra lipsana à Viro, Apotheosi digno-
b; tot converfas animas de Catholica Ecclesia
optimè merito.

CAPUT

C A P U T   X X .

De continuata Missione apud Zamucos per P. Michaëlem de Yegros , & Fratrem Albertum Romero, quorum posterior à Barbaris mactatur.

§. I.

1. Iter Patris Yegros ad Zamucos. 2. Cupide excipitur ad isdem. 3. Difficultas novae Coloniae ex aqua, & vietū penuria.

REnuntiatus novus Provinciae Praeses Rev. P. Joannes Bapt. de Zea subornārat sui loco P. Michaëlem de Yegros, ut elapsō pluviarum tempore cum Fratre Alberto Romero ad Zamucos se conserret, cœptam recens Reductionem S. Ignatii constiturus. Itaque P. Yegros signatum sibi tempus prævertendum rebatur, ut mature de loco idoneo prospiceret, & simul sibi à periculo caveret ex mora, non offendendi scil. in via necessariam sufficientibus aquam. In eum finem initio Aprilis 1718. prefectus est. Vix autem sylvam Zamucorum attigerat cum Sociis, cùm advertit, se nimis serò iter inservisse, nam aqua penuria illum cum suis regredi coegerit. Hæc aquarum inopia plus satis pensata est, cùm altera vices mensē Septembri suum iter aggressus est, tunc enim pluvia tam copiosæ ruerunt, ut agri, & prata cucuratum superfusis undis stagnarent, Pater verò viae terminum ægrè consequeretur. Patetid ex ejus literis, quibus memorat, si crebrò inter undas quasi natasse, non fine continuo interitus perieulo, ex quo ramen Daus ipsum eripueit. Sed & seipsum in discrimine identidem animabat recordatione immanium laborum, quos Antecessor & primus Apostolus ejus loci P. de Zea exhauserat. Superata difficultori viarum parte, aliquot Indos Christia-

nos præmisit cum bellè exornato baculo, & vestimento pulchrè colorato, quod donum præcipuo Caciquio deferrent. Cum his munerebus ubi pervenerunt, non sine honore suscepti sunt, & ab ipso Caciquio ad mensam invitati. Tertium autem hoc convivium constabat foliis certi generis radiebus in Sylva eratis, & uno aquæ vasculo. Defectus enim fontanæ ibi locorum tantus est, ut se felicem quis repateret, si tenui ex scatebrâ tantillum obtineat, quantum suppositâ volâ capere potest.

2. Biduo pôst, quâm advenerant, Christiani cum loci Caciquio, & subditis aliquot P. Missionario obviâm iigerunt, exceptumque de via quinto Octobris die ad illum locum deduxerunt, ubi priore Anno P. Zea Crucem erexerat. Difficile dictu est, quanto gaudio exultârit optimus hic populus, quod sua in regione aliquis Missionarius modò versaretur. Maximus Caciquiorum, qui alias Indos morum honestate multum superabat, prolixas egit gratias in nomine totius gentis pro auspicio Patrii adventu. Addidit Caciquius, se non absterritum premente fame & pauperie, quam hic locorum inrer suos populares pati necesse habuit, attamen inde discedere noluisse, quin nec suis licentiam dedisse alio in remotiora migrandi: atque hoc ea tantum de causa, quod bona spe constanter se sustineret, fore scil. ut brevi Missionarius adventaret: Præterea sæpius aliquos suorum dimississe, quandoque seipsum excurrisse, nempe exploratum, an non aliquis Patrum se in viis conspicendum offerret.

3. Quod major igitur populi lâteria, eo majus fuit solatium, quo animus Patris Yegros perfundebatur, praesertim cum videret, quâm funtuosis Patri Zea impensus labor, & sudor esset, quâm copiosa cœlestis benedictionis pluvia ex eodem enata fuisset. Cæterum nullâ morâ interpositâ cœpit cum illo Caciquio, & præcipuis ex populo tractare de negotio sui adventûs, nempe de condenda nova Colonia. In hunc finem cum bona eorum venia liberum sibi esse voluit, ut datis eum duotoribus singulos eorum vicos perageret, locum Reductioni aptissimum quæsitus. Hunc autem sibi obventurum sperabat versus occasum, haud procul à fossa salinaria. Circa hanc enim dari idoneum Coloniæ tractum audierat ob commodum aquæ, ex adjacentibus montibus scaturientis, præsertim ob res educando pecori servituras. Eodem insuper consilio magnopere intendebat, ut ea ratione cœteris Chiquiticis communitatibus propius jungeretur, & via ad ilas

las multò brevior aperirecur. Responsum Caciquii ad ista perscribit Pater his verbis ad P. Joannem Patricium datis: *Cum Caciquius hoc meum propositum intellexisset, ingemiscere caput, & clamare: mi Pater, essem enimvero ingratisimus, & abjectissimum mortalium, si post tantum à te exhibitum amorem praesumerem, in quaunque re tecum mendaciis agere, aut datâ repulsâte contristari. Itaque, et si fidem mibi vix dederis, cogor tamen sinceram proferre relationem, quid nimur in tota regione nostra illum tot commodorum, ut opinaris, traditum non sis reperturus. Nam quidquid in praesenti hoc locorum situ cernis, hoc & non plus in ceteris provinciis deprehendes. Esto, quid tempore pluviali per exundationem fossæ aliquot & lacuna inebriantur, tamen paucis post mensibus exarescent. Ea causa est, cur dispalati vitam agamus, necessariò invicem divisi, unicè, ut cibum & potum conquiramus. Hoc Caciquii responso non absterritus, plura & validiora rationum momenta in medium attuli, prout DEUS ingebat, ut me cum via ducibus sineret proficiere ad occiduos regionis pages, visitaturum eorum quoque Caciquios. Ad que rursus Caciquius: mi Pater inquietabat, quam vehementer te amo, tam asseveranter tibi edico, te in præstituta profectione cum tuis vel ex sola siti animam exhalaturum. Usque hoc Partis epistola, qui hac instructione accepta, se subduxit, negotium isthoc Superis commissurus.*

In ea Partis absentia Caciquius suos ad forum convocat, exprobrans, quod aliqui eorum mendacis Patri imposuerint, scil. ingeniendo, ceu foret in regione sua commodior occasio erigendæ Communictatis. Querebatur præterea, se ob falsas ejusmodi gerras pudore suffusum iri, quibus Patii anfa opinandi facta esset, quasi dolis agere voluisse, subticendo, quod tam ardenter avebat nescire. Denique severum omnibus dedit mandatum, ut universè, quidquid ab eis Pater requireret, ultronei obedirent. De hoc Caciquii ad suos admonitione intellexit Pater post finitum orandi secessum, qui in priori narratione ita pergit: *Hac instructione accepta statui ipsis proponere, an non placeret extra miseras & sicculosas terras suas in unum locum sese congregare ad conflandam Reductionem: nimur ubi eorum regio contermina est Campus Japerarum, & Cucaratum. In transitu enim me observasse dicebam, valde aptam stationem ad præfixum scopum fore. Quapropter ad me citavi Caciquium, cui mean sententiam declaravi. Sed simul ac mensim meam aliquatenus intellexerat, interrumpens sermonem, late ore respondit, esse enimvero bonam electionem, cum sibi presenti in eodem loco*

explorata essent omnia, & sunèrè approbata: sperare se præin bonum rei successum. Asseverabat præterea, quod in restigio cum suis subditis, & finitimis populis ad destinatum locum suisse Patrem secuturus, nisi agrorum fruges obstarent, & aliquorum sententia nuperimè facta. Deinceps se neutiquam permisurum aiebat, ut ab hoc tempore aliquid sereretur, sed facta messa suos populares deducturum ad designatum locum: Interēa velle se dare via ductores ex primaria, me conitatuos ad omnia ritè exploranda. Hoc constituto visus est mihi, ut interim post duos dies redirem ob aqua utilis perauriam: per biduum enim commemorationis hic mea bibendum erat ex lacuna, plas horā hinc distante, ubi plus luti, & cani, quam aqua extabat. Sub nocturnam quietem, cui populus sese jam commiserat, ad me venit Caciquius cum adulteriorebus aliquot Indis, solatium allatus his verbis; Pater mihi, ne tristis; confirmo enim tibi, me post annum in nova habitatione peradū, iter cum meū institutum trium dierum trans montes usque ad Zamucos, olim amicos nostros, in decem Communitates, nostris pares, distributos. Inde intervallo unius diei, ubi montium juga desinunt, initium sumunt patentissimi campi, qui ab innumeris populis inhabitantur, séque extendunt usque ad illos terminos, quos nos Hilpanicos vocamus. Hi perpetua bella gerunt cum una & altera parte nostra regionis, cuius incolas Ungaranos nominamus. Hac notitiâ à Caciquio acceptâ me valde letari ostendebam, ut potè ad votum meum, maximè cùm adderet, assignatam habitationi stationem universis summopere placere. Ad ultimum cùm alios insuper pepulos non procul diffitos obiter commemorasset, valedixit, domum repetiturus. Hucusque verba Patris Yegros. Cùm verò Pater postridie discessum pararet, repentintis clamor & planetus in populo exortus est. Nempe quia magno sancto fidei desiderio flagrabant, dum ingratiisque accidebat, si Missionarios eos defereret. At cùm Pater denique sponderet, se brevi redditum, acqueiverunt. Quin erectis in coelum manibus Deo supplicabant, ut Partis iter prosperaret, & redditum ejus maturaret. Demùm populo copiosam à coelo benedictionem precatus iter arripiuit cum duobus à Caciquio datis comitibus Zamucis. Cum his 16. Octob. eodem Anno 1718. ad Communitatē S. Joan. Bapt. cum extraordinario incolarum gaudio delatus est. Studebant singulari charitati, quam exhibebant duobus peregrinis, futuris Christianis, ut his obsequiis deliniti, majorem sacrofam & fidei æstimationem & desiderium conciperent. Verùm P. Yegros omnium rationem dedit Rev. P. Joanni Fernandez, qui visitans

dis

dis hisce Missionibus erat cum potestate constitutus. Nec poterat P. Fernandez satis laudare divinam Bonitatem, quæ tam fortunatum rei successum indulserat. Neque diu cunctatus, illico duos, cum P. Yegros advectionis, Zamucos ad suum Caciquium remisit cum monitis, ut Caciquius cum suis interea circumscriptam propè Cucurates habitationis sedem adiret: quod P. Yegros cum altero Socio sine mora esset secuturus.

CAP. XX. §. 2.

1. Fundanda Reductio S. Ignatii, præter omnem spem intercidit.
2. Violenta à Barbaris mors Fratris Romero Soc. JESU, & duodecim Christianorum.

Quis jam sibi persuaderet, tantum ad Dei gloriam & tam labiori suscepimus, tam feliciter (ut videbatur) ad finem deducendum opus, de repente potuisse in nihilum redigi? Et quidem tam fatali casu, ut ab eo usque tempore effici potuerit nihil, ut in opere instaurando laboratum sit summo fervore. Plerique omnes causam infastæ adèd vicissitudinis referunt ad innatam Barbaris mutabilitatem. Ego autem, si mentem meam explicem, potius sentio, ex altioribus nempe causis ea omnia accidisse. Cum enim opus hoc aliud non sit, quam salus animarum, quod primariò in executione pendet à Deo, hujus ipsius providentia sèpè permittit, ut omnis humanus conatus, rei periciendæ adhibitus, optato successu careat. Atque hoc ob eam porissimum causam, ut nostrorum tenacitatem virum agnoscamus, ut soli divinæ gratiæ in accepitis referamus, quidquid nostrâ veluti operâ, doctrinâ, industriâ prosperè actum reportare potuissimus. Hæc quoquinque modo se habeant, transimus nos ad infelicem Missionis hujus interitum.

P. Michaél de Yegros, cum Fratre Alberto Romero ex Reductione S. Joannis iterum profectus erat Anno 1719. Mense Augusto. Sumpsierat secum, quidquid ad peragendum Divinum Sacrificium, & ordinandam novam Ecclesiam requirebatur. Jamque designatum novæ Communitati S. Ignatii locum attigerat, quando vacuum omni habitatore reperit. Ex Indis subin exploratum missis, intellexit, tuggedia corum in cineres redacta esse, ipsos verò aliquor dierum intervallo

ad piscosum lacum sese congregasse, impeditis post se viis, ne quis facile sequeretur.

2. At verò Frater noster Albertus ea de causa absterrei non potuit, quò minus profugos investigaret, inventosque denique sui promissi admoneret. Barbari monitum aequo animo accepisse visi, simulabant, ceu vellent confessum promissi stare. Eo in proposito iter cum Fratre inierunt; cujus amabili conversationi & ipsi blandis verbis & gestibus respondebant, donec tandem 1. Octobris Anno 1719, palliata eorum perfidia se ipsam prodidit. Mastrarunt enim principiò duodecinos Christianos crudelē in modum: Dein Caciquius ipse Fratrem Albertum, collo apprehensum, impacta ponderofōe satis clavæ acie stravit, fuso in duas partes vertice. Paupere dein præda potiti, in fūgam se Barbari latrones conjecterunt. Et quoniam formidabant à Chiquitis vindictam, tam profundè se abdiderunt, ut longo tempore non reperirentur. P. Michaël de Yegros ubi per duos fugā elapsos Christianos triste nuntium accepit, indoluit vehementer inauspicatæ Fratris excursioni, quo ipso casu coactus est, veller, noller, regredi. Christianæ verò Communitates necem tam pii & religiosi Fratris dignis lachrymis sunt prosecuti. Memores ergo plurim ab illo acceptorum beneficiorum honoratas pro viribus exequias eidem celebrarunt. Quoniam autem ejus religiosa sanè vita præconium meretur, cum hoc ipso caput præsens finiam.

CAP. XX. §. 3.

Vita, & Virtutes F. Alberti Romero, è Societate JESU.

1. *Natus est à copiosis Parentibus, Indias petit mercimoniī causā post opes ad inopiam redigitur, sed ad salutem ejusdem. Fit Nostris à familiaribus obsequiis, atque etiam Catechista, & Operarius Manualis, agrorum insuper curator. 2. Sanctitati interim studet, orationi & mortificationi deditus. A Sathanā visi-*

*visibili infectatur per triennium. 3. Societati ad-
legitur, pro fide dein occisus, ut dictum.*

Natus est Frater Albertus Romero, Segoviæ in Hispania Paren-
te spectabili, multarum facultatum mercatore. Incessu hunc
subin desiderium lustrandi peregrinas terras, suæ fortunæ veli-
ficiatur. Eo fine in Societate aliorum mercatorum Regnum Peru-
num adit, tam prospero successu, ut brevi magnas opes colligeret.
Usus deinde est ejus operâ tam Regium dicasterium, quam ipse Archi-
Episcopus Chuquisacæ in gravibus negotiis pro bono publico. Verum
ut terrena hæc mutari solent cum fortuna, qua nihil instabilius, ita
prosperæ Alberti res subitè aliam faciem induerunt. Quippe intra
per breve tempus, (causam nescio, nisi fuerit ipsius Numinis disposi-
tio, ad conjugendam sibi arctiùs hanc Animam,) brevi, inquam,
perditis cunctis opibus ad extremam inopiam est redactus, sed non sine
alterius generis lucro. Nam hæc perfidi mundi stropha tam altè in cor
hominis descendit, ut animum suum paulò diligentius colligeret.
Reputans proinde seum, quod omni suo labore, & industria non tan-
tum nullas terrestres opes, sed nec meritum cœlo promerendo cun-
lasser, indoluit suæ socordiæ, cum proposito deinceps vocandi Deo,
& Animæ saluti, hoc est, impendendi reliquum vitæ querendis du-
raturus, & cœlestibus divitiis ex meliore jām mercandi arte. Hoc
tam liberale propositum Divinæ Bonitati magnopere placuisse even-
tus docuit. Solet enim liberalitas Dei persæpe Operariis, qui ultimâ
horâ in vineæ labores venirent, eadem mercede Divina remunerari,
quæ datur à primo manè laborantibus. Ea tempestate solebant aliqui
più Hispani in trætu urbis Tarixæ eleemosynas corrogare, pauperibus
Chiquitæ annuatim de more mitendas. Cum hac eleemosyna aman-
dârunt Tarixâ Patres nostri dictum Albertum, qui tunc temporis nec-
dum Religiosus ibi versabatur, Patribus oppidò familiaris. Hoc
charitatis obsequium, pro bono rei Christianæ suscepimus, bonus
Deus Alberto abundè repedit. Nam cùm recentium Christianorum
piam ac laudabilem vitam, nostrorum simul Missionariorum Apostoli-
cos labores consideraret, vehementer enim stimulum sensit Dsô arctiùs
se devinciendi, & superstites vitæ dies exigendi in Ecclesiæ Chiquiti-
æ obsequiis & ejusdem bono promovendo. Nec instinctui huic ob-
secundare distulit, dum in veltigio cœpit Indos instruere in variis op-
ficio-

ficiorum genere, cum iisdem Sylvas excindere, terram aratio, & aliis modis vertere pro femente, domi vero aegros, aut aetate fractos senes patetia amore curare. Verbo, Albertus omne id aggressus est, quidquid amor & necessitas Indorum ipsi suadebat. Singulati tamen modo amorem erga Neophyros pra se tulit, quos tenerè diligebat, ceu pectori sui inclusos. Unde ab illis aegre avellebatur, sine quibus versari, vel ad breve tempus non posse videbatur. Neque absterrebatur per inconditos Barbarorum mores, cum in istis non tam exteriora, quam animae, Christo redemptæ, pretium spectaret.

2. At enim in medio horum laborum, sponte susceptorum, profectus sui in morum Sanctitate nullatenus est oblitus; solebat enim frequenter animum suum in oratione recolligere, sub qua profusa ubertatem lachrymæ satis testabantur, quanta è celo hauriret solatia. Indigebat sane his ad pugnam constanter pugnandam, ab inferno hoste oblataam. Ringebatur scilicet Orcus, quod illiteratus senex in via Christianæ perfectionis tantos progressus faceret, & una tot animas faucibus ejus criperet. Itaque diu noctisque Alberto infestus erat obiectis horribilibus spectris. Durebat hic conflictus per integrum triennium, sed ad majorem nimicū laudem & meritum semper vinecentis Alberti, qui à Deo, & Angelo suo Custode animatus, nunquam se superari est passus.

3. Ego quidem credo, quod Deus tantam constantiam remuneratus, tam ardens desiderium ineundi Societatem nostram in illo accenderit. Sed non consulo prius Admodum R. P. Praeposito Generali ea gratia homini tam proiectæ aetatis conferri non poterat. Ergo cum id longius sibi tempus posceret Romam usque, P. Vice-Provincialis Ludovicus de Roca desiderio Alberti aliquatenus satisfaciendum putavit. In numero proin eorum Fratrum, quibus S. Ordinis Votadere non nisi in mortuali lectulo licet, (Donatos Hispani vocant,) recepit interim, donec Româ licentia adveniret suscipiendi hunc veteranum Candidatum. Sed enim Deus præverit hoc tempus, dum Albertum gloria morte in cœlestem Societatem transrulit.

CA-

CAPUT XXI.

De variis Casibus aliarum Reductio-
num ad Annum 1717. & 1718.

§. I.

1. Chiquiti Christiani sunt aliis Indis Apostoli. 2. Re-
ducunt multos ad Fidem, à qua vel solum nomen
Mamalucorum absterret alios.

Injuriam facturus essem zelo recentium Christianorum in Chiqui-
tica Ecclesia, si intermitterem debitum illis præconium. Illo-
rum enim operā Dei Gloria, & numerus recte Credentium ma-
jorem in modum auctus est. Hic igitur apponam, quid hoc in
genere apud diversas Reductiones contigerit. Initium facio à Commu-
nitate S. Xaverii. Hujus ergo incolæ Christiani in duplice diverso lo-
co Missionem instituerunt. Aliqui eorum, natione Zamali, illos
Ethnicos indagârunt, quos jam prioribus Annis repererant, sed defe-
ctu interpretis re infecta deserere debuerunt. Erant hi Indi nomine
Guarayi, ad quos cùm Christiani altera vice pervenerant, peramicè ex-
cepti sunt. Et quamvis Interpres denuo desideraretur, tamen multi
Guarayiorum solis signis, ac nutribus blandis persuasi sunt, ut Christian-
um gregem sequentur. Alter Christianorum manipulus, qui solos
Pinnocas numerabat, expeditionem ad imperfectores Ven. P. Lucæ Ca-
vallero, nempe Puyzocas adorârunt, quin tamen finem suum conse-
querentur. Nam cùm ex itinere in pagum Cozocarum delati essent,
incolæ, in agrorum labore tunc occupati, improviso horum adventu
ita sunt perterriti, ut præsentem sibi hostem interpretarentur. Itaque
omnes præcipiti fuga se subduxerunt. Pauci eorum à fuga retentis sunt,
cum quibus nostri vicum quidem subierunt, sed neminem ex incolis ibi
invenerunt. In tuguriis tamen cernebant pulchra, plumis exornata
scuta, in cubilium suorum lateribus pendentia: Item oculis occurre-
bat integer cumulus ossium humanorum: Imò & recentia humancæ car-

nis frusta, ex quibus palam siebat, hos populos esse Anthropophagos. Cæterum honeste vestiti incedunt: In modo vivendi quidem, sed non item in idiomate concordant cum Bauresiis, & Corsicis. Quos ex diuis Anthropophagis Christiani secum abduxerant, erant sex & triginta.

2. Porro Christiani ex Communitate Intemeratae Conceptionis visitarunt Cosiricas, sed majore conatu, quam fructu, equidem Socios viæ secum attulerant duos alios ejus Nationis, quos biennio abhinc, cum hunc ipsum quoque populum inviserent, secum in suam coloniam abduxerant. At neque hi populares aliquid effectum dederunt, sed utrūq; à malo genio Barbaris ea suspicione, ceu comites cæteri suorum duorum popularium essent pessimi Mamaluci, aut certè hostes, in servitutem ipsos abstracturi. Nihilominus nostri ad qualem qualem refectionem sunt invitati, & fructibus pasti. Accidit autem, ut ex alio loco integra Barbarorum caterva collecta irrueret, Christianos jactu telorum pulsura. Nostri, licet vim vi armati repellere potuerint, ut iussi erant à suomet Caciquio, nihil tamen aliud egerunt, quam ut intortas sagittas caute declinarent, executuri eo facto Legem Christi, nolentis, malum malo rependi. Tres Christianorum sub hac irruptione Animam posuere, cæteris non sine vulneribus domum reversis.

Duplex præterea alia Christianorum cohors ex Communitate S. Raphælis sacram fecit excursionem. Et prima quidem, quæ ex meris Taufis constabat, prædam reportarunt reductis nimis quadringtonis & octoginta Ethnicis Bacufonibus. Altera autem turma, numerans meros Tabicas, experiundi gratiâ Lurucanes adierunt. Ex hac turma unus Chiquitus, qui cum aliquot Sociis paululum antecesserat, naviculam in flumine conspexit, quam principiō credebant esse eorum Ethnicorum, quos quæsitu venerant. Idcirco sub fruterum latenti causa se tantisper reduxerunt, dum propior fieret lembus. Verum ubi Comitis duotoris Chiquitici deprehenderunt in navigio uno nigricantem Brasilum, duosque alios Indos, altum exclamauunt: *Mamaluci! Mamaluci!* quo dicto fugam accelerârunt. Solus Chiquitus in arena constitit, in quem nigricans ille arcum suum jamjam intendebat. Id cum lentiùs faceret, inclamavit Chiquitus alta voce: *Ne me occidas velim; agnè enim Christianus sum, ac tu: Nec lade re te cupio.* Ut verò hosti nigello Chiquitus proniorem fidem faceret, ostentavit effigiem Cœlestis Reginæ cum Divino Filio in brachiis hærente.

rente. Tum verò hostis arcum intentum cum telo remisit, ac pronus in genua ante Statuam se eminus demisit. Interea cùm reliqui Neophyti, quorum 150. erant, se collegissent, secundùm ripam fluminis longa serie se stiterunt. Ibi ergo Dux Maimalucus propior factus, unum Chiquitum, Guaraniæ linguae gnarum ad se vocavit. Ex hoc quærebat, quinam essent? qua de causa hic morarentur? Cui Chiquitus respondit, se esse Filios Patrum Missionariorum (hoc enim nomine se hic locorum vocant Neophyri,) præterea omnes hos esse Christianos ex Reductione S. Raphaëlis: Excursisse autem ad investigandos cœcos Indos, quò lumen vere Fidei aspiciant. Hic ipse scopus noster est, reponit Dux Maimalucus, sed scias velim, universos hujus tractus Barbaros nobiscum fuisse abstractos. Postea perrexit quærere, quis Patrum illos in Fide instruxisset? quinam cum illis unà venissent? & quos Caciquios haberent? Ad duas primas quæstiones candidè noster respondit, nempe & Philippum Suarez suum Missionarium esse, se tamen sine illo solos huc advenisse. Ad tertium quæstum plius quàm Indicâ Astutiâ reposuit, nempe numerum suorum esse ingentem sub ducibus propè 60. hoc est, Caciquis. Hoe vix auditio Maimalucus ad suos conversus, plus non dixit, quàm hoc: *Hi homines sunt valde numerosi.* Hoc dicto mox signum ad abitum suis dedit, quem celerrimè arripuit, metu scilicet, ne tanto Indorum numero, quem credebat, interciperetur. Christiani hoc tam fausto doli successu læti, viam continuârunt usque ad pagum Curuacanum. Ibi in foro in genua procidentes Corollam Marianam texere orando cœperunt, uti nimirum Deus leci incolis conferre dignaretur gratiam agnoscendæ Legis sue, & amplectandæ. Incola interim hoc conspecto, admiratione juxta ac metu siderati stabant, ne hæc in malum omen vergerent. Quapropter omnes se fugâ proripuerunt, decem exceptis, qui finitis precibus à Christianis sunt detenti, & facile persuasi, ut Christianam susciperent Legem. Hi ipsi decem Viri sequente Anno tam prosperè egerunt, ut ex sua Patria ducentos, & undecim alios secum auferrent. Atque ex istorum narratione compertum est, multas in ea circùm Regione gentes degere, inter quas Merejones,

Gurjones, Bacufones, Betaminis, Aripayres, Zipes, Tades,
Guaryoes, Subarecas, Paricies, & plures
alias.

CAP. XXI. §. 2.

1. *Infelix mors Inde Christianæ, sed impudicæ. 2. Ap-*
paret terribilis post mortem, fassa causam damnationis.

I. CÆTERUM ad Christianæ Religionis incrementum non patrum contulit funestus casus, qui in Communitate S. Raphælis cum juniori Fœmina nomine Isabella contigit. Hæc decimo octavo ætatis Anno sanctam quidem Fidem suscepérat, sed secundum ejus Leges vitam suam minime instituit. Quamvis enim Christiano ritu esset maritata, tamen stimulante turpi genio brutam suam libidinem satiare non poterat. Itaque seposito omni pudore cum casto timore Domini spurcissimi exempli vitam est professa. Nihilominus ne Missionariis suspicionem moveret, SS. Sacramenta frequentare non est verita, neque id sine coactis pietatis lachrymis. Verum non permisit Deus, ut recens illa Ecclesia ex pessimis his exemplis dæminum acciperet. Ergo impudicam ad pœnam raptat, Misericordia tamen suæ non oblitus. Tempus enim & ansam pœnitentiae indulxit, modo vellet. Fortè in paterna domo noctu dormiebat, cùm repente cœpit horrendis modis vociferari, ut crederetur mentem perdidisse. Suspectabat fixo obtutu in alcum ingenti cum horrore, Parentem suum compellans: *Ecce! ecce! maligni spiritus irruunt, me rapturi in orcum.* Quó dicto profiliat è lecto, fugam capture, nisi parens prohiberet. Interea ab horribilibus spectris ita delassata est, ut diu mentis & sensuum usu carerer. Missionarius, qui corporis quidem inveteritudinem, non item animi intellexerat, quām citissime advolat, salutem Animæ in primis curis habiturus. Dum igitur fatalem horam non longè abesse adverteret, more Christiano ad extrellum sacro oleo inunxit. Hoc peracto cœpit Christiana monita pro eo articulo suggerere, quæ tamen ægra audire renuit, oculisque à Sacro Medico aversos, certo in loco constanter fixit. Quin se denudare conata, inter impudicos gestus vocabat suos Amasios, quos præsentes putabat. Ex his Parer facilè collegit illusionem Diaboli, qui sub aliena forma tales tentationes cieret. Quapropter è ardenter instituit, ut ægræ accuratam de peccatis Confessionem persuaderet. Verum infelix Animæ latens conscientiæ Virus nullo modo prodere voluit. Hanc tergi-

ergiversationem Stygius hostis haud parum promovit, qui miseræ
liquantam quietis partem indulxit. Inde Patrem incessit opinio, ceu
ericulum decrevisset, & appensis S. Ignatii lipsianis invisa Erebi lar-
æ penitus essent fugatae. Itaque cum illum negotia aliò avocarent,
egram deseruit, animo statim redeundi. At enim vix aliquor passus
omo recesserat, cum ægrotta sacras Reliquias de collo diripuit. Post
ita item cœpit amatoriis verbis complices suos adulteros advocate, &
inter impudicos gestus quasi quempiam amplexans, infelicem exha-
vit spiritum, artonitâ præsentium Confanguineorum Coronâ.

Eodem subin die terra mandatum est cadaver, sed sequente mox
oste adfuit damnatus spiritus ad fores Parentum suorum, & vocans
num Maritum: *Aperi, inquit, an me non nōsti? Ego sum tua Isabella.*
ummè atomitus Maritus surgit, referat fores. Verùm simul ac con-
cepit uxorem, Animo externatus est. Ab hac domo transit dam-
atum spectrum ad habitationem P. Missionarii, tam expavescenda in
forma, ut Pater eodem temporis momento deliquium patiens, colla-
ceretur, & vix per dies aliquot se recolligeret. Inde discedens spe-
ctrum toram habitationis nostræ Peripheriam & Templum circuivit,
percussis crebro iictu Campanis, Incolæ quidem totius Reductionis
ræ horrore contremuere: Sed nemo unus pedem efferre domo ausus
est. Plus terroris dein incussum est inquinilinis, quando spectrum ob-
ambulando omnes plateas pervadens instar immanis bellua ululare,
ululare, rugire horribiliter cœpit. Neque hoc satis erat, proximo
nim die Sorori suæ, & pluribus aliis in specie iterum terribilissima
spectandam obrusit: Nisi fallor, Deo sic ordinante, qui plures
tragicæ hujus Historiæ testes esse volebat, ut illi, qui non nisi
metu malorum ad frugem perducuntur, minus dubita-
rent de hujus formidolosissimæ Catastro-
phæ veritate.

CAP. XXI. §. 3.

1. *Vita & Mors P. Josephi Tolù: mirabilis Visio ejusdem. 2. Mors item Surdastrorum duorum statim post factam Patri Confessionem. 3. Ejusdem Patris fortitudo sub intentata nece. 4. Animabus Purgatorii omnia sua merita transcribit, & posthumam Suffragia.*

2. **H**is quà tristibus, quà lætis eventis subjungo mentionem de Apostolica Vita fervidi Operarii in memorata superius Reductio-ne S. Raphaëlis, ubi diem extremum piissimè clausit 10. Maii Anno 1717. Est autem hic Pater Josephus Tolù, natus Potagi in Sardinia 2. Novembri Anno 1643. In Societatem JESU adlectus 2. Maji 1664. Ad hanc Provinciam delatus Anno 1674. Hic loci igitur absolutis integrè Studiis Litterarum, Sacerdotio initiatu-s, ad Guaranicam Missionem ire justus est, ubi aliquamdiu uilem operam Indis illis locavit. Ibidem Deus illi ostendit, quanti labores ipsum exspectarent. Quippe lecto quodem die Sacro cùm in suum cubiculum recederet, orationi vacaturus, vidi subito velut in ecstasi multitudinem incogniti populi circa se, sibi ipse autem videbatur occupatus in terra colenda usque ad copiosum sudorem, quin ullus ex praesentibus illum tanto labore levaret, vel saltem sociam operam jungen-ret. Mirum sanè habuit Patrem hoc genus ostenti, cuius sensus adhuc larebat. At brevi claram interpretationem fecit Majorum imperium, quo iussus est in Communitate S. Ignatii Chiriquanorum Conversioni insudare. Hic enimverò populorum quidem satis supérque circa se reperit, sed apud quos oleum & operam perdidit. Nemo illi-ne ad aram quidem servire, multò minus in domesticis negotiis adesse, quantumcumque rogabat, & invitabat. Ergo coactus est suismet manibus hortulum construere, & in sudore vultus sui de vietu sibi provide-re. Quin imò necesse fuit, ut ipse Pater ex sylvis ligna comportaret, aquam ex fluvio afferret. Movit quidem hic labor admirationem Barbaris, sed non commiserationem, qua opem ferrent laboranti. Recordatio habitu ostenti hic eò valuit, ut summa cum patientiâ non tantum has, sed multas insuper molestias alias toleraret. Neque enim Barbaris

Barbaris latit erat, carere Patrem omni solatio ex suis obsequiis, sed aliis etiam modis eidem molesti erant. Inter cætera maleficia fuit, quod equos in Patris hortum pabulatum immiserint; perditio omni laboris fructu. Tandem cum Superiores rescivissent, quam male impensus esset sudor tam ferventis Viri in terra adeo sterili, inde avocarunt Tarrixam ad officium Operarii. Ibi minus quidem laboris, sed plus fructus invenit. Inter alia, quæ in hoc loco ipsi obvenerunt, memoratu dignum est, quod subjungo.

Fabricabar forte parvulum cubum acusticum ea sola de causa, ut ejus usus quandoque esse posset in audiendis pro Confessione Surdastris. Paulò post, cum tubum absolverat, ecce adest ex improviso peregrinus homo, queritur se ex surditatis vitio non posse, prout vellet, ritè confiteri. Pater hominem solatus, insinuat, sibi instrumentum esse, cuius beneficio citra difficultatem audire intelligenter posset. Confittetur igitur cum incredibili cordis solatio, gratias agit, abiensque ait; *Nunc ibo ad Sacram Synaxin, dein moriturus.* Nec fundamento caruit assertio; Ita enim factum est, ut prædixit. Fuit & alter, cui paria contigere, simili auditù difficultate afflito. Hic enim sanus & valens ope instrumenti acustici cum Patre omnes conscientiæ suæ rationes ex Sententia compositus, & pari modo post biduum repente vitam clausit. Utriusque tamen mors solatio non caruit ex præcepta spe æternæ felicitatis, quam haud dubiè adierint. Verum eò minus solatiis, ac spei alius reliquit, qui sœpè admonitus est, ut Animæ suæ statum in tuto collocaret per sacram animi collectionem in Exercitiis, vel saltem ante instituendum iter generali conscientiæ expiatione noxas deponeret. At salutare consilium frivolis rationibus elusit, causatus, se jam non posse. Caro sterit hæc putida negligentia. Nam in itinere gravi morbo corruptus, intra paucos dies Animam egit, haud satis feliciter, si humano judicio rem metiamus. Postremum P. Telù Tarrixà ad Chiquitorum Missiones tanquam Superior avocatus est Anno 1698. magno Animi gaudio, quod voti compos fuerit factus in illa Animarum cura. Poterat equidem excusare inconstancem valetudinem, quod minùs id oneris susciperet. At sancta obedientia illi potior fuit ex eo maximè capite, quod semel nutrum Superiorum neglexisset. Nunc igitur Dei voluntati ultrò obsequens, ad præstitutam se contulit Reductionem. Huic cum multa decesserit, multi laboris occasionem præbuit, sed & meriti non vulgaris. Inter omnes difficultates graviores illi

illi non accidit, quamquod ingentes suorum Subditorum labores, & cum his summam rerum necessiarum penuriam asperceret quidem, sed levare non posset. Nihilominus per quadriennium, quo Superioris Officio functus est, pro viribus studuit novellam Christianorum Ecclesiam ad statum decentem redigere, quà Ethnicorun conversione, quà pleniore Neophytorum instructione. Præstitit hoc tanto cum ferve-
re, ut non semel vite periculum subiret. Unum ex multis afferam
casum, ex quo id patebit.

3. Confixerat fortè Neophyrum, qui Barbaro adhuc more vultum suum variis, feedisque coloribus turpissimè pinxerat, aut verius collu-
rârat. Exprobrit huic factum Pater his verbis: *Profectò inquit, pulchellus es tu, dum ad vivum refers ipsissimum Diabolum.* Indus hac ironiâ irritatus, actutum corripit arcum, telo confostrus Patrem. Iste autem nihil territus, diductâ togâ oltentat suum pectus: *En pectus! clamat, hic telum dirige, ne aberres, aufer mihi vitam, quam amore tui DEO meo toties obtuli.* At Superis aliter visum, heroico virtutis actu contentis; Nam Indus valde terrefactus, & pudore suffusus conspecta tanta magnanimitate nihil porrò tentare atius est. Cæterum magna pars laborum erat P. Josepho frequens instructio selectorum aliquod parvulorum, quos non solum in Fidei præceptis, sed etiam in aliis Tempi functionibus, præsertim sacro in cantu informabat. Hoc molestum & laboriosum studium usque ad vitæ finem continuavit fer-
vore incredibili & amore, quo utroque sanè opus fuit. Tam male moratam enim pueritiam sensim curicare ad modestiam, & velut no-
vam instillare naturam, major est labor, ac credi potest. Consequens-
tamen fructus hanc curam non modò tolerabilem, verùm etiam opta-
bilem & solatio delibutam reddidit.

4. Quantum autem studium, amórumque alienæ salutis fuit, tanta etiam propria pæfctionis cura P. Josephum commendabat. Obser-
vâsses valde circumspetum in accurata observantia Legum sui Ordinis. Quot diebus selegit sibi horas ad saginandum quasi spiritum virtutum exercitio, quo ferventior exinde rediret ad curam Animarum. An-
imabus in igne lustrico hærentibus singulari modo erat addictus. His enim non solum omnia sua bonorum operum merita in vivis transcri-
psit, sed precum quoque suffragia post obitum suum speranda iisdem
dono reliquit, qnoniam proprias suas culpas, eásque magnas, ut aje-
bat, per semetipsum eluere in illo igne cogitabat. At verò in gratiam
tam

tam heroici actus adhucdum viventi, ignem Deus Purgatorium submisi, puta, & multos & graves morbos, ut longo tempore consuetas Societati functiones explore non valeret. Tandem Deus felici morte ad cœlestem mercedem avocavit, post 18. Annos, in Missionibus exactos, post 74. ætatis suæ, & 53. in Societatis, in qua se quatuor Solennibus Votis obstrinxit 15. Augusti 1682.

C A P U T XXII.

§. I.

1. *Brevis descriptio Regionis Chaco.* 2. *Ritus & indoles Incolarum, diu resistentium Evangelio, cœsis etiam aliquot Apostolis.* 3. *Causa tanta Contumaciae sunt Hispani.* 4. *Casi duo ē Nostris apparent post mortem.*

Regio del Chaco vastissimus terrarum tractus est à trecentis milliaribus secundum longitudinem, à ducentis quoad latitudinem. Jacet autem inter flumen Januarium (Rio de la Plata,) & Paraquarium, & inter Provincias Tucumaniam, & de los Charcas. Circundatur velut perpetua montium catena, qui proximè urbem Cordubam in Tucumania initium faciunt, & procurrunt ad famosissimas Aurifodinas in iugō Potosino, & Lipensi (de Lipes & Potosi.) Inde sicutur versus S. Crucem Serraram, (Santa Cruz de la Sierra,) & desinunt tandem ad spatiosum lacum Mamonensem. Tellus multis locis est admodum frugifera per frequentes rivos, & multò magis ob duo ingentia flumina, terras illas irrigantia, quæ post longas ambages denique sese exonerant in Januaium, (de la Plata,) cui potissimum aquarum vestigia pendunt.

Incolarum numerus in hac Regione præteritis temporibus fuit ingens, quando in sola vicinia urbis Guadalcazac, quæ hodie jaceret evenfa, plus 400. pagi ex diversis populis & linguis hic viscebantur. Ex his notiores populi sunt sequentes: Calchaquies, Tonocotes, Belatas, Mocabies, Tobas, Mabalaes, Mataquayos, Aquilares, Chunipies, Amutalaes, Callagaes, Abipones, Payaquas, Guaycurus, Chura-

Churamates, Ayoyas, & Lules. Sunt hi populi perquam calidi & vividi temperamenti: Statu corporis mediocritatem superant, vultu Europaeis nonnihil absimiles. Quodsi hunc colore inficiunt, ut saepe solent, horrendi aspectus sunt, inferni spectris quam simillimi. Contigit aliquando in urbe sancta Fidei, (de Santa Fe,) ut animosus alioquin belli ductor, jam ante in Europa stipendia meritus, in procinet ad pugnandum cum hac gente staret, quando harum larvarum aspectu ira intremuit, ut propè viribus defectus, linqueretur. Virorum vestem quod attinet, se cingunt parte Sindonis, ex qua multæ circum plumæ dependent: cætera nudi incedunt. Alii eorum portant insuper in vertice textum ex plumvis serum. Sunt tursum alii ex his pagis, qui longiore pallio utuntur, ex ferarum pellibus consuto. Queyapi vocatur hoc operimentum contra aeris injurias factum. A collo ad talos usque demissa zona pendet, ex plumis item contexta. Femine tantillum se obtegunt, ut ne omnino nudæ compareant.

Nullum hic Politicum regimen est, nec Civilis vivendiratio. Cæquum duntaxat sibi quisque pagus vendicat, cui qualem qualem honorem habent. Pauci unâ vitam degunt, qui ipsi ex facilis dissociantur levi & obvia de causa. Domicilia eorum sunt mera ex stramine coagimentata ruguria, quæ citra ordinem passim in sylvis reperias despera. Sed nec hoc commodi curant populi Payaque, qui nullo in loco constanter morantes, quodquà venerint Sole cadente, pernoctant. Istorum autem vel testum vel tegumentum potius, non est, nisi modicum stragulum stramineum, quo se miserè defendunt adversus ventos: cætera nudi sub dio cubant. Potissimum insunt tempus in apum alveariis per sylvas investigandis, ex quarum melle suum consuetum scilicet vinum, seu potionem conficiunt, qua sæpe inebriantur. Hoc potu ubi incaluere, post mersum eo pacto exiguum, quod habent, rationis lumen, plerumque finem faciunt suæ comedationi tricis, & mutuis cædibus. Nam quidquid reconditi diu odii, ire, vindictæ fuerat, præ metu vel aliis causis prodere alias non ausi, in ea temulenta exerunt adversus hostes suos ultione ferociissima. Maximè tamen mirum est, Consanguineos cæsorum nihil admodum moveri ab accepta injuria, etiam post serenatam ebrietatis tempestatem, tametsi eorum proles, vel proximi affines mactati fuissent.

3. Ut hi Barbari populi ad Christianam Fidem, & vitam rationi conformem traducerentur, jam olim sub initium prioris Sæculi omni ferore

vore & conatu laborarunt P. Joannes Dario, Italus, & P. Gaspar Oſorio, Hispanus. Miserat hos P. Nicolaus Maſtrilli Duran, qui ea tempeſtate Provinciam Paraquariae regebat. Eraſ hic P. Maſtrilli cognatus glorioli Martyris Marcelli Maſtrilli. Quoniam verò horum duorum Virorum labore & sudori vix ullus fructus respondebat, inde recedebant, aliam vineam utiliore operâ coquendam, & fudore Apostolico rigandam quæſituri. Tanta hujus gentis contumacia magnam partem fluebat ex malitia aliquorum Hispanorum. Longum foret dicere hac de re, sed quoniam meas Christiana sine lachrymis & maximo dolore iſthmæ non intelligeret, satius vifum est, omnia illa hic ſilento præterire. Siquis tamen notitiam de his maleficiis desideret, adire potest alios Historiographos. Id unum memorabo, quod primus, ſimul ac Christiana Lex in his plagiis prædicari cœpta eſt, intra perbrove tempus admirandus & incredibilis fructus fit collectus, & quamdiu perversitas Hispanorum ſe ibi non intruferat, vera Fides virtute, pietate morum, ac Religione floruerit. At ubi primùm infatibilis avaritia ibi locorum caput extulit, & miselli Indi modo proſrus non Christiano premi cœperunt. Hi velut desperatione transversum acti, omnes intenderunt vires ad excuriendum Hispanorum jugum. Noſtri quidem Patres omni niſu & induſtria laborarunt, frenos avaritiae & crudelitati injicere, vi & authoritate multorum à Regibus Hispanis decretorum, quæ ſæpius iterata ſunt. Verū cum noſtri actum agerent, ipſi Indi in libertatem fere hoc modo ſunt conati. Conjuratione enim facta ſtaruerunt omnes Gubernatores ē medio tolle-re, id quod reipsa executioni dederunt. Atque ab eo tempore implacabile adverſus Hispanos odium his Indis altum inſedit, ut illos non niſi hostiū loco habeant, & vocare ſoleant.

Nihilominus P. Petrus Romerus, Hispanus, qui poſtea Fidei cauſa occiſus, & P. Josephus Origi, Italus, Vir proſrus Apoſtolicus, Frater Cardinalis D. Auguſtini Origi, & Cognatus alterius Cardinalis Domini Origi, qui hodiendum vivit: Hi, inquam, duo Patres vitam ſuam mediis periculis exposuerunt apud Guaycuros. Ibi ergo inter mortis diſcrimina, & inexplicabiles labores Christi Fidem promulgare iſtituerunt, ſed non alio fructu, quām quod infantes aliquot Sacro Fonte tinxerint. Itaque ab opere Evangelico incepto abſtinen-dum fuit. Anno dein 1637. pariter ſe illuc contulerunt P. Gaspar Oſorio, & P. Antonius Ripario, Italus, & uniço emolumenito, quod

vitam suam pro Fidei Sanctitate immolarent. De qua beata sorte jam antecedenter P. Osoius certaine noitiam habuit, ut colligitur ex Epistola, quam dedit ad Cardinalem de Lugo, excipientem olim Romæ P. Osoii confessiones. Ambo hi Apostolici Viri post obitum suum, induiti Sacerdotum vester, & radis collustrati, Barbaris suis interfectoribus spectabiles se stiterunt cum acri expiobrione patrare necis, & mandato, ut alios ex JESU Sociis sibi asciscerent, etudiendi in Doctrina Christiana. Sed enim Barbaris sanum consilium repudiantibus, P. Ignatius de Medina, & P. Andreas de Lucian Anno 1653. ad opus Evangelicum venerunt in hac Regione, utut non invitati. Verum enimvero etiam hac vice spes concidit, solis infantibus, & jamjam morientibus adultis Baptismo abluris ad qualecunque laboris solarium. Cæterum cum intellexissent, Barbaros ipsis necem meditari, se furori stolido subduxerunt. Porro ad Annum 1673. cum Domino Angelo de Pecedo, harum terrarum Gubernatore adierunt eandem Missionem P. Franciscus de Altamirano, & P. Bartholomæus Diaz. Et hi quidem rem eñ deduxerunt, ut apud populos Mocovies nova Colonia plantaretur sub Nominis S. Francisci Xaverii, non amplius quam 4. horis distans ab urbe de Esteco. Initia ibi secundo cursu ibant adeò ut brevi tempore mille ostingentæ Animæ in hac Communitate numerarentur. At quia nra diætæ Gubernatoris ille pagus Hispanorum arbitrio fuit traditus, in nihilum reciderunt omnia, dispersis incolis, tota denique Reductione sublata. Hoc ipsum opus denuò in Confilio fuit, Anno 1683. gubernante Domino Fernando de Mendoza Mate de Luna. In hunc finem designati erant P. Antonius Solinas, Sardus, & P. Jacobus Ruiz, Hispanus. Jámque hi quoque copiosum collegerunt populum ex gente Ojotadum, & Tannofiorum, struendæ Colonizæ sufficiuum. Verum juratus omnis boni hostis suos veneficos Satellites instigavit, ut cruenta morte tollerent Missionarios. Absente autem Patre Ruiz, cùm ad meditaram cædem hostes advenissent, Patrem Solinas cum alio Sacerdote Petro Ordiz de Zarrate, 27. Octobris dicti superioris, Anni trucidarunt. Omnis hic effusus crux, omnis zelus & conatus tñ Apostolicotum Virorum usque ad id tempus neccum effecerant certiorem spem hos Barbaros aliquando in Fidei orbi tam deducendi: Donec tandem D. Stephanus de Unizas, Tucumanæ Gubernator, hanc refractariam gentem armata manu ita domuit, ut Fidei Sacrosanctæ suscipienda condiceret. Ex hoc proposito

posito illuc ablegatus est P. Antonius Machomii, Sardus, post explicatam Cordubæ in Regia Universitate Philosophiam, futurus in Agro Domini Operarius.

CAP. XXII. §. 2.

1. P. Antonius Machomii fundat Reductionem S. Stephani.
2. Indoles & mores horum populorum: Item Religio & Barbaries citra ullam Legis Naturæ cognitionem.
3. P. Machomii crebrò ad necem queritur.
4. Baptismus dat etiam corporis sanitatem.

Hic novus proinde Apostolus statim operam dedit, ut Communitas aliqua sub Nominé S. Stephani ordinaretur. Constatbat haec ex gentibus Lulès, Toquistinès, Ixistinès, Atistinès, quārum majores jam olim fuerant Christiani. Faciei formæ in his populis propriùs colorem castaneum accedit: Statura corporis transcendit mediocritatem: Sunt alacris & excitata indolis. Unde nec faciliter causa se morore affligunt; Pollent ingenio, & incredibili dexteritate discendi omnia opifia & artes, obstinati tamen ad non credendum, quidquid oculis aut manibus non usurparint. Conceptum semel odium diu animo sovent, donec subitæ ultionis occasio se præbeat contra hostes. Si Religionis modum quæris, nullam profitentur hi cœci Ethnici. Neque enim ullum Numen agnoscunt, aut venerantur: Nisi dicamus, ventrem eorum Deum esse, cum aliud nihil anhelent, quām virtus suæ dies in brutis voluptatibus consumere. Quin nec Naturæ Legem agnoscunt, ut adeò proles nullam proflus habeant suis parentibus reverentiam, potius ut ipsis dominentur crudissimum in modum, nee denique horreant violentas inferre manus. Erga ægrotantes Parentes nulla miseratione moventur, nunquam visitant, sicutaque vel morbo vel fame miserè perire, utique bestiis hoc pacto crudeliores. Melior proin apud ipsos conditio canis est, quām hominis. Erga canes enim se mites, & liberales exhibent, præbendo illis vel ultimum proprii oris bolum. Acecidit aliquando, ut adveniret Pater Machomii, quando defunctam matrem cum viva prole sepultum ibant. Nulla enim India erat, qui pupulum lactare vellet. Hunc ergo sibi vendica-

vit Pater raptum ē gerulæ brachiis, sed nullis precibus & promissis vel unam nutricem laetantem impetravit. Cogebatur proin Pater cum propria molestia infantem hædino lacte alere, cum interim non sine dolore cerneret, quod quām plurimæ matres caretlos, ex uberibus suis pendentes, enutrirent. Nubere solent adulta jam ætate, postquam scilicet inter brutas & cum natura pugnantes libidines sat diu voluntarunt. Verū nec conjugia eorum constantiam tenent. Nam ubi collibitum uxori, deserit suum maritum, alteri adhæsura: Sed nec viri melioris sunt Fidei in connubii pactis. Verbo: Nulla naturæ lex est, quæ ab his Barbaris observatur.

2. Dici non potest, quantum laboris exhauserit ferventissimus Pater, in fundamentis Fidei huic effero, bestiisque simili populo inculcandis, donec ex bestiis homines, ex hominibus Christianos effingeret. Primus ipse erat cum ligure in manibus ad vertendam terram, primus ad dirigendum aratum, & cætera præstanta, quæ faciunt ad agriculturam, Barbaris hac parte instruendis utilia. Finitis laboribus ad ægros invisebat cum tanta charitate, quanta ab amantissima Matre sperari posset. Imò buccellam, ori proprio ademptam, porrigebat Indis: Quidquid bonitas Europæorum soli Patri pro victu subinistrabat, eorum necessitatim impendebat. Tolerabat interim ferre patientiæ multiplices eorum errores, & stolidas ineptias ex sola spe fructus inde colligendi. Sed multo plus laboravit in bonum Animarum. Desperata res videbatur in abolenda impudicitia, vindictæ cupiditate, ebrietate, & millenis aliis vitiis, quibus innutriti erant cum lacte materno, quibus cum ærate crescente assueti, & magis & magis roborati, confuetudinem in naturam verterunt. Verū Dei brachium excelsum, & zelus Apostolici Viri cō rem deduxerunt, ut barbara hæc corda pedentim mitescerent, vitæ tandem humanæ non tantum, sed etiam Christianæ se accommodarent. Primitiæ frugum in hoc agro fuerunt multiplices infantium Animæ, quas accepto Baptismo in cœlestia horrea transmisit. Altera metis erat occasione sœvientis luis in populo, cui par gratia, licet adultiori, in presenti pestis necessitate obtigit.

3. Tam secundum S. Fidei progressum in Regione tam inculta ægris dudum aspiciebat oculis damnatus orci Spiritus. Quare omni nisu conabatur Evangelicam fermentem in herba, primo flore suppressimere, antequam adolesceret. Ut hoc consequeretur, ad necem Patris instigavæ sanguinarios Barbaros. Et verò non semel eandem sunt machinati,

sed

d irrito effectu. Collecti aliquando erant hi ipsi Barbari in remotione extra pagum loco, ubi compotationi, saltui, aliisque ineptiis iudeo indulgebant. In medio Chorea erat cucurbita, quæ ope Dizoli perinde ac ipsi subsultabat per gyrum. Ibi proin benè poti pessime conluserunt, Patrem eadem adhuc nocte mactare, ut ejus molestis monitionibus finem facerent. Verum Pater cum eorum clamorem, tumultum audisset, è pago processit, visurus, quod ea insolentia ergeret. In via dum est, ex improviso offendit Indam Fœminam, ipsa à Chorea veniens & abunde pota forte obviabat. Quærit ex Pater, quid tanta vociferatio portenderet? Illa verò, quamquam gnara, veritatem suppressit, & cum Cachinno reposuit, se illicet nescire, quid hic tumultus sibi veller. At Pater mox deprendit mendax respondens. Acrius ergo quærendo institit, ut verum extorqueret. Tum verò Inda, rem Parti jam suboluisse rata, ordine recensuit conjurationem. Hac intellecta Pater, ad tugum suum redux, noctem exegit in precibus, offerens vitam suam Salute harum Animarum, atque in singula momenta latrones suos spectans. At Deus Virum pretiosum ad plures labores reservari voluit. Et Indi quidem, intellecto, perfidiæ suæ technas Patrii innouisse, non ausi sunt inferre patricidales manus, Hispanorum insuperationem veriti. Hac Orci strophâ elusâ alias dolus in consilio fuit. Agessit enim Barbaris mentibus præposteram opinionem, ceu infantes sacrum lavacrum deportare id foret, ac eosdem tumulo inferre, que hæc stulta persuasio tam altè infederat animis horum hominum, Patres nostros in pessimorum hostium loco haberent. Huc non modum contulit alias error, quo opinabantur se fore immorales, nisi Patribus occiderentur, cùm quotidiana interim suorum funera cerrent, & palparent. Tam inepto errori eximendo omnis industria à Patribus est adhibita, quam ipse Deus secundare dignatus est. Quippe cùm Divina Bonitatis mos sit, clementi oculo maxime Neophytes respicere, subministravit remedium non modò augendi numerum Christianorum, sed etiam solandi fideles servos suos. Res autem ita enit.

Ibat aliquando P. Machomi cum olla, cibis plenâ, de domo in 4. omnium, ut ægris levamen ferret. Obviat eunti Inda ex insperato, fantem gestans, jamjam moriturum. Quoniam igitur mater nec gere, nec prolem occultare jam poterat, lenibus verbis Pater eblan-

diri

diri insticit, ut moribundam sobolem ad S. Baptismum admitteret, id quod re ipsa factum, nec sine prodigio. Pater enim mente ad Deum conversa, & ad Magnum Indiarum Apostolum, Franciscum Xaverium id unum supplex petiit, ut remedium malo statueretur, atque adeo finistra hæc, Propaganda Fidei tam noxia, persuasio tolleretur. Id autem futurum confidebat, si bonus Deus huic infanti non tantum salutem Animæ lavacro sacro, sed & sanitatem corporis esset collaturus. Addidit, se, modò voti daminaretur, infantino nomen S. Francisci Xaverii inditurum. Annuit benignum Cœlum precibus Servi sui. Eodem enim temporis articulo, quo in sacro Fonte lavabatur infans, salvus & incolamus exitit. Id ipsum postea accidit adulta jam Filiae. Hæc ad extrema deducta, vix jam signa vitæ supersticis præferebat, & tamen suscep pro Baptismo non duntaxat revixit momento temporis, sed valida quoque & vegeta surrexit. Hæc tam manifesta prodigia in populo eò valuerunt, ut stultam opinionem seponerent, & nihil ardentius optarent, quam Baptismum suis prolibus. Ringebatur ea propter Erebi Spiritus, scilicet sua haec tenus machinamenta in vanum abiisse. Itaque aliam tentaturus aleam, sparsis calumnias Patrem exossum populo facere laborabat. At innocencia triumphavit, multò gloriōsior, ac unquam aliás. Quocirca vel invitius tandem Dæmon propagationem Evangelii in terris del Chaca tolerare coactus est. Pergeunt proinde hodie dum Apostolici Societas JESU Viri ibidem quam laboriosum, tam fructuosum Domini agrum colere, non tantum coecos Indos ad Fidei lumen adducendo, sed & Hispanos ad boni exempli vitam promovendo. Præterquam enim quod eorum Conscientias expient, etiam in proximas urbes & arces excurrunt, Verbum Divinum iisdem explicantes. Quodsi milites, indagatui Barbaros, expeditionem faciunt, nostros Parres comitantur, cum multiplicè fructu non tamen sine vitæ periculis.

CAP. XXII. §. 3.

1. *Gens Europei coloris detectitur.* 2. *Patres explorant incogniti fluvii accolas: Innumerabilis grex equorum & ovium.* 3. *Comitum aliquorum nex.*

Novem Anni fluxerant, quos P. Machomii in labore Apostolico transegerat, dum altiori potestate avocatus, Socium seu Secretarium agere jussus est R. P. Provincialis Josephi Aquire. Illi proinde subrogatus est in Missione P. Joachim de Yegros. Neque tamen in altero hoc Officio intermisit P. Machomii cum ipso R. P. Provinciali procurare hujus totius Regionis salutem. In eandem rem plurimum conculit Regius Gubernator D. Stephanus de Urizac. Anno igitur 1719. iter adornarunt ad Regiones Barbarorum, urbi S. Michaëlis adjacentium in Tucumania. Occurrit ipsis in hac expeditione fluvius, quem tum quidem Pilcomayum crediderunt. In ejus litore visae sunt multæ gentes vultus non barbari, sed candidioris, ut adeò Europæis æquipararent, vel etiam tales esse putarent. Regius ergo Gubernator id Consilii suscepit, ut cohors suorum militum sequente Anno illuc mitteretur, explicatiū flumen illud cum accolis detectura. Huic jungi volebat aliquot Patres ex Reductione S. Stephani, qui ve-
lue Castrenses Apostoli comitarentur. Neque P. Provincialis hanc pe-
titionem abnuit, ex spe augendæ majorem in modum Divinæ Gloriæ.
Igitur aliquos Misionarios Guaraniorum circa litora Paraquaria per
fluvium Pilcomayum, Paraquario se insinuantem, jussit se jungere mi-
litari illi cohorti, nullâ viarum morâ factâ. Duplex ejus consilii cau-
sa fuit, prima quidem, ut detecto hoc flumine in Regionem del Cha-
co via aperiretur luce Evangelica illustrandam. Altera fuit causa, ut
brevior ad Chiquitos aditus exploraretur, tamdiu quæsitus, necdum
inventus.

Ad id negotii destinavit P. Provincialis P. Gabrielem Patinno, & 2.
P. Lucam Rodriguez, qui ambo in urbe Assumptionis nati, & tum
temporis in Guaraniorum Missione versabantur. His adjunxit ex Pa-
raquariensi Collegio Fratrem Bartholomæum de Niebla, & unum Do-
natum (ut vocant,) Faustinum Correa nomine cuius aliquot Indis,
Patres adversus vim Barbarorum defensuros. Ex Missione Zamuco-
rum asciti erant P. Philippus Suarez, & P. Augustinus Castanaras.

Illi autem , qui ex Provincia Tucumania sociare se cogitabant , deprehenderunt , fluvium nuper nostris obvium non esse Pilcomayum , cùm ille exiguae , hic verò multò majoris latitudinis . Superaturi flu men Pilcomayum usi quidem sunt actuariis navibus , sed post 8 . navigationis millaria vadum fluminis tam non profundum fenserunt , ut citra periculum naufragii pergere non possent . Minoribus ergo navigiis adhibitis plus trecenta millaria confecerunt . Navigantibus ad litora fluminis plurimae gentes conspectae sunt . Denique ad populum delati sunt , usque ad id temporis omnino incognitum . Liberali hic erat formā , & bona indole : Justa illis Statura corporis , & color candidus , ut planè ex facie Hispanos crederes . Ibidem offendierunt innumerabilem copiam equorum & ovium , ex quarum lana pannus perutilis à Barbaris conficitur . Incredibilis est hujus Regionis fecunditas , quæ sane fruuntur hi Indi in multiplici & fructuum genere pro liberali vitae sustentatione .

3. Patres varia hīc , sed exigua , Indis tamen aestimata minuscula expedierunt , quæ dono data ira eorum Animos devinxerunt , ut spes maxima convertendi in vestigio populi videretur . Sed enim aliqui ex gente Tobias , & Mocovies , qui inter hos Indos versabantur , spem optimam pessimadederunt . Hi nequam enim balatrones simplicibus istis Indis de Christianis pessima quæque sunt mentiti , ut demum irritati , Patrem è medio tollere statuerint . Unde , cùm comites Patris lignatum iverant , ab his Barbaris obruti sunt . Duo eorum occisi , unus ita fauciatus , ut paucis post diebus Animam egerit : Reliqui fugientes ad naviculam properarunt , ubi à Patre exspectabantur . At cùm Barbari usque illuc instantem profugis , Pater taurinas pelles navi gilio obtendi jussit , quo tegumento fecuri à telis siebant . Mirum dictu est , quod Pater , licet sèpius nullo corio obrectus ad proram naviculæ profilite necesse habuerit , ab integro telorum Barbarorum nimbo petitus , nihil tamen vulneris acceperit , aberrantibus hostium jaculis . Cùm ergo cernerent , iter ulterius sibi præcludi à Barbarorum crudelitate , redditum maturare compulsi sunt per quadraginta millaria , quæ adhuc emensi fuerant , iterum remetienda cum pari labore .

CAP. XXII. §. 4.

1. *Pestis fugat Incolas Reductionis S. Stephani.*
2. *Redeunt tandem.*
3. *Periculum ab aliis Barbaris.*
4. *S. Francisci Solani Prophetia de Indis convertendis.*

UT vero redeamus ad Coloniam S. Stephani, illa jam Anno 1721. in statu tam secundo florebat, ut multæ Neophytorum Familiae numerarentur. At enim repentina Pestis ingruit, ex qua initio quidem duo tantum extinti sunt, sed cæteris tam insolitum mortis horrorem incusserunt, ut eodem adhuc die, Incoleæ plerique omnes aufugerint, exceptis octodecim adultioribus, & viginti pueris. Itaque P. Joachim de Yegros, P. Laurentius Fanlo concensis equis profugos longissimâ viâ sunt infsecuti. Verùm ubi densior Sylva, & ardui montes obviârunt, ut equorum usus porrò non serviret, pedites iter continuârunt, id quod incredibili labore stetit. Quippe fugientes non restam institerunt viam, sed per avia ambages faciebant. Sibi enim persuaserant, quod hoc pacto pestis illos persecui non posset, cum tot anfractus non esset repertura post terga fugitivorum. Usque adèd deliri sunt hi Indi. Quoniam autem Patres à fuga suos reducere non potuerunt, redeundum ipsis fuit ad curandos domi ægros relictos. Substituerunt tamen sibi duos Indos, qui profugis instarent. Ipsi Patres autem quatuordecim ex illis octodecim adultioribus citra metum contagionis, vivos & mortuos Christianè curârunt.

Porro emissi illi duo Illi Indi fugitivos quidem sunt affecuti, sed plus non impetrârunt, quam ut illuc se conferrent, ubi Patres oppriebabantur. Et quamquam isti quoque omnibus modis agerent, ut in vicum suum dilapsi reducerentur, plus tamen non obtinuerunt ab illis, quam ut sponderent, se peste desidente domum rediruros. Quapropter Patres denuò retrocedere coacti, ægros domesticos reviserunt, & tanta quidem charitate, ut suismet manibus eosdem sepelirent. Tandem vero, qui aufugerant, hortatu Patrum ad suas habitationes regressi sunt.

Hodie hæc ipsa Colonia in summo periculo extremæ depopulationis versatur. Quippe populi, quos Mocovias, & Tobas vocant, à Gubernatore Tucumaniae hactenus coerciti, novas hostilitates ma-

chinari cooperunt. Et quandoquidem vel ipsos praefidarios in munimento S. Josephi interimere, & propugnaculum Valbuena obside-rebunt auti, primum est formidare, ne Reductionem quoque S. Stephani obruant simul, & funditus destruant, ut pote militibus nudam, & inermem.

4. Nihilo tamen minus Missionarii Societatis JESU non omni spe ex-ciderunt, fructus uberes in terris del Chaco colligendi. Ea enim se spe lastant, fore, ut Prophetia S. Francisci Solani, qui primus populo Lulensi, (Lules dicuntur,) Evangelium prædicavit, beato eventu coronetur. Vetus enim est traditio de duabus rebus, quas prædixerit dictus S. Apostolus, nimirum urbem de Esteco eversum iri, id quod trigiata abhinc Annis re ipsa evenit: Secundò, Indos Chacoenses ad veram Fidem convertsum iri. Superi dent, ut huic Prophetiae brevi sit sua Fides.

C A P U T XXIII.

Ultima Relatio de Missionibus apud Chiriquanos & Chiquitos.

§. I.

1. Chiriquani post tot Annorum tergiversationem ultrò petunt Missionarios. 2. Petitionis causa est Apostata post infelicem mortem apparens. 3. Fundatur reduc̄tio. 4. Diabolus terribili forma Reductis insultat. 5. Ope subitanea B. V. MARIAE sanatur persona moriens: Item pluvia impetratur.

Quoniam superius narratum est, duas Reductiones apud Chiriquanos eversas esse, necesse videtur, ut etiam monstretur, qua ratione Patres Societatis JESU post aliquor Annos illos populos reviserint. Versabatur P. Vice-Provincialis Ludovicus de Roca Anno 1715. in Collegio Tarichano, cum proposito Missiones Chiquitorum visitandi, cùm aliqui Chiriquanorum delegati advenere, enixè precati, uti Partum aliqui in suas terras ire, fidem ibidem prædicare, & Baptismum conferre non

grava-

gravarentur. Hæc tam repentina dicti populi mutatio omnes sanè miros habuit, quoniam experientia satis docuerat obstinationem horum Indorum, qui assueti erant identidem redire ad vomitum, ad sceleratos, inquam, suos mores, ætate roboratos. Per sedecim siquidem Annos luserant operam nostram, & unà salutem suam tardaverant, præcisâ omni fructu olim colligendi spe.

Brevi autem patuit causa tam subitæ vicissitudinis. Erat ex ea genitius unus, qui suscepit olim Fidem, impius Apostata deseruerat. Hic iusto Dei judicio in sua perfidia diem postremum infelix obierat, Deoque ordinante suis popularibus à morte se stiterit, assertens, quām plurimos Chiriquanorum in damnatorum carcere detineri secum; & se quidem æternis ignibus adjudicatum, quòd à sancta Fide defecisset. H̄thoc ostentum magnos in populo motus concitatavit, eosque permovit, ut illico internuntios suos Taricham transmittenterent, imperatruros Patriam aliquos ad promulgandam sanctam legem.

Pater Vice-Provincialis, qui probè noverat ejus gentis inconstiam, vehementer dubius substítit, num aliquos suorum illuc ablegaret. Duos tandem statuit mittere, ultimum veteris consumacij spicimen sumptuosum. Movit ad hoc decretum etiam desiderium piissimi Marchionis de Valle de Texo. Ad Conversionem horum populorum proinde electus est Paulus Restivo, Rector Collegii Saltensis, Guaranicæ linguae peritissimus. Huic Socius additus est P. Franciscus Guevara, qui in Collegio Taryano degebat. Ambo Parres ad hunc populum feliciter delati, in id statim incubuerunt, ut communitatem ex gente ordinarent sub titulo illibatae Concepcionis. Et verò Chiriquani sub tam potentis Dominæ præsidio brevi Sathanæ servitio renunierunt, sub Christi labaro, deinceps militari. In eum finem attulunt ultrò suas tenellas proles, ut in sacro Fonte renascerentur. Verum juratus Animarum hostis his lœtis principiis omni modo oblitus recontendit.

Nam inferorum spectra tam fœdis & horrendis formis spectanda 4.
sese offerebant, ut ex solo eorum aspectu animis linquerentur, humique sterterentur. Itaque remedium à Patribus solicitantes, jussi sunt, fixâ in primis Deum fiduciâ, Cruces fabricare, in domibus, in plateis, & collibus erigendas, & religiosè honorandas. His conspectis Christi triumphalibus signis orcus enimvero desit tumultuari, nec jam suis terriculis populum infestare. Missio igitur omni metu, deinceps Indi

nihil spectorum senserunt. Fugatus sic Diabolus non ideo quievit, novas istrophas lusurus ad sufflaminandum Fidei progressum. Sui enim loco excitavit præstigiatores, subornata Erebii instrumenta. At Deus non solum impia disjecit consilia, sed vel ex ipsis Magis fecit Evangelii Operarios, Patrum adjutores in propaganda S. Fidei futuros.

5. Quin ad abolendam magis Idololatriam & promovendam Fidei propagationem placuit Dao admittere etiam prodigia supra naturæ vires. Duo ejus generis narrabo. Inda febre correpta jam à consanguineis conclamabatur non sine lachrymis. Eò enim profecerat morbus, ut jam agere animam videretur ægra. Recurritur in hoc planètū articulo ad Divinam Matrem, ut Patrona hæc & Salus Infirmorum à Divino Filio moribundæ exoraret sanitatem. Pondus habuerant precantium lachrymæ. Hem depulsa febre ægra stupentibus omnibus postridie sanitati integræ restituta resurrexit. Alia vice ingens fuscitas affligebat colonos ejus Communitatis, metuentes, ne agrorum spes penitus exaresceret. Iterum populi pietas, vota sua vertit ad propriam DEI Parentem, & ecce! sudum cœlum momento eodem in densas nubes cogitur, liberales pluvias dispergit, timendum segetibus malum anteverrit. Hæc & id generis plura DEI Altissimi Beneficia spem faciunt, tandem Chiriquanorum obstinationem penitus esse emolliendam, dum eo in labore distenti duo Patres interim infantes saltē per sacrum lavacrum Christo adjungunt; Età fiduciâ enim sunt, fore, ut ex his in Christo regeneratis, olim stabiliatur novella hæc Ecclesia, & labor Apostolicorum Virorum conversione totius gentis coronetur.

CAP. XXIII. §. 2.

1. De Chiquitis, & Zamucis. 2. Guarayi profugi. 3. Incendium pagi separationem populi à populo suadet.
4. Via brevior ad Chiquitos denique inventa per P. Franciscum Hervás. 5. Felix Neophytorum zelus in reducendis ad Fidem Indis.

3. Cùm narratio properet ad finem, commodum videtur, si brevis mentio adjungatur de statu Missionum apud Chiquitos, ut etiam, quid apud Zamucos acciderit, quantum quidem ex tanta locorum

locorum distantia resfciri potuit. Jam ergo ex Communitate S. Francisci Xaverii eomperatum habemus, quod ab ista sat procul diffita gens degat, quae Guarayos dicitur, & Guaranicā lingua utitur.

Itaque ex spe colligendi fructus ex illa gente aliqui dictae Communitatis Anno 1719. illuc profecti sunt, collaturi cum Incolis ejus terræ, ad persuadendam scilicet Christi Legem. Sed citra fructum regredi necesse fuit; Nam delati ad populi illius habitationes, neminem unum invenerunt, omnibus fugâ dilapsis. Infecuti tamen sunt fugitivos per aliquot dies, quod aliqua fugæ vestigia deprehenderint. At tandem iter interclusit ingens flumen, quod profugi trajecerant, quin noctri indagatores recognoscerent, ubinam excensionem fecissent.

Eodem Anno 4. Maii in Reductione S. Raphaëlis erupit incendium, cuius occasione Ethnici, qui in eo pago collecti, sed necedum Baptismo tinti versabantur, tumultuari videbantur. Timendum proinde fuit, ne in suas sylvarum solitudines iterum dilaberentur, maximè quod omnem annonam flamma consumpsisset. Verum Dao disponente hæc seditionis species in brevi suppressa est, facto dein unanimi decreto, se se invicem dividendi in geminas colonias, id quod Anno 1721. perfectum est, institutâ novâ S. Michaëlis Communitate.

Inter isthac infœtunia fors tamen bona nobis derexit viam novam ad Chiquitos, tamdiu desideratam. Obtulit se ista ad radices montis Chiriquanorum, cuius cognitionem in acceptis referimus infarigabili zelo P. Francisci Hervâs, primi repertoris. Proin Anno mox sequenti duo recentes Patres Missionarii, nempe P. Joachim de Aquilar, Aragonius, & P. Joannes Baptista Speth, Ingolstadianus Bojus. cù primùm apertâ viâ usi sunt. Est hodiéque ea via omnibus communis, illuc proficiscentibus, magis compendiaria, ac prior, qua per Reductionem S. Crucis Serratae, (de la Sierra,) nostris pergendum fuit longis ambagibus.

Posterioribus Annis Neophyti nostri passim Christiano zelo excitati surrexerunt ad conterminos populos Christo afferendos. Præ aliis ad meridiem occurrebat innumerablem populus, sed non nihil remotior. Ad hunc ducebat admodum ardua via, à feris haec tenus non vissis infessa. Eò pluris proinde aestimandum erat, quod non absterriti tanto periculo nostri Neophyti eò pergere non horruerint pro pauculis ad Fidem perducendis. Constat enī, mutationem Regionis & aëris pluribus abductis mortem accersere. Quæ ipsa causa est, cur Communitates Indorum

dorum sunt Incolis minus frequentes. Et quidem hæc querela magis locum habet apud Moxos, quorum Regio longè sterilior est, ut ad eum numerus inquilinorum, quotidiana capiat decrementa. Imò penitus deficerent Coloniae, nisi fervor Patrum Operariorum ex adductis Ethniciis supplemento identidem facerent. Comperit pariter est de pagis Chiquitorum, quod incrementa capiant ex corum zelo, qui singulari industria, novos aggregare populos satagunt. Specimen esto Reductio S. Raphaëlis, quæ Anno 1723. octoginta Ethnicorum familias, pagus item S. Joannis, qui duas & octoginta Animas ad suam Communitatem attraxerunt. Singulariter tamen Deus providit Coloniae S. Raphaëlis, ex qua duæ novorum Incolarum turmæ, metu ingruentis luis, Mense Augusto Anno 1722, aufugerunt. Una harum turmarum serius rediit: Altera felicior, cùm in Ethnicos incidisset, his eisdem veram Fidem persuasit, & cum superius dictis octoginta familiis, quæ trecentas personas conficiebant, brevi se restituit loco. Ex quo ipso pater fructus hujus fugæ, quem providus Deus dedit nihil tale cogitantibus. Nec stetit Divina Bonitas in hoc, sed per traductas dicto modo Familias, totam eam gentem ad Fidei lumen attraxit.

CAP. XXIII. §. 3.

1. *Nomina & dissentia Missionum seu Reductionum.*
2. *Cucutades populi responsum Evangelium pauculis exceptis.*
3. *Sed per irruptionem hostium Ugarianorum impulsi, ad Fidem confugiunt.*
4. *Mors P. Francisci Hervæs.*

REducationes modò sex numerantur, & hoc ordine veniunt, si initium sumimus à plaga Australi. Prima Communitas est S. Joannis, à qua novem milliaribus distat Communitas S. Josephi. Ab hac numeramus triginta horas usque ad Coloniam S. Raphaëlis; post quam octo milliaribus remotior jacet Communitas S. Michaëlis. porrò ab hac ipsa abest quadraginta duobus milliaribus Reductio S. Xaverii. Intervallo dein viginti quatuor horarum pervenitur ad Communitem illibatae Conceptionis. Sita autem ad meridiem Reductio S. Joannis est sub 18 $\frac{1}{2}$. gradu Altitudinis. Conceptionis sub 1 $\frac{1}{2}$. gradu. Nunc Reductionum numerum brevi augebit, spero, nova ad meridiem erigenda.

erigenda Communitas , à S. Ignatio nomen sortitura. Huc populi Zamuci sunt congregandi , de quibus mentio superius facta est , cùm de cæde Fratris Alberti Romero egimus. Hi Zamuci mille ducentas , & amplius capita conficiunt , quibus pauci numero Ugerani adjungentur. Neque enim Patres omni spe exciderunt lucrandi hos populos , quamvis Inseli omnem lapidem moveant in contrarium. Eò igitur missi sunt in opus Evangelicum P. Philippus Suarez , & P. Augustinus Castanates , qui quidem post emensa nonaginta itineris milliaria populum ex universa Zamucorum gente effenderant , sed omnis Apostolica Industria ab eisdem elusa est. Proximo dein Anno P. Castanates in Comitatu P. Joachimi de Aquilac denuò illuc delatus est 21. Aprilis post nonaginta viarum milliaria , sed locum desertum ambo Patres repererunt. Itaque per viginti insuper horas perrexerunt ire , & populum , deserti loci nuper Incolam , sunt affecuti , à quibus amicè excepti sunt.

Hæc ipsa gens (Cucutades nominant ,) constat ex quinquaginta 2. Familiis sub Regimine trium Caciqiorum , quorum unus tunc aberat. Postquam ergo hi Ethnici & diu & multum garrisserant , Patres sui adventus causam aperuerunt , nimurum se apud illos stationem facturos , & illis perinde ac Chiquitis fit , ad sacra obsequia futuros. His auditis gratias quidem egerunt pagani , quòd à Patribus efficiuntur visitati , sed duo Caciui pro responso addiderunt , Patribus in hac sua Regione stationem non fore , nisi per unam noctem , ut quiescendo vires repararent , postridie verò ipsis esse remigrandum. Secus enim , si hoc loco subsistere cogitarent Patres , sese hoc ipso loco cessuros ad sedem alibi quærarendam. Ista inexpectata responsio Patres mirè afflixit. Spem tamen sibi faciebant , fore , ut Barbari sub vesperam mentem suam mutarent. Et verò spes non fefellit ; nam ante noctem Patribus significauunt , morari interea illos ibi posse , quia sententiam de hujusmodi rebus sui primarii Caciui , nunc absens , arbitrio reservatam volebant ; hujus proinde redditum Patres exspectarent. Mora hæc excurrit ad viginti sepm dies , quo tempore omnibus modis fatigabant , ut variis munusculis , huic genti , pretiosissimos animos delinirent ; jamque videbatur captata benevolentia , cùm exspectantibus Patribus supervenit tandem tertius Caciuius ipso Festo SS. TRIADOS. Iste Caciuius , Professione Magus non vulgaris , sub adventum suum terribiles clamores extulit , promulgans inter insanias eas vociferationes ,

se DEUM esse gentis hujus, & Regionis, simul citans properè ad se Patres. Hi seria Auctoritate cum Orci mancipio agendum rati, & hominis superbiae obviandum, è diverso ad suppressum fastum stolidum responderunt: non decere, ut ipsi sequerentur nutum Caciqui, potius ut hic morem gerens Patribus se sisteret. Paruit Orci Satelles, & se Patribus stitit, qui sedentes eum exceperunt. Ille verò repetiit, quæ duo Caciqui sub adventum utriusque Patris enuntiaverant, nempe illos in sua Regione non toleratum iri, quoniam eorum præsentia mortem crearet in infantibus suis, & alia mala suis terris inferret. Hoc effatum universus populus ratum habens, jamjam armis se accingebat, solo hac in resuspensiō adhuc uno Caciquio, in quam partem scilicet iret. Eodem temporis articulo etiam intervenit cum decem vel tredecim sti-
patoribus ille, qui Religiosum Fratrem Albertum trucidārat, atque hic quoque sanguinarius latro confirmavit populum in scelerato pro-
posito. Perspecta igitur populi hujus pertinaciâ Patres iter suum re-
mensī, 16. Junii ad suos reiserunt. Totum gravis itineris lucrum
fuere decem Animæ, à Patribus persuasæ, ut desertis Ethnicis Pa-
tres sequerentur, in Fide instruendi. Neque verò nostri post hæc spem
amiserant reducendi plures exemplum priorum ad fidei veritatem, quod
ipsum feliciter contrigit.

3. Post elapsum quippe temporis intervallum hi ipsi obstinati populi ab aliis itidem Barbaris, scilicet Ugaranis bello periti sunt. Utrinque multum sanguinis fusum cum multorum cæde. Duæ autem cohortes, quæ numerabant viginti familias, ea stragis occasione, ad Coloniam S. Joannis ex via diverterunt 25. Februarii 1723. Erant autem hæ turmæ Zamucorum. Una harum recensebat quinquaginta Animas, ex gente Quiripeodes, cui Caciquius nomine Sosiade præerat; hic duos numerabat inter suos, qui mortem Fratris Alberti sua truculenta manu promoverant. Alteram turmam faciebant Cucutades, numero quadraginta duo, præidente Caciquio Omale disto. Atque hic ipsi-
fimus erat, qui Superiori Anno Patres abscedere jussérat. Hos adeò, si simul numeres, nonaginta duos crudelitas Ugaranorum ad frugem permovit. Quin edicebant, brevi & cæteros sua exempla secuturos. At quoniam mala lue ibi locorum corripiebantur, metus incessit hos advenas, ut Patres optarent secum redire in patrias suas terras, nec id gratiæ negatum est. Quapropter 30. Junii P. Franciscus Hervàs, Superior illatum Missionum, cum P. Caftannares eò profectus est, in eo-
rum

rum Regione Reductionem ordinaturus. Post 40. dierum iter ad Zamucos pervalebat, sed regio[n]e Incolis vacua. Idcirco Pater Castanares cum Indis suis abiit quæsitum alias populos, de cuius porto functionibus nihil d[icitur] compertum est.

Cæterum P. Franciscus Hervas, qui totis viribus fractus advenerat, necesse habuit redire. Jamque ad intervallum quinque horarum propinquabat Reduccioni S. Joannis, cum illuc excurrens P. Joannes Baptista Xandra de nævis conscientiae conscientem audivit, & quibus potuit formentis medicinæ recreare studuit. Eò saltē valuit hoc charitatis obsequium, ut æger ad S. Joannis contubernium transferri potuerit, ubi frustratis medicinis post suscep[t]a morientium præsidia ultima, ex calida febre piissimè in Domino obiit 24. Aug[usti] 1723. Erat Patti hic Annus vigesimus secundus à Solenni Ordinis Professione, ab adita Societate JESU quadragesimus quartus, à Nativitate verò Annus sexagesimus primus. Ipsius insignes virtutes, & infatigabiles labores postularent euidem fusiorem narrationem. Sed distantia locorum iam non i[nd]ulg[er]et nobis accuratiorem notitiam de Viri vita, tam sancte acta. Unicè nos solari debet commodior olim resciendi occasio. Atque hoc demum est, quod tanto studio urgebatur, ut scilicet post alios etiam Zamuci ad Evangelii lumen transferrentur. Et verò non vanas spes nos laetat, hoc magnum opus labore strenuo Missionariorum susceptum, auspicio successu coronandum.

ANNUA ENUMERATIO,

Uti singulis Annis Romam mitti solet,

Facta ad finem Anni 1729.

Oppida ad Fluvium Paranensem spectantia.

S. Ignatii, quod majus vocant, numerat Personas	3674.
S. MARIAE de Fide	6958.
S. Rolæ Limenfis	5291.
S. Jacobi	3238.
Annuntiationis B. V. vulgo Itapuâ	5829.
Purificationis B. V. vulgo Candelaria	3286.
M m 2	SS. Cosmæ

SS. Cosmæ, & Damiani MM.	2307.
S. Annæ	4266.
B. V. Lauretanæ	6933.
S. Ignatii, quod minus vocant	3938.
SS. Sacramenti, seu Corporis Christi	3985.
Nominitis J E S U	4285.
S. Caroli Borromæi	1747.
SS. T R I N I T A T I S	2784.
S. Josephi	4088.
	3637.

Summa Baptizatorum Parenensium
Sexaginta duo Millia, Ducas-
ti, sexaginta tres.

Uruguaienses Reductiones, seu Oppida.

SS. Apostolorum Petri & Pauli, numerat Personas	3835.
Immaculatæ Conceptionis B. V.	5493.
SS. Trium Martyrum Japonensium	3698.
S. M A R I Æ Majoris	3841.
S. Francisci Xaverii	3708.
S. Nicolai	7335.
S. Aloysii Gonzagæ	5984.
S. Laurentii	6215.
S. Michaëlis	4710.
S. Joannis Baptistæ	4111.
SS. Angelorum Custodum	4745.
S. Francisci Borgiæ	3297.
S. Thomæ Apostoli	3388.
Afflumptionis B. V. vulgò S. Crncis	4114.
SS. Trium Regum vulgò Tapeyu	4921.

Uruguaienses universim Personas numerant
Sexaginta novem Millia, quadri-
gentas, & quinque.

Omnia ad Majorem DEI Gloriam.

INDEX RE RUM MEMORABILIA.

A.

- A** Doratur Diabolus, etiam visibilis, vide Diabolus.
Adulter cæcitate punitur, sed pœnitens visum recipit, folio 77.
n. 5. f. 78. n. 6.
dulteri alterius mors horrenda, & sepultura. fol. 83. n. 3.
gri divinitus sanati, vide MARIA, item Angelus.
rumnae Missionum, fol. 61. 62. n. 1. 2. 3. 4. Modus venandi animas,
fol. 61. n. 1. Difficultas, & pericula hujus venationis, fol. 61. n. 2.
Alia & crebra mortis pericula, & sexcentæ ærumnae, fol. 62. n. 3.
Nec tamen sine sacro solatio, fol. 62. n. 4. Stabiliuntur priores ærum-
nae per epistolam, fol. 63. n. 1. Soliditas virtutum requiritur ad has,
fol. 65. n. 2. Longævitatis Patrum inter tot ærumnas, fol. 65. n. 3.
exii Garciae infelix expeditio, & truculenta mors, fol. 3. n. 3.
ngeli monita, fol. 89. n. 2. à nece servat, fol. 178. n. 4.
ngelus apparet uni ex ægris, qui omnes sanantur, fol. 181. n. 5.
Ethnici Christianos æmulati, confirmantur ab Angelo, fol. 186. n. 5.
nimam immortalem credunt Manacici, vide Manacici.
nimæ post mortem iter fabulosum, vide Manacici.
nimalia apud Chiquiros, vide Chiquitos.
nonæ defectus prodigiosè suppletur, fol. 73. n. 1. 2. 3.
Antonii Fideli mors cum elogio, fol. 57. n. 3. Ejus strenui labores,
fol. 57. n. 2. Ejus vita, virtus, navigatio morosa per varios casus,
fol. 58. n. 1.
Antonius Machomii, fol. 261. toto f. 2.

N n

Antho.

Index

- Anthropophagi , fol. 4. n. 4.
Apostatae turbas excitant , fol. 13. n. 1. Apostatae alterius conversio,
fol. 79. n. 2.
Apostata alius cum beneficis evertit spem Missionis , fol. 212. n. 1.
Apostatae infelix mors Chiriquanos convertit , fol. 269. n. 2.
P. Arce , vide P. Josephus de Arce.
Architectura Manacicorum , fol. 138. n. 3.
Avaritia Hispanos perdit, & Missiones , fol. 41. n. 1. 2. fol. 192. n. 3.
fol. 258. n. 3.

B.

B Aptismus dat etiam corporis sanitatem , fol. 263. n. 4.
P. Bartholomaeus Blende necatur cum suis , fol. 213. n. 2. Ejus vita
& virtutes , fol. 222. n. 1. Ab Hollandis interceptitur cum Sociis ,
fol. 223. n. 2. Haereticorum insolentia & impudentia ibidem. P. Blen-
de cum capto secum Archi-Episcopo in Hollandiam reducitur , fol. 224.
n. 3. Catholicos ibi juvat , fol. 224. n. 3. Liberatus cum Sociis repe-
tit navigationem in Indiam, ab Anglis invaduntur , fol. 224. f. 225. n. 4.
Boxi Neophyti missi ad Morotocos , fol. 200. n. 1. Lepidus casus Indi-
senis ibidem.

Breviarium putatur Liber Magicus , fol. 161. n. 5.

C.

Cæcitate percussus adulter , pœnitens visum recipit , fol. 77. n. 5.
Cæcitas pœna adulteri , fol. 77. n. 5. fol. 78. n. 6.
Cædis austores cæduntur , fol. 120. n. 4. n. 2.
Cæforum pro Christo corpora requiruntur , fol. 121.
Catechumenus suos populares ad fidem permovet , fol. 96. n. 2.
Chacoensis Regionis detectio , fol. 204. n. 1. Ejus descriptio , fol. 257.
n. 1. Ritus , & indoles incolarum , diu resistentium Evangelio , cæ-
sis aliquor Apostolis , fol. 257. n. 2. Causa tantæ contumacie sunt
Hispani , fol. 258. n. 3. Cæsi duo è nostris apparent post mortem ,
fol. 249. n. 4.

Charontis cymba , & species renovata fraude Dæmonis , vide Diabolus ,
& Manacici.

Careræ anthropophagi , fol. 232. n. 1. Eorum bella cum Morotocis ,
fol. 232. n. 2. Pacem recusant & fidem , velitatio cruenta cum Chri-
stianis , fol. 232. n. 3.

Caval-

Rerum memorabilium.

Cavallero , vide Lucas Cavallero.

Chicha potionis genus , fol. 21. n. 5. fol. 189. n. 3.

Chiquitanæ terre limites & flumina , fol. 2. Prisci ejusdem Regionis incolæ , dein transmigrantes , fol. 3. n. 2.

Chiquitorum nova Regio , fol. 16. n. 1. Ejus flumina , mellis copia , animalia , fol. 16. 17. n. 2. 3. Piscatio , fruges , fol. 17. n. 4. 5. Tempes plagæ , fol. 18. n. 7. Indoles , forma , fol. 20. n. 1. Vestitus , n. 2. Arma , n. 3. Regimen , fol. 21. n. 4. Potus Chicha , fol. 21. n. 5. Ritus nubentium , fol. 21. n. 5. Habitatio , fol. 22. n. 6. Hospitalitas , convivia , ebrietas , sed sublata , fol. 22. n. 7. Morbi , & modus medendi ineptus & crudelis , fol. 18. n. 7. Partitio diei , annui labores , victus , lusus , fol. 24. n. 1. Religio Chiquitorum : sepultura : lunæ eclipsis telis defenditur : fulguris , & fulminis interpretatio , fol. 25. n. 2. Aliqua etiam superstirio , fol. 26. n. 3. Perdifficilis lingua Chiquitorum , fol. 27. n. 2. 1. Linguae ejus specimen , fol. 28. 29. n. 2. Chiquiti bellicosi pacem denique petunt , fol. 33. n. 1. Valde attriti , & minuti per Hispanos , & Mamalucos , fol. 34. n. 2. Fatales ponunt inimicitias , fol. 69. n. 2. Ad hos via brevior quæritur , fol. 95. n. 1. Fiunt aliis dein Apostoli , fol. 249. n. 1. fol. 250. n. 2.

Chiriquani anthropophagi . fol. 4. n. 4. Eorum Legatio pro dono fidei , fol. 4. Eorum pars invitant nostros , pars altera repellunt , fol. 6. 7. n. 2. Horum indoles , fol. 7. n. 1. Nostris conspectis , velut Mamalucis , aufugiunt , fol. 116. n. 3: Tandem ultrò petunt Missionarios , fol. 268. n. 1. Petitionis causa est Apostata post infeliciam mortem apparens , fol. 269. n. 2.

Christianos lucidus à cœlo globus circumdat , fol. 76. n. 4.

Christiani plagiarii Sancti , fol. 118. n. 1. fol. 120. n. 1. vide Neophyti.

Colonia S. Ignatii fundatur , fol. 15. n. 3. fol. 233. n. 5. vide in fine hujus opusculi , ubi numerus Reductionum , & personarum enumeratur ad centrum tringinta , & unum millia , sexcenta , & ultrà , fol. 275. 276.

Constantia in fide meretur sanationem post vulnera à daemone , fol. 158.

Conversio Caciqui & popæ convertit totum populum , fol. 155. n. 5.

Conversio Morotocorum , & Quijesorum , vide Mororoci.

Conversio mira Manacicorum , fol. 133. n. 4.

Conversio benefici mirabilis , fol. 78. n. 1. Et Apostatæ , n. 2. Item impudici per fulmen , fol. 81. n. 3.

Index

Conversio Mapononis, hoc est, popæ, qui dein Apostolus, fol. 163.
n. 3. Item alterius popæ conversio, fol. 177. n. 2.
Cruces à Barbaris ipsis eratæ contra incursum tigrum, fol. 100. n. 6.
Cucutades populi respuant primò Evangelium, pauculis exceptis, fol. 273.
n. 2. Sed per irruptionem hostium Ugaraniorum impulsi, confugiunt
ad fidem, fol. 274. n. 3.

D.

Damnatus ex Orco apparet in visione, vide ostentum, vel raptus, vel
ecstasis.

Deipara spectabilis, vide MARIA.

Delubrum evertitur à P. Cavallero, fol. 161. n. 2. Idem in ipso deorum
fano baptizat Barbarum, fol. 178. n. 3.

Diabolus cogitūt salutaria dicere, fol. 86. n. 5.

Diabolus veram Ecclesiam simulatur, fol. 142. n. 1. 2. f. 143. n. 1. 2. 3.
f. 144. n. 2. 2. 4. f. 145. n. 5. f. 145. n. 1. f. 146. n. 2. f. 146. 147.
n. 3. f. 148. n. 1. 2. 3. f. 151. n. 3.

Diaboli stropha ad perdendum Parrem Cavallero, fol. 135. n. 4. f. 154.
155. n. 2. Ringitur ob conversionem sui nuper populi, fol. 157. n. 1.
Exagitat popam conversum, querelæ, minæ, verbera usque ad san-
guinem, fol. 157. n. 2. 3. Sed cœlitus sa natura.

Diabolus prænuntians adventum Patris vacuas pagos incolis, fol. 184.
n. 5. Ejusdem suasu infantes baptismō subducuntur, fol. 181. n. 2.
Pater in vindictam erigit crucem ad ipsum fanum: calcat pedibus idola,
fol. 185. n. 3. Diabolo præsente ritus sepeliendi mortuos, fol. 189.
Fugit dæmon veniente Patre, & popam secum auferit ad inferos, fol. 190.
n. 2. Reductis terribili formâ insultat, fol. 269. n. 4.

Doctores fidei passim pertuntur, fol. 10. n. 3.

E.

Ebrietatis vitium, Evangelii impedimentum, sublatum,
Eclipsis Lunæ telis missis defensa, fol. 25. n. 2.

Ecstasis mitissima Neophyti ægrotantis, fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
fol. 88. n. 1. 2. 3. 4.

Equorum & ovium grex innumerabilis, fol. 265. 266. n. 2.

Ethnici Christianos æmulati, crucem erigunt, se flagris cœdunt, qua ra-
tione pestem extinguunt, fol. 186. n. 5.

Exempli mali vis à malis Europæis, fol. 7. n. 2.

Exe.

Rerum memorabilium.

Exequiae Barbaræ, fol. 189. n. 4.

Exequiae Manacicorum, fol. 150. n. 1.

F.

FAmacchio animal mirabile, & nocens, fol. 137. n. 1.

Fervor mirus Neophytorum, vide Neophyti.

Fidei Doctores passim pecuntur, fol. 110. n. 3.

Fidem refractarii nuper, nunc ultrò solicitant, fol. 8. n. 2.

Flagellatio vel ab Ethniciis usurpata pestem fugat, hi ipsi confirmantur ab Angelo, convertuntur, fol. 186. n. 5.

P. Francisci Hervàs mors, fol. 275. n. 4.

S. Francisci Solani propheta de Indis olim convertendis, fol. 268. n. 4.

PP. Franciscanorum charitas in nostris ejectis vi tempestatis, fol. 59. n. 2.

Fulgoris & fulminis inepta interpretatio, fol. 25. n. 2.

G.

GENS Europæi coloris detegitur, fol. 265. n. 2.

Globus lucidus è celo circumdat Christianos, fol. 76. n. 4.

Guarani pridem capti à Mamalucis deficiunt post eorum cladem ad Christianos, fol. 53. n. 3.

Guarayi à Christianis ad fidem adducti, fol. 112. n. 1.

Gubernatores sacri & profani, fol. 1. n. 1.

H.

Habitatio Chiquitorum. Hospitalitas eorum, vide Chiquiti.

Herba Paraquatiensis, fol. 100.

Hispani sedem figunt apud Chiquitos, fol. 31. n. 2. Trucidantur novi domini ob avaritiam, fol. 32. n. 3. Hispani refidui fugiunt, & conductant Urbem S. Laurentii, fol. 32. n. 4. Vicus S. Xaverii Christianorum sit Reductio, fol. 32. n. 5. Barbari Hispanorum prædia exsoliunt, denique ipsosmet necant, fol. 32. n. 6. Talionem Hispani repontunt, fol. 33. n. 7. Indos olim judicarunt Hispani non esse veros homines, fol. 72. n. 2. Sed Popa declaravit contrarium, fol. 73. n. 2.

I.

IDololatria Manacicorum mirabilis, vide Manacici.

Idola calcantur, comburuntur, vide ibidem.

Idololatrae subitò adoratores S. Crucis, fol. 180. n. 3.

JESU, MARIE, nomina inclamata à tigridis unguibus liberant, fol. 76. n. 2.

N n 3

S. Ign.

Index.

- S. Ignatii Colonia, fol. 15. n. 3. f. 233. n. 5.
Ignis accensi fumus ex montibus nuntius adventantium hospitum vel hostium, fol. 102. n. 2.
Impudicus juvenis miserè perit, fol. 82. n. 1.
Incendium à dæmone excitatum à Neophytorum rebus sacris compescitur, fol. 94. n. 2. Incendium separationem populi à populo suadet, fol. 271. n. 3.
Inda, ut innocentiam post baptismum non perderet, mori optavit, & mortua est, fol. 68. n. 3.
Indæ Christianæ, sed impudicæ infelix mors, fol. 252. n. 1.
Indi juvenis benevolentia, & liberalitas, fol. 104. n. 1.
Indi saucii cælitus curantur, fol. 178.
Indi se jungunt navigantibus cum spe convertendæ gentis, datis interim pueris, quasi obsidibus, fol. 106. n. 3.
Indorum tricæ cruentæ componendæ, fol. 9. Eorum consultantium cæremoniæ, peregrinæ nobis, fol. 15. n. 2. Eorum post conversionem fervor, & pietas: quin cruenta poenitentia, fol. 66. n. 1. Conscientiæ expiandæ candor, fol. 67. n. 2.
Indos judicârunt olim Hispani non esse homines, sed bestias, fol. 72. n. 2.
Popa declarat, esse veros homines, fol. 71. n. 2.
Indus Catechumenus suos populares ad fidem permoveret.
Inimicitæ gentis contra gentem impedient pluviam, fol. 130. n. 1.
Interfectores nostrorum, Payaguani, ad fidem invitantur, fol. 107.
Mutua à nobis & illis munera, fol. 108. n. 1. Eorum hostilitates, & perperua locorum mutatio sunt impedimento, quò minus convertantur, fol. 108. n. 3. Læsi pacem frangunt, fol. 114. n. 4.
Josephus de Arce Pater ope S. Xaverii sanatus declinat concionandi munus honorificum, & Missionem impetrat, fol. 5. n. 2. à Chiriquanorum parte invitatur, ab altera repellitur cum aliis nostris, fol. 6. 7. n. 2.
Pacem conciliat, fol. 10. n. 2. Adit Guairanos, fol. 8. n. 1. Praecclusam sibi Missionem constantiæ evincit, fol. 42. n. 1. Iter ejus ad Chiquitos, fol. 43. n. 2. Inter illos ipsos iues, fol. 43. n. 3. Novam sedem Chiquitis eligit. Templum struit novæ Reductioni, fol. 44. n. 4. Indi Pinoquis adjunguntur eidem, fol. 45. n. 1. Morbus Patris Arce, fol. 45. n. 2. Convalefcens avocatur à Superioribus. Locus Coloniae mutatur, fol. 46. Contra Mamalucos colligit suppetias à militari urbis præsidio Hispanorum, fol. 49. n. 1. f. 50. n. 2. Felix pugna

Rerum memorabilium.

pugna contra Mamalucos nostris cum S. Cruce præcuntibus, fol. 51.
n. 3. fol. 52. n. 2. Zelus P. Arce infatigabilis, fol. 208. n. 3. Morbo corrripitur, nec à suis deseritur, fol. 209. n. 4. Reperit cæsa Patris Blende, & comitum corpora, fol. 214. n. 1. Animat suos ad simile Martyrium, fol. 214. n. 2. P. Arce cum tredecim Christianis, & ipse occiditur, fol. 215. n. 3. Coeleste necis hujus futurae omen, fol. 216.
n. 4. Interfectores à Caciquo Catechumeno puniuntur, fol. 216. 217.
n. 4. Vita & Virtutes Patris de Arce, fol. 218. toto f. 3. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
P. Josephi Tolù vita & mors, c. 21. fol. 254. 255. 256.
Iter novum per terras, & undas explorandi ergò, fed sinistro exitu, fol. 119.
n. 1. Morbi nostrorum cum morte Fratris, fol. 111. n. 2.
Itinerarium per terras & aquas, fol. 98. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
Jurucares convertuntur, fol. 170. n. 1. f. 171. n. 2. f. 172. n. 3. 4.

L.

Lacus, ex quo origo Paraquarii, fol. 105. n. 2.
Lacus Mamore detectus, ubi portus Mamalucorum fuerat, fol. 113. n. 2.
Legatus pro pace cum sociis occiditur, fol. 99. n. 3.
Lingua Chiquitorum perdifficilis, fol. 27. n. 1. Ejus specimen, fol. 28.
29. n. 2.
Litaniæ cantantur ad Crucem erectam attonitis Barbaris, mirè conversis,
fol. 164. n. 1.
P. Lucas Cavallero ingressus in Societatem Jesu, & primus fervor, dein
labores & Martyrium, fol. 122. & toto Capite XI.mo & XII.mo Pa-
tria ejusdem, conditio parentum, pia educatio, pudor virgineus,
fol. 122. n. 1. Literarum studia: recipitur in Societatem: Indias af-
fектat, & impetrat, fol. 122. n. 2. Vela facit: exscendit in portu
boni aëris: altiora ejus studia: fit Sacerdos, fol. 122. n. 1. Initia fa-
cit Missionis apud obstinatos Pampas, fol. 124. n. 2. Chiriquanis
biennium fructuā impendit, pulsi tandem Patribus cum P. Cavallero,
fol. 124. n. 3. Desertur ad Chiquitos: ejus zelus, & fructus: item
morbi, fol. 124. n. 4. Detrita ejus vires & vestes jocandi ansam dant
barbaris, quos invicem ad fidem permovet, fol. 125. n. 1. Plagiarii
Europæis fortiter resistit, fol. 126. n. 2. Puraxes populos docet, il-
lisque pluviam à cœlo impetrat, fol. 126. n. 3. Calumnia Patri Ca-
vallero impacta ab Europæo non invenit fidem apud Puraxes,
fol. 126. n. 1. Expostulatio, & minæ scelerati hujus hominis sper-

Index

nuntur à Patre, fol. 127. n. 2. *P. Cavallero* sternitur morbo: voto factō convalescit, fol. 128. n. 1. Frustrà terretur, ne Manacicos adeat, fol. 129. n. 2. Patris magnanimitas animat Puraxes, fol. 129. n. 3. Inimicitia gentis cum gente impedit petitatam pluviam, fol. 130. n. 1. Renovata pax eandem imperat, fol. 131. n. 2. Merus Comitum redire volentium, fol. 131. n. 3. Confirmantur à *P. Cavallero* in itinere prorsus periculoſo, fol. 131. n. 4. Territi iterum Comites, exemplo Patris, crucem præfumentis, propinquant barbaris, fol. 132. n. 1. Hi ad conspectum hospitum in arma ruunt, fol. 133. n. 2. *P. Cavallero* cum Cruce in manibus imperterritus, fol. 133. n. 3. Izu Patris interpres suos Manacicos pacat, & ad fidei gratiam pertrahit in medio impetu necandi omnes, fol. 133. n. 4. Pax firmatur cum Manacicis, jam Catechumenis, fol. 134. n. 1. Accedunt pacis foederi plures populi, fol. 134. n. 2. Redire cogitur *P. Cavallero* invitis Neophytis, fol. 135. n. 3. Diaboli stropha ad perdendum *P. Cavallero*, sed perabitum ejus elusa, cuius interim laudes enuntiant vel ipsi barbari, pugnaturi contra Orci satellites, fol. 135. n. 4. Lue pereunt machinatores necandi *Patris Cavallero* rabidorum canum instar: nigra eorum cadavera: alba baptizatorum ex peste morientium, fol. 136. n. 5. Alii crucem evertentes miserè mortui, fol. 137. n. 6. Missio *P. Luca Cavallero* apud Manacicos, fol. 152. 153. Pacem persuaderet: periculum in montibus, fol. 154. n. 1. Inopia vicitis. Herbae, quibus Dii vescuntur, insulfæ, fol. 154. n. 2. Diabolus affligit Patrem variè, fol. 154. 155. n. 2. Zibiceæ populi Patrem habent hostis, quin magiloco, fol. 155. n. 4. Conversio Caciquii, & popæ junioris convertit totum populum, fol. 155. n. 5. Ringitur Orcus ob Conversiōnem populi, 157. n. 1. Exagitat popam conversum: querelæ diaboli, & minæ, fol. 157. n. 2. Quas popa constans in fide ridet. Ideo cæditur à dæmonibus usque ad sanguinem, & vita periculum, fol. 157. n. 3. Tantæ constantiæ præcium est subita sanitas à cœlo data Mapononi seu popæ, fol. 158. *P. Lucas Cavallero* adic Quiriquicos ad pacem sanciendam cum inermibus Sociis Indis, fol. 158. n. 1. Charitas horum comitum erga Patrem famis tempore, fol. 159. n. 2. Adventum Patris dæmon antè prodit inter querelas contra eundem simul ad agma vocat, fol. 159. n. 3. Visis nostris fugiunt barbari. *P. Cavallero* infequitur profugos, fol. 160. n. 1. MARIE effigies ostensa, Barbaros arcus enervat, ut etiam tela retorqueantur in ipsos hostes, fol. 161. n. 2.

Delu-

Rerum memorabilium.

Delubriarās Pater evertit, aut comburit, f. 161. n. 3. Comites Patrem defērunt paucis exceptis, f. 161. n. 4. Breviarium putatur liber magicus: mors Patris designatur, sed metu averitur, f. 161. n. 5. Patris *Lucas Cavallero* necem meditantes peste pereunt, f. 162. n. 1. Hoc ipsum movent ad conversionem, quam juvat Indus *Sonema* nomine, f. 162. n. 1. Se dedunt arbitrio Pātris, fol. 162. n. 2. Maponō seu popa non tantum conversus, sed & Apostolus, fol. 163. n. 3. Barbaris mire conversis Crux erigitur, fol. 164. n. 1. Litaniae cantantur attonitis Barbaris, fol. 164. n. 1. Infantes baptizantur ingenti numero, fol. 164. n. 1. Abitus Patris barbaris cæchumenis prius illætabilis, fol. 164. n. 2. *P. Lucas Cavallero* revertit ad Manacicos: visitat singulos eorum pagos, & aliā viā reddit ad S. Xaverii reductionem, fol. 166. totò Capite XV.to anhelat Pater ad Chiquitos. Excipitur amicè à Zibacis, fol. 166. n. 1. Pacem sancit feli-citer, fol. 167. n. 2. Tum verò prædicat Evangelium jam benè para-tis. Fidei articuli cantantur, fol. 168. n. 3. Deipara invocata, & uni quidem cæchumeno spectabilis ægros sanat plures, ad fidei incremen-tum, fol. 168. n. 4. Jurucarēs idololatras adit: dæmon ejus adven-tum inter querelas prædictit, fol. 170. n. 1. Persuadentur ad fidem, fol. 171. n. 2. Crux erecta adoratur: idololatria dedocetur, fol. 172. n. 3. Proteruntur, comburuntur idololatrica, fol. 172. n. 4. Ziba-ce Neophyti cum suo Caciquo promovent rem Christianam, fol. 173. n. 1. Jurucarēs ad pacem permoventur, fol. 173. n. 2. Quiriquicæ putant, Patrem esse pestis suæ causam. Refutatur stulta opinio, & morte punitur, fol. 174. n. 3. Caciquis phreneticus miraculo ad se redit, instruitur, baptizatur, piè moritur post preces *P. Cavallero*, fol. 175. n. 1. Idem precibus suis pellit pestem, fol. 175. n. 2. Ce-socas adiensem telorum nimbo salutatur, fol. 176. n. 3. Tela prodigiose retorta salvo Patre, qui scuti loco Deiparae effigiem extulit adversus te-la, fol. 176. n. 4. Barbāri furorem ponunt, fol. 177. n. 1. Ad verba Patis Popa primus omnium fidei lumen capit, fol. 177. n. 2. Barbarus in ipso Dæorum fano baptizatur, fol. 178. n. 3. *P. Cavallero* iterum ad necem quæstus, per Angelum servatur, fol. 178. n. 4. Sau-ciorum Neophytorum patientia. Sananunt divinitus, fol. 178. n. 5. Certatim volunt fieri Christiani Cozacez, uti & Zubareze populi, fol. 179. n. 1. *P. Cavallero* adit illos, fol. 179. n. 2. Ægros omnes sanat Pater recitato S. Evangelio. Idololatriæ subito adoratores S. Cru-cis, fol. 180. n. 3. Ægris Comitibus Pater sanitatem impetrat,

Index

fol. 180. n. 4. Angelus apparet uni ex ægris, qui omnes sanantur,
fol. 181. n. 5. Incommoda viarum: victus inopia: pagani Comites
Patrem deserunt, fol. 182. n. 1. Uni apparens Deipara horratur, ut
ne deserat Patrem cum aliis viæ Sociis Christianis, fol. 182. n. 2. Ve-
nit Pater Cavallero ad Aruporecas, cum quibus tendit ad Tapacurâs.
Parum gratus ejus adventus, fol. 183. n. 3. Causa hujus aversionis,
nempe crux eversa à Barbaris, & ideo lue sublati. Errorem deduci
morem gerunt Patri, fol. 183. n. 4. Dæmon prænuntians adventum
Patri vacuat incolis pagos, fol. 184. n. 5. Summa difficultas itineri.
Amice excipitur Pater, fol. 184. n. 1. Sed suauè diaboli infantes bap-
tismo subdacuntur, fol. 185. n. 2. P. Cavallero in vindictam erigit
crucem: ante ipsum fanum. Calcar pedibus idola, fol. 185. n. 3. Bo-
hozas adit, benevolè exceptus, fol. 186. n. 4. Ethnici, Christianos
imitati, crucem ipfi erigunt, se flagris cædunt, qua ratione pestem
extinguunt. Confirmantur à viso Angelo: novam Coloniâ com-
ciunt, fol. 186. n. 5. Atca novæ Reductioni eligitur, fol. 188. n. 1.
Populi nudissimi & idololatræ, Patrem Cavallero proni audiunt,
fol. 189. n. 2. Potum Chichæ sibi interdici nolunt. Modus confiden-
dæ hujus potionis, fol. 189. n. 3. Ritus sepeliendi mortuos præsenre
dæmon, fol. 189. n. 4. Fugit dæmon adveniente Patri, & popula
secum abripit ad Tartara, fol. 190. n. 5. Nova Colonia augetur alius
Indis, fol. 191. n. 1. Pater Cavallero iterum salutatur etiam à nova
hac gente emissis telis. Tamen adit intrepidus, & munera accipit: ex-
plorat exequias barbaras, fol. 191. n. 2. Plagiarii Europæi crudelitas-
te sua pessimad omnia, fol. 192. n. 3. Terribilis pugna animi in
P. Luca Cavallero. an Puyzocas aedat, nec ne. Vincit, & ad illos ire
statuit, fol. 193. n. 2. Fictâ benevolentia excipitur: Comites Patri
trucidantur: demum & ipse P. Cavallero, fol. 194. n. 3. Puyzocæ
post Patri, & aliorum cædem terrore suo dispergunt cæteros Christia-
nos, fol. 195. n. 1. Praesidium militare contra homicidas emittitur.
Flamma prodigiola conspicitur supra cadaver Patri. quod incorrup-
tum adhuc deprehendunt, fol. 196. n. 2. Jumenta militum ultrò, at-
que aded prodigiò adveniunt ad corpus Martyris deportandum,
fol. 197. n. 3. Autores necis miserè pereunt, fol. 197. n. 4. P. Lu-
ca Cavallero virtutes, fol. 197. 198. n. 1. f. 199. n. 2.

Lue pereunt machinantes necem Patri Cavallero rabidorum canum instar:
stra sorum cadayera, alba baptizatorum ex peste morientium, f. 136. n. 5.

Lues

Rerum memorabilium.

Lues averfa, fol. 73. n. 2.

Luxuriosi alterius interitus, fol. 82. n. 1. f. 83. n. 3.

Luxuriosi pœnitentia per fulmen, fol. 81. n. 3.

M.

Magnanimitas P. Cavallero in aditu Manacicorum, fol. 129. n. 2. 3.
fol. 131. n. 4. f. 132. 133. n. 3.

Mamalucorum origo, & maleficia, fol. 34. n. 1. 2. à Deo & Rege deficiunt, fol. 35. n. 3. Situs Piratiningæ urbis, Mamalucorum nidus, & spoliarium: soli fertilitas, fol. 35. n. 4. Plagiarii Mamaluci cum ruina Urbium & Missionum, fol. 35. n. 5. Eorum inaudita impieras, fol. 36. n. 1. Puniuntur à Deo, & Indis vitoribus, fol. 37. n. 2. Mamalucorum irruptio, fol. 47. n. 1. His cladem inferunt Pinoquissi, fol. 47. n. 1. 2. Altera irruptio Mamalucorum cum clade Neophytorum per dolum, fol. 48. n. 3. Sed hi cæsi talionem reddunt, fol. 49. 50. 51. n. 1. 2. 3. Iterata clades Mamalucorum, fol. 52. n. 2. Duo Patres ab Mamalucis ad mortem usque cæduntur, fol. 101. n. 7.

Manacicorum regio: ejus fructus varii, & feræ, fol. 137. n. 1. Fama-
cosio sic dictum animal mirabile, sed asternitur, fol. 137. 138. n. 1.

Fructus Bainilla, & Tutunias. Pisces & messis copiosa ibidem.

Species incolarum, & indoles, fol. 138. n. 2. Architectura eorum, fol. 138. n. 3. Labor foeminarum: ritus coinviorum, fol. 139. n. 4.

Auctoritas, & potestas Caciquiorum, fol. 139. n. 1. Polygamia, hæreditarium dominium, fol. 140. n. 2. Frequentia hujus populi.

Regionis descriptio cum populis variis, fol. 140. n. 3. Paresuæ aviculæ mortiferæ, fol. 141. n. 4. Manacicorum superstitiones, mixtae quasi umbra Christianæ, fol. 142. n. 1. Interim dæmones visibiles co-
lant, fol. 142. n. 2. Æmularunt diabolus veram Ecclesiam, fol. 143.
n. 1. Ritus adorationis, & salutationis in adventu dæmonum terribili, fol. 144. n. 2. 3. Responsio Satanae, & adhortatio; dum se rerum creatorem fert, cum stygia aula pedissequa, fol. 144. n. 3. Com-
potationes, choreæ, ad quas incitat diabolus: cædes ebriorum, f. 144.
n. 4. Etiam dæmones simulant se fitre Chicham potionis genus, fol. 145. n. 5. Post compotationem à Satana fit mutica ad Sancta San-
ctorum, quæ patent soli sacrificulo. fol. 145. n. 1. Nullus pagus sine tali præstigiatore, fol. 146. n. 2. Oracula Orci semper profera cum reciprocō lcommate Barbarorum, fol. 146. n. 2. Dona diabolis ob-

Index

Iata, & gustata. Abitus eorum cum ingenti tumultu, Mapano sacrificulus & magus abit in cœlum, & redit miris modis, fol. 146. 147. n. 3. Dii aquarum coluntur fumo tabacæ herbæ, & oblata parte pisium, fol. 148. n. 1. Honor & tributum popæ præstitum, fol. 148. n. 2. Popæ domus ejusdem aliquando solitudo. Candidati ad officium popæ instruuntur rigide: jejunium, deinde convivium, fol. 149. n. 3. Mapano junior popa, constans in fide, cæditur à dæmone, fol. 157. n. 3. Tantæ constatiaæ præmium est restitura subito sanitas, fol. 158. Manicorum religio. Credunt immortalē animam, ad cœlos recipiendam. Exequie eorum, fol. 150. n. 1. Iter animæ defunctæ, fol. 150. n. 2. Diabolus in specie fabulosi Charontis animas transvehere creditur, fol. 151. n. 3. Aliaæ inceptiæ de mortuis, fol. 151. n. 4. Quale cœlum defunctis in eorum opinione, fol. 152. n. 5. Eorum regio cuius formæ, fol. 166. n. 1. MARIA effigies obversa barbaros arcus enervat, fol. 161. n. 1. Hostiū tela retorquet, fol. 176. n. 4. MARIA implorata ægros sanans, apparet Catechumeno, fol. 168. n. 4. Ope subitanæ sanat morientem, fol. 270. n. 5. MARIA invocata ægrum Indum sanat, fol. 76. n. 3. Devotio munifica Neophytorum erga eandem, fol. 72. n. 1. MARIA spectabilis, fol. 9. n. 1. f. 96. n. 1. f. 168. 182. n. 4. Duplex navigantium discrimen ab ea depulsum, fol. 109. n. 4. Medendi modus imperus, & crudelis, fol. 18. n. 7. P. Michaëlis Yegros labores. Iter ad Zamucos, fol. 241. n. 1. Cupidè excipitur ab iisdem, fol. 242. n. 2. Difficultas novæ coloniæ ex aquæ & victuæ cæteri penuria, fol. 242. n. 3. Missionis remoræ, fol. 34. n. 1. 2. Missionariorum supplementum, fol. 39. n. 1. 2. Missio S. Joah. Bapt. fol. 60. n. 4. Missionum turbatio, & jactura, fol. 54. n. 1. Nostri ad necem queruntur, fugantur, fol. 55. n. 2. Colonia S. Xaverii bis transfertur, fol. 55. n. 3. Reductio S. Raphaëlis eriam mutatur, fol. 56. n. 4. Missionum ærumnæ, fol. 61. n. 1. 2. 3. Modus venandi animas, fol. 61. n. 1. Difficultas, & crebra mortis pericula sub hac venatione, fol. 61. n. 2. fol. 62. n. 3. 4. Soliditas virtutum huc requisita, fol. 65. n. 2. Longævitatis Patrum inter tot miserias, fol. 65. n. 3. Nomina & distantia Missionum seu Reductionum, fol. 272. n. 1. Morbus fatalis Patris Arce à S. Xaverio pellitur, fol. 5. n. 2.

Mo-

Rerum memorabilium.

Morotocorum gens, ejus arma, fol. 200. n. 2. Proles necant, paucas reservant, fol. 200. n. 2. Uxor apud illos est domina domus, & viri servi vilissimi, fol. 200. n. 2. Nullum certum illis regimen, nec religio, fol. 200. n. 3. Potus ex palma. Nudi incedunt, nec frigent, ob cutem induratam, fol. 200. n. 3. Aetas eorum longeva, ibidem. Morotoci benè afficiuntur Christiano modo vivendi, eorum pagi quinque ad Coloniam S. Josephi transferuntur, fol. 202. n. 1. Memoria injuriarum cogit Neophyto retrocedere, ablatis duobus pueris, qui deinceps occasio sunt convertendae suæ gentis, fol. 202. n. 2.

Mors aliquorum è nostris, fol. 102. n. 3.

Mors cruenta Fratris nostri cum vitæ compendio, fol. 111. n. 2.

Mors infelix Indæ impudicæ, fol. 252. n. 1. f. 253. n. 2.

Mors P. Francisci Hervas, fol. 275. n. 4.

Mors P. Joan. Bapt. Neumann, & honor posthumus, fol. 109. n. 1.

Mors P. Lucæ Cavallero designatur, sed metu avertitur, fol. 161. n. 5.

Per Angelum ejusdem mors caveretur, fol. 178. n. 4. Mors tandem gloriosa à Barbaris, fol. 194. n. 3. Mira in ejus morte, fol. 196. n. 2.

fol. 197. n. 3. Autores necis miserè pereunt, fol. 197. n. 4.

Mors pia Caciquii. miraculo ad se redeuntris, fol. 175. n. 1.

Mors violenta à Barbaris Fratris Romero S. J. & duodecim Christianorum,

fol. 226. n. 2. Vita ejusdem Fratris, fol. 246. toto f. 3.

Mors violenta duorum Fratrum nostrorum ab Indis, fol. 101. n. 1.

N.

Naturalis legis nulla cognitio, fol. 261. 262. 263. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Neophyti ægorantis mira ostenta, fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Item f. 88. n. 1. 2. 3. 4. Neophytorum aliquorum beata mors, fol. 88. n. 1.

Ex raptu sibi redditur, fol. 91. n. 3. Zelus convertendi alios, fol. 92. n. 5.

Neophyti Boxi mittuntur ad Morotocos. Casus lepidus Indi senis,

fol. 200. n. 1.

Neophytorum patientia post vulnera. Sanantur divinitus, fol. 178. n. 5.

Neophytorum, seu novellorum Christianorum fervor, fol. 66. n. 1. 2. 3.

Eorum corætor Indus, fol. 68. n. 1. Eorum exercitia devotionis

planè admiranda, fol. 70. n. 3. Sacra musica sub noctem, fol. 71.

n. 1. Devotione munifica erga Deiparam. Processiones sacrae, fol. 72.

n. 1. fol. 73. n. 1. f. 74. n. 2. Impertrata ab iisdem pluvia: lues aver-

sa: annonaæ defectus prodigiosè tollitur, fol. 73. n. 1. 2. 3.

Index

- Neophytus faucius post ultima Sacra menta cœlitus sanatur , fol. 119. n. 3.
Zibacæ Neophyti cum suo Caci quio promovent rem Christianam ,
fol. 173. n. 1.
Nex aliquorum Comitum , fol. 266. n. 3.
Nomina JESU , MARIA , à tigridè liberant , fol. 76. n. 2.
Nubentium ritus apud Chiquitos , fol. 21. n. 5.

O.

- O**bstacula Patri Arce facta , fol. 39. n. 3. Etiam ab Hispanis plagiariis , & malis institutoribus , fol. 40. n. 4.
Orizæ nativæ , non sativæ copia , fol. 101. n. 7.
Ostenta mira Neophyti ægri , fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. f. 88. n. 1. 2.
3. 4. fol. 90. n. 1. 2.
Ovi um & equorum innumerabilis gressus , fol. 265. n. 2.

P.

- P**acem respuunt barbari , fol. 98. n. 2. Legatum pacis necant , fol. 99.
n. 3. Pax conciliata , fol. 10. n. 1. fol. 134. n. 1. 2. f. 69. n. 2.
fol. 167. n. 2. f. 173. n. 2.
Paraquarie Longitudo , fol. 1. n. 1.
Paraquariensis herba , fol. 100. n. 5.
Paraquarii fluminis origo queritur , fol. 31. n. 1. f. 96. n. 3.
Parensuæ aves parvæ , sed mortiferæ , fol. 141. n. 4.
Payquani imperfectores nostrorum ad fidem invitantur , fol. 107. n. 1.
Mutua à nobis & illis munera , fol. 108. n. 2. Eorum hostilitates , &
perpetua locorum immutatio sunt impedimento , quod minus convertantur , fol. 108. n. 3. Læsi pacem frangunt , fol. 114. n. 4.
Peccata etiam ignorata obicem ponunt cœlo , fol. 90. n. 4.
Pericula Patrum , fol. 113. n. 3.
Pestis pellitur , fol. 175. n. 2. vide Lues.
Pinoquisi neophyti cladem inferunt Mamalucis , fol. 74. n. 1. Cladem
reciprocam ab iis patiuntur per dolum , fol. 48. n. 3.
Piratinha nodus Mamalucorum , fol. 34. n. 2.
Plagiarii Catholici causam suam malam diu defendunt , & decisionem impediunt , fol. 41. n. 1. Graves tandem poenæ in eos statutæ , fol. 41.
n. 2. Pessimum dant omnia , fol. 192. n. 3.
Plagiarii Mamaluci cum ruina urbium & Missionum , fol. 35. n. 5.

Pla-

Rerum memorabilium.

Plagiarii sancti, novi Christiani, fol. 118. n. 1. Inermes se impunè
nunt trucidari, fol. 118. n. 2.
Pluvia impetratur, fol. 126. n. 3. f. 131. n. 2. f. 73. n. 1.
Populi diversissimi circa Paraquarium fluvium, fol. 103. n. 4.
Porcus aquaticus, fol. 104. n. 1.
Præstigiatoris exitium, fol. 82. n. 2.
Puraxes populos docet P. Cavallero, illisque pluviam impetrat, f. 126. n. 3.
Puyzocæ Barbari necant P. Lucam Cavallero cum aliis, fol. 194. n. 3.
Circumstantias mortis vide ibidem.

R.

Raptus ecstaticus Neophyti, vide Ostenta, vel Visio.
Reductionum nomina & numerus, item convertorum, fol. 1. n. 2.
fol. 275. 276. in fine operis.
Reductio S. Josephi inter maximè florentes, fol. 56. n. 1.
Remoræ Missionis, fol. 6. n. 2. vide Missio, & Mamaluci.
Rosaria Mariana à Neophytis summè estimata, tanquam scutum in adver-
sis, fol. 75. n. 1. Rosarium ablatum arguitur ab ipsa Deipara, quæ
reddi jubet, fol. 91. n. 2.

S.

Sanitatem Angelus apparens uni ex ægris, omnes sanat, fol. 181. n. 5.
Sanitatem ægris Comitibus P. Cavallero impetrat, fol. 180. n. 4.
Sanitas coelitus reparata post diaboli kerberationem, fol. 158.
Sanitas plurium sauciorum divinitus data, fol. 178.
Sanitas recitato super ægros Evangelio, fol. 186. n. 3.
Superstitiones Manacicorum mixtae quasi umbrâ Christianâ, fol. 142.
n. 1. 2. fol. 143. n. 1. fol. 144. n. 2. 3. 4. f. 145. n. 1. f. 146. n. 2.
fol. 147. n. 3. f. 148. n. 1. 2. f. 149. n. 3.

T.

S. Thomæ Apostoli doctrina, olim prædicata, degenerat in supersti-
tiones diaboli, vide suprà Manacicos.
Tricæ Indorum cruentæ, sed compositæ, fol. 9.

V.

Venefici alterius exitium, fol. 82. n. 2.
Venefici converte, fol. 78. n. 1. Item impudici, fol. 81. n. 3.

Via

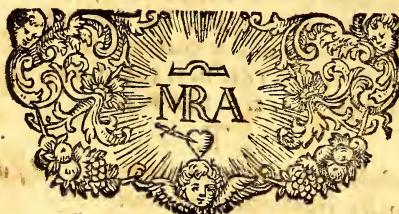
Index rerum memorabilium.

Via brevior ad Chiquitos quæritur, fol. 95. n. 1. f. 115. n. 2. Tandem via inventa, fol. 210. n. 1. Via brevior ad eosdem detecta, fol. 271. num. 4.
Victoria iterata contra Mamalucos, fol. 51. n. 3. f. 52. n. 2.
Visio mirabilis Neophyti ægri, fol. 85. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. fol. 88. n. 1. 2. 3. 4.

Z.

P. **Z**ea iter perdifficile, fol. 227. n. 4. f. 228. 229. n. 1. 2. 3. Tentram nuper in saltu viam pervincit ascensi, fol. 233. n. 4. à Zamucis amicè excipitur, fol. 233. n. 5. Vita, & Virtutes P. Zea, fol. 234. per totum §. 4. 5.
P. Zea neci proximus eripitur à robusto Neophyto, fol. 205. n. 3.
Zelus Neophytorum ad convertendos etiam alias Indos, fol. 83. n. 1. fol. 92. n. 5. f. 118. n. 1. 2. f. 120. n. 1. f. 173. n. 1. f. 200. n. 1. fol. 271. n. 5.
Zibacæ Neophyti cum suo Caciquio promovent rem Christianam, fol. 173. num. 1.

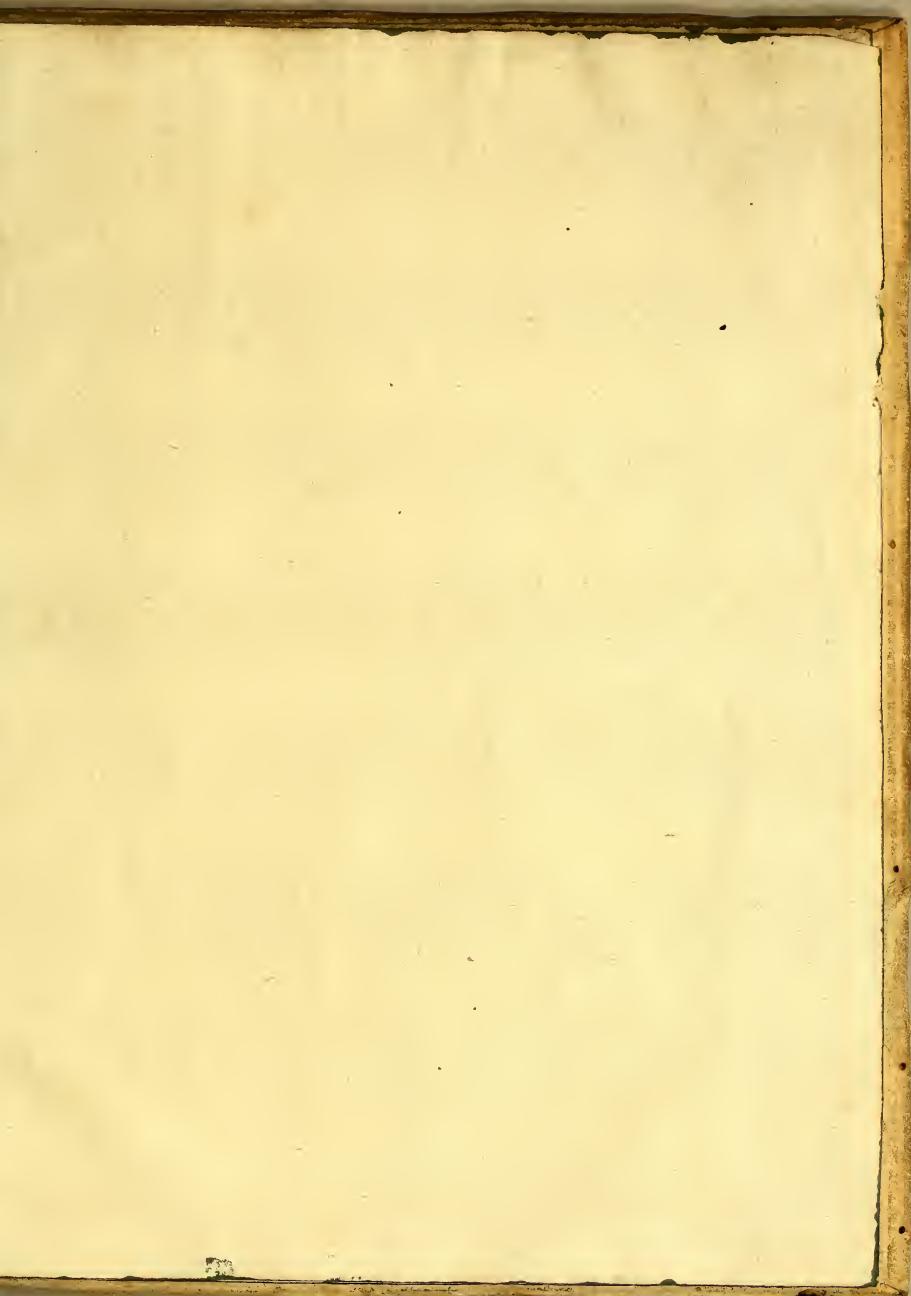
F I N I S.

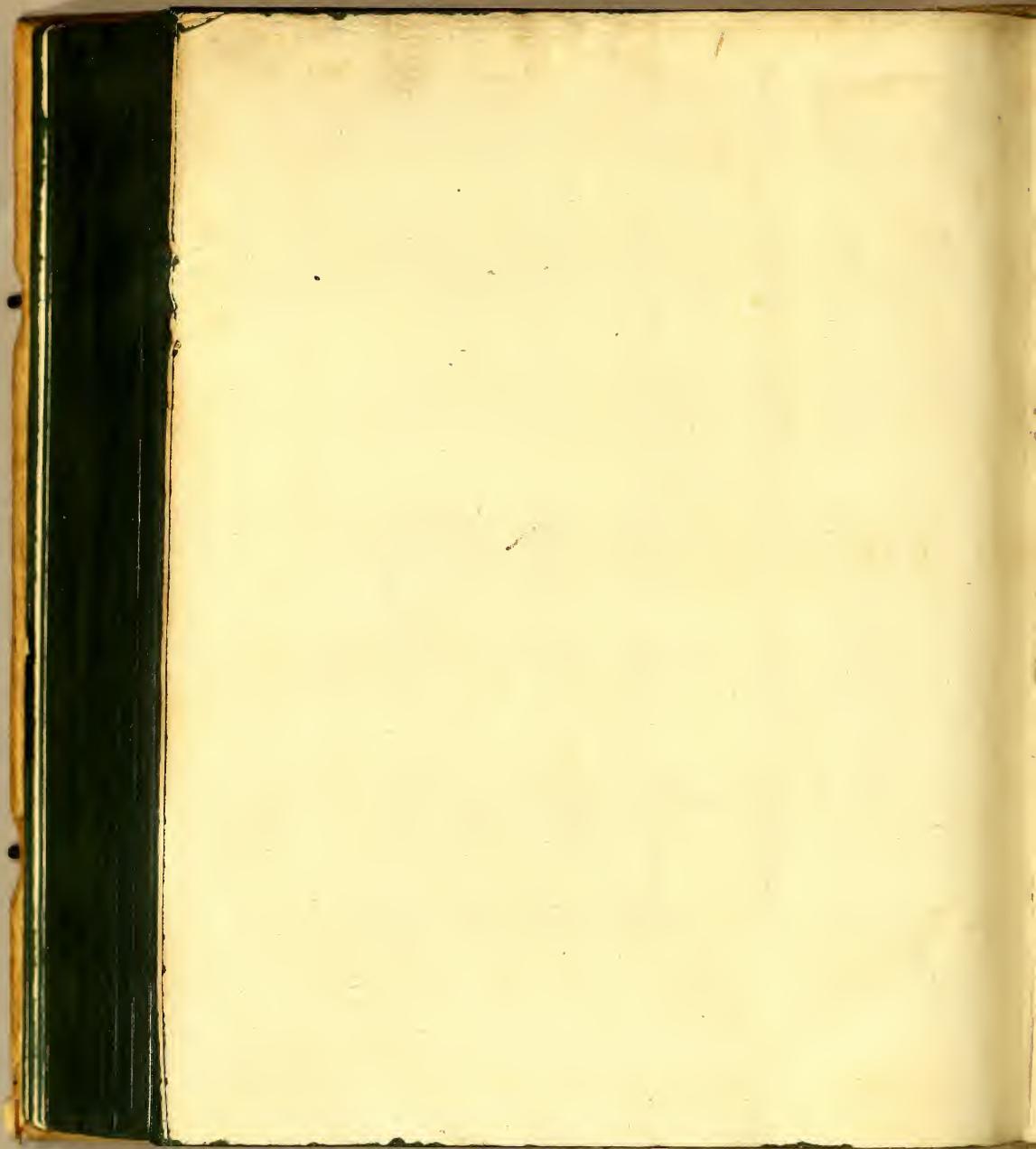

Errata.

In Approbatione P. Silva,	utpote,	lege	ut portet.
Folio 3. n. 3. lin. 3.	& cura,	adde	incepsit.
fol. 8. lin. 13.	Regem,	lege	Regum.
fol. 15. lin. 9.	ridebant,	lege	redibant.
fol. 18. n. 5. lin. 4.	goscypium,	lege	gossypium.
fol. 20. n. 2. lin. 7.	notæ,	lege	nolæ.
fol. 24. n. 1. lin. 15.	aliqua multi,	lege	aliquam multi.
fol. 48. n. 3. lin. 22.	aliqua multi,	lege	aliquam multi.
fol. 26. lin. 15.	Stigii,	lege	Stygi.
fol. 36. lin. 11.	constituerant,	lege	constituerat.
fol. 59. n. 3. lin. 8.	in gloria,	lege	ingloria.
fol. 60. n. 3. lin. 14.	vifam,	lege	vitam.
fol. 60. n. 4. lin. 9.	in valetudinem,	lege	in valerudinem.
fol. 76. n. 2. lin. 20.	stracturas,	lege	stricturas.
fol. 79. n. 1. lin. 20.	ex templo,	lege	exempli.
fol. 82. in ipsa synopsi præstigiationis,		lege	præstigiatoris.
fol. 87. n. 7. lin. 18.	ad Dñi legem,	adde	temerandam.
fol. 100. n. 5. lin. 11.	delineabant,	lege	distinebat.
fol. 101. n. 6. ad flumen,	Alboymboym,	lege	Mboymboym.
fol. 102. n. 3. lin. 12.	Altoboteli,	lege	Mbototei.
fol. 115. n. 1. lin. 17.	accideret,	lege	arrideret ad locum.
fol. 120. n. 3. ad finem,	manifestum fuisset,	lege	fecisset.
fol. 120. n. 1. lin. 5.	ex hoc,	lege	ex hac.
fol. 120. n. 1. lin. 7.	barbaros,	lege	barbaris.
fol. 131. n. 3. lin. 7.	scridit,	lege	scribit.
fol. 131. n. 4. lin. 1.	dico,	lege	duo.
fol. 143. lin. 3.	irridet,	lege	arridet.
fol. 143. lin. 6.	velut,	lege	velit.
fol. 163. n. 3. lin. 12.	sui,	lege	suis.
fol. 184. in ipsa synopsi	fragis,	lege	flagris.
fol. 186. n. 3. lin. 1.	reflucentur,	lege	reflucentur.
fol. 187. n. 5. lin. 21.	noctu,	adde	multi.
fol. 188. n. 1. lin. 11.	vel die,	lege	vel de die.
fol. 193. n. 2. lin. 10.	artibus,	lege	artibus.
fol. 194. n. 3. lin. 6.	in sincera,	lege	insincera.
fol. 197. n. 3. lin. 5.	laboribus.	lege	laboris.
fol. 199. n. 1. lin. 2.	cogentur,	lege	cogeretur.
fol. 200. in ipsa synopsi	Indis,	lege	Indi.
fol. 201. n. 1. lin. 18.	maximi,	lege	maximi.
fol. 203. n. 2. lin. 17.	invitatio,	lege	invitatis.
fol. 208. n. 3. lin. 14.	eflat,	lege	erat.
fol. 210. n. 1. lin. 12.	hunc,	lege	tunc.
fol. 213. n. 2. lin. 13.	Mam,	lege	Nam.

fol. 221.	n. 4.	lin. 4.	cucurbita,	lege	cucurbita.
fol. 224.	n. 2.	in fine,	furi,	lege	frui.
fol. 225.	n. 4.	lin. 25.	ubi,	lege	uti.
fol. 233.	n. 4.	lin. 1.	careris,	lege	Careris.
fol. 241.	n. 1.	lin. 12.	cucuratum,	lege	Cucuratum.
fol. 241.	n. 1.	lin. 14.	si	lege	se.
fol. 242.	n. 3.	lin. 8.	perageret,	lege	peragrat.
fol. 243.	n. 3.	lin. 33.	aliqui,	lege	aliquis.
fol. 243.	n. 3.	lin. 37.	neſcire,	lege	refuire.
fol. 243.	n. 3.	lin. 39.	de hoc,	lege	de hac.
fol. 244.	circum medium		adulterioribus,	lege	adulutoribus.
	Ibidem post medium		fanco fidei,	lege	fanctæ fidei.
	Ibidem post medium		Missionarios,	lege	Missionarius.
	Ibidem post medium		Partis,	lege	Patris.
fol. 245.	n. 1.	lin. 25.	intervallo,	lege	intervallo.
fol. 246.	n. 1.	lin. 26.	pifcorum,	lege	pifcosum.
fol. 247.	n. 1.	lin. 16.	vocandi,	lege	vacandi.
fol. 247.	n. 1.	lin. 21.	venirent,	lege	veniunt.
fol. 247.	n. 1.	lin. 18.	duraturus,	lege	duraturis.
fol. 247.	n. 1.	lin. 21.	Divina,	lege	diuina.
fol. 247.	n. 1.	lin. 30.	vehementer enim,	lege	vehementem.
fol. 247.	n. 1.	lin. 33.	variis,	lege	varios.
fol. 248.	n. 1.	lin. 36.	paterna,	lege	paterno.
fol. 248.	n. 2.	lin. 6.	scilcer,	lege	scilicet.
fol. 248.	n. 2.	lin. 9.	Durebat,	lege	durabat.
fol. 250.	n. 4.	lin. 2.	Cosiricas,	lege	Corsicas.
fol. 250.	n. 4.	lin. 20.	Lurucanes,	lege	Curucanes.
fol. 250.	n. 4.	lin. 23.	quaſitū,	lege	quaſitū.
fol. 250.	n. 4.	lin. 25.	comitis,	lege	comites.
fol. 251.	n. 4.	sub finem	ampleſtādæ,	lege	amplexandæ.
fol. 251.	n. 4.	in fine	Gufones,	lege	Guyones.
fol. 251.	n. 4.	lin. ult.	Guaryes,	lege	Guaryos.
fol. 253.	n. 2.	lin. 13.	bellua,	lege	belluæ.
fol. 255.	u. 2.	lin. 21.	metiamus,	lege	metiamur.
	Ibidem eadem	lin.	P. Telù,	lege	P. Tolù.
fol. 259.	n. 4.	lin. 10.	&unico,	lege	co unico.
fol. 260.	n. 4.	sub finem	Fidei orbi tam,	lege	orbitam.
fol. 262.	n. 1.	ad finem	ſat diu	adde	ſe
fol. 263.	n. 3.	sub finem	id,	lege	idem.
fol. 264.	n. 4.	ad finem	del Chaca,	lege	del chaco.
fol. 266.	n. 2.	in fine	qua,	lege	qua.
fol. 269.	n. 3.	lin. 5.	de Texo,	lege	de Toxo.
fol. 270.	n. 3.	lin. 12.	propriam,	lege	propitiati.

HA 733
V245h

